

65/3–4

ISSN 0023-2424

Ljubljana 2021

KNJIŽNICA

Revija za področje bibliotekarstva
in informacijske znanosti

LIBRARY

*Journal of Library
and Information Science*

KNJIŽNICA. Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti

UDK 02

ISSN 0023-2424 (tiskana izdaja)

ISSN 1581-7903 (elektronska izdaja)

Ustanovitelj in izdajatelj: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije

Glavna urednica: dr. Mojca Rupar Korošec

Odgovorni urednik: dr. Polona Vilar

Uredniški odbor: dr. Melita Ambrožič, mag. Branka Badovinac, dr. Doris Dekleva Smrekar, Romana Fekonja, mag. Dunja Legat, dr. Sabina Fras Popović, dr. Jan Pisanski

Mednarodni uredniški odbor: dr. Boris Bosančič, Oddelek za informacijske znanosti, Filozofska fakulteta Univerze v Osijeku (Hrvaška), dr. Wolfram Horstmann, Državna in univerzitetna knjižnica Univerze v Göttingenu (Nemčija), dr. Sofija Klarin Zadravec, Narodna in univerzitetna knjižnica (Hrvaška), dr. Günter Mühlberger, Univerza v Innsbrucku (Avstrija), dr. Kornelija Petr Balog, Oddelek za informacijske znanosti, Filozofska fakulteta Univerze v Osijeku (Hrvaška), mag. Abigail Potter, Kongresna knjižnica (ZDA), dr. Sigrid Reinitzer, Univerzitetna knjižnica Graz (Avstrija), dr. Jurgita Rudžionienė, Inštitut za bibliotekarstvo in informacijsko znanost, Fakulteta za komunikacije, Univerza v Vilniusu (Litva), dr. Mirna Willer (Hrvaška)

Uredniški svet: Polonca Kavčič (predsednica), Marijana Abe, dr. Jerneja Ferlež, mag. Branka Kerec Prekošek, dr. Tanja Merčun Kariž

Jezikovni pregled: Manca Ratkovič

Jezikovni pregled angleščine in prevodi: Irena Sešek

Letna naročnina: 33 EUR za posameznike, 7 EUR za upokojence in študente, 36 EUR za pravne osebe in za naročnike iz tujine. Člani bibliotekarskih in sorodnih društev oziroma drugih pravnih oseb, ki so redni člani Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, so naročnino poravnali s plačilom letne članarine.

Oglaševanje: 400 EUR (11 × 19 cm), 200 EUR (11 × 9,5 cm), 100 EUR (5,5 × 9,5 cm)

Naslov uredništva: Revija Knjižnica, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Turjaška 1, SI 1000 Ljubljana, Slovenija

Elektronska pošta: revija.knjiznica@zbds-zveza.si

Spletna stran: <http://knjiznica.zbds-zveza.si>

Oblikovanje platnic: Miha Golob

Oblikovanje logotipa: Zdravko Vatovec

Oblikovanje, prelom: Grafični atelje Visočnik

Tisk: Dravski tisk

Naklada: 200 izvodov

Izdajanje revije omogočajo: Ministrstvo za kulturo, Javna Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, člani regionalnih društev bibliotekarjev in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije

© Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 2021

LIBRARY. Journal of Library and Information Science

UDK 02

ISSN 0023-2424 (print edition)

ISSN 1581-7903 (electronic edition)

Founded and published by: Slovenian Library Association

Managing Editor: Dr Mojca Rupar Korošec

Editor-in-Chief: Dr Polona Vilar

Editorial Board: Dr Melita Ambrožič, Branka Badovinac, Dr Doris Dekleva Smrekar, Romana Fekonja, Dunja Legat, Dr Sabina Fras Popović, Dr Jan Pisanski

International Editorial Board: Dr Boris Bosančič, Department of Information Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Osijek (Croatia), Dr Wolfram Horstmann, Göttingen State and University Library (Germany), Dr Sofija Klarin Zadravec, National and University Library (Croatia), Dr Günter Mühlberger, Innsbruck University (Austria), Dr Kornelija Petr Balog, Department of Information Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Osijek (Croatia), Abigail Potter, Library of Congress (USA), Dr Sigrid Reinitzer, University of Graz (Austria), Dr Jurgita Rudžionienė, Institute of Library and Information Science, Faculty of Communication, Vilnius University (Lithuania), Dr Mirna Willer (Croatia)

Editorial Advisory Council: Polonca Kavčič (Chair), Marijana Abe, Dr Jerneja Ferlež, Branka Kerec Prekošek, Dr Tanja Merčun Kariž

Slovene language editing: Manca Ratkovič

English language editing and translations: Irena Sešek

Annual subscription fee: 33 EUR for individuals, 7 EUR for retired and students, 36 EUR for institutions and subscribers outside Slovenia. Subscription fee for members of regional library associations and LIS related institutions is included in the annual membership fee of the Slovenian Library Association.

Advertising: 400 EUR (11 × 19 cm), 200 EUR (11 × 9,5 cm), 100 EUR (5,5 × 9,5 cm)

Editorial office address: Revija Knjižnica, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Turjaška 1, SI 1000 Ljubljana, Slovenija

E-mail: revija.knjiznica@zbds-zveza.si

Official web page: <http://knjiznica.zbds-zveza.si>

Cover design: Miha Golob

Logo design: Zdravko Vatovec

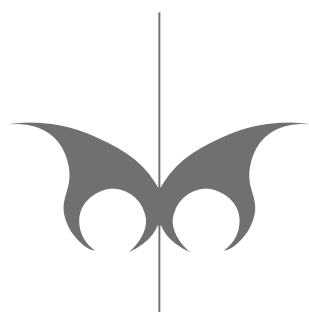
Designed by: Grafični atelje Visočnik

Printed by: Dravski tisk

Prinrun: 200 copies

The journal is published with the support of: Ministry of Culture, Slovenian Research Agency, members of regional library associations and Slovenian Library Association

© Slovenian Library Association, 2021

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
Narodna in univerzitetna knjižnica

65/3–4

ISSN 0023-2424
Ljubljana, december 2021

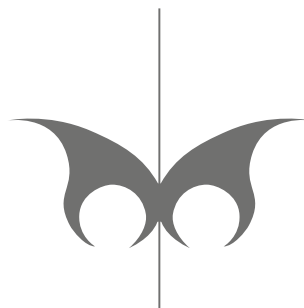
KNJIŽNICA

**Revija za področje bibliotekarstva
in informacijske znanosti**

LIBRARY

***Journal of Library
and Information Science***

*Slovenian Library Association
National and University Library*

VSEBINA

CONTENTS

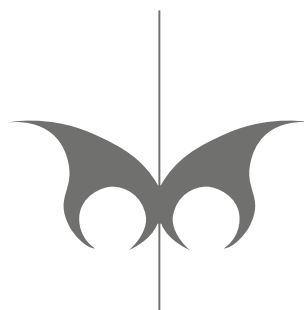
ČLANKI – CONTRIBUTIONS

Andreja Hari	9
Povečanje dostopnosti elektronskih knjig osebam s slepoto ali slabovidnostjo z ustreznimi postopki v procesu digitalizacije	
<i>Increasing the accessibility of e-books for the visually impaired through appropriate procedures in the digitization process</i>	
Eva Kodrič-Dačić
33
Knjižnice na podružničnih šolah: vpogled v dostopnost knjižnične dejavnosti na podeželju	
<i>Libraries of the primary school branches: an insight into the accessibility of library activities in rural areas</i>	
Simona Šinko
49
Kompetence zaposlenih v knjižnici za delo z uporabniki	
<i>Library employees' competencies for work in reference and user services</i>	
Priscila Gulič Pirnat
75
Bibliometrija znanstvenih objav skozi dimenzijo spola na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani za obdobje 2018–2020, s poudarkom na Covid-19 letu	
<i>Bibliometrics of scientific publications through a gender dimension at the Faculty of Arts, University of Ljubljana, for the period 2018–2020, with emphasis on Covid-19 year</i>	

- 97 Mateja Krapež**
 Založniška dejavnost muzejev in galerij na Slovenskem do konca druge svetovne vojne
Publishing activities of museums and galleries in Slovenia before the end of the Second World War
- 125 Nina Jamar**
 Bibliografska predstavitev Glasbene šole Jesenice: z bibliografijama izdaj 2003–2020 ter člankov o šoli 2017–2020
Bibliographic presentation of Music School Jesenice: with bibliographies of publications 2003–2020 and articles about the school 2017–2020
- 159 Boža Janžeković, Zorica Milinović**
 »Možgane, prosim.« Vzpostavitev in ovrednotenje Zbirk modelov organov v knjižnici Medicinske fakultete Univerze v Mariboru in Univerzitetni knjižnici Maribor
“The brain, please.” The establishment and evaluation of anatomical collection in the Library of the Faculty of Medicine at the University of Maribor and in the University of Maribor Library

ČLANKI

CONTRIBUTIONS

Povečanje dostopnosti elektronskih knjig osebam s slepoto ali slabovidnostjo z ustreznimi postopki v procesu digitalizacije¹

Increasing the accessibility of e-books for the visually impaired through appropriate procedures in the digitization process

Andreja Hari

Oddano: 29. 3. 2021 – Sprejeto: 23. 6. 2021

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific article*

UDK 004.738.5:655.41-056.262 in 655.3.066.1:004.9

<https://doi.org/10.55741/knj.65.3-4.1>

Izvleček

Namen: V članku ugotavljamo uporabniško izkušnjo oseb s slepoto ali slabovidnostjo pri branju e-knjig, in sicer za namen povečanja dostopnosti le-teh tekom digitalizacije.

Metodologija/pristop: Raziskava je sestavljena iz pregleda relevantnih raziskav, strokovnih priporočil in anketne raziskave bralcev e-knjig med osebami s slepoto ali slabovidnostjo v enajstih evropskih državah. Slednja je potekala med 20. aprilom in 30. junijem 2020, v njej je bilo zajetih 525 respondentov, ki so odgovorili na vsaj polovico vprašanj. Za obdelavo rezultatov smo uporabili kvantitativno analizo zbranih odgovorov.

Rezultati: Ugotovljeno je bilo, da bi z uvedbo dodatnih postopkov tekom digitalizacije poskrbeli za boljši dostop in učinkovitejšo uporabniško izkušnjo. Poudarek je predvsem na pregledu kakovosti prepoznave besedila OCR, uvedbi strukture besedila in primernem oblikovanju. Pomembno je tudi omogočanje prilagajanja prikaza vsebine lastnim potrebam in omogočanje formata, do katerega lahko uporabniki dostopajo na čim več različnih napravah in s pomočjo različnih podpornih tehnologij.

¹ Prispevek je nastal na podlagi naloge za bibliotekarski izpit *Povečanje dostopnosti elektronskih knjig slepim in slabovidnim z ustreznimi postopki v procesu digitalizacije*, avtorice Andreje Hari. Mentorica je bila Alenka Kavčič - Čolič.

Omejitve raziskave: Zaradi različnega števila respondentov iz posamezne države je interpretacija možna le na ravni skupnega števila respondentov. Zaradi neverjetnostnega vzorčenja rezultatov ne moremo posploševati na celotno populacijo oseb s slepoto ali slabovidnostjo. Tekom obdelave podatkov so bile ugotovljene tudi nekatere pomanjkljivosti vprašalnika.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Raziskava knjižničarjem in drugim zainteresiranim nudi vpogled v postopke, ki bi osebam s slepoto ali slabovidnostjo približali digitalizirano gradivo in jim tako omogočali lažje vključevanje v družbo. K razmisleku in potencialnim spremembam želimo spodbuditi vse zainteresirane institucije, ki izdelujejo e-gradivo, ne le digitalizirano, ampak tudi izvorno digitalno.

Ključne besede: knjižnične storitve, elektronske knjige, digitalizacija, osebe s slepoto, osebe s slabovidnostjo, dostopnost

Abstract

Purpose: In this article, we determine the experiences of visually impaired e-book users in order to increase their accessibility during digitization.

Methodology/approach: The survey consists of a review of relevant research, guidelines, standards and a survey among visually impaired e-book readers in eleven European countries. The survey took place between 20th April and 30th June 2020, covering 525 respondents who answered at least half of the questions. Quantitative analysis of the collected responses was used to interpret the results.

Results: It was found that by implementing additional procedures during digitization processes would ensure better access and an efficient user experience. The emphasis was mainly on reviewing the quality of OCR recognition, implementing structure and appropriate design. It is also important to enable users to customize the displayed content to their own needs and enabling a format which can be used on various devices and with help of different assistive technologies.

Research limitation: Due to the different number of respondents per country, interpretation is only possible at the level of the total number of respondents. Due to the non-random sampling we cannot generalize results to the entire population of visually impaired e-book users. Some shortcomings of the questionnaire were also identified during the interpretation.

Originality/practical implications: The research provides librarians and other interested parties with an insight into the procedures that would bring digitized material closer to the visually impaired e-book users and thus make it easier for them to participate in the society. We want to encourage all interested institutions that produce e-material, not only digitized, but also born digital, to think about this topic and make potential changes.

Key words: library services, e-books, digitization, visually impaired, blind, low vision, accessibility

1 Uvod

Svetovna zdravstvena organizacija v svojem poročilu (World report on vision, 2019, str. V) navaja, da so »očesna stanja izjemno pogosta. Tisti, ki živijo dovolj dolgo, bodo v življenju doživeli vsaj eno bolezen oči. Globalno gledano ima vsaj 2,2 milijarde ljudi slepoto ali slabovidnost, od teh ima vsaj ena milijarda slepoto ali slabovidnost, ki bi jo bilo mogoče preprečiti ali pa se je še treba spoprijeti z njo.« Pri tem je pomembno, da se zavedamo predvsem staranja prebivalstva, saj se pri tem procesu povečuje tveganje za težave z vidom. Težave se pojavijo predvsem zaradi posledic pridruženih bolezni (npr. diabetis), ki so značilne za to starostno obdobje. Zaradi staranja prihaja do pešanja vida (slabšanje vidne ostrine in širine vidnega polja), sive mrežnice, odstopa mrežnice ipd.

Tako v Sloveniji kot v drugih državah so organizacije, ki delujejo z namenom zadovoljevanja skupnih potreb oseb s slepoto ali slabovidnostjo ter drugih skupin s posebnimi potrebami. Predvsem na evropskem območju se v zadnjih nekaj letih širše poudarja dostopnost spletnih strani in mobilnih aplikacij² ter dostopnost proizvodov in storitev³, kamor sodijo tudi e-knjige. Z dostopnostjo e-knjig, predvsem tekom digitalizacije, se ukvarja evropski projekt EODOPEN⁴ (v nadaljevanju Eodopen), ki poteka od novembra 2019 do novembra 2024 in ga sofinancira program Evropske unije Ustvarjalna Evropa. Eden od ciljev projekta je doseči mlade ter osebe s slepoto ali slabovidnostjo, predvsem z omogočanjem dostopa do digitaliziranih del prek mobilnih naprav in s pomočjo podporne tehnologije. Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK) sodeluje v omenjenem projektu in vodi delovni sklop Dostavne oblike digitaliziranega gradiva za posebne namene, v katerem so načrtovane dejavnosti s področja omogočanja dostopa digitaliziranih del večjemu številu ciljnih skupin, prav tako je namen omogočiti

² Direktiva (EU) 2016/2102 Evropskega parlamenta in sveta o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij organov javnega sektorja, ki je v Sloveniji prenesena v Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij (ZDSMA).

³ Direktiva (EU) 2019/882 Evropskega parlamenta in sveta o zahtevah glede dostopnosti za proizvode in storitve, ki v Sloveniji še ni prenesena v zakon. V času nastanka prispevka je bil oblikovan osnutek Zakona o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide, ki do konca avgusta 2022 še ni bil sprejet.

⁴ Celoten naziv projekta je: E-knjige po naročilu – odpiranje dostopa do gradiva za evropske uporabnike spleta. Partnerji projekta so: Univerza v Innsbrucku (Avstrija), Univerza v Tartuju in Nacionalna knjižnica (Estonija), Narodna in univerzitetna knjižnica (Slovenija), Univerza v Greifswaldu in Univerza v Regensburgu (Nemčija), Univerza Nikolaja Kopernika v Torunu (Poljska), Knjižnica češke Akademije znanosti, Znanstvena knjižnica v Olomoucu in Moravska državna knjižnica v Brnu (Češka), Univerza v Vilni (Litva), Center znanstvenih in tehničnih informacij (Slovaška), Nacionalna knjižnica Švedske, Nacionalna knjižnica Portugalske in Nacionalna knjižnica Madžarske.

uporabo teh del na mobilnih napravah ter omogočiti uporabo teh del uporabnikom s slepoto ali slabovidnostjo.

Treba se je zavedati, da je proces digitalizacije tisti, ki pomembno vpliva na to, kako bodo vsebine digitaliziranih gradiv omogočene vsem uporabnikom na enak način, kot to omogoča izvirnik oziroma tiskana publikacija. Zaradi tega je treba izbrati primeren celotni proces digitalizacije in izbrati tudi alternativni format končne datoteke, ki bi bil dostopen čim širši javnosti, in sicer ne glede na napravo, prek katere uporabniki dostopajo do elektronske publikacije, in ne glede na vrsto posebnih potreb posameznika.

Za namen razumevanja uporabniških potreb oseb s slepoto ali slabovidnostjo ob branju e-knjig oziroma knjig, prilagojenih v njim dostopne tehnike, je bila izvedena anketna raziskava, katere rezultati so predstavljeni v nadaljevanju. Cilj raziskave je bilo ugotoviti uporabniške izkušnje oseb s slepoto ali slabovidnostjo ob branju e-knjig, na podlagi katerih bi ugotovili najoptimalnejši način za prilagajanje digitaliziranega gradiva v obliko, ki bi bila tem uporabnikom dostopna. Tako pripravljeno gradivo bi bilo hkrati kakovostnejše za vse bralce elektronskega gradiva in tudi za tiste, ki imajo težave pri branju klasičnega, tiskanega gradiva.

2 Teoretična izhodišča

2.1 E-knjiga in formati

Definicije e-knjige so zelo različne in pokrivajo različne segmente. Slovar družboslovne informatike (E-knjiga, 2011) navaja, da je e-knjiga »elektronski zapis knjige, knjiga na spletu« in »literarna besedila za čitanje na bralnikih«. Definicija je okrnjena in že malo zastarela v primerjavi z nekaterimi drugimi. Kanič in drugi (2009, str. 87) v Bibliotekarskem terminološkem slovarju e-knjigo oziroma elektronsko knjigo definirajo kot monografsko publikacijo na elektronskem mediju, predvsem na optičnih diskih, spletu, kot monografsko publikacijo v elektronski obliki, ki se jo lahko uporablja le s temu namenjeno posebno programsko opremo na osebнем računalniku, in kot prenosno računalniško napravo za listanje, branje elektronskih dokumentov. Naslednja definicija je podobna in pravi, da je e-knjiga, skrajšano od elektronska knjiga, digitalna publikacija, ki jo je mogoče brati na računalniku, e-bralniku ali drugi elektronski napravi (eBook, 2013). Obe zadnji definiciji povzemata najpomembnejša vidika e-knjige, ki veljata še danes: da je to digitalna publikacija in da se do nje dostopa prek različnih naprav. Slovar Merriam-Webster (E-book, b. d.) definira e-knjigo kot

knjigo, ustvarjeno v digitalni obliki ali pretvorjeno v digitalno obliko za prikaz na računalniškem zaslonu ali ročni napravi. Ta definicija upošteva kot e-knjigo tudi digitalizirana dela. Vassiliou in Rowley (2008, str. 363) so v raziskavi o napredku definicije e-knjige le-to v sklepnem delu definirali v dveh stopnjah:

- E-knjiga je digitalni objekt z besedilno in/ali drugo vsebino, ki nastane kot rezultat integracije znanih konceptov knjige s funkcijami, ki se jih lahko omogoča v elektronskem okolju.
- E-knjige imajo običajno funkcije, kot so iskanje in navzkrižno sklicevanje, hiperpovezave, možnost ustvarjanja zaznamkov, pripisov in poudarkov, ter večpredstavnostni objekti in interaktivna orodja.

Za uporabo termina e-knjiga za uporabnike s slepoto ali slabovidnostjo bi definicijo lahko razširili; na primer: *E-knjiga je digitalni objekt v besedilni ali zvočni obliki, ustvarjen v dostopnem formatu, izdelan izvirno digitalno ali s postopki digitalizacije in ga je mogoče brati na računalniku ali drugih mobilnih napravah.* S sledečo definicijo bi bili povzeti vsi pomembni vidiki sodobne e-knjige, s poudarkom na dostopnih formatih, vključno z zvokom, ki je bralcem s slepoto ali slabovidnostjo pogosto prva izbira.

Kot je omenjeno v predlagani definiciji e-knjige, le-te nastajajo tudi s postopki digitalizacije. V literaturi je zaslediti različne smernice in priporočila za digitalizacijo različnih vrst gradiva, a vse uporabljajo zelo podobne parametre, da tako zagotovijo izdelavo digitalnega objekta, ki je najboljši približek originalu, in hkrati omogočajo čim boljšo prepoznavo besedila. Za povečanje dostopnosti končnega rezultata digitalizacije je najpomembnejši postopek preslikave gradiva v digitalno obliko in obdelava skenogramov. Oba koraka sta tista, ki prispevata k boljši optični prepoznavi znakov (OCR⁵). Na to vpliva predvsem izbira primerne barvne globine (24 bit), ločljivosti (300 dpi) in poravnava strani glede na linijo besedila na strani.

Rezultat digitalizacije je digitalni objekt, ki je najpogostejše v formatu PDF. Sam trg e-knjig se sooča z množico formatov e-knjig, a le nekaj je takšnih, ki jih uporabniki uporabljajo pogostejše, saj delujejo na večini bralnih naprav. Wikipedia, prosta enciklopedija, v prispevku Comparison of e-book formats (2020) primerja trideset formatov e-knjig za njihovo ustvarjanje in distribucijo, a poudarja, da je format EPUB najpogostejše podprta oblika e-knjig, podprt z večino bralnikov e-knjig, razen naprav Amazon Kindle. Najpogostejši in najbolj poznani formati

⁵ Angl. Optical Character Recognition.

e-knjig so: EPUB⁶, format HTML⁷, AZW⁸ in format PDF⁹. Nekoliko manj pogosti, a pomembni formati za osebe s slepoto in slabovidnostjo so tudi: datoteke Microsoft Word (.doc, .docx, .rtf) in TXT, ki so osnovane na besedilu, ter MP3, ki je osnovan na zvoku. Poseben format je tudi format DAISY¹⁰, kateri je lahko izdelan v treh različnih oblikah (Hrovat Merič, 2012, str. 8):

- »samo besedilo: tekstovna zvočna knjiga, ki vsebuje elemente navigacije in prikaz možnosti, vendar brez vnaprej posnetega zvoka. Te zvočne knjige nastanejo z uporabo sinteze govora (TTS – text-to-speech);
- zvok in besedilo: najpogostejša oblika digitalnih zvočnih knjig, ki vsebuje posneto zvočno besedilo in besedilo v elektronski obliki;
- zvok z navigacijo: ta oblika zvočne knjige je učinkovita in z dodatnimi navigacijskimi možnostmi okrepljena posneta knjiga. Je najpogostejša oblika posnetih knjig za slepe, slabovidne in osebe z disleksijo.«

Treba se je zavedati, da en način predstavljene vsebine ni primeren za vsakogar ter da imajo osebe s slepoto ali slabovidnostjo zelo različno usvojene spretnosti za ravnanje s tehnologijo. Kot navaja Gunn (2016, str. 4), je ključni pomen dostopnosti e-knjige možnost, da posamezniki z vsebino upravljajo na različne načine, takšne, ki odgovarjajo njihovim osebnim potrebam. Za branje e-knjig v različnih oblikah osebe s slepoto ali slabovidnostjo uporabljajo enako strojno opremo kot videči uporabniki, naj bo to računalnik ali različne oblike mobilnih naprav. Razlika je le v tem, da za samostojno branje potrebujejo dodatno podporno tehnologijo in možnosti spreminjanja prikaza besedila. Med podporno tehnologijo spada predvsem uporaba brajeve vrstice in sinteze govora ter tehnologij, ki podpirajo branje zvočnih posnetkov (formata MP3 ali DAISY). Možnost spreminjanja prikaza besedila je pomembna predvsem za osebe s slabovidnostjo, saj prilagajanje besedila njihovim potrebam omogoča tudi enostavnejše branje vsebine. Najpogosteje je dovolj že sprememba velikosti pisave, razmika med vrsticami, širine robov, vrste pisave in podobno.

Pomembno se je tudi zavedati, da so kljub širokemu naboru formatov, ki so lahko oblikovani zelo dostopno, bralne izkušnje odvisne tudi od naprave (računalnik, mobilne naprave), programa ali aplikacije, s katerim se vsebina e-knjige prikaže na zaslonu (npr. Thorium Reader, Adobe Digital Edition ali Dolphin EasyReader), in portala, prek katerega uporabnik dostopa do e-knjig (npr. dLib.si).

⁶ Angl. Electronic Publication.

⁷ Angl. Hyper Text Markup Language.

⁸ Predvideva se, da ime pomeni Amazon Word, a Amazon tega ni uradno potrdil.

⁹ Angl. Portable Document Format.

¹⁰ Angl. The Digital Accessible Information Sytem.

2.2 Potrebe oseb s slepoto ali slabovidnostjo

Novljan in drugi (2017, str. 79) navajajo, da se »potrebe potencialnih uporabnikov z nezmožnostjo branja običajnih tiskanih virov ne razlikujejo toliko od potreb videčih, kot se razlikujejo možnosti za njihovo uresničevanje«. Samo uresničevanje je pogojeno ne le s samo publikacijo, temveč tudi z omogočanjem dostopa do nje ter uporabnikovo računalniško in tehnološko usposobljenostjo. Menimo, da se osebe s slepoto ali slabovidnostjo soočajo s podobnimi težavami kot videči, a so njihove težave dodatno pogojene tudi z njihovo stopnjo ostanka vida. Zaviršek in drugi (2013, str. 147–148) v raziskavi uporabniških potreb oseb s slepoto ali slabovidnostjo in oseb z motnjami branja ugotavljajo, da »oviro premajhne velikosti besedila anketiranci najpogosteje premagujejo s pomočjo elektronskih lup ali povečevalnih stekel ter z uporabo računalniške opreme, ki uporabniku omogoča povečavo tistega, kar vidi na zaslonu.«

V strokovni literaturi se veliko bolj poudarja dostopnost izvorno digitalnih vsebin, kot dostopnost digitaliziranih vsebin, a temelji obeh so enaki. Priporočila za izvorno digitalne vsebine se lahko aplicira tudi na digitalizirana dela in njihov proces pretvorbe za namene dostopnosti. »Proces pretvorbe pomeni prilagoditev formatov gradiva v obliko, ki jo lahko uporabljajo uporabniki z oviro branja. Pretvorba se izvaja glede na tehnične smernice za izdelavo dostopnih formatov« (Kodrič-Dačić idr., 2014, str. 31). Med samim postopkom digitalizacije je pomembno posvečati več pozornosti omogočanju dobrih rezultatov razpoznavne OCR. Po končanem postopku je pomembno urejanje končnega produkta, ki ga dobimo med procesom digitalizacije, in sicer tako, da je v skladu s priporočili in standardi za dostopnost.¹¹ Združenje DAISY (The DAISY Consortium, b. d.) ob tem omenja, da naj imajo dostopne publikacije sledeče skupne cilje:

- ustvariti strukturirano vsebino, po kateri je možna navigacija,
- preskrbeti dokument z opisi grafičnih elementov in
- omogočati prilagodljiv format s semantičnimi oznakami.

Iz teh ciljev in pregledanih priporočil lahko izpeljemo strukturo potrebnih postopkov za omogočanje dostopnosti tako izvorno digitalnih, kot tudi digitaliziranih vsebin.

1. Oblikovanje besedila

Hilderley (2013, str. 23) navaja, naj bo velikost pisave 12–14 pt, pisava jasna in neoblikovana, besedilo levo poravnano, podoba vsebine naj bo jasna, preprosta

¹¹ Nekaj najpomembnejših priporočil in standardov: Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), Section 508, Epub accessibility in PDF/UA.

in enaka skozi celoten dokument, omejuje naj se uporaba krepke in poševne pisave ter vseh velikih črk, previdno naj se odloča o kontrastih pisave in ozadja, celotno besedilo naj ima enako orientacijo, razmiki med odstavki in vrsticami naj bodo dovolj jasni. EBU clear print guidelines (2016, str. 5–9) prav tako poudarjajo pomen kontrastov med besedilom in ozadjem ter uporabo standardnih pisav, pri čimer menijo, da so Arial, Verdana, Helvetica dobra izbira; poudarjajo tudi, naj pisava ne bo serifna. Glede razmikov dodajajo, da je najboljši razmik 1.1 ali 1.5 oziroma med 25 in 30 odstotki velikosti pisave. Dodatno poudarjajo pomen oblikovanja s pomočjo slogov, saj je to v nadaljevanju uporabno za navigacijo po dokumentu. Poudarjajo tudi vidnost številčenja strani publikacije, ki naj bo vedno na konstantnem mestu. Accessible publishing best practices (2019, str. 14) dodaja, da je pomembno tudi označevanje jezika dokumenta in označevanje izsekov v drugih jezikih.

2. *Struktura vsebine*

Books for all (b. d., str. 15) priporočila navajajo, da mora biti vsebina pripravljena v logičnem vrstnem redu, elementi dokumenta naj bodo primerno označeni s slogi, kar omogoča navigacijo in razumevanje strukture, vključene naj bodo strani tiskane publikacije za uporabo referenc. Izogibati se je treba praznim vrsticam ali praznim celicam v preglednicah. Dodajajo, naj se v primeru rabe povezav te uporablja pomenljivo imenovane in naj vsebujejo aktivno povezavo. EBU clear print guidelines (2016, str. 9) navajajo, da je pomembna uporaba kazala vsebine za hitro navigacijo, in dodajajo, naj seznam naslovov vsebuje aktivne povezave. Accessible publishing best practices (2019, str. 8) priporočila opozarjajo tudi na pazljivost pri označevanju sprotnih ali končnih opomb, in sicer z namenom delovanja povezave v obe smeri, ter pri uporabi zaznamkov, ki označujejo določene segmente dokumenta. Dodajamo tudi, naj grafične vsebine vsebujejo oštevilčene in smiselne napise.

3. *Slike in drugi grafični elementi*

Slike, risbe, fotografije, grafikoni, infografike, logotipi in podobno, ki vsebujejo ključne informacije za razumevanje vsebine in niso dovolj opisani v besedilu, naj vsebujejo nadomestno besedilo. EBU clear print guidelines (2016, str. 9, 11–12) navajajo, da slika pove več kot tisoč besed, če je VIDNA! To podkrepijo z uporabo primernih kontrastov na slikah, s položajem slike takoj za besedilom, s preprečevanjem rabe besedila na sami sliki in seveda z najpomembnejšim: dodajanjem opisov slik. Za preglednice poudarjajo, naj imajo krepke robove in dovolj prostora med besedilom in robom preglednice. Books for all (b. d., str. 15) priporočila navajajo tudi, naj imajo preglednice označeno glavno vrstico in/ali stolpec, naj ne bodo v obliki slike, naj omogočajo pravilno branje celic od leve proti desni in od zgoraj navzdol ter naj imajo nadomestno besedilo. Gunn (2016, str. 11) celo priporoča, naj se preglednicam izogibamo.

4. Matematika in znanstveni simboli

To področje je zahtevnejše in ne obstaja le ena rešitev za zapisovanje matematike in znanstvenih simbolov. Za dodajanje dostopnih elementov v urejevalnike besedil obstaja vrsta različnih dodatkov oziroma pripomočkov. Pomembno je, da niso v obliki slike, sledijo naj standardom, kot sta MathML (angl. Mathematical Markup Language) ali LaTeX.

5. Preverjanje dostopnosti

Books for all (b. d., str. 15) navaja, da je pomembno uporabiti orodja in programe za preverjanje dostopnosti dokumentov. Po zaključeni izdelavi e-knjige je torej pomembno tudi preverjanje dostopnosti v skladu s standardi, priporočili in dobrimi praksami. Preverjanje se lahko opravi na več načinov, a je priporočljiva uporaba vsaj dveh izmed spodaj navedenih:

- uporaba programov za preverjanje dostopnosti,
- ročno preverjanje dostopnosti z uporabo sinteze govora,
- preverjanje s testno skupino uporabnikov.

3 Raziskava

Dostopnost elektronskih vsebin je sodobni problem, v katerega so vključeni različni deležniki, ki k dostopnosti lahko prispevajo, od založnikov, ki ponujajo izvirno digitalne elektronske knjige, do knjižnic in drugih ustanov, ki ponujajo digitalizirane vsebine. Namen raziskave je bilo ugotoviti uporabniške izkušnje branja e-knjig in s tem pridobiti širši vpogled v bralno izkušnjo uporabnikov e-knjig s slepoto ali slabovidnostjo za namen povečanja dostopnosti le-teh tekom digitalizacije. Zanimalo nas je, kakšne so te izkušnje v Eodopen partnerskih evropskih državah.

Za ugotavljanje povečanja dostopnosti digitaliziranih vsebin so nam bile pomembne predvsem bralne prakse oseb s slepoto ali slabovidnostjo, raba določenih segmentov e-knjige (kazalo vsebine in podobno), raba funkcij e-knjige, težave, s katerimi se uporabniki soočajo, raba formatov in raba pripomočkov, ki jim omogočajo branje. Ti podatki so ključni za razumevanje vprašanja, kaj uporabniki potrebujejo in uporabljajo, saj le tako lahko ugotovimo, kako naj bodo e-knjige oblikovane, da zadostijo njihovim potrebam. Naš cilj je bil tudi ugotoviti potencialne razlike znotraj ciljne skupine, saj predvidevamo, da osebe s slepoto zaradi manjšega ostanka vida e-knjige in njene funkcije uporabljajo na drugačne načine kot osebe s slepoto z ostankom vida ali osebe s slabovidnostjo.

Z analizo rezultatov raziskave smo želeli pridobiti odgovore na naslednja raziskovalna vprašanja:

- Ali med osebami s slepoto, slepoto z ostankom vida in slabovidnostjo obstajajo razlike v bralnih praksah e-knjig?
- Ali med osebami s slepoto, slepoto z ostankom vida in slabovidnostjo obstajajo razlike v rabi e-knjige?
- Ali med osebami s slepoto, slepoto z ostankom vida in slabovidnostjo obstajajo razlike v rabi formatov e-knjige?
- Ali med osebami s slepoto, slepoto z ostankom vida in slabovidnostjo obstajajo razlike v rabi vrst podporne tehnologije?

3.1 Metodologija

Za namen raziskovanja je bila uporabljena metoda anketnega vprašalnika. Vprašalnik je bil pripravljen v spletnem okolju 1ka, in sicer za vsakega partnerja projekta Eodopen (15 enakih vprašalnikov v 11 jezikih). Vprašalnik je bil sestavljen iz 21 vprašanj, od tega 13 zaprtih, 6 polodprtih in 2 odprtih. Vprašanja so se vsebinsko nanašala na: bralne prakse oseb s slepoto ali slabovidnostjo (način dostopa, način uporabe, bralne prakse in trajanje branja), rabo določenih segmentov e-knjige (kazalo vsebine, povzetek itd.), rabo različnih funkcij e-knjige (prilagajanje vmesnika, iskanje po celotnem besedilu itd.), težave, s katerimi se soočajo pri branju, rabo različnih formatov in rabo podporne tehnologije, ki jim omogoča branje. Vprašalniki so bili aktivni med 20. aprilom in 30. junijem 2020.

V raziskavo so bili vključene osebe s slepoto, osebe s slepoto z ostankom vida in osebe s slabovidnostjo, ki so uporabniki e-knjig. Vzorčenje je bilo neverjetnostno, pretežno spletno samorekrutiranje in prek spletnih družbenih omrežij. Pričakovali smo majhno število respondentov, ki berejo e-knjige. Ker smo jih želeli v raziskavo zajeti čim več, je razširjanje vprašalnika potekalo večinoma prek družbenih omrežij, spletnih strani in s pomočjo ustanov, društev, združenj in drugih organizacij, ki v svoji državi skrbijo za potrebe oseb s slepoto ali slabovidnostjo ter za osebe, ki imajo lahko težave z vidom (npr. upokojeanci).

Vseh enot v bazi je bilo 4.046, od tega 732 ustreznih respondentov. Za večjo veljavnost smo upoštevali le tiste, ki so odgovorili vsaj na polovico vprašanj – teh je bilo 525. Med anketiranci je bilo 252 moških (48,0 %) in 242 žensk (46,1 %); 184 (35 %) oseb s slepoto, 148 (28,2 %) oseb s slepoto z ostankom vida in 149 (28,4 %) oseb s slabovidnostjo. Prevladovala je pretežno starejša populacija, od 40 do 49 let je 90 (17,1 %) respondentov, od 50 do 59 let jih je 97 (18,5 %) in nad 60 let je 150 (28,6 %) respondentov, kar je več kot 60 % vseh.

Ker zbrano število respondentov na posamezno državo ni bilo enako, primerjava med njimi ni primerna. Odločili smo se za podajanje zaključkov na podlagi skupnega števila respondentov, ki so sodelovali v raziskavi, a zaradi neverjetnostnega vzorčenja ne moremo rezultatov z gotovostjo posploševati na celotno populacijo oseb s slepoto ali slabovidnostjo. Odgovore respondentov smo primerjali tudi glede na status osebe s posebnimi potrebami, in sicer pri vprašanjih, za katera smo pričakovali, da bodo dali odgovore na zastavljena raziskovalna vprašanja. Sklepamo, da se bo iz odgovorov lahko primerjalo mnenje respondentov s teoretičnimi informacijami, ki so bile predstavljene v pregledu raziskav. Za namen raziskovane teme smo se osredotočili le na tista vprašanja in demografske podatke, ki so pomembni za razumevanje uporabniških izkušenj ter potreb oseb s slepoto ali slabovidnostjo za povečanje dostopnosti digitaliziranih gradiv.

Za obdelavo rezultatov smo uporabili kvantitativno analizo zbranih odgovorov. Pri rezultatih niso bili upoštevani odgovori, ki so jih respondenti podali pod kategorijo drugo. Pri podajanju rezultatov so bili odstotki izračunani glede na skupno število respondentov ($n=525$), razen pri vprašanjih, kjer so anketiranci imeli možnost več odgovorov. Pri teh je bilo upoštevano skupno število odgovorov pri danem vprašanju (npr. $n=1529$). Pri primerjavi glede na status osebe s posebnimi potrebami je bilo upoštevano skupno število respondentov posamezne kategorije (npr. $n=184$); kjer so imeli možnost več odgovorov, pa so bili upoštevani vsi odgovori v posamezni kategoriji (npr. $n=620$). Pri obdelavi vprašanj z ocenjevalnimi lestvicami smo upoštevali le dve najvišji oceni na lestvici. Rezultati so predstavljeni opisno in s pomočjo preglednic.

3.2 Omejitve raziskave

Raziskava je bila izvedena v enajstih evropskih državah, ki so same poskrbele za razširjanje vprašalnikov, zato je prišlo do večjih odstopanj v številu prejetih odgovorov, kar na žalost onemogoča analizo in primerjavo med posameznimi državami.

Poleg tega so bile opažene naslednje pomanjkljivosti vprašalnika:

- Vprašalnik ni vseboval razlikovanja med leposlovnim in strokovnim ali znanstvenim gradivom.
- Oznaka demografskega podatka *slep z ostankom vida* je neprimerna in dvomljiva. Za raziskovalne namene bi zadoščali dve kategoriji: slepota in slabovidnost. S tem bi upoštevali mednarodno in domače razvrščanje v pet kategorij glede na ostanek vidne ostrine in širine vidnega polja, pri čimer se med osebe s slabovidnostjo uvršča prvo in drugo kategorijo in med osebe s slepoto tretjo, četrto in peto kategorijo.

- Vprašanje o formatih bi bilo lahko samostojno vprašanje in bi vsebovalo več naštetih formatov.
- Vprašalnik ni vključeval zvočnih formatov (MP3 in DAISY).

4 Rezultati

Pri vprašanju *Kako dostopate do e-knjig?* so imeli anketiranci možnost več odgovorov. Število vseh odgovorov je bilo 756. Respondenti si e-knjige večinoma izposodijo oziroma prenesejo s strežnika v knjižnici (40,3 %) ali do njih dostopajo prek spleta v digitalnih knjižnicah (30,0 %). Anketiranci e-knjige tudi kupujejo (24,1 %) in uporabljajo ilegalne spletne strani (5,6 %).

Primerjali smo odgovore respondentov glede na njihov status osebe s posebnimi potrebami (Preglednica 1). Število odgovorov oseb s slepoto je bilo 284, oseb s slepoto z ostankom vida 209 in oseb s slabovidnostjo 203. Opazno je, da respondenti vseh treh kategorij najpogosteje do e-knjig dostopajo tako, da si jih izposodijo oziroma jih prenesejo s strežnika v knjižnici, sledi dostop preko spleta v digitalnih knjižnicah, kupovanje e-knjig preko spleta in prenos preko ilegalnih spletnih strani.

Preglednica 1: Način dostopa do e-knjig po posameznem statusu osebe s posebnimi potrebami

način dostopa	osebe s slepoto (n=284)		osebe s slepoto z ostankom vida (n=209)		osebe s slabovidnostjo (n=203)	
	število enot	%	število enot	%	število enot	%
Izposodim si jih oziroma jih prenesem s strežnika v knjižnici.	113	39,8	86	41,1	81	39,9
Do e-knjig dostopam prek spleta v digitalnih knjižnicah.	84	29,6	68	32,5	60	29,6
E-knjige kupim prek spleta.	65	22,9	44	21,1	57	28,1
E-knjige prenesem prek ilegalnih spletnih strani.	22	7,7	11	5,3	5	2,5

Pri vprašanju *Kako uporabljate e-knjige?* so imeli anketiranci možnost več odgovorov. Število vseh odgovorov je bilo 614. Respondenti e-knjige najpogosteje prenesejo in berejo brez spletne povezave (72,5 %), sledi branje prek spleta (23,0 %). Redko si natisnejo izbrane strani e-knjige (2,6 %), natisnejo celotno knjigo (1,1 %) ali uporabljajo tipko za zajem zaslonske slike (0,8 %).

Primerjali smo odgovore respondentov glede na njihov status osebe s posebnimi potrebami (Preglednica 2). Število odgovorov oseb s slepoto je bilo 215, oseb s slepoto z ostankom vida 158 in oseb s slabovidnostjo 183. Opazno je, da respondenti vseh treh kategorij e-knjige najpogosteje prenesejo in berejo brez spletne povezave, sledi branje prek spleta. Ostali načini so redko zastopani.

Preglednica 2: Način uporabe e-knjig po posameznem statusu osebe s posebnimi potrebami

način uporabe	osebe s slepoto (n=215)		osebe s slepoto z ostankom vida (n=158)		osebe s slabovidnostjo (n=183)	
	število enot	%	število enot	%	število enot	%
E-knjige prenesem in berem brez spletne povezave.	164	76,3	122	77,2	125	68,3
E-knjige berem prek spleta.	45	20,9	31	19,6	48	26,2
Natisnem izbrane strani knjige.	3	1,4	3	1,9	4	2,2
Natisnem celotno knjigo.	3	1,4	1	0,6	3	1,6
Uporabljam tipko za zajem zaslonske slike (print screen).	0	0,0	1	0,6	3	1,6

Pri vprašanju *Kakšne so vaše bralne prakse e-knjig?* so anketiranci na ocenjevalni lestvici od 1 do 5 (5 = vedno, 1 = nikoli) ocenili navedene bralne prakse. Respondenti so ocenili, da vedno ali običajno preberejo e-knjige od začetka do konca (73,7 %). V nekoliko manjši meri vedno ali običajno preberejo uvodne strani (13,3 %) in preberejo poglavja ali strani, ki jih zanimajo (13,1 %). Redkeje hitro pregledajo uvodne strani poglavij (10,7 %), iščejo le specifične informacije (10,7 %) ali preberejo le povzetek (4,0 %).

Preglednica 3: Bralne prakse e-knjig po posameznem statusu osebe s posebnimi potrebami (vedno + običajno)

bralne prakse	osebe s slepoto (n=184)		osebe s slepoto z ostankom vida (n=148)		osebe s slabovidnostjo (n=149)	
	število enot	%	število enot	%	število enot	%
Preberem od začetka do konca.	128	69,6	121	81,8	107	71,8
Preberem uvodne strani.	24	13,0	8	5,4	27	18,1
Preberem poglavja ali strani, ki me zanimajo.	25	13,6	12	8,1	26	17,4
Hitro pregledam uvodne strani poglavij.	17	9,2	15	10,1	19	12,8
Iščem le specifične informacije.	21	11,4	11	7,4	19	12,8
Preberem le povzetek.	8	4,3	5	3,4	5	3,4

Primerjali smo odgovore respondentov glede na njihov status osebe s posebnimi potrebami (Preglednica 3). Opazno je, da respondenti vseh treh kategorij vedno ali običajno e-knjige preberejo od začetka do konca, pri vseh treh so visoko ocenjeni tudi odgovori, da preberejo poglavja ali strani, ki jih zanimajo, ali da preberejo uvodne strani. Vse tri kategorije respondentov zelo redko preberejo le povzetke.

Pri vprašanju *Koliko časa berete e-knjige?* je največ respondentov odgovorilo, da branju namenijo več kot 30 minut (75,2 %), nekoliko manj jih nameni do 30 minut (17,7 %). Krajših intervalov branja skorajda ni bilo zastopanih.

Primerjali smo odgovore respondentov glede na njihov status osebe s posebnimi potrebami (Preglednica 4). Opazno je, da respondenti vseh treh kategorij berejo e-knjige več kot 30 minut, sledi kategorija do 30 minut. Ostali intervali so pri vseh treh kategorijah redko zastopani.

Preglednica 4: Dolžina branja e-knjig po posameznem statusu osebe s posebnimi potrebami

dolžina branja	osebe s slepoto (n=184)		osebe s slepoto z ostankom vida (n=148)		osebe s slabovidnostjo (n=149)	
	število enot	%	število enot	%	število enot	%
več kot 30 minut	146	79,3	118	79,7	95	63,8
do 30 minut	25	13,6	20	13,5	44	29,5
5 do 10 minut	2	1,1	2	1,4	4	2,7
1 do 5 minut	1	0,5	2	1,4	1	0,7
manj kot 1 minuto	1	0,5	2	1,4	2	1,3

Pri vprašanju *Kaj najpogosteje iščete v e-knjigah?* so anketiranci na ocenjevalni lestvici od 1 do 5 (5 = vedno, 1 = nikoli) ocenili pet kriterijev. Respondenti so ocenili, da vedno ali običajno uporabljajo kazalo vsebine (53,7 %), sledi povzetek (21,0 %), seznam virov literature (16,8 %), indeks (13,0 %) ter kazalo slik in tabel (5,0 %).

Primerjali smo odgovore respondentov glede na njihov status osebe s posebnimi potrebami (Preglednica 5). Opazno je, da vse tri kategorije najpogosteje iščejo kazalo vsebine, sledi povzetek, seznam virov in literature ter indeks. Vse tri kategorije respondentov zelo redko iščejo kazalo slik in tabel.

Preglednica 5: Najpogostejše iskani kriteriji po posameznem statusu osebe s posebnimi potrebami (vedno + običajno)

kriteriji iskanja	osebe s slepoto (n=184)		osebe s slepoto z ostankom vida (n=148)		osebe s slabovidnostjo (n=149)	
	število enot	%	število enot	%	število enot	%
kazalo vsebine	95	51,6	82	55,4	76	51,0
povzetek	39	21,2	27	18,2	35	23,5
seznam virov in literature	28	15,2	31	20,9	25	16,8
indeks	25	13,6	15	10,1	19	12,8
kazalo slik in tabel	8	4,3	7	4,7	7	4,7

Pri vprašanju *Ocenite funkcije e-knjig na lestvici od 1 do 5 (5 = zelo pomembno)* so anketiranci na ocenjevalni lestvici od 1 do 5 (5 = zelo pomembno, 1 = zelo nepomembno) ocenili enajst kriterijev. Respondenti so ocenili, da sta jim zelo pomembna in pomembna prenos e-knjige (83,0 %) in iskanje po celotnem besedilu (62,1 %). Sledijo brskanje in povečava (48,2 %), ustvarjanje zaznamkov (48,0 %), označevanje strani v e-knjigi (46,5 %) ter funkcija kopiraj in prilepi (42,9 %).

Preglednica 6: Pomembnost funkcij e-knjig po posameznem statusu osebe s posebnimi potrebami (zelo pomembno + pomembno)

funkcije e-knjig	osebe s slepoto (n=184)		osebe s slepoto z ostankom vida (n=148)		osebe s slabovidnostjo (n=149)	
	število enot	%	število enot	%	število enot	%
prenos e-knjige	153	83,2	119	80,4	127	85,2
iskanje po celotnem besedilu	123	66,8	90	60,8	90	60,4
brskanje in povečava	69	37,5	63	42,6	97	65,1
zaznamki	91	49,5	68	45,9	74	49,7
označevanje strani v e-knjigi	99	53,8	56	31,1	65	43,6
kopiraj in prilepi	97	52,7	62	41,9	52	34,9
prilagajanje vmesnika	37	20,1	54	36,5	92	61,7
multimedijske funkcionalnosti	52	28,3	53	35,8	60	40,3
povezave znotraj in zunaj e-knjige	66	35,9	36	24,3	46	30,9
izdelovanje opomb	64	34,8	29	19,6	39	26,2
poudarki	41	22,3	39	26,4	47	31,5

Primerjali smo odgovore respondentov glede na njihov status osebe s posebnimi potrebami (Preglednica 6). Vsem trem kategorijam je najpomembnejši prenos e-knjige. Osebam s slepoto so poleg prenosa zelo pomembni in pomembni tudi iskanje po celotnem besedilu (66,8 %), označevanje strani v e-knjigi (53,8 %) ter funkcija kopiraj in prilepi (52,7 %). Osebam s slepoto z ostankom vida so zelo pomembni in pomembni tudi iskanje po celotnem besedilu (60,8 %), zaznamki (45,9 %), brskanje in povečava (42,6 %), ter funkcija kopiraj in prilepi (41,9 %). Osebam s slabovidnostjo pa so zelo pomembni in pomembni brskanje in povečava (65,1 %), prilagajanje vmesnika (61,7 %) in iskanje po celotnem besedilu (60,4 %).

Pri vprašanju *Kateri so najpogostejši problemi, s katerimi se soočate pri branju e-knjig?* so imeli anketiranci možnost izbire več odgovorov. Število vseh odgovorov je bilo 1529. Respondenti menijo, da so največji problemi sledeči: za branje potrebujejo posebno programsko opremo (18,0 %), navigacijska orodja e-knjige niso dovolj pregledna ali ne delujejo (14,8 %), funkcija kopiraj in prilepi ni na voljo (11,8 %), orodje za izbor in nastavitev funkcij e-knjige ni dovolj jasno (11,0 %), neujemanje številčk strani v e-knjigi s številčkami strani tiskane izdaje knjige (10,3 %).

Preglednica 7: *Najpogostejše težave pri branju e-knjig po posameznem statusu osebe s posebnimi potrebami*

najpogostejše težave	osebe s slepoto (n=620)		osebe s slepoto z ostankom vida (n=349)		osebe s slabovidnostjo (n=441)	
	število enot	%	število enot	%	število enot	%
Za branje je potrebna posebna programska oprema.	115	18,5	75	21,5	68	15,4
Navigacijska orodja niso dovolj pregledna ali ne delujejo.	99	16,0	45	12,9	62	14,1
Funkcija kopiraj in prilepi ni na voljo.	78	12,6	40	11,5	48	10,9
Orodje za izbor in nastavitev funkcij ni dovolj jasno.	70	11,3	40	11,5	45	10,2
Številke strani se ne ujemajo s številčkami strani tiskane izdaje knjige.	82	13,2	31	8,9	33	7,5
Dodatne funkcije niso na voljo (npr. velikost pisave itd.).	42	6,8	41	11,7	58	13,2
Izvoz opomb, komentarjev in zaznamkov ni omogočen.	57	9,2	21	6,0	24	5,4
Format se ne prilagaja velikosti zaslona.	17	2,7	30	8,6	50	11,3
Zaznamki niso poudarjeni.	35	5,6	19	5,4	30	6,8
Tiskanje ni na voljo.	25	4,0	7	2,0	23	5,2

Primerjali smo odgovore respondentov glede na njihov status osebe s posebnimi potrebami (Preglednica 7). Število odgovorov oseb s slepoto je bilo 620, oseb s slepoto z ostankom vida 349 in oseb s slabovidnostjo 441. Opazno je, da vsem trem kategorijam respondentov največjo težavo predstavlja programska oprema, ki je potrebna za branje, težave pa imajo tudi z navigacijskimi orodji, ki niso dovolj pregledna ali ne delujejo. Osebe s slepoto so dodatno izpostavile problem, da se številke strani v e-knjigi ne ujemajo s tistimi iz tiskane izdaje (13,2 %) in da funkcija kopiraj in prilepi ni na voljo (12,6 %). Osebe s slepoto z ostankom vida so izpostavile še, da dodatne funkcije niso na voljo (11,7 %), prav tako so imele težave z funkcijo kopiraj in prilepi (11,5 %) in s tem, da orodje za izbor in nastavitve funkcij ni dovolj jasno (11,5 %). Osebe s slabovidnostjo so izpostavile še pomanjkanje dodatnih funkcij (13,2 %) in težavo, da se format e-knjige ne prilagaja zaslonu (11,3 %).

Pri vprašanju *Ocenite spodaj navedene formate na lestvici od 1 do 5 (5 = zelo primeren)* so anketiranci na ocenjevalni lestvici od 1 do 5 (5 = zelo primeren, 1 = zelo neprimeren) ocenili pet različnih formatov. Respondenti so ocenili, da sta najprimernejša formata PDF (26,1 %) in TXT (22,1 %), sledijo EPUB (20,0 %), spletni HTML (18,1 %) in RTF (17,0 %).

Primerjali smo odgovore respondentov glede na njihov status osebe s posebnimi potrebami (Preglednica 8). Opazno je, da so osebe s slepoto najbolj ocenile formata TXT (26,6 %) in RTF (24,5 %), osebe s slepoto z ostankom vida so najbolj ocenile formata PDF (28,4 %) in TXT (23,6 %), osebe s slabovidnostjo so najbolj ocenile formata PDF (32,9 %) in EPUB (28,2 %).

Preglednica 8: Najbolje ocenjeni formati e-knjig po posameznem statusu osebe s posebnimi potrebami (zelo primeren + primeren)

formati e-knjig	osebe s slepoto (n=184)		osebe s slepoto z ostankom vida (n=148)		osebe s slabovidnostjo (n=149)	
	število enot	%	število enot	%	število enot	%
PDF	32	17,4	42	28,4	49	32,9
EPUB	26	14,1	27	18,2	42	28,2
TXT	49	26,6	35	23,6	26	17,4
RTF	45	24,5	25	16,9	15	10,1
spletni HTML	41	22,3	22	14,9	27	18,1

Pri vprašanju *Ali uporabljate katerega od spodaj navedenih pripomočkov za branje e-knjig?* so imeli anketiranci možnost izbire več odgovorov. Število vseh

odgovorov je bilo 661. Respondenti večinoma uporabljajo programsko opremo za pretvorbo besedila v govor v maternem jeziku (49,5 %), manj uporabljajo programsko opremo za pretvorbo besedila v govor v tujem jeziku (18,7 %), brajevo vrstico (16,2 %) in programsko opremo za povečavo (15,6 %).

Primerjali smo odgovore respondentov glede na njihov status osebe s posebnimi potrebami (Preglednica 9). Število odgovorov oseb s slepoto je bilo 307, oseb s slepoto z ostankom vida 192 in oseb s slabovidnostjo 144. Osebe s slepoto najpogosteje uporabljajo programsko opremo za pretvorbo besedila v govor v maternem jeziku (49,2 %), brajevo vrstico (28,3 %) in pretvorbo besedila v govor v tujem jeziku (21,8 %). Programske opreme za povečavo skoraj ne uporabljajo (0,7 %). Osebe s slepoto z ostankom vida se prav tako najpogosteje poslužujejo pretvorbe besedila v govor v maternem jeziku (52,1 %) in že uporabljajo programsko opremo za povečavo (20,8 %). Manj uporabljajo pretvorbo besedila v govor v tujem jeziku (19,3 %) in brajevo vrstico (7,8 %). Osebe s slabovidnostjo večinoma uporabljajo programsko opremo za pretvorbo besedila v govor v maternem jeziku (45,8 %) in programsko opremo za povečavo (40,3 %), manj pa pretvorbo besedila v govor v tujem jeziku (11,1 %); brajeve vrstice skoraj ne uporabljajo (2,8 %).

Preglednica 9: *Raba pripomočkov za branje e-knjig po posameznem statusu osebe s posebnimi potrebami.*

raba pripomočkov	osebe s slepoto (n=307)		osebe s slepoto z ostankom vida (n=192)		osebe s slabovidnostjo (n=144)	
	število enot	%	število enot	%	število enot	%
programska oprema za pretvorbo besedila v govor v maternem jeziku	151	49,2	100	52,1	66	45,8
programska oprema za pretvorbo besedila v govor v tujem jeziku	67	21,8	37	19,3	16	11,1
brajeva vrstica	87	28,3	15	7,8	4	2,8
programska oprema za povečavo	2	0,7	40	20,8	58	40,3

5 Razprava

Analiza odgovorov iz 525 anketnih vprašalnikov, ki so bili izpolnjeni vsaj v polovici, nam je prikazala najpomembnejše vidike uporabniških izkušenj oseb s slepoto, slepoto z ostankom vida ali slabovidnostjo. Iz rezultatov vseh respondentov je razvidno, da do e-knjig večinoma dostopajo tako, da si jih prenesejo s strežnika v knjižnici ali iz digitalne knjižnice in do vsebine dostopajo brez spletne povezave. Vsebine e-knjig najpogosteje berejo v celoti, od začetka do

konca, občasno, v manjši meri, preberejo le uvodne strani. Predvidevamo, da se na podlagi uvodnih strani odločajo o nadaljnjem branju. Branje celotne vsebine se odraža tudi v dolžini branja, ki večinoma traja trideset minut ali dlje (skupaj 92,9 %), zelo redko so to kratki intervali branja. Hkrati so daljši intervali značilni za osebe slepoto ali slabovidnostjo, saj branju namenijo veliko svojega časa. Ob primerjavi vseh treh kategorij respondentov glede načina dostopa, načina uporabe, bralne prakse in dolžine branja ni bilo ugotovljenih razlik v bralnih praksah pri branju e-knjig.

Respondentom je vedno ali običajno najpomembnejši element za navigacijo po e-knjigi kazalo vsebine, manj, a še vedno dokaj pomembna sta jim tudi povzetek in seznam virov literature. Razlik med tremi kategorijami respondentov ni bilo. Med funkcijami e-knjige jim je zelo pomemben in pomemben prenos e-knjige, sledijo iskanje po celotnem besedilu, brskanje in povečava, možnost izdelave zaznamkov ter označevanje strani v e-knjigi in možnost kopiranja. Vsem trem kategorijam respondentov je najpomembnejši prenos e-knjige. Osebe s slepoto so dodatno izpostavile iskanje po celotnem besedilu, označevanje strani in funkcijo kopiranja. Osebe s slepoto z ostankom vida so dodatno izpostavile iskanje po celotnem besedilu, rabo zaznamkov, brskanje in povečavo ter funkcijo kopiranja. Osebe s slabovidnostjo so dodatno izpostavile brskanje in povečavo, prilagajanje vmesnika in iskanje po celotnem besedilu. Iz rezultatov predvidevamo, da je osebam s slepoto in osebam s slepoto z ostankom vida pomembno imeti dostop do besedila in upravljanje s samim besedilom (kopiranje, označevanje), medtem ko je osebam s slabovidnostjo pomembnejše vizualno prilagajanje vmesnika za prikaz vsebine. Predvidevamo, da osebe s slabovidnostjo in delno tudi osebe s slepoto z ostankom vida želijo izkoristiti ostanek vida, ki ga še imajo, in sicer s povečavami in prilagoditvami vmesnika. Osebam s slepoto te funkcije ne pomagajo, zato bolj poudarjajo dostop do celotnega besedila in možnost kopiranja. Predvidevamo, da si s pomočjo kopiranja besedilo prenesejo v druge programe, kjer nato s pomočjo podpornih tehnologij lažje upravljajo z njim. Rezultati se dobro povezujejo s tem, kar navaja Gunn (2016, str. 4). Pravi, da je ključni pomen dostopnosti e-knjige možnost, da posamezniki z vsebino upravljajo na različne načine, takšne, ki odgovarjajo njihovim osebnim potrebam.

Osebe s slepoto ali slabovidnostjo se pri uporabi e-knjig soočajo s podobnimi problemi kot tisti, ki teh okvar nimajo, le da so nekateri problemi vezani specifično na njihovo oviro. Med respondenti so to večinoma problemi s programsko opremo oziroma vmesnikom, prav tako problemi s strukturo e-knjige; na primer navigacija ne deluje, ni možnosti kopiranja besedila. Ob primerjavi treh kategorij respondentov je vsem trem skupno, da imajo največje težave s programsko opremo in navigacijskimi orodji. Osebe s slepoto so dodatno izpostavile težavo neuje-manja strani z izvirnikom in pomanjkanje funkcije kopiranja. Osebe s slepoto z

ostankom vida so izpostavile težavo, da dodatne funkcije niso na voljo, težave pa jim povzročata tudi pomanjkanje funkcije kopiranja in nejasnost orodja za izbor nastavitev funkcij. Osebe s slabovidnostjo so prav tako izpostavile pomanjkanje dodatnih funkcij in neprilagodljivost vsebine velikosti zaslona. Osebe s slepoto ali slabovidnostjo imajo nekaj specifičnih težav, ki se jih lahko uspešno rešuje na podlagi standardov, priporočil in dobrih praks za ustvarjanje dostopnih e-vsebin. Do sedaj smo že opisali, kateri so pomembni elementi oblikovanja vsebine, njenega strukturiranja, prilagajanja vizualnih, matematičnih in znanstvenih simbolov. Ker so respondenti najprej izpostavili programsko opremo in vmesnike, se lahko izdelovalci e-vsebin odločajo, da izdelujejo formate, ki so dosegljivi čim širše, na čim več napravah in programih ali aplikacijah. Hkrati je potrebno omogočanje dostopa do polnega besedila, ki si sledi v pravilnem vrstnem redu in je pravilno strukturirano, saj so respondenti zelo izpostavili tudi nedelovanje navigacije po besedilu. Kot že omenjeno, bi bile izboljšane vsebine uporabnejše tudi za videče uporabnike. Ob primerjavi vseh treh kategorij respondentov so bile ugotovljene razlike v rabi e-knjige, predvsem so bile opazne v načinu manipulacije z besedilom.

Glede izbora najprimernejšega formata so respondenti kot zelo primerne in primerne ocenili formate PDF, TXT in EPUB. Na podlagi statusa respondentov kot osebe s posebnimi potrebami so se pojavile razlike. Osebe s slepoto menijo, da sta najprimernejša formata TXT in RTF, torej formata, ki sta primarno tekstovna. Predvidevamo, da je izbor formata povezan s podporno tehnologijo (brajeva vrstica) in dejstvom, da ne potrebujejo vizualnega gradiva ali oblikovanja. Oba formata omogočata že omenjeno in visoko cenjeno možnost kopiranja besedila. Osebe s slepoto z ostankom vida so najbolje ocenile formata PDF in TXT. Najprej predvidevamo, da so na eni strani še vedno osredotočeni na samo besedilo, nato pa da je format PDF tisti, ki jim omogoča izkoristiti ostanek vida, ki ga še imajo. Osebe s slabovidnostjo so, v nasprotju z ostalima dvema skupinama, veliko slabše ocenile primernost formatov TXT in RTF glede na svoje potrebe pri branju ter višje ocenile formata PDF in EPUB. To sta formata, ki podpirata tako vizualne vsebine kot prilagajanje besedila za optimalno koriščenje preostanka vida. Predvidevamo, da je format EPUB v tujini, med samimi založniki, že širše sprejet tudi s stališča dostopnosti, saj je to format, ki pokriva najširši spekter različnih uporabniških potreb oseb, ki imajo slepoto ali slabovidnost. Ob primerjavi vseh treh kategorij so bile ugotovljene razlike v rabi formatov e-knjige.

Osebe s slepoto ali slabovidnostjo uporabljajo različno podporno tehnologijo, a med anketiranci je najpogostejše omenjena uporaba programske opreme za pretvorbo besedila v govor, tako v maternem kot v tujem jeziku. Razlike se pojavljajo med tremi kategorijami respondentov, saj osebe s slepoto pretežno uporabljajo pretvorbo besedila v govor in brajevo vrstico, medtem ko osebe s

slepoto z ostankom vida in osebe s slabovidnostjo velik poudarek namenijo tudi programski opremi za povečavo. Uporaba podporne tehnologije je prav tako povezana s stopnjo ostanka vida posameznika. Kot že omenjeno, so vprašanje rabe podporne tehnologije pri branju raziskovali tudi Zaviršek in drugi (2013, str. 147–148) ter ugotovili, da »oviro premajhne velikosti besedila anketiranci najpogosteje premagujejo s pomočjo elektronskih lup ali povečevalnih stekel ter z uporabo računalniške opreme, ki uporabniku omogoča povečavo tistega, kar vidi na zaslonu«. Menimo, da je raba podporne tehnologije povezana tudi s posameznikovimi usvojenimi spretnostmi za ravnanje s tehnologijo. Ob primerjavi vseh treh kategorij respondentov so bile ugotovljene razlike v rabi vrst podporne tehnologije.

6 Zaključki

Izpostaviti želimo, da bi bila anketna raziskava lahko pripravljena tudi bolje. Iz rezultatov ne moremo ugotoviti, ali se odgovori razlikujejo glede na vrsto e-knjige oziroma e-gradiva, saj se leposlovno gradivo običajno bere popolnoma drugače kot strokovno ali znanstveno. Uporabljena je bila kategorija demografskega podatka *slep z ostankom vida*, a menimo, da je to neprimerna in dvomljiva kategorija. Nejasnost se je kazala tudi v samih rezultatih, saj so bili odgovori te kategorije pogosto med ostalima dvema; še posebno pri rabi formatov je bilo opaziti, da je skupina raznolika. Za samo razumevanje potreb oseb s slepoto ali s slabovidnostjo bi bila bolj primerna raba le dveh kategorij, in sicer slepota in slabovidnost, s čimer bi upoštevali tudi mednarodno uveljavljene kategorije. Menimo tudi, da bi bilo vprašanje o formatih lahko samostojno in ne le podvprašanje; tako bi zagotovo dobili več ocen formatov in ne le ocen tistih, ki so odgovorili, da so pozorni na format med branjem. Hkrati bi lahko našteali tudi več formatov, ne le petih najpogostejših. Kot že omenjeno, sta bila zvočna formata (MP3 in DAISY) popolnoma izključena, zato menimo, da smo v celotni raziskavi premalo poudarka namenili tej vrsti gradiva, ki je med osebami s slepoto ali slabovidnostjo vendarle prevladujoč format. Če bi mu namenili večji poudarek, bi zagotovo prejeli še več odgovorov. Ob morebitni ponovni izvedbi raziskave bi zagotovo upoštevali tudi te pomanjkljivosti.

Glede na pregledane raziskave in priporočila ter rezultate naše raziskave bi izpostavili, da je treba za povečanje dostopnosti e-knjig osebam s slepoto ali slabovidnostjo skozi proces digitalizacije uvesti postopek pregleda kakovosti prepoznavne besedila OCR, uvesti pa je potrebno tudi strukturo in primerno oblikovanje. S stališča strukture gre predvsem za zagotavljanje dostopa do celotnega besedila in s tem tudi omogočanje iskanja po celotnem besedilu. Pomembno je,

da si besedilo sledi v pravilnem vrstnem redu ter da dokument omogoča dostopno navigacijo po besedilu in elementih, ki so v dokumentu (slike, kazala, opombe, napisi ob vizualnem gradivu in podobno). Pri tem je pomembno dodajanje strani izvirnega dokumenta ter dodajanje nadomestnega besedila vizualnim elementom (slike, preglednice, grafi in drugo). S stališča oblikovanja je treba poskrbeti za lahko berljivo besedilo s primernimi pisavami, razmiki, velikostjo in tako dalje. Osebam s slepoto ali slabovidnostjo bi bilo treba omogočati, da si sami prilagajajo prikaz vsebine, in omogočati format, do katerega lahko uporabniki dostopajo na čim več različnih napravah in s pomočjo podpornih tehnologij, še posebno s pomočjo programske opreme za pretvorbo besedila v govor. Glede na opisane potrebne lastnosti in pregledane smernice za ustvarjanje dostopne e-knjige je format EPUB tisti, ki je za najširši spekter uporabnikov najprimernejši in ki omogoča prilagajanje vsebine glede na posameznikove individualne potrebe.

Za omogočanje takšnih vsebin bi bilo potrebno dodatno izobraževanje tistih, ki se z digitalizacijo že ukvarjajo. Ustvarjanju dostopnih vsebin bi bilo treba nameniti kar nekaj več časa in posledično tudi dodaten kader. Ob potencialni vključitvi novega formata bi bilo zanimivo opraviti raziskavo preverjanja uporabniških izkušenj z novim formatom ali celo izvajati izobraževanja za te uporabnike. Dodatno bi bilo treba testirati in prilagoditi tudi portale, ki objavljajo digitalizirane vsebine, da bi bili ti karseda dostopni. Predlagamo uvedbo dodatnih oznak ali kriterijev, po katerih bi uporabniki vedeli, da je gradivo prilagojeno njim, ali bi celo iskali le tisto gradivo, ki je njim dostopno. Vse to so področja, ki so zanimiva za dodatno raziskovanje ter za razširjanje sodobnih praks za povečanje dostopnosti digitaliziranih vsebin osebam s slepoto ali slabovidnostjo. Hkrati je pomembno tudi, kar smo že večkrat poudarili, da bi bile takšne digitalizirane vsebine prijaznejše tudi drugim osebam s posebnimi potrebami in običajnemu bralcu, ki do gradiva dostopa v modernih oblikah in prek mobilnih naprav.

Navedeni viri

Accessible publishing best practices: guidelines for common EPUB issues in plain language. (22. 8. 2019). National Network for Equitable Library Service (NNELS). https://www.accessiblepublishing.ca/wp-content/uploads/2019/08/AP-NNELS_Accessible_Publishing_Best_Practices_August_2019.pdf

Books for all: a starter kit for accessible publishing in developing and least developed countries. (b. d.). Accessible Books Consortium. https://www.accessiblebooksconsortium.org/export/abc/abc_starter-kit_300616.pdf

Comparison of e-book formats. (24. 8. 2020). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. https://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_e-book_formats

E-book. (b. d.). V *Merriam-Webster.com dictionary*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/e-book>

eBook. (29. 1. 2013). V P. Christensson, *TechTerms: the computer dictionary*. <https://tech-terms.com/definition/ebook>

E-knjiga. (2011). V V. Rebolj, *Slovar družboslovne informatike*. <https://www.termina.net/slovarji/slovar-druzboslovne-informatike/4460335/e-knjiga?query=e-knjiga&SearchIn=All>

EBU clear print guidelines. (2016). European Blind Union. <http://www.euroblind.org/sites/default/files/media/ebu-media/Guidelines-for-producing-clear-print.pdf>

Gunn, D. (2016). *Accessible eBook guidelines for self-publishing authors*. Accessible Books Consortium; International Authors Forum. https://www.accessiblebooksconsortium.org/export/abc/abc_ebook_guidelines_for_self-publishing_authors.pdf

Hilderley, S. (2013). *Accessible publishing: best practice guidelines for publishers*. The International Publishers Association; The Federation of European Publishers; The International Association of Scientific, Technical and Medical Publishers. https://www.accessiblebooksconsortium.org/publishing/en/accessible_best_practice_guidelines_for_publishers.html

Hrovat Merič, R. (2012). *DAISY: strukturirana zvočna knjiga* [Diplomsko delo]. B2, d. o. o., višja strokovna šola.

Kanič, I., Leder, Z., Ujčič, M., Vilar, P. in Vodeb, G. (2009). *Bibliotekarski terminološki slovar*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Kodrič-Dačić, E., Vodeb, G., Bon, M., Poličnik-Čermelj, T. in Vilar, P. (2014). Vzpostavitev infrastrukture za zagotavljanje enakih možnosti dostopa do publikacij slepim in slabovidnim ter osebam z motnjami branja. Model Knjižnice za slepe, slabovidne in osebe z motnjami branja, vključno z modelom zagotavljanja in koordinacije knjižničnih storitev za slepe, slabovidne in osebe z motnjami branja na področju celotne države. Narodna in univerzitetna knjižnica. <http://www.kss-ess.si/wp-content/uploads/2016/04/NUK-Izdelava-modela-KSS.pdf>

Novljan, S., Sterle, D. in Černe, K. (2017). Tiskani in elektronski viri med slepimi, slabovidnimi in osebami z motnjami vida. V S. Zwitter in N. Bucik (ur.), *E-gradiva kot bližnjica do uspeha?* (str. 77–88). Bralno društvo Slovenije. http://www.bralno-drustvo.si/wp-content/uploads/2013/06/E-GRADIVA_KOT_BLIZNJICA_DO_USPEHA_BDS20171.pdf

The DAISY Consortium. (b. d.). *Creating accessible Word documents*. <https://daisy.org/info-help/guidance-training/daisy-tools/creating-accessible-word-documents/>

Vassiliou, M. in Rowley, J. (2008). Progressing the definition of »e-book«. *Library Hi Tech*, 26(3), 355–368. <https://doi.org/10.1108/07378830810903292>

World report on vision. (2019). World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/world-report-on-vision>

Zaviršek, D., Kačič, M., Krstulović, G. in Sobočan, A. M. (2013). Izvedbeni projekt zadovoljevanja potreb potencialnih deležnikov, uporabnikov in posebnih potreb slepih, slabovidnih in oseb z motnjami branja. Fakulteta za socialno delo. <http://www.kss-ess.si/2016/02/studija-fsd-zadovoljevanje-potreb-potencialnih-deleznikov-uporabnikov-in-posebnih-potreb-slepih-slabovidnih-in-oseb-z-motnjami-branja/#.XygioSgzaU1>

Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije. (b. d.). *O Zvezi društev slepih in slabovidnih Slovenije*. <http://www.zveza-slepih.si/o-zdsss/>

mag. Andreja Hari

Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 1, 1000 Ljubljana
e-naslov: andreja.hari@nuk.uni-lj.si

Knjižnice na podružničnih šolah: vpogled v dostopnost knjižnične dejavnosti na podeželju

Libraries of the primary school branches: an insight into the accessibility of library activities in rural areas

Eva Kodrič-Dačić

Oddano: 31. 5. 2020 – Sprejeto: 16. 8. 2021

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific article*

UDK 373.3:027.8

<https://doi.org/10.55741/knj.65.3-4.2>

Izvleček

Članek predstavlja analize, ki na posameznih področjih razkrivajo možnosti dostopa učencev do knjižničnega gradiva, in tako poskuša odgovoriti na vprašanje, ali imajo učenci, ki se šolajo na podeželju, enake materialne pogoje, kot tisti, ki obiskujejo osnovne šole v mestnem okolju. Pri tem predstavlja podatke o pokritosti slovenskih naselij s knjižnicami, analizo oddaljenosti šol od splošnih knjižnic ter podatke o knjižnicah podružnic osnovnih šol. Ti so bili prvič zbrani s statističnimi meritvami dejavnosti šolskih knjižnic v letu 2019/20. Ker predstavljajo šolske knjižnice učencem podeželskih šol pogosto edino možnost za dostop do knjige zunaj lastnega doma, bi morale biti dobro opremljene, imeti bi morale obsežno knjižnično zbirko ter čim daljšo dnevno odprtost. Analiza podatkov knjižnic podružničnih šol, ki večinoma delujejo na podeželju, kaže, da nekatere podružnične šole nimajo knjižnic, da knjižnice na podružničnih šolah pogosto nimajo lastnih prostorov ter da je tedenski čas odprtosti knjižnice zelo kratek. Rezultati meritev nakazujejo sklep, da imajo učenci na podeželju slabše možnosti za dostop do knjižničnega gradiva in storitev, ter dajejo iztočnice za podrobnejše raziskovanje zagotavljanja knjižnične dejavnosti na podeželju.

Ključne besede: podružnice šol, šolske knjižnice, šole na podeželju

Abstract

The article presents analyzes that reveal access to library materials in order to answer the question of whether students in rural areas have the same material conditions as

those attending primary schools in urban areas. It presents the network of Slovenian public libraries, analyses the distance of schools from public libraries and data on libraries of primary school branches. The latter were collected for the first time with statistical measurements of school library activities in 2019/20. As school libraries are often the only option for pupils living in rural areas to access books outside their own home, school libraries should be well equipped, they should have an extensive library collection and extended opening hours. An analysis of branch school libraries, which mostly operate in rural areas, shows that some branch schools do not have libraries, that branch school libraries often do not have their own premises, and reduced opening hours. The results of the measurements suggest that students in rural areas have poorer access to library materials and services, and provide clues for detailed research into the library activities in rural areas.

Keywords: primary school branches, school libraries, rural schools

1 Šole in knjižnice na podeželju

Leta 2016 je bila v publikaciji OECD o politikah na področju izobraževanja (Education, 2016, str. 7) zapisana ugotovitev, da rezultati raziskave PISA (Programme for International Student Assessment) kažejo na nadpovprečen vpliv lokacije šole na rezultate, ki so jih dosegli učenci. Slovenski učenci, ki so se šolali na šolah v mestih s 100.000 ali več prebivalci, so za 74 točk presegali rezultate učencev iz šol v krajih z manj kot 3000 prebivalci. Učenci »mestnih« šol so sicer praviloma tudi v drugih državah OECD dosegli boljše rezultate od tistih iz »podeželskih« šol, vendar so bila odstopanja v primerjavi s Slovenijo v povprečju bistveno manjša, le 18 točk. Podrobnejšo analizo stanja lahko beremo v študiji Learning in rural schools: Insight from PISA, TALIS and the literature, ki jo je leta 2019 objavil OECD. Podeželske šole so definirane kot šole, ki delujejo v majhnih krajih, oddaljenih od večjih središč, oziroma na območjih z redko poseljenostjo, za katera so značilni še etnična homogenost, slabša infrastruktura in krčenje prebivalstva zaradi migracij v mesto. Posledično so šole manjše in v njih se pogosto izvaja kombiniran pouk starostno in programsko heterogenih skupin. Presenetljivo pa nam ista študija razkrije, da imajo po mnenju slovenskih ravnateljev, šole na podeželju boljše materialne pogoje za delo od »mestnih« šol (Echazarra in Radinger, 2019).

Vse šole, ki izvajajo javno službo, ne glede na lokacijo in velikost, bi morale zagotavljati enake možnosti vsem učencem in dosegati enake standarde. Enaka kakovost in obseg storitev nista le imperativ vsake javne službe, zmanjševanje razlik med podeželskim in mestnim okoljem je eden od pogojev za uspešen ekonomski razvoj. Zato bi morali tudi pri razvoju knjižnične dejavnosti težiti k izenačenosti knjižničnih storitev v mestnem in podeželskem okolju. Ker v Sloveniji živi več kot

polovica prebivalcev v krajih z manj kot 3000 prebivalci oziroma v krajih, ki bi jih lahko označili za podeželske, je umestno vprašanje, ali je tudi knjižnična dejavnost, ki je na voljo tem prebivalcem, primerljiva z mestnimi območji. Pri tem je treba upoštevati tako dejavnost, ki se izvaja kot javna služba (torej predvsem splošne knjižnice), kot tudi knjižnično dejavnost, potrebno za izvajanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja (šolske knjižnice).

Študij, ki bi celostno obravnavale pokritost slovenskega podeželja s knjižnično dejavnostjo v celoti ali po posameznih območjih, žal ni. Glede tega so pomanjkljivi tudi statistični podatki o dejavnosti knjižnic. Statistične meritve beležijo pri splošnih knjižnicah namreč le dejavnost osrednje knjižnice v celoti, nimamo pa ažurnih podatkov o krajevnih knjižnicah. Zadnje meritve razvitosti krajevnih splošnih knjižnic so bile izvedene leta 2011. Vse do leta 2019/20 tudi nismo imeli osnovnih podatkov o knjižnicah podružnic oziroma dislociranih enot šol. Večina podružnic osnovnih šol deluje na podeželju, zato so njihove knjižnice ključnega pomena za dostop učencev oziroma podeželskega prebivalstva do knjige¹ in knjižničnih storitev.

V članku bodo predstavljeni viri in analize, ki ilustrirajo dostop do knjige² otrokom in mladini na slovenskem podeželju: mreža splošnih knjižnic in mreža šol s šolskimi knjižnicami, lokacija splošnih knjižnic po naseljih, analiza dostopa do knjige v konkretnih okoljih ter analiza podatkov o knjižnicah podružnic osnovnih šol.

2 Mreže knjižnic

Slovenijo pokrivata dve mreži, ki izvajata knjižnično dejavnost za otroke in mladino do 18. leta starosti oziroma do zaključka srednje šole: mreža splošnih knjižnic in mreža šol, ki s šolskimi knjižnicami zagotavlja knjižnično gradivo za učence in dijake, pogosto pa tudi za predšolske otroke.

V letu 2018 je mrežo splošnih knjižnic sestavljalo 58 osrednjih knjižnic, ki so knjižnično dejavnost izvajale v 273 krajevnih knjižnicah, z 12 bibliobusi (skupaj 285 izposojevališč) in na 12 postajališčih premičnih zbirk. Bibliobusi so se ustavljali na 719 postajališčih. V 37 (od 212) slovenskih občinah je bila knjižnična dejavnost zagotovljena le s premično zbirko ali postajališčem bibliobusa, medtem ko

¹ Izraz knjiga je v članku uporabljen kot sinonim za knjižnično gradivo.

² Izraz knjiga je uporabljen v pomenu knjižničnega gradiva.

8 občin na svojem območju ni imelo neposrednega stika z dejavnostjo splošnih knjižnic (Mreža, 2019). V letu 2019 se je mreža splošnih knjižnic skrčila, saj so le-te poročale le še o 281 izposojevališčih.

V šolskem letu 2019/20 so po podatkih statističnih meritev šolske knjižnice nudile storitve na 923 izposojevališčih. Osnovnošolske knjižnice, najštevilčnejše med njimi, na preko 770 mestih, od tega v 335 dislociranih enotah oziroma po družničnih šolah (BibSiSt, 2021).

Mreža šolskih knjižnic je bila torej kar trikrat gostejša od mreže splošnih knjižnic ter zato tudi bolj dostopna učencem in dijakom. Kaj to pomeni v konkretnih razmerah, je opozorila študija Urbanističnega inštituta leta 2015. V Sloveniji je bilo tega leta 40,78 % naselij, ki so imela do splošne knjižnice (krajevne knjižnice, postajališča bibliobusa ali premične zbirke) več kot 4000 m. V teh naseljih je živel 12,78 % prebivalcev. Med njimi je bilo tudi 436 krajev, v katerih so šole, torej tudi šolske knjižnice. Večinoma so bila to naselja z manj kot 1500 prebivalci: 289 naselij z do 500 prebivalci in 128 naselij s 500–1500 prebivalci (Študija, 2015). Glede na številčnost in geografsko razpršenost so torej šolske knjižnice, v primerjavi s splošnimi knjižnicami, učencem na podeželju bistveno bolj dostopne. Ne nazadnje tudi zaradi prevoza, ki je učencem do šole praviloma zagotovljen, medtem ko se morajo za obisk bolj oddaljene splošne knjižnice zanašati na javni prevoz oziroma na pomoč družine.

3 Dostopnost knjižnic na podeželju

Da mreža splošnih knjižnic ni dovolj razvita in da je v določenih okoljih splošna knjižnica praktično nedosegljiva, je pokazala tudi krajša analiza stanja leta 2019. Povod zanjo je bila akcija podjetja SPAR Slovenija, ki je v sodelovanju z mladinskim pisateljem Boštjanom Gorencem - Pižamo zasnovalo poseben projekt, namenjen razvoju bralne kulture.³ Širši javnosti so bile namenjene pravljice, natisnjene na embalaži trajnega mleka, šolskim knjižnicam pa donacija 20.000 EUR za nakup knjižničnega gradiva. Center za razvoj knjižnic, NUK so zaprosili, da izbere šolske knjižnice, ki naj prejmejo sredstva za nabavo knjižničnega gradiva. Odločili smo se, da se sredstva namenijo šolskim knjižnicam v okoljih, kjer predstavlja šolska knjižnica edino možnost dostopa do knjige, torej v krajih, kjer ni ne knjigarn ne splošnih knjižnic. Pri izbiri šole smo upoštevali geografsko

³ Breskvar, Pika. SPAR doniral 20.000 EUR šolskim knjižnicam. Knjižničarske novice, 2019, št. 3/4, str. 50.

lokacijo (obmejne občine), demografsko ogroženost ter razvitost mreže splošnih knjižnic v okolju. Ključni pogoj je bil več kot 10 km oddaljenosti šole od krajevne oziroma osrednje splošne knjižnice. Analizo⁴ smo izvedli ob pomoči orodja PAM (Prostorska analiza knjižnične mreže),⁵ ki je vsebovala demografske podatke in podatke o splošnih knjižnicah, medtem ko smo podatke o šolskih knjižnicah povzeli po statističnih meritvah za leto 2017/18.

Na tej osnovi smo izbrali 16 osnovnih šol oziroma njihovih podružnic: 7 v dolini Kolpe, 4 v Pomurju, 2 na Obalno-kraškem območju ter po 1 na Osrednjeslovenskem, spodnjepodravskem in Dolenjskem. To so bile osnovne šole Vinica, Stari trg ob Kolpi, Fara, Kapela, Križevci, Veržej, Miklavž pri Ormožu, Istrskega oddelka Gračišče, Rudija Mahniča - Brkinca Pregarje, Raka ter podružnice osnovnih šol v Osilnici, Adlešičih, Gribljah, Kočevski Reki, Puconcih in v Ambrusu.

Za učence teh šol je predstavljala edino možnost dnevnega stika s knjigo (zunaj lastnega doma seveda) šolska knjižnica, saj so bile šole od prve krajevne oziroma osrednje splošne knjižnice oddaljene od 11 do 25 km. V krajih, kjer delujejo izbrane šole, tudi ni bilo postajališč bibliobusov, pač pa so bile na nekaterih od teh šol prisotne premične zbirke, ki sta jih zagotavljali osrednji splošni knjižnici območja: Knjižnica Kočevje in Knjižnica Črnomelj. Vendar so bile premične zbirke majhne: na Osnovni šoli Vinica 190 enot gradiva, na Osnovni šoli Stari trg ob Kolpi 200 enot gradiva, na Osnovni šoli Fara 270, na Osnovni šoli Fara – podružnica Osilnica 253 enot, na Osnovni šoli Loka Črnomelj – podružnica Adlešiči 190 enot gradiva, na Osnovni šoli Loka Črnomelj – podružnica Griblje 74 enot gradiva, na Osnovni šoli Ob Rinži – podružnica Kočevska Reka 153 enot gradiva.

4 Podružnice osnovnih šol v Sloveniji 2019/20

Podružnice osnovnih šol delujejo večinoma na podeželju. Stanje njihovih knjižnic je zato tudi indikator dostopnosti knjige učencem v podeželskem okolju.

⁴ Analizo je izvedla Linda Škufca v sodelovanju z Evo Kodrič-Dačić.

⁵ Center za razvoj knjižnic, NUK in Urbanistični inštitut Republike Slovenije sta v okviru projekta »Prostorska analiza knjižnične mreže (PAM)«, ki ga je financiralo Ministrstvo za kulturo, na osnovi tehnologije geografskih informacijskih sistemov in napredne tehnologije prostorskih simulacij razvila spletno aplikacijo, ki je preko kartografskega vmesnika omogočala pregledovanje stanja mreže splošnih knjižnic v državi, analizo dostopnosti dejanskih in potencialnih lokacij izvajanja dejavnosti splošnih knjižnic ter pregled sociodemografskih značilnosti potencialnih uporabnikov. Orodje od leta 2020 ni več na voljo (<https://cezar.nuk.uni-lj.si/pam/index.php>).

Podružnične šole v Sloveniji so se razvile iz nekdanjih eno- ali dvorazrednic. Od leta 1958 so del mreže osnovnih šol, ki jo sestavljajo samostojne osnovne šole z osmimi razredi in s podružničnimi šolami predvsem za prvi dve vzgojno-izobraževalni obdobji. Marsikatera od njih izvaja kombiniran pouk v programsko in starostno heterogenih skupinah. Število podružničnih šol upada. Razlogi za to so različni: nekatere niso zagotavljale dovolj kakovostnih vzgojno-izobraževalnih storitev, druge niso uspele kljubovati težnjam po centralizaciji šolske mreže, pogosto pa so bili razlogi za njihovo ukinitve množično izseljevanje s podeželja, staranje prebivalstva in upad števila rojstev (Širec, 2013 in Šuštar, 2018).

V šolskem letu 2019/20 je po podatkih SURS v Sloveniji delovalo 455 osnovnih šol, ki so imele skupaj 316 podružnic. V 9.225 oddelkih se je šolalo 187.476 učencev, od tega v podružničnih šolah 17.372 (9,2 %) učencev v 1.152 oddelkih.

Preglednica 1: *Učenci v podružničnih šolah 2019/20*

Vzgojno-izobraževano obdobje	Št. oddelkov	Št. učencev v podružničnih šolah	Št. vseh učencev	Delež učencev, ki se šola v podružničnih šolah
(1.–3. razred)	690	10.215	64.497	15,8 %
(4.–6. razred)	393	6.024	65.983	9,1 %
(7.–9. razred)	69	1.133	56.996	1,9 %

Vir: SURS, 2020

Največ podružničnih šol je pokrivalo prvo vzgojno-izobraževalno obdobje, vsa 3 vzgojno-izobraževalna obdobja je pokrivalo 26 podružnic šol. Število učencev, ki so se šolali v podružničnih šolah, se je spreminjalo glede na vzgojno-izobraževalno obdobje, največ, kar 15,8 % jih je obiskovalo podružnice šol v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju.

Preglednica 2: *Število učencev v podružnicah šol 2019/20*

Število učencev	Število podružničnih šol
Do 9	14
10–49	178
50–99	89
100–299	31
300 in več	4

Vir: MIZŠ, 2020

Povprečno podružnico šole je v Sloveniji obiskovalo 55 učencev, na šoli so bili 4 oddelki, povprečno število učencev v oddelkih pa 15. Med podružnicami šol so bile velike razlike: najmanjšo so obiskovali le 3 učenci, največjo podružnično

šolo pa 342 učencev, razdeljenih v 17 oddelkov. Vendar je bilo podružnic šol s 100 in več učenci le 35, preostalih 281 podružnic šol ima manj učencev.

Majhno število učencev seveda ni vezano le na podružnice šol. Marsikatera od 261 matičnih osnovnih šol brez podružnic je imela nizko število učencev. Kar 22 šol je imelo manj kot 100 učencev, razporejenih v 3 do 9 oddelkov.

Preglednica 3: Osnovne šole in podružnice 2019/20

Število podružnic	Število samostojnih oziroma matičnih šol
0	261
1	114
2	51
3	19
4	8
5	0
6	2
	455

Vir: MIZŠ, 2020

Od 455 osnovnih šol jih je imelo 194 (43 %) podružnice. Več kot polovica od teh (114 oziroma 59 %) je imelo eno podružnico, 51 osnovnih šol 2 podružnici, 19 osnovnih šol 3 podružnice, 8 osnovnih šol 4 podružnice in 2 osnovni šoli po 6 podružnic.

5 Knjižnična dejavnost na podružnicah osnovnih šol: statistične meritve o delu šolskih knjižnic osnovnih šol v letu 2019/20

V okviru statističnih meritev dejavnosti šolskih knjižnic za leto 2019/20 so bili prvič zbrani tudi osnovni podatki o knjižnični dejavnosti na podružničnih šolah. Vprašalniku o delu šolske knjižnice so bila dodana tudi vprašanja o knjižnicah podružničnih šol, ki so se nanašala na oddaljenost podružnične šole od matične šole, število učencev in oddelkov, vrste knjižnične dejavnosti, ki jih izvaja knjižnica podružnične šole, izvajanje ne-knjižničarskih nalog, povezanih z izobraževalnim procesom, površino knjižnice, obseg knjižnične zbirke, tedensko odprtost knjižnice in tedensko prisotnost knjižničarke⁶ ter dostop do COBISS.

⁶ Ženski spol je uporabljen kot spolno nevtralna oblika.

Osnovnošolske knjižnice so poročale o 361 dislociranih enotah osnovnih šol, od katerih jih je 52 izvajalo le program za predšolske otroke, dodatnih 6 pa je delovalo na isti lokaciji kot matična šola. Zato smo pri analizi upoštevali 308 knjižnic podružničnih šol. Od 308 podružničnih šol jih je 31 izvajalo tudi programe za predšolske otroke, še 12 pa prilagojene izobraževalne programe osnovne šole.

5.1 Oddaljenost podružnic od matične šole

Podružnice osnovnih šol so delovale na lokacijah, ki so bile oddaljene od matične šole od 1 km do 45 km. V oddaljenosti do vključno 5 km od matične šole je delovalo 135 podružnic z 11.059 učenci, v oddaljenosti od 6 do 10 km 113 podružnic šol s 4.914 učenci, v oddaljenosti od 11 do 15 km 28 podružnic s 1.068 učenci in v oddaljenosti 16 km in več 12 šol z 213 učenci.

Za 18 podružnic podatek o oddaljenosti od matične šole ni bil naveden.

5.2 Površina in prostori knjižnice v podružničnih šolah

233 knjižnic je poročalo, da delujejo na površini, veliki od 1 do 190 m². Povprečna površina prostorov, namenjenih knjižnici, je bila 31 m². Površina na učenca je segala od 0,03 m² do 21,50 m² na učenca. Površina knjižnice ni odvisna od števila učencev, ki se šolajo na podružnični šoli. Korelacija je bila pozitivna, vendar šibka (korelacijski koeficient je 0,25).

139 knjižnic je delovalo v namenskih prostorih, druge pa so si delile prostore še z drugimi dejavnostmi.

5.3 Knjižnična zbirka

267 šol je posredovalo podatke o zbirki, 19 pa jih je poročalo, da knjižnične zbirke nimajo. V povprečju so imele knjižnice podružničnih šol 2.127 enot gradiva, pri čemer 199 oziroma 75 % knjižnic ni dosegalo povprečja.

Tudi knjižnična zbirka ni sorazmerna s številom učencev, povezanost je nizka (korelacijski koeficient je 0,22), kar pa bi bila lahko tudi posledica zamud pri vnosu gradiva v COBISS.

5.4 Odprtost knjižnic podružnic šol in prisotnost knjižničarke

Podatke o tedenski odprtosti je posredovalo 281 knjižnic. 28 knjižnic je navedlo, da knjižnica ni odprta, 18 od teh tudi ni imelo knjižnične zbirke. 127 knjižnic je bilo odprtih od 0,5 do 2 uri tedensko. 5 in več ur tedensko (kar v povprečju pomeni 1 ali več ur dnevne odprtosti) je bilo odprtih 85 knjižnic.

Odprtost knjižnice pa ne pomeni, da je bila v tem času v knjižnici prisotna tudi knjižničarka. 43 šol ni navedlo podatka o njeni prisotnosti, v 77 knjižnicah so navedli tedensko prisotnost knjižničarke 0 ur, v 65 podružničnih šolah so navedli prisotnost od 0,3 do 2 uri tedensko, več kot 5 ur tedensko pa je bila knjižničarka prisotna v 72 knjižnicah.

Niti število ur odprtosti knjižnice niti število ur prisotnosti knjižničarke ni bilo premosorazmerno s številom učencev (korelacijski koeficient je 0,17 oziroma 0,1).

Kar 62 knjižnic je poročalo o daljšem času odprtosti, kot je bil čas prisotnosti knjižničarke, dodatnih 18 jih je poročalo o odprtosti knjižnice, ne pa o prisotnosti knjižničarke.

5.5 Dejavnosti, ki se izvajajo v knjižnicah podružnic šol

Statistični vprašalnik je vključeval tudi vprašanja o dejavnostih, ki se izvajajo v knjižnicah podružnic šol. Navedene so bile temeljne bibliotekarske naloge (kamor sodijo nabava, obdelava, izposojanje gradiva in podobno), bibliopedagoško delo, podpora strokovnim delavcem pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega procesa, dejavnosti, namenjene razvoju bralne pismenosti (bralna značka, prireditve, povezane s promocijo knjige in branja), upravljanje učbeniškega sklada ter naloge, povezane z izvajanjem vzgojno-izobraževalnega procesa (nadomeščanje učiteljev in podobno).

Po pričakovanju se v največ (294) knjižnicah opravljajo temeljne bibliotekarske naloge, sledijo dejavnosti, povezane z razvojem bralne pismenosti (292 knjižnic), podpora strokovnim delavcem (287) in bibliopedagoško delo (280 knjižnic). Z upravljanjem učbeniškega sklada se je ukvarjalo 268 knjižnic. Kljub večinoma kratkemu času prisotnosti knjižničarke na podružnični šoli so kar 204 knjižnice poročale, da v tem času izvajajo tudi druge naloge, povezane z vzgojno-izobraževalnim procesom.

5.6 Dostop do COBISS

235 knjižnic je potrdilo, da ima dostop do COBISS, preostalih 73 ni posredovalo podatka.

5.7 Problematika knjižnic v podružnicah šol

Skopi podatki, ki so bili zbrani s statističnimi meritvami 2019/20, kažejo na problematiko izvajanja knjižnične dejavnosti v podružničnih šolah. Posebej naj izpostavimo zbirko, površino ter odprtost knjižnice in prisotnost knjižničarke v njej.

Veljavni Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe ne določa minimalnega obsega knjižničnega gradiva v podružnični šoli. Knjižnična zbirka šole kot celote naj bi imela najmanj 4000 enot gradiva (v šolah z več kot 300 učenci najmanj 10 knjig na učenca in 40 knjig na strokovnega delavca) ter 25 tekoče naročenih naslovov periodičnih publikacij. Leta 2019/20 je podatke, ki omogočajo izračun doseganja normativa, ki se nanaša na monografske publikacije, posredovalo 461 osnovnošolskih knjižnic,⁷ od tega jih 75 ni doseglo predpisane minimalne zbirke. Pregled naključno izbranih šol pa nam pokaže, da šolske knjižnice skrbijo za svoje podružnice (Preglednica 4).

Veljavni normativ daje prednost šolam brez podružnic, saj lahko na enem mestu zgradijo kompleksnejšo zbirko knjižničnega gradiva, ki bo imela dovolj izvodov posameznih del in obenem dovolj raznolik nabor naslovov. Knjižnice osnovnih šol s podobnim številom učencev in podružnicami pa morajo knjižnično gradivo deliti s podružnicami. Ker so potrebe po knjižničnem gradivu, ki izhajajo iz učnih načrtov, enake na matični šoli in podružnici, lahko sklepamo, da mora knjižničarka osnovne šole s podružnicami vložiti več napora, da učencem in strokovnim delavcem zagotovi potrebno gradivo.

Še bolj kot obseg in vsebina knjižnične zbirke na podružnico so zaskrbljujoči podatki o prostorih, v katerih delujejo knjižnice podružničnih šol. Le 139 (45 %) knjižnic je poročalo, da delujejo v namenskih prostorih. Preostale knjižnice so locirane v prostorih, ki služijo še drugim dejavnostim. Na 33 podružnicah knjižnice nimajo niti m² prostora, na površni od 1 m² do 10 m² pa deluje 57 knjižnic.

⁷ Pri razlagi podatka o manjkajočih enotah moramo upoštevati dejstvo, da podatki o številu učencev in strokovnih delavcev, ki so jih posredovale knjižnice, v več primerih odstopajo od podatkov MIZŠ, prav tako knjižnice še niso vnesle vse aktualne literature v COBISS. Dejansko število manjkajočih enot je zato verjetno bistveno nižje.

Preglednica 4: Knjižnične zbirke na podružnicah 2019/20⁸

Občina	Št. podružnic	Osnovne šole in podružnice	Št. oddelkov	Skupaj oddelkov	Št. učencev	Skupaj učencev	Skupaj strok. delavcev	Zbirka 2019/20	Mini malna zbirka po veljavnem normativu ⁹
Ajdovščina	0	OŠ Otlica	5		64	64	19	8.626	4.000
Ankaran	0	OŠ in vrtec Ankaran	12		243	243	27	6.893	4.000
Beltinci	0	OŠ Beltinci	27		623	623	60	17.663	8.630
Brežice	1	OŠ dr. Jožeta Toporišiča Dobova	11	14	203	254	82	7.025	4.000
		– Podružnica Kapele	3		51			1.489	
Cerklje na Gorenjskem	1	OŠ Davorina Jenka Cerklje na Gorenjskem	30	35	709	809	79	9.122	11.250
		– Podružnica Zalog	5		100			2.243	
Dravograd	4	OŠ Neznanih talcev Dravograd	20	30	456	541	65	11.343	8.010
		– Podružnica Črneče	2		19			438	
		– Podružnica Libeliče	3		28			405	
		– Podružnica Ojstrica	3		19			587	
		– Podružnica Trbonje	2		19			345	
Kamnik	4	OŠ Frana Albrehta Kamnik	23	38	560	827	102	19.630	12.350
		– Podružnica Mekinje	5		87			1.004	
		– Podružnica Nevlje	5		115			1.090	
		– Podružnica Tunjice	3		43			701	
		– Podružnica Vranja peč	2		22			455	

Vir: BibSiSt, 2019/20

Ne glede na to, kako obsežna je knjižnična zbirka ali kako velika je površina knjižnice, pa je ključnega pomena njena dostopnost: torej odprtost knjižnice in prisotnost knjižničarke. Knjižnice na podružničnih šolah so (pre)malo odprte, v povprečju 5 ur tedensko (n=276, 32 knjižnic ni posredovalo podatka ali pa je bil ta evidentno napačen), pri čemer povprečja ni dosegalo 196 oziroma 71 % od knjižnic, ki so posredovale podatke. Pri tem je pomembno, da je bilo kar 62 knjižnic odprtih tudi v času, ko knjižničarke ni bilo na šoli. Vsekakor vzpodbuden podatek, ki bi ga bilo treba še podrobneje raziskati.

⁸ Šole so bile izbrane naključno, po abecednem redu krajev, v katerih delujejo, in ob upoštevanju števila podružnic.

⁹ Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe.

Preglednica 5: Osnovne šole in podružnice: sistemiziran delež knjižničarja in odprtost knjižnic na podružnicah šol 2019/20

Občina	Št. podružnic	Osnovne šole in podružnice	Št. oddelkov	Skupaj oddelkov	Št. učencev	Skupaj učencev	Delež sist. knjižničarke po Pravilniku ¹⁰	Ocena ur dela knj. na teden	Št. ur/tedenske prisotnosti knjižničarke sorazmerno s št. oddelkov	Delež sistemizirane knjižničarke 2019/20	Prisotnost knjižničarke 2019/20: št. ur/teden	Odprtost knjižnice 2019/20: št. ur/teden
Ajdovščina	0	OŠ Otlica	5		64		0,25	10	10	0,25		
Ankaran	0	OŠ in vrtec Ankaran	12		243		0,60	24	24	0,78		
Beltinci	0	OŠ Beltinci	27		623		1,00	40	40	1		
Brežice	1	OŠ dr. Jožeta Toporišiča Dobova	11	14	203	254	0,70	28	22,0	0,70		
		– Podružnica Kapele	3		51				6,0		1	1
Cerklje na Gorenjskem	1	OŠ Davorina Jenka Cerklje na Gorenjskem	30	35	709	809	1,50	60	51,0	1,50		
		– Podružnica Zalog	5		100				9,0		4	4
Dravograd	4	OŠ Neznanih talcev Dravograd	20	30	456	541	1,00	40	26,7	1		
		– Podružnica Črneče	2		19				2,7		0	2
		– Podružnica Libeliče	3		28				4,0		0	2
		– Podružnica Ojstrica	3		19				4,0		0	3
		– Podružnica Trbonje	2		19				2,7		0	2
Kamnik	4	OŠ Frana Albrehta Kamnik	23	38	560	827	1,50	60	36,3	1,5		
		– Podružnica Mekinje	5		87				7,9		2	2
		– Podružnica Nevlje	5		115				7,9		1	1
		– Podružnica Tunjice	3		43				4,7		0,5	0,5
		– Podružnica Vranja peč	2		22				3,2		0,5	0,5

Vir: MIZŠ, BibSiSt

Nizko število ur odprtosti knjižnic ima svoje objektivne razloge. Delež sistemiziranega mesta knjižničarke je določen s Pravilnikom o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole in določa, da se v osnovni šoli z 20 oddelki sistemizira delovno mesto knjižničarke. Delež zaposlitve šolske knjižničarke je

¹⁰ Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole.

sorazmerno manjši v šolah z manjšim številom oddelkov, vendar ne manjši od 0,25 EPZ. Na osnovnih šolah, ki imajo več kot 650 učencev, se sistemizira dodatno 0,50 EPZ šolske knjižničarke. Število podružnic šol ne vpliva na delež sistemiziranega mesta knjižničarke, kar posledično vpliva na čas prisotnosti knjižničarke na podružnični šoli ter na samo odprtost knjižnice.

V Preglednici številka 5 smo za naključno izbrane šolske knjižnice na osnovi števila oddelkov izračunali sistemiziran delež knjižničarke ter dodali podatke o prisotnosti knjižničarke in odprtosti knjižnice na podružnici, pridobljene s statističnimi meritvami 2019/20. Ekvivalent polne zaposlitve smo prevedli v 40-urno tedensko delovno obveznost.

Na vseh predstavljenih podružničnih šolah je bila dejanska prisotnost knjižničarke nižja od števila ur, ki bi podružnični šoli pripadalo glede na število oddelkov.

Primerjava med samostojnimi šolami in podružnicami s podobnim številom učencev in oddelkov kaže na slabši položaj podružničnih šol. Osnovna šola Otlica s 5 oddelki in 64 učenci je na primer upravičena do 10 ur šolskega knjižničarja tedensko, medtem ko podružnična šola z enakim številom oddelkov in večjim številom učencev na OŠ Frana Albrehta Kamnik – Podružnica Mekinje ne dosega 8 ur tedensko.

Kljub skopo odmerjenemu času pa je večina knjižnic podružnic šol poročala, da izvajajo večino bibliotekarskih nalog.

6 Sklep

Zbrani podatki in analize kažejo na neenakomerno in nezadostno pokritost Slovenije s knjižnicami ter slabše razvito knjižnično dejavnost v podeželskih predelih. Šolske knjižnice marsikje, sicer le za omejen del prebivalstva, zapolnjujejo vrzeli (pre)slabo razvite mreže splošnih knjižnic. Šolske knjižnice so za učence pogosto edina možnost dostopa do knjige. Ker šole zagotavljajo prevoz do šole, so jim dnevno dostopne, česar za bolj oddaljene krajevne ali osrednje splošne knjižnice ne moremo trditi. Vendar zbrani podatki kažejo, da delujejo knjižnice podružničnih šol v slabših razmerah kot knjižnice matičnih osnovnih šol brez podružnic. Ker so ključnega pomena za razvoj zgodnje bralne pismenosti (v njih se šola kar 15,8 % učencev prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja, sicer pa se na podružnicah osnovnih šol šola več kot četrtina učencev), bi morali poskrbeti za njihovo namestitve v ustrezne prostore, jih dobro opremiti,

poskrbeti za bogate in aktualne zbirke knjižničnega gradiva, predvsem pa zagotoviti zadostno odprtost. Obseg knjižničnih zbirk ne bi smel biti odvisen le od števila učencev in strokovnih delavcev, temveč bi moral rasti premosorazmerno z oddaljenostjo podružnice od matične šole oziroma naselja s splošno knjižnico. Posamezne države so že sistemsko pristopile k rešitvi tega problema. V Franciji na primer so leta 2018 s posebnim programom zagotovili knjižnično gradivo za oddaljene šole (Echazarra, A. in Radinger T., 2019, str. 48).

Še bolj kot obseg knjižničnih zbirk na podružničnih šolah je zaskrbljujoče nizko število ur odprtosti teh knjižnic. Ponekod delež sistemizirane knjižničarke po veljavnem normativu ne zadošča niti za enourno tedensko prisotnost na podružnični šoli. Nekatere podružnične šole sicer zagotavljajo tedensko odprtost knjižnice tudi v času, ko knjižničarka ni prisotna. Kako konkretne šole rešujejo ta problem, bi bilo treba še raziskati. Pri določanju normativov o deležu sistemiziranega delovnega mesta knjižničarke bi bilo torej nujno upoštevati število podružnic, ki jih ima osnovna šola in na ta način podaljšati odprtost knjižnic.

Kratek čas odprtosti delijo s šolskimi knjižnicami tudi splošne knjižnice, ki delujejo v manjših krajih. V raziskavi *Doseganje razvojnih usmeritev Standardov za splošne knjižnice, veljavnih v obdobju 2005–2017*, lahko zasledimo podatek, da je bilo 30 krajevnih knjižnic v naseljih z do 750 prebivalci odprtih povprečno (mediana) le 4 ure tedensko (najmanj 1,5 ure), v 25 naseljih s 751–1.500 prebivalci 6 ur (najmanj 2 uri) in v 14 naseljih s 1.501–2.000 prebivalci 12,8 ur (najmanj 4 ure). Pri tem je bila odprtost knjižnice le eden od kazalcev, ki so vodili avtorje študije v zaključek, da se »raven knjižnične dejavnosti (se) slabša z manjšanjem gravitacijskega območja enote, in sicer tako glede odprtosti, obsega knjižnične zbirke in opremljenosti« (Doseganje, 2018, str. 76).

Osnovne šole oziroma njihove podružnice so izrednega pomena za ohranjanje vitalnega podeželja. Pogosto so edine javne ustanove v podeželskih krajih in delujejo kot središča kulturnega in družabnega življenja, ki v tesni povezavi z okoljem skrbijo tudi za ohranjanje domoznanstva in domoznanskih tradicij (Komljanc, 2018). V tem kontekstu bi morali razumeti tudi pomen knjižnic osnovnih šol oziroma njihovih podružnic na podeželju in prilagoditi njihove naloge potrebam okolja. Ker ni pričakovati, da bi se mreža splošnih knjižnic, temelječa na več kot 60 let starih konceptih, širila, bi morali v krajih zunaj njene mreže okrepiti šolske knjižnice in lokalni skupnosti omogočiti neposreden dostop do knjižničnih storitev v njih.

Literatura

Education Policy Outlook: Slovenia. (2016). OECD, Paris. Pridobljeno 12. 5. 2021 s spletne strani <https://www.oecd.org/education/Education-Policy-Outlook-Country-Profile-Slovenia.pdf>

Echazarra, A. in Radinger T. (2019). Learning in rural schools: Insights from PISA, TALIS and the literature«, *OECD Education Working Papers*, No. 196, OECD, Paris, <https://doi.org/10.1787/8b1a5cb9-en>

Mreža splošnih knjižnic v letu 2018. (2019). Pridobljeno 12. 5. 2021 s spletne strani <https://cezar.nuk.uni-lj.si/index.php>

BibSiSt-online. Statistični podatki o knjižnicah. Šolske knjižnice 2019/20. (2021). Ljubljana: NUK. Pridobljeno 12. 5. 2021 s spletne strani <https://cezar.nuk.uni-lj.si>

Študija prostorske simulacije mreže splošnih knjižnic. (2015). Urbanistični inštitut. Pridobljeno 12. 5. 2021 s spletne strani https://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/studija_prostorske_simulacije_mreze_splosnih_knjiznic.pdf

Breskvar, P. (2019). SPAR doniral 20.000 EUR šolskim knjižnicam. *Knjižničarske novice*, št. 3/4, str. 50.

Širec, A. (2013). *Podružnične šole v Sloveniji in njihov pomen za ohranjanje krajev.* Diplomsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta. Pridobljeno 12. 5. 2021 s spletne strani <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=42938&lang=slv>

Vodeb, G. (2015). *Družbeni vidiki dostopnosti informacij v vsakdanjem življenju na podeželju.* Doktorska disertacija. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 12. 5. 2021 s spletne strani (http://dk.fdv.uni-lj.si/doktorska_dela/pdfs/dr_vodeb-gorazd.pdf)

Komljanc, N. (2018). *Izhodišča za delo v podružničnih šolah in kombinirane pouku z vidika sodobnih teorij učenja in poučevanja v Republiki Sloveniji.* Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 20. 5. 2021 s spletne strani <https://www.zrss.si/pdf/izhodisca-za-delo-2018.pdf>

Doseganje razvojnih usmeritev Standardov za splošne knjižnice, veljavnih v obdobju 2005–2017. (2018). Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica. Center za razvoj knjižnic. Študije. Pridobljeno 12. 5. 2021 s spletne strani <https://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/raziskava-doseganje-standardov-splosne-knjiznice-2005-2017.pdf>

Šuštar, B. (2018). Podružnična šola in njene prednice pred 1958. *Šolska kronika*, št. 3.

Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole. Pridobljeno 12. 5. 2021 s spletne strani <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV7973>

Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. Pridobljeno 12. 5. 2021 s spletne strani <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV5163>

Eva Kodrič-Dačić

Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 1, 1000 Ljubljana
e-naslov: eva.kodric-dacic@nuk.uni-lj.si

Kompetence zaposlenih v knjižnici za delo z uporabniki

*Library employees' competencies for work in reference
and user services*

Simona Šinko

Oddano: 23. 6. 2021 – Sprejeto: 9. 7. 2021

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 Original scientific article

UDK 374.72:027.081-051(497.451.1)

<https://doi.org/10.55741/knj.65.3-4.3>

Izvleček

V kompleksnih in spremenljivih okoljih in pogojih, v katerih knjižnice delujejo, so kompetence zaposlenih samo eden od dejavnikov zagotavljanja kakovostnega dela z uporabniki. Zagotavljanje kakovostne(jše)ga dela z uporabniki je od začetka eden od glavnih ciljev vzpostavljanja sistematičnega izobraževanja zaposlenih v Mestni knjižnici Ljubljana (MKL) in snovanja dejavnosti Učnega centra MKL. Identifikacija kompetenc, potrebnih za delo, in potreb po njihovem izpopolnjevanju je temeljna sestavina priprave programov nadaljnjega izobraževanja zaposlenih v knjižnicah. Analiza vključuje podatke dveh internih raziskav ugotavljanja potreb po izobraževanju zaposlenih v MKL, izpeljanih leta 2011 ter 2018 in izvedenih v obliki spletnega anketiranja zaposlenih s pomočjo orodja 1KA. Zaposleni so v letu 2018 izrazili večjo potrebo po znanju za delo z ljudmi, po znanju, kako učinkovito komunicirati z uporabniki in s sodelavci, kako preprečevati konflikte, še preden izbruhnejo, med tem ko je v letu 2011 prevladovala potreba po znanjih računalništva in informacijsko-komunikacijske tehnologije. Prispevek poudari potrebo po kontinuiranem in celovitem spremljanju potreb po nadaljnjem izobraževanju zaposlenih v knjižnicah na ravni posamezne knjižnice ter tudi na nacionalni ravni.

Ključne besede: izobraževanje, kompetence, zaposleni, knjižničarji, delo z uporabniki, program izobraževanj, ugotavljanje potreb

Abstract

Complex and changeable environments and conditions in which libraries operate, employee competencies are only one factor in ensuring quality work with users. Ensuring better quality work with users has been one of the main goals of establishing systematic education and training of employees in the Ljubljana City Library (MKL) and initial planning and designing the activities of the MKL Learning Center. Identification of competencies needed for work and the need for their improvement is a fundamental component of the preparation of further education and training programs for library staff. The analysis includes data from two internal surveys to determine the needs for education of MKL employees, conducted in 2011 and 2018, and conducted in the form of an online survey of employees using the 1KA tool. In 2018, employees expressed a greater need for knowledge to work with people, how to communicate effectively with users and colleagues, how to prevent conflicts before they break out, while in 2011 the need for computer and information skills, and communication technologies prevailed. The paper points out the need for continuous and comprehensive monitoring of the needs for further education of library staff at the level of individual libraries as well as at the national level.

Keywords: education, training, employees, librarians, competencies, work with users, education programme, needs assessment

1 Uvod

Na kakovost dela knjižnice in njenih zaposlenih vplivajo številni dejavniki. Kompetence zaposlenih, ki jih lahko opišemo tudi kot strokovnost zaposlenih, njihove veščine, motivacija in odnos do dela ter uporabnikov imajo pri zagotavljanju kakovosti in učinkovitosti dela knjižnic pomembno vlogo. Spreminjajoče se potrebe družbe, tehnološke spremembe in razvoj stroke pa zahtevajo, da zaposleni v knjižnicah svoje znanje in veščine konstantno dopolnjujejo (Varlejs, 2016).

V kompleksnih in spremenljivih okoljih in pogojih, v katerih knjižnice delujejo, so kompetence zaposlenih samo eden od dejavnikov zagotavljanja kakovostnega dela z uporabniki. V oddelkih, službah in institucijah, namenjenih stalnemu strokovnemu izpopolnjevanju zaposlenih v knjižnicah, pa predstavlja ugotavljanje, razvijanje in ohranjanje teh kompetenc osrednji del dejavnosti. Učni center zagotavlja stalno strokovno izpopolnjevanje zaposlenih v Mestni knjižnici Ljubljana in drugih knjižnicah, izobraževanje knjižničarjev slovenskih knjižnic in druge strokovne javnosti. Prvenstveno je učni center namenjen organizaciji izobraževanj za zaposlene v Mestni knjižnici Ljubljana in tako je del izobraževanj internih, namenjenih samo zaposlenim v Mestni knjižnici Ljubljana. Drugi del izobraževanj pa je hkrati namenjen tudi zaposlenim v slovenskih knjižnicah

in drugi strokovni javnosti (npr. prevajalcem, urednikom, vzgojiteljem) in je na letni ravni objavljen v katalogu izobraževanj (Učni center, 2021). Učni center Mestne knjižnice Ljubljana v zdajšnji obliki deluje od leta 2011, od leta 2018 pa izvaja dejavnosti, ki vodijo k vzpostavljanju in uveljavljanju vloge kompetenčnega centra za izobraževanje knjižničarjev slovenskih splošnih knjižnic.

Zagotavljanje kakovostne(jše)ga dela z uporabniki je od začetka eden od glavnih ciljev vzpostavljanja sistematičnega izobraževanja zaposlenih v Mestni knjižnici Ljubljana in snovanja dejavnosti Učnega centra Mestne knjižnice Ljubljana. Na deklarativni ravni je izražen v ideji oziroma motu *Znanje zaposlenih je znanje za uporabnike*, ki mu sledimo pri pripravi strateških dokumentov, pri organizaciji dela centra in pripravi letnih izobraževalnih programov (Lesar, 2019; Majerle, 2016; Resman in Šinko, 2013a, 2013b; Rijavec Pobežin in Šinko, 2016), v praksi pa je njegovo celovito udejanjanje soočeno s številnimi organizacijskimi in strokovnimi izzivi, razmisleki in poskusi iskanja optimalnih možnosti.

Prispevek je nadaljevanje in poglobitev splošnejše SWOT analize, tj. analize prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti Učnega centra Mestne knjižnice Ljubljana iz leta 2019 (Šinko, 2019). Vključili smo tudi podatke dveh internih raziskav ugotavljanja potreb po izobraževanju zaposlenih Mestne knjižnice Ljubljana, izvedenih v obliki spletnega anketiranja s pomočjo orodja 1KA.¹ Prva anketa od ustanovitve zavoda Mestna knjižnica Ljubljana kot enotnega zavoda je bila izvedena v letu 2011 in je bila del priprave koncepta in vpeljave modela stalnega strokovnega izpopolnjevanja v skladu s Strateškim načrtom Mestne knjižnice Ljubljana 2010–2012. Po izvedeni anketi je bila sprejeta odločitev, da jo bomo ponovili, kar smo storili junija 2018, v skladu s Strateškim načrtom Mestne knjižnice Ljubljana 2017–2021. V tem prispevku prikazujemo del raziskave, in sicer del, osredotočen na kompetence za delo z uporabniki.

Namen prispevka je na podlagi pregleda teoretskih virov na področju kompetenc zaposlenih v knjižnicah in ugotavljanja potreb po izobraževanju zaposlenih ter izvedene raziskave oblikovati razmislek o tem, kje so možnosti razvoja ugotavljanja potreb po izobraževanju zaposlenih v knjižnici, s fokusom na kompetencah zaposlenih za delo z uporabniki.

Cilj članka je prispevati k boljšemu razumevanju koncepta kompetenc in ugotavljanja potreb po izobraževanju zaposlenih, ter predstaviti primera ugotavljanja potreb po izobraževanju zaposlenih, ki smo ju izvedli v Učnem centru Mestne

¹ <http://www.1ka.si>

knjižnice Ljubljana. Splošne ugotovitve bodo uporabne tudi za druge ponudnike nadaljnega izobraževanja zaposlenih v knjižnicah ter tudi formalnega izobraževanja bibliotekarjev.

2 Pregled literature

2.1 Kompetence zaposlenih za delo z uporabniki

Ko se sprašujemo, kaj zaposleni potrebujemo za učinkovito delo z uporabniki in skupnostjo, nas razmislek vodi do terminov znanje, spretnosti, kvalifikacije, zmožnosti, sposobnosti, odnos do dela, motivacija, vrednote. Na področju izobraževanja odraslih, in predvsem na področju upravljanja s človeškimi viri, je imel v zadnjih desetletjih pomembno vlogo koncept kompetenc.

Opredelitve in klasifikacije kompetenc v literaturi so zelo raznolike (Gruban, 2003; Majcen, 2009; Verle in Markič, 2012). Koncepti kompetenc se razlikujejo v tem, koliko in kateri elementi so vključeni v kompetenco; ali je kompetenca opredeljena samo kot vedenjska zmožljivost ali kot skupek znanj, spretnosti, sposobnosti in drugih elementov; in v tem, kateri so še drugi vključeni elementi – motivacija, prepričanja, vrednote, zanimanja, motivi, lastnosti, samopodoba, stališča; in glede na to, kakšen pomen pripisujejo kompetencam pri doseganju delovnih rezultatov. Avtorji izpostavljajo številne pogoje ter kompleksne okoliščine, v katerih lahko upravljanje s kompetencami vodi do želenih rezultatov (Gruban, 2003; Majcen, 2009; Stevens, 2013).

V prispevku uporabljamo opredelitev kompetenc s področja psihologije. Kompetenca je razumljena kot zmožnost za neko delovanje oziroma ravnanje (v našem primeru delo z uporabniki), v ozadju katerega so specifično znanje, veščine, stališča oziroma vrednote, ter hkrati tudi motivacija in posameznikova samopodoba (Ličen, 2015). Kompetence razumemo kot kompleksen, večplasten in dinamičen konstrukt.

Tudi na področju bibliotekarstva in informacijskih znanosti se kaže raznolikost tega, kaj je opredeljeno kot ključno za kakovostno opravljanje dela, kot tisto, kar je pomembno razvijati pri mladih, ki se šele usposabljaajo za opravljanje tega dela, in kaj je treba razvijati pri tistih, ki že dlje časa delajo kot strokovnjaki v bibliotekarstvu in informacijski znanosti (Saunders 2014; Tammara idr. 2020; Wojciechowska, 2014). Enotnega odgovora sicer ni, se pa tudi v literaturi nakazuje, da imajo bibliotekarstvo in informacijske znanosti ter strokovnjaki s tega področja z vidika razvijanja kompetenc nekatere posebnosti in zakonitosti. Ena

od njih je, da je to področje neločljivo povezano s tehnologijami, ki pa se hitro razvijajo, spreminjajo in zastarevajo.

Seznam kompetenc knjižničarjev za delo v informacijski službi in za delo z uporabniki, ki ga je pripravila Sekcija za informacijsko-referenčno službo in delo z uporabniki Ameriškega združenja knjižničarjev, obsega sedem kategorij in znotraj posamezne kategorije podrobnejši seznam kompetenc, znanj, spretnosti, ki naj bi jih knjižničarji imeli za kakovostno opravljanje informacijske službe in delo z uporabniki (RUSA Task Force on Professional Competencies, 2017). H klasifikaciji je komplementaren priročnik, namenjen razvijanju kariere na osnovi teh kompetenc, kjer so smernice in orodja za njihovo samoocenjevanje in razvijanje (Whitlatch in Woodard, 2020).

V splošnem lahko kompetence za informacijsko službo kategoriziramo v medosebne in komunikacijske spretnosti, tehnološke spretnosti ter poznavanje virov in vsebine (Saunders 2014).

Raziskava L. Saunders (2014) je pokazala, da delodajalci strokovnjakov s področja bibliotekarstva in informacijskih znanosti pričakujejo širok spekter kompetenc, od obvladovanja tehnologije do medosebnih in komunikacijskih spretnosti, ena najbolj zaželenih kompetenc je spretnost podajanja znanja in poučevanja, in ugotavlja, da tradicionalna znanja ostajajo zaželena, nova pa so večinoma samo dodana k tradicionalnemu naboru. Podobno ugotavljata tudi J. Bronstein in O. Nebenzahl (2020), in sicer je tudi njuna raziskava na primeru Izraela pokazala, da kljub spremembam v zadnjih desetletjih ostajajo temeljne kompetence zaposlenih še zmeraj pretežno takšne, kot so tradicionalne za bibliotekarsko in informacijsko stroko (organizacija informacij, iskanje in posredovanje informacij), dodaja pa se predvsem tehnična znanja, povezana z delovanjem v spletnem okolju. V raziskavo sta vključili 183 odgovorov strokovnjakov s področja bibliotekarstva in informacijskih znanosti, ki so za vsako od izbranih 46 kompetenc in spretnosti vrednotili pomembnost. Izbor 46 kompetenc je bil narejen na podlagi analize relevantnih zaposlitvenih oglasov, programov formalnega izobraževanja, ter z zbiranjem mnenj vodstev knjižnic in zaposlenih v knjižnicah. Odgovore anketiranih so s faktorsko analizo nadalje združili v štiri sklope (Bronstein in Nebenzahl, 2020):

- tehnična znanja (povezana z uporabo računalnika, različnih aplikacij, spleta),
- informacijska znanja (povezana z iskanjem in posredovanjem informacij),
- osebne kompetence (osebne značilnosti, komunikacijske spretnosti, večopravilnost) in
- tradicionalna bibliotekarska znanja – spretnosti, povezane z organizacijo informacij v knjižnici (katalogizacija, indeksiranje, klasificiranje).

Obravnava kompetenc zaposlenih v knjižnicah je povezana tudi s poklicno identiteto posameznih zaposlenih in tudi širše, z identiteto bibliotekarstva in informacijskih znanosti kot samostojne stroke. Pri slednjem je pomembno, katere vrednote so postavljene v njeno bistvo, temelj. Aktualnejši viri izpostavljajo digitalno in socialno inkluzijo ter vseživljenjsko učenje (Tammaro idr., 2020). Predvsem pri splošnih knjižnicah je poudarjeno tudi to, da so namenjene vsem državljanom, da je njihova naloga spodbujanje in podpiranje vseživljenjskega učenja, kulturnih izkušenj in e-inkluzije vseh. Ta usmeritev ima za posledico zahtevo po večji osredotočenosti na uporabnike in proaktivno vlogo splošne knjižnice (Heide Petersen, 2012).

Pri praktičnem delu v knjižnici se pokaže tudi, da so odgovori na vprašanja o opredelitvi, merjenju in razvijanju kompetenc neločljivo povezani z vizijo, strategijo in poslanstvom vsake posamezne organizacije, pa tudi z osebnimi prepričanji in izkušnjami posameznih zaposlenih na ključnih delovnih mestih (npr. direktorja, kadrovika, odgovornih za izobraževanje zaposlenih). Pri konkretnem delu se pokažejo razlike v tem, kako posamezniki posamezne pojme razumejo. Posamezniki imajo zelo različne predstave o tem, kaj določeni pojmi pomenijo in kako se izražajo v konkretnih primerih.

Problem je fragmentacija kompetenc, ker lahko vodi do slabljenja poklicne identitete ter do potrebe po rekonceptualizaciji bibliotekarstva in informacijskih znanosti kot stroke. Temeljne kompetence je težko identificirati, temeljnih/jedrnih kompetenc pa ni mogoče opredeliti kot entitete, ki je stabilna in nespremenjena za zmeraj (Tammaro idr., 2020).

Vprašanje opredelitve kompetenc je sicer lahko teoretsko in akademsko ter kot tako nepomembno za organizacijo izobraževanj za zaposlene v knjižnicah, a imajo opredelitve pojmov pomembne praktične aplikacije. Opredelitev tega, kaj kompetence so in kaj vključujejo, je namreč neločljivo povezana s tem, kako jih ugotavljamo, merimo, razvijamo in uporabljamo. Znanje in veščine so sestavine kompetenc, ki jih je možno lažje prepoznati, razvijati in se jih naučiti. Osebnostne značilnosti, motivi, vrednote in samopodoba pa so sestavine kompetenc, ki jih je težje prepoznati in razvijati, njihovo spreminjanje pa zahteva veliko napora, časa in sredstev (Verle in Markič, 2012). Znanje in veščine običajno razvijamo v različnih procesih izobraževanja, usposabljanja in znotraj tega se zastavljajo vprašanja, kako ugotoviti, kaj je potrebno razvijati, kako meriti, ali smo res razvili, kar smo načrtovali, ipd.

2.2 Ugotavljanje potreb po izobraževanju zaposlenih v knjižnicah

Ugotavljanje potreb po izobraževanju zaposlenih je del načrtovanja in izvajanja programa izobraževanja zaposlenih. Potrebe po izobraževanju zaposlenih v knjižnicah naj bi ugotavljali redno, z različnimi metodami in ob upoštevanju razlik v perspektivah zaposlenih, organizacije in uporabnikov, postopki ugotavljanja naj bi bili osnovani na dejanskih potrebah delovnega procesa in povezani s strateškim načrtom in cilji, ki jih ima knjižnica na področju izboljšanja kakovosti (Varlejs, 2016).

Nabor potrebnih kompetenc se lahko pridobi z analizo podatkov iz različnih virov: npr. zaposlitvenih oglasov in opisov delovnih mest, učnih načrtov izobraževalnih programov za formalno izobraževanje bibliotekarjev (dodiplomski, podiplomski programi), z intervjuvanjem in anketiranjem vodstvenih kadrov ali drugih zaposlenih v knjižnicah (Bronstein in Nebenzahl, 2020). Eden od pogostejših pristopov k obravnavi vprašanja določitve kompetenc in ugotavljanja potreb po njihovem razvijanju je obravnava s perspektive praktikov, zaposlenih na konkretnih delovnih mestih, ki na podlagi svojih izkušenj odgovorijo na ta vprašanja. V tem primeru z različnimi metodami zbiranja podatkov (anketiranje, intervjuji, fokusne skupine) vključimo njihov pogled in njihovo mnenje o tem, katere kompetence potrebujejo pri svojem delu. Tudi na področju kompetenc zaposlenih v bibliotekarstvu in informacijskih znanostih je nekaj aktualnih raziskav s takšnim pristopom (Bronstein in Nebenzahl, 2020; Read in Cox, 2020; Žilić, Faletar Tanacković in Panian Selimić, 2019).

Med različnimi skupinami so lahko mnenja o tem, katere kompetence zaposlenih v bibliotekarstvu so najpomembnejše, različna, zato je v nekaterih primerih smiselno vključiti perspektive več različnih skupin. V raziskavi na Poljskem so na primeru 450 respondentov ugotovili, da imajo uporabniki knjižnic, študentje bibliotekarstva in informacijskih znanosti ter knjižničarji podobna prepričanja o tem, kakšen je dober knjižničar. Vsi izpostavljajo potrebo po tehničnih kompetencah ter medosebnih kompetencah (komunikacijske spretnosti, socialne spretnosti) (Wojciechowska, 2014). Zaposleni v knjižnicah, tako zaposleni, ki delajo neposredno z uporabniki, kot tudi vodstvo knjižnic in drugih institucij, ki zaposlujejo knjižničarje, so lahko vir informacij o izobraževalnih potrebah tudi za ponudnike formalnega izobraževanja, ki usposablja mlade za zaposlitve na ta delovna mesta. V raziskavi je L. Saunders (2014) z anketiranjem zaposlenih referenčnih knjižničarjev in vodilnih, ki zaposlujejo kadre na ta delovna mesta, raziskovala, katera znanja, spretnosti in kompetence so uporabne trenutno in za prihodnost ter katera od teh znanj po njihovem mnenju manjkajo osebam, ki pridejo na trg dela.

V študiji o izobraževalnih potrebah in kompetencah za znanstvenoraziskovalno delo knjižničarjev iz različnih tipov knjižnic na Hrvaškem je sodelovalo 227 zaposlenih v knjižnicah, ki so izpolnili anonimni spletni vprašalnik. V raziskavi so ugotavljali udeležbo knjižničarjev v različnih oblikah dodatnega strokovnega izobraževanja, z branjem strokovne literature, sodelovanjem na konferencah in pri znanstvenoraziskovalnem delu. Četrtnina sodelujočih je ocenila, da nimajo dovolj znanj in kompetenc za znanstvenoraziskovalno delo. Raziskava je pokazala, da imajo anketirani interes za stalno strokovno izpopolnjevanje, da samo del anketiranih bere strokovno literaturo in sodeluje na konferencah in pri znanstvenoraziskovalnem delu, ter da so to predvsem zaposleni z višjimi doseženimi strokovnimi nazivi. Slednje ni presenetljivo, saj so različne oblike sodelovanja v znanstvenoraziskovalnem delu in različne oblike objavljajanja pogoj za napredovanje in pridobitev višjih nazivov. Hkrati zaposleni z višjimi nazivi v največjem deležu ocenjujejo, da imajo dovolj znanj za znanstvenoraziskovalno delo. Pri obsegu časa, namenjenega branju strokovne literature, so se pokazale razlike glede na tip knjižnice, kjer so anketirani zaposleni. Zaposleni v splošnih knjižnicah namenijo branju strokovne literature manj ur na mesec, zaposleni v visokošolskih knjižnicah pa več (Žilić, Faletar Tanacković in Panian Selimić, 2019).

Raziskovanje potreb po tehnoloških kompetencah je bilo v raziskavah večkrat obravnavano, pogosto pa se ga obravnava tudi v povezavi z drugimi kompetencami. Na primeru 11 knjižničarjev, ki delajo na znanstvenoraziskovalnem področju (angl. *scholarly communication librarianship*) v Združenem kraljestvu, so s strukturiranimi intervjuji ugotovili, da intervjuvani pri delu potrebujejo predvsem mehke veščine in medosebne kompetence (komunikacija, timsko delo, medčloveški odnosi) za obvladovanje odnosov in interakcij z različnimi deležniki. Glede tehnoloških kompetenc pa potrebujejo predvsem pozitiven odnos do novih tehnologij, pozitivno naravnost in pripravljenost za učenje s področja različnih tehnologij in ne toliko spretnosti poznavanja konkretnih tehnologij ali aplikacij (Read in Cox, 2020).

V Mestni knjižnici Ljubljana je ugotavljanje potreb po izobraževanju zaposlenih in določanje znanj zaposlenih del strateškega načrtovanja ter del letnega načrtovanja in poročanja na ravni organizacije in na ravni posameznih zaposlenih. Uporabljamo različne poti, preko katerih spremljamo, ugotavljamo in zbiramo potrebe po izobraževanju zaposlenih za delo z uporabniki. Ena najbolj kontinuiranih, aktualnih in praktičnih je obravnava določenih problemov in delovnih situacij na strokovnem kolegiju in v okviru posameznih delovnih skupin. Nabor potrebnih znanj se določa tudi na podlagi pobud, ki jih preko vodij posameznih območnih enot in služb ali z neposredno komunikacijo z Učnim centrom izrazijo zaposleni. Izražanje in ugotavljanje potreb in želja po izobraževanju je del

organizacijske kulture v Mestni knjižnici Ljubljana. Skozi leta smo spodbudili pozitiven odnos večine zaposlenih do izobraževanja in sooblikovali delovno okolje, v katerem je mogoče, dovoljeno in zaželeno povedati, da nečesa ne znaš in da bi se tega rad naučil. Pobude sodelavcev, kot so *Ali lahko organizirate kaj na to temo, Imamo probleme s ..., Predlagam ..., Rad bi vedel več o ...*, in hkrati tudi konkretna priporočila z naslovi in/ali izvajalci izobraževanj tekom leta zbiramo v tabeli. V skladu z možnostmi jih vključimo v letni program izobraževanj, kar se ne uvrsti v tekoče leto, pa predstavimo na seznam želja/potreb za naslednji letni program izobraževanj (Šinko, 2019). Vir informacij za določitev nabora znanj izhaja iz reševanja problemov, ki se pojavljajo pri vsakodnevnem delu, ter iz spremljanja razvoja stroke na nacionalni in mednarodni ravni (Resman in Šinko, 2013a). Zaposleni v Mestni knjižnici Ljubljana smo vključeni tudi v številna strokovna telesa in dejavno prispevamo k oblikovanju različnih strokovnih standardov, priporočil, strategij, smernic, preko česar prinašamo izkušnje in potrebe iz praktičnega dela v Mestni knjižnici Ljubljana širši strokovni in politični javnosti v Sloveniji ter tujini, hkrati pa v Mestno knjižnico Ljubljana prinašamo trende, probleme, odprta vprašanja, potrebe iz drugih okolij (Šinko, 2019). Pobude prihajajo tudi iz drugih knjižnic, preko povratnih informacij na evalvacijskih vprašalnikih ali preko drugih načinov komunikacije.

Predstavljeni raziskavi sta vključili samo zaposlene v Mestni knjižnici Ljubljana. Raziskave o kompetencah in izobraževalnih potrebah slovenskih knjižničarjev z uporabo spletnega anketiranja pa izvajajo tudi drugi ponudniki izobraževanj za zaposlene v slovenskih knjižnicah. Raziskavo na nacionalni ravni na večjem vzorcu knjižničarjev, zaposlenih v vseh tipih knjižnic, sta od ponudnikov nadaljnjega neformalnega izobraževanja izvedla Institut informacijskih znanosti Maribor v decembru 2020 in januarju 2021 (Dornik, 2021) ter Narodna in univerzitetna knjižnica v maju 2021 (NUK, 2021), na nacionalni ravni pa je raziskavo o kompetencah knjižničarjev izvedel tudi Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (Vilar in Merčun, 2022).

3 Zasnova raziskave

3.1 Cilj in namen raziskave

Cilj raziskave je bil pridobiti podatke o izobraževalnih potrebah zaposlenih, ki bi olajšali načrtovanje in organizacijo izobraževanja zaposlenih v Mestni knjižnici Ljubljana. S pomočjo vprašalnika smo na podlagi odgovorov zaposlenih želeli določiti konkretne vsebine, znanja, spretnosti in veščine za izobraževanja, ki bi

zaposlenim omogočili še kakovostnejše opravljanje delovnih nalog in jim olajšali različne vsakodnevne delovne situacije.

Namen raziskave je bil pridobiti splošen pregled nad tem, s katerih področij si zaposleni v Mestni knjižnici Ljubljana želijo pridobiti dodatna znanja. Rezultati so bili namenjeni pripravi konkretnih izobraževalnih programov v Učnem centru Mestne knjižnice Ljubljana v letih, ki so sledila posameznemu zbiranju podatkov. Na individualni ravni so bili podatki iz raziskave leta 2011 zaradi pomenskega zbiranja tudi eno od izhodišč za pripravo letnih razgovorov. Namen primerjave podatkov med obema letoma je identificirati, ali je prišlo do kakšnih sprememb v potrebah zaposlenih.

3.2 Raziskovalna vprašanja

V empirični raziskavi smo odgovarjali na več raziskovalnih vprašanj. Za pričujoč prispevek sta relevantni:

- Katere so tiste situacije na delovnem mestu, v katerih bi zaposlenim v Mestni knjižnici Ljubljana po njihovem prepričanju najbolj koristila dodatna izobraževanja in usposabljanja?
- Katera dodatna znanja, spretnosti in veščine bi si zaposleni v Mestni knjižnici Ljubljana želeli pridobiti v obdobju petih let?

3.3 Metodologija

Osnovna raziskovalna metoda je deskriptivna in kavzalna neeksperimentalna, torej pojave opisujemo tako, da ne spreminjamo stvarnosti ali pripravljamo novih situacij, kot je to značilno za eksperimentalno raziskovanje (Bregar, Ograjenšek in Bavdaž, 2005). Uporabili smo kvantitativni metodološki pristop.

Zbrane podatke smo analizirali v orodju 1KA in z Microsoft Office Excel. Podatki so prikazani v obliki strukturnih tabel, ki vsebujejo absolutne (f) in relativne (odstotne) (%) frekvence, ter v obliki grafov, ki vsebujejo relativne frekvence odgovorov.

3.4 Vprašalnik

Podatke smo zbirali z vprašalnikom, pripravljenim za potrebe raziskave. Sestavili smo ga na podlagi pregleda delovnih situacij v Mestni knjižnici Ljubljana, poznavanja obstoječih in načrtovanih vsebinskih in organizacijskih možnosti

izobraževanja Mestne knjižnice Ljubljana in študija literature. Pri sestavljanju vprašalnika smo sodelovali zaposleni v več različnih organizacijskih enotah Mestne knjižnice Ljubljana, predvsem v Učnem centru, Službi za razvoj in območnost, kadrovske službi ter člani strokovnega kolegija.

Podatke smo zbirali s spletno obliko vprašalnika, pripravljeno z orodjem 1KA. Izpolnjevanje vprašalnika je trajalo približno 15 minut. Vprašanja so bila zaprtega tipa, anketiranci so izbirali med ponujenimi odgovori. Pri nekaterih vprašanjih so lahko izbrali samo en odgovor, pri nekaterih pa več odgovorov, kar je bilo navedeno pri navodilu za posamezno vprašanje. Pri nekaterih vprašanjih je bila dodana možnost izbire odgovora »drugo«, pri čemer so imeli anketirani možnost, da napišejo svoj odgovor. Celotni vprašalnik je v obeh letih obsegal 35 vprašanj, vendar so analizirani le vidiki, ki odgovarjajo na naša raziskovalna vprašanja glede:

- situacij na delovnem mestu, kjer bi zaposlenim najbolj koristila dodatna izobraževanja in usposabljanja;
- vsebinskih področij, za katera zaposleni menijo, da bi potrebovali dodatna znanja. To je bil najobsežnejši del vprašalnika. Za pričujoči prispevek so relevantni odgovori za štiri področja, ki se nanašajo na kompetence za delo z uporabniki: 1) delo z ljudmi, komunikacija, (2) pedagoško-andragoška znanja, (3) ciljne skupine uporabnikov in (4) posredovanje informacij in razvoj pismenosti.

Vprašalnik smo za potrebe raziskave pripravili v letu 2011, zaradi novih storitev in sprememb, ki so nastale v obdobju 2011–2018, pa je bil v letu 2018 na nekaj mestih dopolnjen z dodatnimi odgovori, med katerimi so lahko izbirali anketiranci. Zbiranje podatkov v posameznem letu je bilo prvenstveno namenjeno ugotavljanju trenutnih potreb, zato smo se v letu 2018 odločili za dopolnitve vprašalnika, kljub temu da te onemogočajo enoznačno primerjavo podatkov med obema letoma.

Najobsežnejši del vprašalnika je bil namenjen ugotavljanju **vsebinskih področij**, za katera zaposleni menijo, da bi na njih potrebovali dodatna znanja. Kriterij izbire vsebinskih področij so bile kompetence, navedene v strokovni literaturi, pa tudi izkušnje pri delu. V vprašalnik smo vključili več vsebinskih področij in vsako od njih je imelo več podpodročij. V letu 2011 je vprašalnik obsegal 11 vsebinskih področij, in sicer računalništvo in informacijsko-komunikacijske tehnologije; delo z ljudmi, komunikacija; pedagoško-andragoška znanja; vodenje (projektov, delovnih skupin, organizacijskih enot); strokovna bibliotekarska znanja; pravo; trženje in promocija; finance; osebna rast; tehnično-logistična znanja; druga/dodatna področja. V letu 2018 je bilo 13 vsebinskih področij, saj sta bili dodani dve področji, in sicer *ciljne skupine uporabnikov* ter *posredovanje*

informacij in razvoj pismenosti. Z vidika kompetenc zaposlenih v knjižnici za delo z uporabniki so pomembna predvsem štiri področja: (1) delo z ljudmi, komunikacija, (2) pedagoško-andragoška znanja, (3) ciljne skupine uporabnikov in (4) posredovanje informacij in razvoj pismenosti, zato jih predstavljamo v nadaljevanju. Slednji področji sta bili dodani v letu 2018, zato za njiju ni možna primerjava podatkov z letom 2011. V letu 2011 in 2018 je bilo zadnje vsebinsko področje druga/dodatna področja vprašanje odprtega tipa, pri katerem so lahko udeleženci sami navedli dodatna področja, ki niso bila zajeta pri vprašanih zaprtega tipa.

Vprašalnik je bil strukturiran tako, da je zaposleni najprej za posamezno področje odgovoril, ali na tem področju potrebuje dodatna znanja. Možni odgovori so bili: *Da, potrebujem znanja na tem področju; Ne, na delovnem mestu teh znanj ne potrebujem; Ne, potrebna znanja s tega področja že imam in Ne, to področje me ne zanima.* V primeru, da je zaposleni izbral odgovor »Da«, je na enak način odgovarjal za posamezno podpodročje, če je pa izbral katerega koli od »Ne« odgovorov, na vprašanja za posamezna podpodročja ni odgovarjal. Število zaposlenih, ki so odgovarjali na vprašanja za posamezno podpodročje, se tako razlikuje od podpodročja do podpodročja.

Preglednica 1: Prikaz podpodročij znotraj vsebinskega področja delo z ljudmi, komunikacija, za katera so anketirani odgovarjali, ali si želijo pridobiti dodatna znanja, spretnosti in veščine

Podpodročja znotraj vsebinskega področja delo z ljudmi, komunikacija	Da, želim si pridobiti dodatna znanja na tem področju.	Ne, na delovnem mestu teh znanj ne potrebujem.	Ne, potrebna znanja s tega področja že imam.	Ne, to področje me ne zanima.
Učinkovita komunikacija in podajanje informacij	☐	☐	☐	☐
Pomoč uporabnikom pri iskanju informacij	☐	☐	☐	☐
Delo z uporabniki s posebnimi potrebami	☐	☐	☐	☐
Prepoznavanje in razumevanje uporabnikovih potreb in zahtev	☐	☐	☐	☐
Delo s konfliktnimi uporabniki	☐	☐	☐	☐
Vodenje referenčnega pogovora	☐	☐	☐	☐
Poznavanje, razumevanje in upoštevanje kulturne raznolikosti	☐	☐	☐	☐
Sodelovanja s posamezniki in skupinami v lokalni skupnosti	☐	☐	☐	☐
Kako nagovoriti/motivirati skupino udeležencev oz. obiskovalcev	☐	☐	☐	☐
Poslovni bonton, poslovno oblačenje	☐	☐	☐	☐

Za bolj pregledno in jasno predstavo na tem mestu prikazujemo primer spletnega odgovarjanja. Pri vprašanju *Ali potrebujete dodatna znanja na področju »delo z ljudmi, komunikacija«* je anketirani izbral med štirimi odgovori. Če je izbral odgovor *Da, potrebujem znanja na tem področju*, se mu je prikazalo deset področij in pri vsakem od njih je na vprašanje, ali želi pridobiti dodatna znanja, spretnosti in vsebine s tega področja, izbral med štirimi odgovori (Preglednica 1).

3.5 Vzorčenje

Raziskavi sta bili namenjeni ugotavljanju potreb po izobraževanju zaposlenih v Mestni knjižnici Ljubljana. Osnovno množico pri obeh anketiranjih predstavljajo zaposleni v Mestni knjižnici Ljubljana v izbranem obdobju. Število oseb, zaposlenih v Mestni knjižnici Ljubljana, je spremenljiv podatek: na letni ravni je v knjižnici zaposlenih približno 230 ljudi. Za to raziskavo je pomembno število oseb, zaposlenih v določenem obdobju, ne ekvivalent števila polnih zaposlitev. Eno polno zaposlitev lahko namreč predstavljata dve osebi, zaposleni za polovični delovni čas, ali ena oseba, zaposlena za poln delovni čas. Ti podatki in razmerja pa se v praksi pogosto spreminjajo. Za izhodišče izračuna deleža zaposlenih, ki so sodelovali v raziskavi, smo uporabili podatke o številu zaposlenih v novembru posameznega leta, in sicer za leto 2011 je bilo to 239 zaposlenih, za leto 2018 pa 228 zaposlenih.

Zbiranje podatkov je potekalo med 21. novembrom in 5. decembrom 2011 s spletno anketo, skupaj je bilo v celoti izpolnjenih 224 anket (94 % vseh zaposlenih v Mestni knjižnici Ljubljana). V letu 2011 anketiranje ni bilo anonimno, zaposleni so pri izpolnjevanju navedli ime in priimek. V letu 2018 je zbiranje podatkov potekalo med 6. in 30. junijem, prav tako s spletno anketo, v celoti izpolnjenih je bilo 116 anket (51 % vseh zaposlenih v Mestni knjižnici Ljubljana). V tej izvedbi smo zbirali odgovore brez imen in priimkov, ker je šlo le za osvežitev podatkov o potrebah po dodatnem izobraževanju. Zato lahko do določene mere primerjamo le deleže, ki so jih prejeli posamezni odgovori (neskladja pojasnjujemo v nadaljevanju ter ob rezultatih).

Vabilo za izpolnitev vprašalnika je bilo objavljeno na intranetu, poslano zaposlenim po elektronski pošti, vsi zaposleni pa smo bili k izpolnjevanju vabljeni tudi preko strokovnega kolegija.

3.6 Omejitve raziskave

To, da smo v drugem anketiranju zbirali podatke anonimno, se je izkazalo za pomanjkljivost zbiranja podatkov, saj je le dobra polovica zaposlenih v celoti izpolnila vprašalnik. Ta razlika med številom vključenih zaposlenih in verjetno tudi njihovo strukturo (npr. deležem zaposlenih, ki delajo z uporabniki in drugimi zaposlenimi) otežuje interpretacijo razlik med podatki, zbranimi v posameznem letu, saj so identificirane razlike v potrebah lahko posledica teh razlik med vzorcema zaposlenih, vključenih v raziskavo.

Kompetence posamezne knjižnice se razlikujejo glede na tip knjižnice, naravo dela v njej, glede na uporabnike, ki jih nagovarja, njene cilje, organizacijsko kulturo ipd. (Wojciechowska, 2014). V raziskavo so bili vključeni samo zaposleni v Mestni knjižnici Ljubljana, zato ugotovitev ne moremo posploševati na druge slovenske knjižnice. Zaposleni v splošnih knjižnicah imajo zaradi značilnosti splošnih knjižnic (npr. poslanstvo splošnih knjižnic, starostne in ciljne skupine uporabnikov, značilnosti knjižnične zbirke) drugačne potrebe po izobraževanju od zaposlenih v drugih knjižnicah, kot so šolske, visokošolske ali nacionalna knjižnica. Mestna knjižnica Ljubljana je največja splošna knjižnica v Sloveniji, zato se potrebe zaposlenih lahko razlikujejo od potreb zaposlenih v drugih, tudi splošnih knjižnicah, npr. zaradi bolj specializiranih delovnih mest, organizacijske strukture, posebnosti mreže knjižnic.

Pri primerjavi podatkov in interpretaciji razlik med letoma 2011 in 2018 je treba biti posebno pazljiv, saj za zbiranje podatkov v 2011 in 2018 nista bila uporabljena identična vprašalnika. Enoznačne primerjave ni mogoče narediti pri vprašanju o situacijah na delovnem mestu, za katere zaposleni menijo, da bi jim pri njih koristila dodatna izobraževanja. Pri tem vprašanju so imeli anketirani v letu 2018 na voljo več odgovorov kot v letu 2011. Med odgovori so lahko izbrali tri zanje najpomembnejše, zato so bili deleži odgovorov v letu 2018 bolj razpršeni. Pri vsebinskih področjih in vseh podpodročjih so imeli pri vsakem vprašanju anketiranci na voljo identične možnosti odgovorov. Za primerjavo smo uporabili podatek, kolikšen delež od vseh anketirancev je v posameznem letu za posamezno vsebinsko področje izbral odgovor *Da, potrebujem znanja na tem področju* (pri področju) in pri posameznem podpodročju *Da, želim si pridobiti dodatna znanja na tem področju*. Pri tistih vprašanjih (področjih in podpodročjih), ki pa so bila dodana v letu 2018, ni mogoče narediti primerjave z letom 2011, saj takrat tega podatka nismo zbirali.

4 Rezultati in razprava

4.1 Situacije na delovnem mestu, za katere zaposleni menijo, da bi jim pri njih koristila dodatna izobraževanja

Vprašanje, pri katerih situacijah na delovnem mestu bi jim najbolj koristila dodatna izobraževanja in usposabljanja, je bilo namenjeno temu, da anketiranci usmeri v razmislek o delovnih situacijah in o izobraževanju. Pri vprašanju so zaposleni izmed ponujenih situacij izbrali tri zanje najpomembnejše. V letu 2011 so anketirani izbirali med 11 situacijami, v letu 2018 pa med 13 situacijami. V drugem primeru so imeli torej več možnosti izbire, zato je verjetnost večje razpršenosti odgovorov. Posledično ne moremo neposredno primerjati deležev anketiranih, ki so odgovor uvrstili med tri najpomembnejše odgovore. Pri obeh raziskavah so lahko izbrali tudi možnost »drugo«, pri čemer so imeli možnost dopisati svoj odgovor.

V letu 2018 je bila dodana možnost *priprava in izvedba predstavitev (strokovnih predavanj, projektov ...)* ter možnost *priprava strokovnih člankov*. Obe situaciji smo dodali, ker sta povezani z delovnimi nalogami več zaposlenih, oboje pa je tudi oblika strokovnega udejstvovanja zaposlenih, ki jo Mestna knjižnica Ljubljana kot delodajalec spodbuja. Preglednica 2 in Preglednica 3 prikazujeta frekvence in delež odgovorov za posamezne situacije, razporejene od tistega z največjim deležem uvrstitve med tri najpomembnejše proti najmanjšemu deležu v posameznem letu.

Preglednica 2: *Frekvenca in delež odgovorov na vprašanje V katerih situacijah na delovnem mestu bi vam najbolj koristila dodatna izobraževanja in usposabljanja, raziskava 2011*

Situacija na delovnem mestu, v kateri potrebujejo anketirani dodatna znanja	Odgovor DA	
	f	%
Delo z računalniškimi programi (COBISS, intranet, Microsoft Office ...)	110	49 %
Obvladovanje tehnologije (računalniki, tiskalniki, bralniki ...)	105	47 %
Delo z informacijskimi viri (baze e-gradiva, oddaljeni dostopi do gradiva)	92	41 %
Komunikacija z uporabniki (svetovanje pri izbiri gradiva, obvladovanje konfliktov, informiranje ...)	71	32 %
Oblikovanje tiskanega gradiva (priporočilni sezname, plakati)	61	27 %
Organizacija in izvajanje delavnic, predavanj, ur pravljič ...	49	22 %
Organizacija delovnega časa in upravljanje z nalogami (načrtovanje lastnega dela, razp. dela)	39	17 %
Komunikacija z zunanjimi partnerji (založniki, podjetji, ustanovami, društvi ...)	36	16 %
Komunikacija s sodelavci (izboljšanje medsebojnih odnosov, obvladovanje konfliktov ...)	33	15 %
Drugo	29	13 %
Priprava besedil (za napovednik, spletno stran, plakate)	23	10 %

Preglednica 3: *Frekvenca in delež odgovorov na vprašanje V katerih situacijah na delovnem mestu bi vam najbolj koristila dodatna izobraževanja in usposabljanja, raziskava 2018*

Situacija na delovnem mestu, v kateri potrebujejo anketirani dodatna znanja	Odgovor DA	
	f	%
Komunikacija z uporabniki (svetovanje pri izbiri gradiva, obvladovanje konfliktov, informiranje ...)	61	44 %
Obvladovanje tehnologije (računalniki, tiskalniki, bralniki ...)	50	36 %
Delo z računalniškimi programi (COBISS, intranet, Microsoft Office ...)	49	36 %
Delo z informacijskimi viri (baze e-gradiva, oddaljeni dostopi do gradiva)	35	25 %
Organizacija in izvajanje delavnic, predavanj, ur pravljič ...	32	23 %
Priprava in izvedba predstavitev (strokovnih predavanj, projektov ...) <i>(dodano v 2018)</i>	28	20 %
Priprava strokovnih člankov <i>(dodano v 2018)</i>	24	17 %
Organizacija delovnega časa in upravljanje z nalogami (načrtovanje lastnega dela, razp. dela)	22	16 %
Komunikacija s sodelavci (izboljšanje medsebojnih odnosov, obvladovanje konfliktov ...)	20	14 %
Oblikovanje tiskanega gradiva (priporočilni sezname, plakati)	18	13 %
Priprava besedil (za napovednik, spletno stran, plakate)	15	11 %
Komunikacija z zunanjimi partnerji (založniki, podjetji, ustanovami, društvi ...)	11	8 %
Drugo	10	7 %

V letu 2011 so bili na prvih treh mestih delo z računalniškimi programi, obvladovanje tehnologije in delo z informacijskimi viri, v letu 2018 pa so bili na prvih treh mestih komunikacija z uporabniki, obvladovanje tehnologije in delo z računalniškimi programi. Na delo z uporabniki se je v največji meri nanašala situacija *komunikacija z uporabniki* (svetovanje pri izbiri gradiva, obvladovanje konfliktov, informiranje ...). Delež zaposlenih, ki je to situacijo uvrstil med tri najpomembnejše, je bil v letu 2011 32 % (71 zaposlenih) in izmed vseh ponujenih situacij je bila ta v tem letu po pogostosti izbire uvrščena na četrto mesto. V letu 2018 pa je situacijo *komunikacija z uporabniki* izbralo 44 % oziroma 61 zaposlenih, kar pomeni, da jo je izmed vseh ponujenih situacij v tem letu izbralo največ anketiranih.

V obeh primerih so imeli anketirani možnost izbrati tudi odgovor »drugo«. To možnost je v letu 2011 izbralo 29 anketirancev, v letu 2018 pa 10 anketirancev. Med dopisanimi odgovori je bilo malo takšnih, ki bi se nanašali na situacije in kompetence za delo uporabniki; med njimi lahko v letih 2011 in 2018 navedemo znanje jezikov in konverzacijo, v letu 2018 pa še komunikacijo v kriznih situacijah.

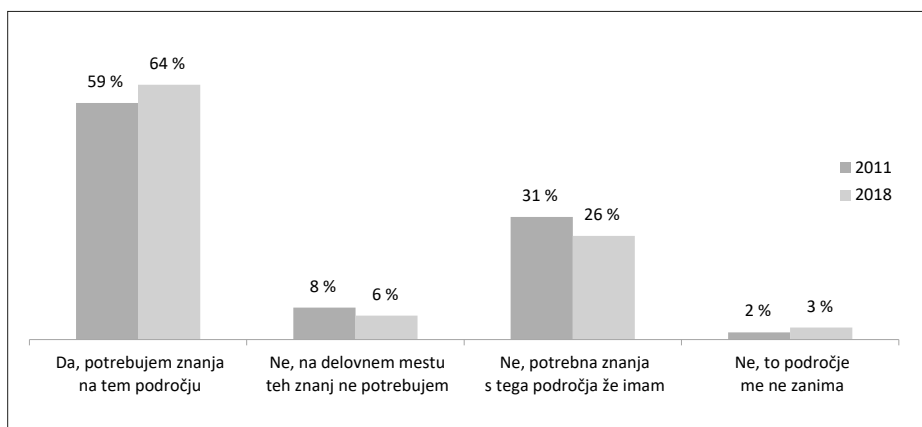
Možnih je več interpretacij sprememb v odgovorih. Možna bi bila razlaga, da so določene situacije komunikacije z uporabniki postale zahtevnejše, medtem ko se

zaposleni bolje znajdejo pri uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije in informacijskih virov, kar bi lahko bila tudi posledica tega, da so bila v obdobju od 2011 do 2018 za zaposlene vsako leto sistematično organizirana izobraževanja s tega področja in je bil vzpostavljen sistem e-izobraževanj v Mestni knjižnici Ljubljana, vključno s katalogom IKT znanj, vzpostavitev e-učilnice z učnimi gradivi in preizkusi znanja ter kontinuiranimi praktičnimi delavnicami (Lesar, 2019; Majerle, 2016). Razlike so lahko tudi zgolj posledica razlik med obema vzorcema zaposlenih ali razlik, do katerih je prišlo v razpršenosti odgovorov zaradi dveh dodatnih možnosti situacij, med katerimi so anketirani izbrali tri zanje najpomembnejše. Za potrditev katere koli od možnih interpretacij pa bi bilo potrebno dodatno raziskovanje. Ta poudarek na komunikaciji z uporabniki je smernica, da je potrebno v letne programe izobraževanj uvrstiti vsebine o svetovanju pri izbiri gradiva, o obvladovanju konfliktov in o informiranju.

4.2 Vsebinska področja izobraževanja

4.2.1 Delo z ljudmi, komunikacija

Za področje *delo z ljudmi, komunikacija* je v obeh izvedenih anketah približno dve tretjini tistih, ki so izpolnili vprašalnik, odgovorilo, da potrebujejo dodatna znanja s tega področja (Slika 1). V letu 2011 je ta odgovor tako izbralo 133 zaposlenih (59 %), v letu 2018 pa 80 (64 %).

Slika 1: Deleži odgovorov zaposlenih pri vprašanju o potrebi po dodatnih znanjih na področju delo z ljudmi in komunikacija, raziskavi 2011 in 2018

Tisti, ki so odgovorili z »Da«, so odgovarjali za izbrana podpodročja o delu z ljudmi in komunikaciji (Preglednica 4). V letu 2011 je bil odgovor »Da« v največji

meri izbran za podpodročja: delo s konfliktnimi uporabniki (46 % anketiranih), delo z uporabniki s posebnimi potrebami (42 % anketiranih) in kako nagovoriti/motivirati skupino udeležencev oz. obiskovalcev (41 % anketiranih). V letu 2018 je bil odgovor »Da« v največji meri izbran za podpodročja: delo s konfliktnimi uporabniki (47 % anketiranih), delo z uporabniki s posebnimi potrebami (46 % anketiranih), sledili sta podpodročji kako prepoznati in razumeti uporabnikove potrebe in zahteve ter kako učinkovito komunicirati in podajati informacije (44 % anketiranih).

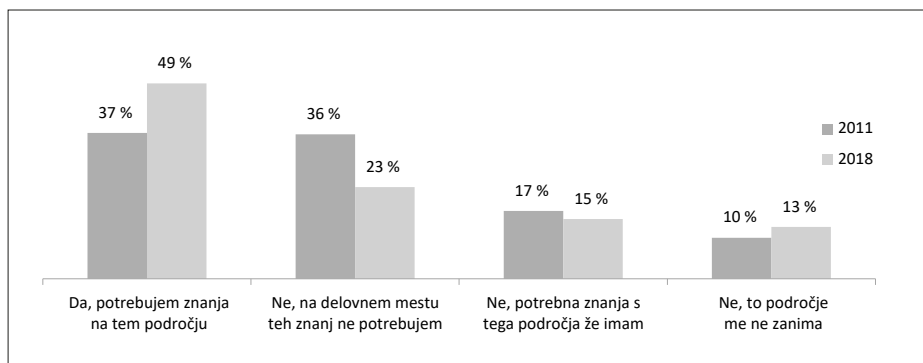
Preglednica 4: *Deleži odgovorov Da, potrebujem dodatna znanja na tem področju za posamezno podpodročje znotraj vsebinskega področja delo z ljudmi, komunikacija, raziskavi 2011 in 2018*

Podpodročja znotraj vsebinskega področja <i>delo z ljudmi, komunikacija</i>	% odgovorov DA	
	2011	2018
Delo s konfliktnimi uporabniki	46 %	47 %
Delo z uporabniki s posebnimi potrebami	42 %	46 %
Kako nagovoriti/motivirati skupino udeležencev oz. obiskovalcev	40 %	41 %
Učinkovita komunikacija in podajanje informacij	36 %	44 %
Prepoznavanje in razumevanje uporabnikovih potreb in zahtev	36 %	44 %
Sodelovanja s posamezniki in skupinami v lokalni skupnosti	36 %	35 %
Poslovni bonton, poslovno oblačenje	36 %	28 %
Poznavanje, razumevanje in upoštevanje kulturne raznolikosti	34 %	38 %
Vodenje referenčnega pogovora	31 %	27 %
Pomoč uporabnikom pri iskanju informacij	29 %	33 %

Opomba: Odebeljeni so izstopajoči podatki.

4.2.2 Pedagoško-andragoška znanja

V Mestni knjižnici Ljubljana pomemben delež izobraževalne in prireditvene dejavnosti za otroke in odrasle (npr. vodene obiske različnih starostnih skupin, izobraževalne delavnice, ure pravljič, moderiranje pogovorov, vodenje bralnih skupin ipd.) izvedejo zaposleni v Mestni knjižnici Ljubljana. Ti zaposleni pri svojem delu potrebujejo različna pedagoško-andragoška znanja. V primerjavi z anketo iz leta 2011 so leta 2018 anketiranci izrazili nekoliko večjo potrebo po pedagoško-andragoških znanjih. Slika 2 prikazuje deleže posameznih odgovorov pri tem področju.

Slika 2: Deleži odgovorov zaposlenih pri vprašanju o potrebi po dodatnih znanjih na področju pedagoško-andragoška znanja, raziskavi 2011 in 2018

V aktualni anketi smo dodali nekaj znanj, ki so razvidna iz Preglednice 5. Pri pregledu posameznih vsebin so pri dobri tretjini vprašanih izražene največje potrebe po komunikacijskih spretnostih in veščinah javnega nastopanja v okviru izobraževalne dejavnosti knjižnice. Odgovori iz leta 2018 so v smislu pomembnosti primerljivi s tistimi iz leta 2011.

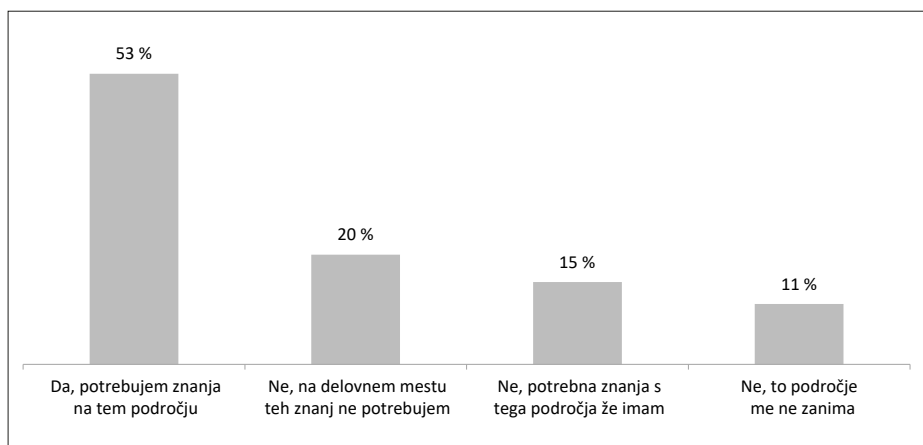
Preglednica 5: Deleži odgovorov *Da, potrebujem dodatna znanja na tem področju* za posamezno podpodročje znotraj področja pedagoško-andragoška znanja, raziskavi 2011 in 2018

Podpodročja znotraj vsebinskega področja <i>pedagoško-andragoška znanja</i>	% odgovorov DA	
	2011	2018
Komunikacijske spretnosti	/	38 %
Veščine javnega nastopanja	/	36 %
Poznavanje razvojnih značilnosti otrok, mladostnikov, odraslih in starejših	/	34 %
Organiziranje in vodenje izobraževanj	/	28 %
Vodenje skupine	30 %	31 %
Kako pripraviti delavnico, bibliopedagoško uro	27 %	34 %
Poznavanje učnih metod in oblik (npr. didaktične igre, »ledolomilci«, »energizerji«, delo v skupinah)	25 %	28 %
Poznavanje posebnosti pri učenju odraslih	22 %	25 %
Kako motivirati k učenju?	22 %	22 %
Priprava učnih gradiv (e-gradiva, izročki, povzetki, vaje)	21 %	22 %
Ugotavljanje potreb po izobraževanju	21 %	21 %

Opomba: Odebeljeni so izstopajoči podatki. / – Ni podatka, ker je bilo vprašanje dodano v anketi 2018.

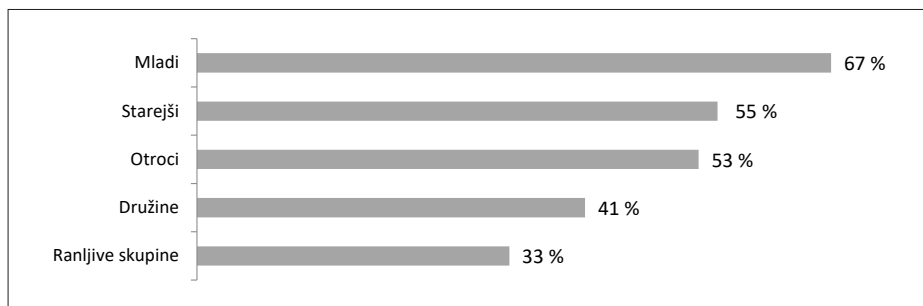
4.2.3 Ciljne skupine uporabnikov

V anketi v letu 2018 smo dodali vprašanje o potrebah po znanju dela z različnimi skupinami uporabnikov. Polovica vprašanih meni, da potrebujejo ta znanja (Slika 3).

Slika 3: Deleži odgovorov zaposlenih pri vprašanju o potrebi po dodatnih znanjih na področju dela s ciljnimi skupinami uporabnikov, raziskava 2018

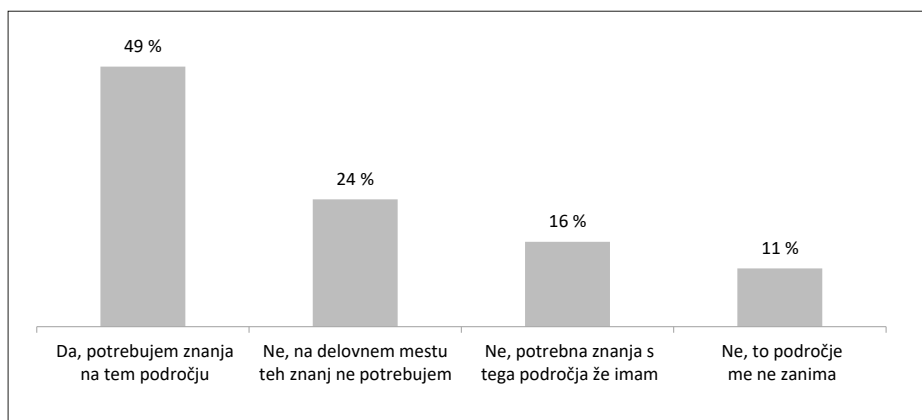
Največ anketirancev potrebuje znanje za delo z mladimi, najmanj pa znanje za delo z ranljivimi skupinami (Slika 4). V knjižnicah opažamo manjšo udeležbo mladih uporabnikov, zato iščemo nova znanja in načine, kako jih pritegniti. Od ranljivih skupin so knjižničarji omenili osebe s posebnimi potrebami, migrante, osipnike, odvisnike, Rome, zapornice, varovanke v varnih hišah, domske oskrbovance in osebe z demenco.

Slika 4: Deleži odgovorov zaposlenih pri vprašanju o potrebi po dodatnih znanjih na področju dela s ciljnimi skupinami uporabnikov, raziskava 2018

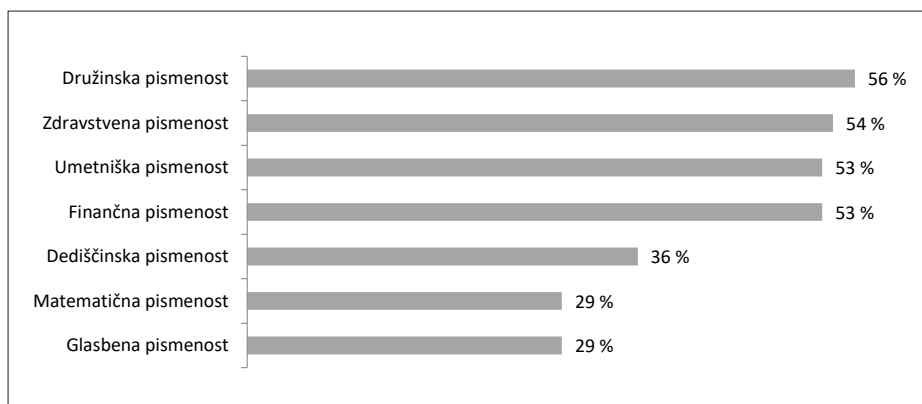
4.2.4 Posredovanje informacij in razvoj pismenosti

V letu 2018 smo v anketo dodali vprašanje o tem, ali bi zaposleni potrebovali dodatna znanja s področja posredovanja informacij in razvoja pismenosti. Polovica vprašanih meni, da potrebuje dodatna znanja na tem področju (Slika 5).

Slika 5: Deleži odgovorov zaposlenih pri vprašanju o potrebi po dodatnih znanjih na področju posredovanje informacij in razvoj pismenosti, raziskava 2018

Največ anketirancev bi izbralo družinsko, zdravstveno, umetniško in finančno pismenost (Slika 6). Odgovori zrcalijo trend preusmerjanja knjižnic od spodbujanja predvsem informacijske in bralne pismenosti še k drugim oblikam.

Slika 6: Deleži odgovorov Da, potrebujem dodatna znanja na tem področju za posamezno podpodročje znotraj področja posredovanje informacij in razvoj pismenosti, raziskavi 2011 in 2018

4.2.5 Druga vsebinska področja, relevantna za delo z uporabniki

V obeh letih anketiranja se je na delo z uporabniki pri vsebinskem področju *dodatna strokovna bibliotekarska znanja* nanašalo podpodročje *svetovanje uporabnikom pri izbiri literature*. V letu 2011 je 42 % anketiranih, v letu 2018 pa 36 % anketiranih označilo, da potrebujejo dodatna znanja s tega področja. Druga podpodročja znotraj dodatnih strokovnih bibliotekarskih znanj niso relevantna z vidika kompetenc za delo z uporabniki, zato jih ne predstavljamo v celoti.

Pri odprtem vprašanju o vsebinskih področjih so anketirani lahko sami dopisali odgovor. V letu 2011 je svoje odgovore pripisalo 34 zaposlenih, v letu 2018 pa 14 zaposlenih. Med odgovori je po pogostosti v obeh letih izstopalo področje tujih jezikov – v 2011 se je na jezike nanašalo 12 dopisanih odgovorov, v 2018 pa pet. Anketirani so navajali tuje jezike na splošno, komunikacijo z uporabniki v tujem jeziku, predvsem v angleščini, komunikacijo v znakovnem jeziku, nekaj je bilo tudi odgovorov s konkretno navedbo drugih tujih jezikov (italijanščina, nemščina, hrvaščina, ruščina).

Ostale dopisane odgovore smo razdelili v dve kategoriji; tu predstavljamo tisto, ki je povezana z uporabniki. V letu 2011 so zaposleni navedli naslednje odgovore: aktualni trendi na področju izobraževanja odraslih; delo z mladimi; tehnološko opismenjevanje starejših ljudi in upokojencev; organizacija delavnic, pravljičnih ur; izobraževanje za spretnosti, znanja in druge veščine, s katerimi bi lahko kot delavci obogatili ponudbo delavnic, predavanj, prireditev itd.; hitro prepoznavanje duševnih motenj in (samozaščitni) način komunikacije; posebne skupine: gluhi in naglušni, Romi, slepi in slabovidni, socialno ogroženi. V letu 2018 pa so navedli: biblioterapevtski princip socialno delo v knjižnici; veščine za svetovanje za branje: (1.) dobro poznavanje literarnoteoretske terminologije, (2.) razumevanje vsebinskega pomena knjig za bralce – usposabljanje za bibliosvetovanje s psihoterapevtko.

5 Sklep

Kompetence zaposlenih za delo z uporabniki, njihovo ugotavljanje in razvijanje so z vidika izobraževanja zaposlenih v splošnih knjižnicah stalno relevantno in spreminjajoče se področje. Zagotavljanje ustreznih izobraževalnih programov pa ima predpogoj v ustrezni prostorski, kadrovski in finančni situaciji posamezne (splošne) knjižnice ter tudi širše, v dejavni bibliotekarski stroki in ustrezni javnopolitični ureditvi področja. Odgovornost za stalno strokovno izobraževanje in strokovni razvoj je deljena med posamezne zaposlene, njihove delodajalce,

strokovna združenja in formalne izobraževalne institucije s področja bibliotekarstva in informacijskih znanosti (Varlejs, 2016).

Kompetence so v literaturi večkrat opisane kot kompleksen, večplasten in dinamičen konstrukt (Gruban, 2003; Ličen, 2015; Majcen, 2009; Stevens, 2013), kompetence zaposlenih pa izpostavljene kot eden pomembnih dejavnikov uspešnosti knjižnic (Bronstein in Nebenzahl, 2020; Varlejs, 2016; Wojciechowska, 2014). Oboje poskušamo upoštevati pri njihovem ugotavljanju in razvijanju v okviru Učnega centra Mestne knjižnice Ljubljana in širše pri delovanju Mestne knjižnice Ljubljana kot celote (Resman in Šinko, 2013a, 2013b; Rijavec Pobežin in Šinko, 2016). Oboje pa se kaže tudi na področju bibliotekarstva in informacijskih znanosti širše, preko dodiplomskih in podiplomskih programov izobraževanja, in tudi ožje, na področju razvoja in delovanja splošnih knjižnic na nacionalni ravni. Kaže se preko dejavnosti, kot so organizacije različnih oblik izobraževanj in usposabljanj na vseh ravneh, kot so znanstvena in strokovna srečanja, preko sistematičnih izobraževanj skupin zaposlenih v knjižnicah, kot so direktorji in srednji management ipd., ter z umeščanjem področja v strateške dokumente na nacionalni ravni in prek vzpostavitve sistema kompetenčnih centrov.

Primerjava podatkov dveh internih raziskav potreb po izobraževanju zaposlenih, izvedenih v letih 2011 in 2018 med zaposlenimi v Mestni knjižnici Ljubljana, pokaže, da so zaposleni v letu 2018 izrazili večjo potrebo po znanju za delo z ljudmi, po tem, kako učinkovito komunicirati z uporabniki in s sodelavci, kako preprečiti konflikte, še preden izbruhnejo, med tem ko je v letu 2011 prevladovala potreba po znanjih računalništva in informacijsko-komunikacijske tehnologije. Nekaj primerjav vidimo tudi v Lesar (2019). Kljub temu, da konkretne ugotovitve v tej raziskavi za posamezno področje sicer za splošne knjižnice nimajo praktične vrednosti, je izvedena raziskava primer, kako lahko knjižnica med svojimi zaposlenimi izvede ugotavljanje potreb po izobraževanju zaposlenih. Za raziskavi razvit vprašalnik je splošen in lahko tudi drugim knjižnicam omogoči, da ga z morebitnimi potrebnimi prilagoditvami uporabijo za svoje zaposlene. Takšen vprašalnik je samo eden od načinov in virov za zbiranje informacij o tem, katere kompetence zaposlenih za delo z uporabniki je smiselno razvijati. Usmerjen je predvsem na ugotavljanje potreb po znanju, ki temelji na samo majhnem delu tega, kar vsebuje koncept kompetenc. V Mestni knjižnici Ljubljana je bil zaradi velikega števila zaposlenih ekonomična izbira.

Različni ponudniki izobraževanja zaposlenih v knjižnicah v Sloveniji (Učni center Mestne knjižnice Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, IZUM) raziskujejo vsebinske in organizacijske potrebe po izobraževanju zaposlenih v slovenskih knjižnicah samostojno. Morebitno sodelovanje med ponudniki in skupna priprava ankete (ali drugega instrumenta za zbiranje podatkov) ter

zbiranje in obdelava podatkov bi lahko imelo veliko prednosti. Rezultat bi lahko bila obsežnejša in temeljitejša raziskava, s periodičnim izvajanjem, racionalnejša poraba kadrovskih in finančnih resursov, izogib podvajanju dela tako pri pripravi kot tudi pri izpolnjevanju anketnih vprašalnikov. Celovitejši in natančnejši podatki o izobraževalnih potrebah zaposlenih pa bi lahko ponudnikom omogočili, da bi skupaj oblikovali takšno ponudbo izobraževalnih programov, ki bi te potrebe v največji meri zadovoljila, in tako prispevali k strokovnemu razvoju zaposlenih in k še kakovostnejšemu delovanju knjižnic.

Za nadaljnje raziskovanje in skupno iskanje odgovorov pa ostajajo poleg ugotavljanja izobraževalnih potreb med drugim odprta še vprašanja, kako veljavno, zanesljivo, objektivno in občutljivo meriti takšne kompleksne konstrukte, kot so kompetence za delo z uporabniki, kako ugotoviti, v kolikšni meri posamezni zaposleni ima te kompetence ter v kolikšni meri jih je (morebiti) po izobraževanju izboljšal, seveda tudi vprašanja onkraj ugotavljanja izobraževalnih potreb zaposlenih, kako pripeljati prave vsebine do njih, da bi imeli večji nabor možnosti. In nenazadnje, kako izbirati kader pri zaposlovanju na delovna mesta ter kako ga znotraj organizacije razporejati? Kompetence zaposlenih za delo z uporabniki so torej področje, ki nam vsem, ki delujemo v bibliotekarstvu in informacijskih znanostih, dajejo veliko možnosti za skupno delo, raziskovanje in razvoj.

Viri in literatura

Bregar, L., Ograjenšek, I. in Bavdaž, M. (2005). *Metode raziskovalnega dela za ekonomiste: izbrane teme*. Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.

Bronstein, J. in Nebenzahl, O. (2020). Developing scales for identifying and classifying library and information science skills and competencies: An Israeli perspective. *Journal of Librarianship and Information Science*, 52(1), 161–168.

Dornik, E. (2021). *Izobraževanje na daljavo, naša sedanost in prihodnost*. <https://blog.cobiss.si/2021/06/01/dornik-izobrazevanje/>

Gruban, B. (2003). Kompetence: moda, ki traja že štiri desetletja. *Finance*. 168/2003. [Http://www.finance.si/55765/Kompetence-moda-ki-traja-%C5%BEE-%C5%A1tiri-desetletja](http://www.finance.si/55765/Kompetence-moda-ki-traja-%C5%BEE-%C5%A1tiri-desetletja)

Heide Petersen, J. (2012). Competencies for an unbundled library. *Scandinavian Library Quarterly*, 2012(3), 3.

Lesar, M. (10. 4. 2019) *Učni center se uči*. April v MKL, Mestna knjižnica Ljubljana, Ljubljana. https://issuu.com/knjiznica ljubljana/docs/10_lesar

Ličen, N. (2015). *Analiza izobraževalnih potreb: od identifikacije problema do načrtovanja izobraževalnega dogodka. Priročnik za učni laboratorij*. Ljudska univerza. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-Y9QMFXY>

Majcen, M. (2009). *Management kompetenc*. GV založba.

Majerle, R. (2016). *Razvoj sistema e-izobraževanja v Mestni knjižnici Ljubljana*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede. <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=57875>

Narodna in univerzitetna knjižnica (2021). *Anketa o izobraževalnih potrebah slovenskih knjižničarjev*. <https://knjiznicarske-novice.nuk.uni-lj.si/novica/564/pokazi>

Read, A. in Cox, A. (2020). Underrated or overstated? The need for technological competencies in scholarly communication librarianship. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(4).

Resman, S. in Šinko, S. (1. 6. 2013a). *Model stalnega strokovnega izpopolnjevanja zaposlenih v MKL*. Mestna knjižnica Ljubljana. http://issuu.com/knjiznicaljubljana/docs/model_stalnega_strokovnega_izpopolnjevanja

Resman, S. in Šinko, S. (2013b). Stalno strokovno izpopolnjevanje zaposlenih: model Mestne knjižnice Ljubljana, Knjižničarski izzivi. V M. Ambrožič in D. Vovk (ur.), *Knjižničarski izzivi: vizija, strategija, taktika: 2003-2013-2023: zbornik referatov* (str. 269–288). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Rijavec Pobežin, V. in Šinko, S. (2016). Učni center Mestne knjižnice Ljubljana. Learning centre – Ljubljana City Library. *Upravljanje znanja v knjižnicah. Posvetovanje sekcij zveze bibliotekarskih društev Slovenije*. http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumentij/2013/izvlecek_rijavec2016.pdf

RUSA Task Force on Professional Competencies (2017). Professional Competencies for Reference and User Services Librarians. <https://www.ala.org/rusa/resources/guidelines/professional>

Saunders, L. (2014). Identifying Core Reference Competencies from an Employers' Perspective: Implications for Instruction. *College & Research Libraries*, 73(4), 390–404.

Stevens, G. W. (2013). A Critical Review of the Science and Practice of Competency Modeling. *Human Resource Development Review*, 12(1), 86–107.

Šinko, S. (2019). *SWOT analysis of Centre for permanent professional development at Ljubljana City Library, Slovenia*. International Federation of Library Associations. <http://library.ifla.org/2674/>

Tammaro, A. M., Manfredi, A., Berloco, A., De Castro, G. in Distilo, M. (2020). Educating Professionals for a Global Vision: No Past, No Future. *Journal of Education for Library and Information Science*, 61(3), 332–341.

Učni center Mestne knjižni Ljubljana (2021). *Izobraževanje za knjižničarje slovenskih knjižnic in druge strokovne javnosti. Katalog izobraževanj 2020*. Mestna knjižnica Ljubljana. https://issuu.com/knjiznicaljubljana/docs/katalog_ucnega_centra_mkl_2021-nov

Varlejs, J. (2016). *IFLA Guidelines for Continuing Professional Development: Principles and Best Practices*. International Federation of Library Associations. <https://www.ifla.org/files/assets/cpdwl/guidelines/ifla-guidelines-for-continuing-professional-development.pdf>

Verle, K. in Markič, M. (2012). *Kompetence vršnih managerjev in organiziranost kot osnova uspešnosti organizacije*. Univerza na Primorskem, Fakulteta za management.

Vilar, P. in Merčun T. (2022). Current and future LIS competencies – perceptions of Slovenian practitioners (v postopku objave).

Whitlatch, J. B. in Woodard, B. S (2020). *Competency-based career planning for reference and user services professionals*. ALA Editions.

Wojciechowska, M. (2014). Managing Professional Competency Enhancement Among Polish Library Staff. *Slavic & East European Information Resources*, 15(1–2), 121–138.

Žilić, J., Faletar Tanacković, S., Panian Selimić, M. (2019). Znanstvenoistraživački rad i stalno stručno usavršavanje: percepcija hrvatskih knjižničara. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62(1), 49–76.

Simona Šinko

Mestna knjižnica Ljubljana, Kersnikova 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: simona.sinko@mklj.si

Bibliometrija znanstvenih objav skozi dimenzijo spola na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani za obdobje 2018–2020, s poudarkom na Covid-19 letu

Bibliometrics of scientific publications through a gender dimension at the Faculty of Arts, University of Ljubljana, for the period 2018–2020, with emphasis on Covid-19 year

Priscila Gulič Pirnat

Oddano: 22. 3. 2022 – Sprejeto: 31. 3. 2022

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific article*

UDK 001.891.3 -055.1/.3"2018/2020"

<https://doi.org/10.55741/knj.65.3-4.4>

Izvleček

Namen: Preučevanje prispevka žensk v znanosti in visokem šolstvu lahko zagotovi vpogled v razlike med spoloma v znanstveno-raziskovalni dejavnosti in posledično neravnovesje med spoloma. Ugotavljanje razlik med spoloma spodbujajo številne študije, ki preučujejo različne vidike neenakosti spolov. Enega izmed načinov ugotavljanja razlik med spoloma predstavlja bibliometrična analiza znanstvenih objav z uporabo različnih bibliometričnih kazalnikov, ki jo predstavljamo v prispevku.

Metodologija/pristop: Bibliometrična študija je bila izvedena v obdobju od septembra do novembra 2021 na podlagi izpisov iz Informacijskega sistema o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji (tj. SICRIS-a) raziskovalne organizacije Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani (FF UL), za obdobje od 2018. do 2020. leta. Bibliografske kazalce raziskovalne uspešnosti za tri raziskovalna obdobja smo analizirali glede na avtorske položaje in dimenzijo spola.

Rezultati: Bibliometrična študija raziskuje produktivnost in trend ženskih objav na FF UL v odnosu do moške produktivnosti, obseg znanstvenega sodelovanja ter produkcijo objav glede na spol in zaposlitveno strukturo na FF UL. Opažamo pozitiven trend ženskih objav za obdobje 2018–2020, tako z vidika avtorskih kot tudi večavtorskih objav,

posebno plodno je bilo covidno leto. Z vidika zaposlitvene strukture na FF UL beležimo manjši delež ženskih objav v primerjavi z moškimi objavami in raziskujemo potencialne vzroke.

Omejitve raziskave: Raziskavo smo omejili na tri raziskovalna leta, in sicer od 2018. do 2020. leta, saj bi bila sicer analiza znanstvenih objav glede na spol preobsežna in dolgotrajna. V raziskavo nismo vključili primerjalnih študij, saj v sklopu Univerze v Ljubljani in v širšem slovenskem okolju nismo našli relevantnih.

Izvirnost/uporabnost raziskave: V slovenskem prostoru ni opaziti tovrstnih bibliometričnih analiz skozi dimenzijo spola. Rezultati so lahko izhodišče za nadaljnje analize spola glede na znanstveno produkcijo na Filozofski fakulteti ter za nadaljnje primerjalne študije v okviru Univerze v Ljubljani oz. širše, znotraj humanističnih, umetnostnih in družboslovnih ved.

Ključne besede: bibliometrija, spol, enakost spolov, ženske objave, moške objave, znanstveno sodelovanje, navedbe avtorstev, soavtorstva

Abstract

Purpose: Studying the contribution of women in science and higher education can provide insight into gender differences in research and the consequent gender imbalance. Gender differences are encouraged by a number of studies examining various aspects of gender inequality. One of the ways to determine gender differences is bibliometric analysis of scientific publications using various bibliometric indicators, which we present in this paper.

Methodology/approach: The bibliometric study was conducted in the period from September to November 2021 on the basis of extracts from the Information System on Research Activity in Slovenia (ie Sicris) of the research organization Faculty of Arts, University of Ljubljana (FF UL) for the period from 2018 to 2020. Scientific contributions for all three research periods were analyzed according to the authorship positions and the gender dimension.

Results: The bibliometric study investigates the production and trend of women's publications at the FF UL in relation to men's production; the scope of scientific cooperation and the production of publications by gender and employment structure at the Faculty of Arts. We observe a positive trend of women's publications for the period 2018-2020, both in terms of authorial and multi-author publications, especially fruitful was Covid-19 year. From the point of view of the employment structure at the FF UL, we record a smaller share of women's publications compared to men's publications, and we investigate possible causes.

Research limitations: We limited the research to three research years, from 2018 to 2020, as otherwise the analysis of scientific publications by gender would be too extensive and time-consuming. We did not include comparative studies in the research, as we did not find relevant ones within the University of Ljubljana and the wider Slovenian environment.

Originality/practical implications: There are no such bibliometric analyses of scientific publications through the gender dimension in the Slovenian academic space. The results can be the starting point for further gender analysis in scientific research at the Faculty of Arts and more broadly within the University of Ljubljana and the Humanities, Arts and Social Sciences.

Keywords: gender, gender equality, scientific collaboration, male authors, female authors, authorship position, co-authorship

1 Uvod

Neenakost spolov je vztrajno prisotna v vseh sodobnih družbah. Gre za globalni problem, ki zavira razvoj, produktivnost in gospodarsko rast (World development report, 2012). Četudi zmanjšamo neenakosti med spoloma, so spremembe lahko počasne in znatno variirajo znotraj posameznih držav ter raziskovalnih področij (League Of European Research Universities, 2019). Med raziskovalnim osebjem znotraj akademskega sveta neravnovesje med spoloma še vedno ostaja. Leta 2015 je bila le ena tretjina raziskovalnega osebja v Evropski uniji ženskega spola. Prav tako so ženske premalo zastopane na visokih akademskih delovnih mestih; v letu 2017 je bilo le 27 % članov uprav raziskovalnih organizacij žensk (Evropska komisija, 2019). Te razlike med spoloma so spodbudile pripravo številnih študij, ki preučujejo različne vidike neenakosti spolov z uporabo različnih bibliometričnih¹ kazalnikov. Študije so poskušale ugotoviti zlasti dejavnike, ki povzročajo te neenakosti, povezane z znanstveno uspešnostjo in odmevnostjo. Preučevanje prispevka žensk v znanosti in visokem šolstvu lahko zagotovi vpogled v razlike med spoloma v znanstvenoraziskovalni dejavnosti in posledično neravnovesje v produktivnosti med spoloma. To nam lahko pomaga razumeti dejavnike, ki stojijo za temi neenakostmi (Fox, 2015).

Zavedamo se, da bibliometrična vrednotenja povzročajo nemalo težav, ne le samim raziskovalkam in raziskovalcem, temveč tudi bibliotekarkam in bibliotekarjem, ki se ukvarjajo s tovrstnimi kvantitativnimi raziskavami ter analizami. V prvem sklopu raziskave izvedemo bibliometrijo objav na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (v nadaljevanju Filozofska fakulteta) za obdobje 2018–2020, na podlagi analize: 1) odnosa med spolom in avtorskimi objavami, 2) obsega

¹ »Bibliotekarska terminološka komisija se je glede na dosedanje rabo v strokovnih besedilih, splošnem besedilnem korpusu in normativnih in informativnih slovarjih ter primerjavo med njimi odločila dati prednost terminoma bibliometrija in bibliometričen ter podrediti sopomenki bibliometrika in bibliometrijski.« (Kanič, I.: Bibliometrija – terminološki pregled. V: Knjižnica, letn. 55, 2011, str. 241).

sodelovanja (soavtorstva) z vidika spola, 3) števila objav glede na spol in zaposlitveno strukturo.

Izzive pri analizi objav z bibliometrično metodo znotraj humanističnih in družboslovnih ved je v petih točkah zelo sistematično povzel Nederhof (2006):

1. Nacionalna ali regionalna usmerjenost: humanistične, umetniške in družboslovne vede (v angl. pogosto HASS²) obravnavajo vprašanja, ki so pomembna na omejenem geografskem področju. Jezik ima ključno vlogo, saj angleščina ne služi kot lingua franca v vseh disciplinah. Večina znanstvenic in znanstvenikov humanističnih, umetniških in družboslovnih ved zato objavlja v več kot enem jeziku. Mednarodnost se obravnava kot večjezična; poleg tega se mednarodni jeziki med disciplinami razlikujejo in niso omejeni na angleščino.
2. Humanistične, umetniške in družboslovne vede objavljajo v različnih vrstah publikacij. Še vedno so najbolj cenjene izdaje monografij oz. knjig, vendar tudi objave revijalnih člankov pridobivajo na pomenu. Knjige v glavnem niso zajete v prevladujočih zbirkah podatkov, kot so Web of Science in Scopus, pokritost je še vedno nizka in tehnične pomanjkljivosti ovirajo uporabo evalvacijske bibliometrije.
3. Publikacije humanističnih, umetniških in družboslovnih ved vsebujejo pomemben delež citatov, starejših od pet, deset ali celo petnajst let. To pomeni, da se zastarelost članka, torej ko se članek ne citira več, doseže veliko pozneje kot pa na primer pri objavah na področju naravoslovja, tehnike, inženirstva in medicine (angl. pogosto STEM³).
4. Pri STEM disciplinah so raziskovalni projekti in raziskovalne skupine prevladujoča oblika znanstvenega raziskovanja, medtem ko so raziskave v HASS vedah pogosto osredotočene na idejo enega samega znanstvenika oz. ene same znanstvenice. Samostojno avtorstvo je še vedno predominantno, vendar se opaža povečanje deleža soavtorstev tudi v HASS vedah.
5. Objave humanističnih, umetniških in družboslovnih ved so pogosteje namenjene neznanstveni javnosti, zaradi bolj neposredne izmenjave z družbo kot tako v primerjavi z objavami v naravoslovju, tehniki, inženirstvu in medicini. V nasprotju s patenti ali drugimi interakcijami z industrijo interakcije s širšo družbo ne vodijo do citatov, ki bi lahko bili predmet nadaljnjih strokovnih obdelav. Pogosto meje med znanstvenim in neznanstvenim delom niso povsem jasne.

² Angl. Humanist, Artist and Social Science (HASS).

³ Angl. Science, Technology, Engineering and Medicine (STEM).

2 Pregled literature

Zadnja tri desetletja razvoja računalništva in informatike, predvsem pa spleta, kažejo na to, da se v celoti spreminjajo vsi tradicionalni načini hranjenja, obdelave in posredovanja pisane besede in človeškega znanja. Zdi se, da gre ves razvoj bibliotekarstva v smer, da bralci ali, kakor danes rečemo, končni uporabniki, sami posegajo in tudi direktno dobivajo vse tisto, kar so tradicionalno dobivali prek knjižnic. Zato se že od 90-ih let dalje pojavlja problem deprofesionalizacije knjižničarske dejavnosti, ki pod vplivom splošne informatizacije družbe povzroča vrsto problemov v knjižnicah (Zupanič, 1996). Jasnih odgovorov na izzive »informacijske družbe« v bibliotekarstvu seveda ni. Ena izmed pogostih rešitev se kaže v ozki specializaciji na določenih strokovnih področjih in s tem v povezovanju z drugimi strokami. Toda tu se postavlja vprašanje, ali se na ta način izgublja profesionalna identiteta in namesto strokovnjaka s področja bibliotekarstva dobimo strokovnjaka neke druge stroke z nekaj bibliotekarsko-informacijskimi znanji? Južnič (1998) poudari, da je pomembno uveljavljanje raziskovalnih metod v bibliotekarstvu, ki dajejo identiteto določeni stroki. Pomembne so tiste raziskovalne metode, ki raziskujejo tisto, kar je od nekdaj osnovna naloga bibliotekarstva: hranjenje in posredovanje zapisanega znanja. Znanstveno področje, ki se ukvarja s tem vidikom prenosa znanja in tudi znanosti ter oboje poskuša tudi ustrezno kvantificirati, se imenuje bibliometrija, saj je ta proces praviloma potekal prek tiskanih objav. Bibliometrija je torej raziskovanje kvantitativnih vidikov produkcije in diseminacije uporabe zapisanih (znanstvenih) informacij. Bibliometrija uporablja štetje publikacij, patentov, citatov in drugih potencialno informativnih enot ali njihovih lastnosti ter jih uporablja kot osnovo dejavnikov, s katerimi meri oz. vrednoti raziskovalno dejavnost, znanost in tehnologijo (Južnič, 1998). Bibliometrične metode so se iz skromnih začetkov razvile v široko uporabljene metode. Gre sicer za, kot rečeno, kvantitativne metode, ki pa imajo tudi zelo močne teoretične zasnove. O slednjih je v svoji doktorski disertaciji ekstenzivno pisal Južnič (1999), ki je to znanstveno disciplino tudi vpeljal v študij bibliotekarstva in širše v slovenski prostor. Danes predstavlja enega izmed temeljnih orodij vrednotenja znanstvenoraziskovalne dejavnosti.

Rezultate bibliometričnih raziskav lahko v osnovi uporabljamo za številne namene (Peteh, 2020), v slovenskem prostoru pa prevladujejo predvsem naslednji nameni: a) merjenje vpliva in pomena objav posameznikov, raziskovalnih skupin in raziskovalnih organizacij; b) merjenje vpliva in pomena posameznih znanstvenih revij in drugih publikacij ter ocena le-teh. Na tem mestu je potrebno posebej poudariti, da praviloma bibliografski podatki vsebujejo le inicialke imen, iz katerih ni mogoče identificirati spola. Tu se pokaže prednost COBISS-a in SICRIS-a zaradi popolnosti podatkov, ki jih vsebujeta. V COBIB-u pod okrnjeno ključno besedo »bibliometri*« najdemo 291 zadetkov v slovenskem jeziku,

med njimi precej diplomskih, magistrskih in nekaj doktorskih del. Prelet literature kaže na naslednja pogostejša področja bibliometričnih analiz: analize citiranj, analize revij oz. objav, analize bibliografskih zbirk itd. Glede na našo bibliometrično študijo, ki vključuje analizo objav skozi dimenzijo spola, smo v COBIB-u iskali tudi ti dve ključni besedi skupaj: »bibliometri*, spol*« in prišli do 43 zadetkov. Po podrobnejšem pregledu vseh ugotavljamo, da se je z vprašanjem odmevnosti objav in odnosa do znanstvene produkcije glede na spol v slovenskem prostoru do sedaj ukvarjal le bibliotekarski kolega Mur (2002, 2008), kar je seveda lahko zaskrbljujoče.

Vprašanju žensk v znanosti se v Sloveniji sicer namenja nekaj pozornosti, a ne v takšnem obsegu, kot bi si želeli. Prispevki obravnavajo problematike, ki segajo na področje enakopravnega vključevanja žensk v znanosti, nesorazmerne zastopanosti v visokem šolstvu, vprašanj spolne diskriminacije itd. Potrebno pa je tudi poudariti, da so študije, zlasti empirične, ki obravnavajo vprašanje spola v odnosu do znanstvene produkcije, v slovenskem prostoru precej redke. Ena svetlih izjem je bila pred leti aplikativno naravnana študija Joganove (1997), ki raziskuje znanstvenoraziskovalno uspešnost žensk v primerjavi z moškimi.

Raziskovanje razlik med spoloma z bibliometričnimi metodami je v svetu precej pogosta tema. Ta se širi od bibliometričnih analiz objav do vrednotenja uspešnosti raziskovalk pri prijavi na projekte (Witteman idr., 2019; Helmer idr., 2017). V tuji literaturi, ki preučuje razlike med spoloma z vidika znanstvenega sodelovanja, je opaziti predvsem tri teme. To so študije, ki povezujejo vpliv spola na število sodelavcev, sodelovanje med spoloma oz. znotraj spola ter mednarodno sodelovanje (Dehdaridad, 2021). Večina študij kaže, da naj bi moški bolj sodelovali v primerjavi z ženskami in naj bi imeli večji krog sodelavk oz. sodelavcev kot ženske (Bozeman in Corley, 2004; Lee in Bozeman, 2005). Študije so bile izvedene znotraj STEM disciplin ter ekonomije in so morda delno relevantne za področje humanističnih ved. Spet druge študije kažejo na večje sodelovanje žensk in tudi na obsežnejši krog sodelavk oz. sodelavcev v primerjavi z moškimi kolegi (Bozeman in Gaughan, 2011; Abramo, D'Angelo in Murgia, 2013). Rezultate so povezali prav z višjim deležem večavtorskih objav pri ženskah. Nekaj študij pa ne omenja pomembnejših razlikovanj v sodelovanju med spoloma (Hunter in Leahy, 2008; Savič idr., 2018). Zanimiva študija, ki bi jo na podlagi spodnjih grafov lahko dalje spodbudili, bi bila analiza sodelovanja glede na spol znotraj večavtorskih objav. Nekatere študije trdijo, da ženske raje sodelujejo z ženskim spolom v primerjavi z moškimi, poleg tega naj bi imele večji obseg ženskih sodelavk in objavljale z več ženskimi soavtoricami v primerjavi z moškimi (McDowell in Smith, 1992; Bozeman in Corley, 2004; Boschini in Sjogren, 2007). Spet druge študije kažejo višje medspolno sodelovanje (pri projektih, objavah) pri ženskah v primerjavi z moškimi (Fisher idr., 1998; Zawacki-Richter in von Prümmer, 2010).

Večina omenjenih študij je bila opravljena s pomočjo elektronskih baz, ki vsebujejo indeksirane revije, in teh je bilo v preteklosti nekoliko več znotraj naravoslovno-tehniških disciplin ter ekonomije, danes pa bibliografske podatkovne zbirke, kot so WoS, Scopus in Google Scholar, enako dobro kot STEM področje pokrivajo tudi humanistiko in družboslovje. Uporaba tovrstnih bibliografskih zbirk za raziskovanje razlik med spoloma je sicer vsaj deloma problematična, saj pogosto razpoložljivi bibliografski podatki ne zadoščajo za identifikacijo spola avtorjev. Tu je potrebno omeniti specifiko slovenske situacije, kajti razpoložljivi bazi COBIB in SICRIS nudita zaradi popolnejših podatkov veliko boljše možnosti za analizo, kar poudarjajo nekateri slovenski avtorji (Budimir idr., 2021; Zupančič in Južnič, 2017; Bartol idr., 2012).

3 Metodologija

V naši raziskavi nas torej zanimajo produkcija in trendi ženskih objav na Filozofski fakulteti v odnosu do moške produkcije, obseg znanstvenega sodelovanja ter produkcija objav glede na spol in zaposlitveno strukturo na Filozofski fakulteti, ki ima seveda vpliv na ta razmerja. Študije skozi dimenzijo spola so pomembne, saj so razprave o enakosti spolov poleg ugotavljanja stanja v določeni organizaciji (v našem primeru Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani) pomembne za ohranjanje zdrave in uravnotežene znanosti in družbe nasploh, kar je ugotovila tudi Evropska komisija, ki ponuja raziskovalna sredstva iz programov Obzorje Evropa.⁴

Za raziskavo smo postavili naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kakšno je razmerje med spolom avtorja in številom objav na Filozofski fakulteti glede na tipologijo objav?
- Ali na Filozofski fakulteti beležimo več moških ali ženskih objav in kakšen je položaj navedb avtorstev z vidika spola?
- Kakšen je na Filozofski fakulteti delež objav glede na spol znotraj avtorskih položajev ter kako je s sodelovanjem žensk v primerjavi z moškimi?
- Ali se je število objav žensk v covidnem letu 2020 povečalo ali zmanjšalo?
- Kakšni so deleži objav glede na zaposlitveno strukturo po spolu na Filozofski fakulteti?

⁴ Gl.: <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/51704c8d-ca5f-11eb-84ce-01aa75ed71a1> (dostop 19. 3. 2022).

V prvem sklopu raziskave smo izvedli bibliometrično analizo znanstvenih objav na Filozofski fakulteti za obdobje 2018–2020, na podlagi analize 1) odnosa med spolom in številom avtorskih objav, 2) obsega sodelovanja (soavtorstva) z vidika spola, 3) števila objav glede na spol in zaposlitveno strukturo. Analiza je bila izvedena v obdobju od septembra do novembra 2021, na podlagi izpisov iz Informacijskega sistema o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji (tj. SICRIS-a) raziskovalne organizacije *Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani*. Ker so SICRIS izpisi temelj celotne analize in bodo v besedilu še večkrat omenjeni, jih bomo v nadaljevanju imenovali: *bibliografski kazalci uspešnosti FF 2018–2020*. Znanstveni prispevki, povezani z bibliometričnimi indikatorji in spolom, so bili identificirani v vseh treh sklopih. Pri analizi bibliografskih kazalcev raziskovalne uspešnosti organizacije Filozofska fakulteta nismo imeli večjih težav pri identifikaciji spola avtorjev, saj se avtorji izpišejo s priimki in imeni. Potrebno je dodati, da nekatere študije, kot je na primer odmevnost objav, niso bile vključene v našo analizo, saj bi bilo podatke potrebno analizirati skozi dimenzijo spola in vrsto avtorstev, kar bi tudi zaradi velike količine podatkov zahtevalo samostojno študijo. Ključni izrazi in ključne besede, uporabljene za spol, in vsi bibliometrični kazalniki so prikazani v tabeli 1. Analizo bibliografskih kazalcev raziskovalne uspešnosti Filozofske fakultete smo pri SICRIS izpisih omejili na določeno časovno obdobje, to je na objave od 2018. do 2020. leta.

Tabela 1: Bibliometrični kazalniki, ki se preučujejo na podlagi izpisov iz SICRIS-a, identificirani v iskalnih poizvedbah za obdobje 2018–2020 v raziskovalni organizaciji Filozofska fakulteta

Kazalnik	Iskalne poizvedbe
Spol	Spol, ženske, moški, pravice žensk, enakopravnost žensk, enakost spolov, politike spolov
Bibliometrija	Bibliometrija
Produkcija objav	Znanstvena produkcija, produkcija objav, število objav, raziskovalna produkcija, ženske objave, objave (glede na spol), objave (glede na zaposlitveno strukturo)
Sodelovanje pri objavljanju	Sodelovanje (glede na spol), soavtorstva, število soavtorstev (glede na spol)
Avtorstva pri objavah	Samostojna avtorica, samostojni avtor, prva oziroma vodilna avtorica, prvi oziroma vodilni avtor

4 Rezultati in razprava

Rezultate in razpravo strukturiramo glede na postavljena raziskovalna vprašanja.

4.1 Število objav glede na spol in tipologijo objav

V bibliografskih kazalcih uspešnosti FF 2018–2020 beležimo 2.478 objav, in sicer: 793 za leto 2018, 878 za leto 2019 in 807 za leto 2020. Bibliometrična analiza objav je izvedena na podlagi tipologije objav z vidika spola in položaja navedbe avtorstva. Za našo analizo so bila relevantna naslednja avtorstva: samostojna avtorica (ženska), samostojni avtor (moški) – v objavi naveden en avtor/-ica; prvonavedena oz. vodilna avtorica (1. ženska) v večavtorski objavi, prvonavedeni oz. vodilni avtor (1. moški) v večavtorski objavi.

Bibliografske zapise v sistemu COBISS kreirajo za to usposobljeni katalogizatorji v knjižnicah. Članki in drugi sestavni deli ter monografije in druga zaključena dela se obdelujejo na osnovi primarnega dokumenta/dela. Za pravilno razvrstitev (klasifikacijo) bibliografskih enot po tipologiji⁵ so primarno odgovorni avtorji, tip dokumenta/dela pa lahko določi tudi ekspert za predmetno področje.

Tabela 2: Bibliometrija objav z vidika spola, tipologije del in (so)avtorstev

	2018				2019				2020			
	Samostojno avtorstvo		Soavtorstva		Samostojno avtorstvo		Soavtorstva		Samostojno avtorstvo		Soavtorstva	
Tip	Ženska	Moški	1.Ženska	1.Moški	Ženska	Moški	1.Ženska	1.Moški	Ženska	Moški	1.Ženska	1.Moški
1.01.	139	101	91	30	128	94	83	50	124	96	99	54
1.02.	6	7	2	1	4	6	4	4	8	7	7	2
1.03.	0	1	3	1	0	2	0	3	2	1	2	1
1.06.	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
1.08.	47	19	30	19	30	15	37	16	25	20	18	12
1.16.	87	92	36	21	123	128	60	25	113	67	67	20
1.26.	1	0	0	9	0	1	0	0	0	0	3	1
2.01.	9	12	4	19	10	32	13	7	17	20	15	6
2.18.	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.20.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.27.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.28.	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0	0
Skupaj član-kov	292	232	168	101	296	280	197	105	289	211	211	96

⁵ Celotna tipologija del je dostopna tu: http://home.izum.si/cobiss/bibliografije/tipologija_slv.pdf (dostop 16. 7. 2022).

Tip članka se ugotovi na podlagi:

- navedbe o tipu, ki je praviloma v zaglavju članka;
- navedbe, da revija objavlja samo članke določenih tipov, kar uredništva praviloma objavijo v navodilih avtorjem;
- naziva rubrike, v kateri je objavljen članek, če je revija razdeljena na tak način.

V drugih primerih katalogizator v sodelovanju z avtorjem ali ekspertom za predmetno področje opredeli tip dokumenta/dela v skladu z opisom tipov dokumentov/del v tej tipologiji. O izjemah pri vseh tipih odloča za znanost pristojna državna institucija.

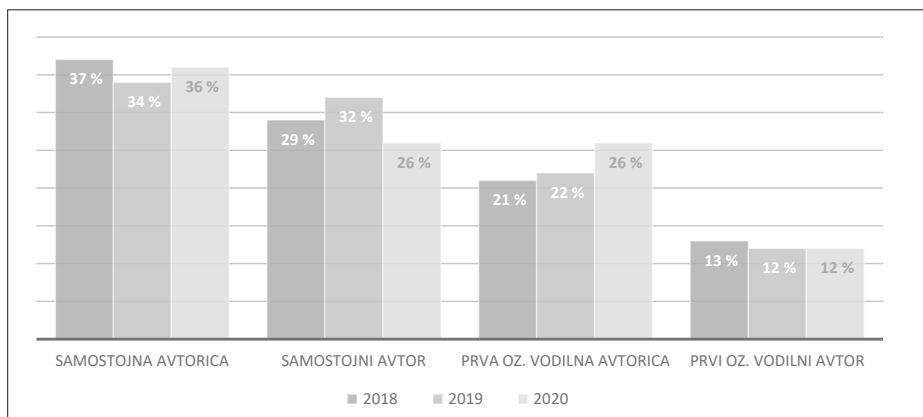
Od 2.478 objav je 44 % izvirnih znanstvenih člankov, 34 % je samostojnih znanstvenih sestavkov oz. poglavij v monografijah, 12 % je objavljenih znanstvenih prispevkov na konferencah, 7 % je znanstvenih monografij, preostalih 3 % je razvrščenih znotraj različnih tipologij, kot izhaja iz tabele 2.

Tabela 2 pokaže še naslednje. Pri tipologiji 1.01 – *izvirni znanstveni članek* v obdobju 2018–2020 beležimo 391 objav samostojnih avtoric in 291 objav samostojnih avtorjev, medtem ko imamo prvonavedene avtorice oz. vodilne avtorice v 273 objavah, prvonavedene avtorje oz. vodilne avtorje pa v 134 objavah. Pri tipologiji 1.08 – *objavljeni znanstveni prispevek na konferenci* beležimo 102 objavi samostojnih avtoric ter 54 objav samostojnih avtorjev, medtem ko imamo 85 objav prvonavedenih avtoric ter 47 objav prvonavedenih avtorjev. Pri tipologiji 1.16 – *samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v monografski publikaciji* beležimo samostojne avtorice v 323 objavah, samostojne avtorje v 287 objavah, vodilne avtorice v 163 objavah ter vodilne avtorje v 66 objavah. Pri tipologiji 2.01 – *znanstvena monografija* beležimo 36 znanstvenih monografij samostojnih avtoric, 64 znanstvenih monografij samostojnih avtorjev ter 32 znanstvenih monografij, pri katerih je prva navedena soavtorica ženska, in 32 znanstvenih monografij, pri katerih je prvonavedeni soavtor moški. Pri vseh tipih objav, razen znanstvenih monografijah, torej prednjačijo ženske avtorice, kar je nekoliko v nasprotju s študijami, ki kažejo, da se je produkcija žensk znanstvenic v covidnem obdobju zmanjšala.

4.2 Delež objav glede na spol in avtorski položaj

Pri izračunu deleža objav z vidika spola na Filozofski fakulteti v letih od 2018 do 2020 so bili upoštevani SICRIS izpisi raziskovalne organizacije Filozofska fakulteta za vse tipologije objav, kot izhaja iz tabele 2, ter analizirani z upoštevanjem kategorij avtorstev, ki so za našo raziskavo relevantne: samostojna avtorica (ženska), samostojni avtor (moški) – kjer je naveden en avtor/-ica v eni objavi;

prvonavedena oz. vodilna avtorica (1. ženska), prvonavedeni oz. vodilni avtor (1. moški) – kjer imamo navedenih več avtorjev/-ic v eni objavi. Kot prikazuje slika 1, je delež objav samostojnih avtoric v obdobju 2018–2020 višji od deleža samostojnih avtorjev, pri čemer ni bila upoštevana zaposlitvena struktura glede na spol na Filozofski fakulteti. Precej višjo razliko v deležu objav z vidika sodelovanja z drugimi avtoricami oz. avtorji opazamo pri vodilnih avtoricah v primerjavi z vodilnimi avtorji.

Slika 1: Delež objav glede na spol in vrsto avtorstva na FF UL

V covidnem letu 2020 so se raziskovalne dejavnosti po svetu omejevale skozi čas, odvisno od širjenja okužb, obsega družbenih omejitev in specifičnosti raziskovalne discipline. Poleg tega je sprejetje dela na daljavo, zlasti na univerzah in javnih raziskovalnih ustanovah, ob zaprtju osnovnih in srednjih šol povzročilo znatno povečanje delovne obremenitve znanstvenic in znanstvenikov doma, kar bi seveda lahko vplivalo na različno raziskovalno produkcijo glede na spol. Pravzaprav bi se obsežnejša vključenost žensk v družinske obveznosti, predvsem pri skrbi za otroke, morda spremenila (zmanjšala ali povečala) zaradi prisotnosti moških doma. Moški se lahko soočajo z več motnjami pozornosti in s povečanjem domačih obveznosti, ko so v domačem okolju (Schiebinger in Gilmartin, 2010). Zanimiv je podatek, da se je delež prvih oz. vodilnih avtoric v večavtorskih objavah, ki kaže na povečano sodelovanje z drugimi avtoricami/avtorji, povečal ravno v prvem covidnem letu 2020; pri prvih oz. vodilnih avtorjih pa delež objav z vidika sodelovanja ostaja v letu 2020 enak kot leto pred tem. Ravno tako beležimo višji delež objav samostojnih avtoric v letu 2020. To je sicer nekoliko presenetljivo, glede na to, da so nekatere študije pokazale, da se je obremenitev žensk med epidemijo povečala. Iz rezultatov bi lahko domnevali, da so razlogi za povečanje deleža objav pri ženskah v covidnem letu morda razbremenitev pri družinskih obveznostih, pomoč pri skrbi za otroke s strani moškega spola oz.

drugih članov širše družine ter zmanjšanje obsega dela z vidika birokratskih službenih obveznosti v prvem polletju leta 2020, vendar bi bilo potrebno to preveriti z dodatno študijo.

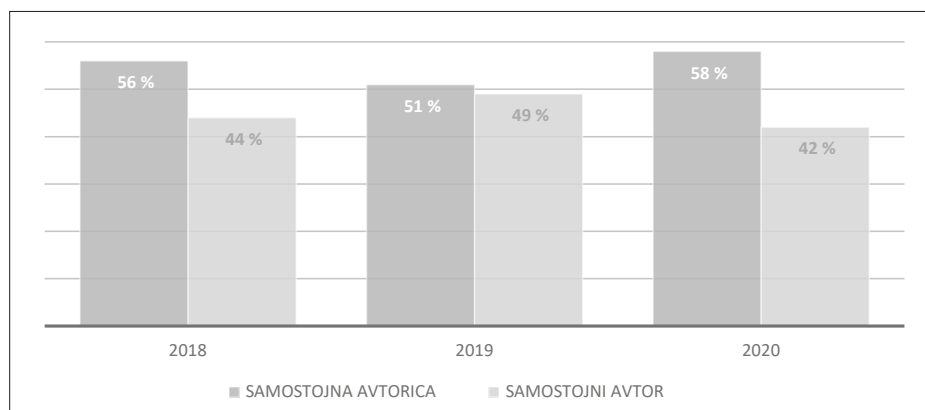
4.3 Delež objav glede na spol znotraj avtorskih položajev

Nekatere študije kažejo, da so ženske manj zastopane kot prve oz. vodilne avtorice. Larivière idr. (2013) so ugotovili, da moški prevladujejo v znanstveni produkciji v pravzaprav vseh državah. V svetovnem merilu izvedena analiza znanstvenih publikacij iz različnih disciplin ugotavlja, da so ženske manj zastopane kot prve avtorice. Poleg tega sta bila za en članek, kjer je ženska prva avtorica, napisana dva članka, kjer je prvi avtor moški. Ugotovili so tudi, da južnoameriške in vzhodnoevropske države kažejo večjo enakost spolov. Avtorji zaključujejo, da Vzhodna Evropa morda podpira miselnost, da imajo lahko komunistične in nekdanje komunistične države večjo uravnoteženost spolov kot druge države. Le devet držav na svetu je imelo prevlado žensk po deležu avtorstva, in sicer Makedonija, Šrilanka, Latvija, Bosna in Hercegovina ter Ukrajina. Države z visoko stopnjo prevlade moških po deležu avtorstva pa so, nepresenetljivo, Savdska Arabija, Iran, Japonska, Jordanija, Združeni arabski emirati, Kamerun, Katar in Uzbekistan (Larivière idr., 2013).

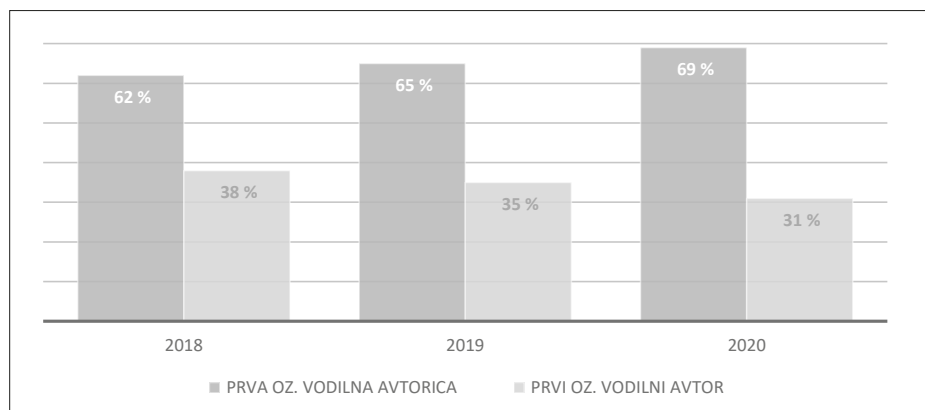
Druga skupina študij je pokazala, da se ženska avtorstva pogosteje pojavljajo na prvih mestih pri avtorskih navedbah, manj pa na zadnjih mestih avtorskih navedb; slednje je velikokrat povezano z delovno dobo in raziskovalno odličnostjo (Dehdarirad, 2020). Kljub obstoju razlik med spoloma so nekatere študije odkrile pozitiven trend v zmanjševanju razlik med spoloma z vidika položaja avtorstev v objavah in povečanje prisotnosti žensk na ključnih avtorskih položajih. V analizi člankov iz podatkovne baze JSTOR, objavljenih med letoma 1990 in 2012, so West idr. (2013) ugotovili, da so bile ženske pred letom 1990 bistveno manj zastopane kot prvonavedene avtorice, vendar je od leta 1990 ta vrzel skoraj zapolnjena. Tudi druge študije ugotavljajo porast zastopanosti žensk kot prvonavedenih oz. vodilnih avtoric ter kot možen vzrok za to predvidevajo povečanje števila žensk na znanstvenih področjih, v uredništvih in na vodilnih položajih (Aguilar, 2019).

Sliki 2 in 3 prikazujeta delež objav po spolu znotraj avtorskih položajev za obdobje od 2018 do 2020 na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Položaj avtorstev navajamo skupaj s številom znanstvenih objav, pridobljenih iz SICRIS izpisov, in sicer za leto 2018 beležimo: 292 objav samostojnih avtoric, 232 objav samostojnih avtorjev, 168 objav prvonavedenih oz. vodilnih avtoric ter 101 objavo prvonavedenih oz. vodilnih avtorjev. V letu 2019 beležimo: 296 objav samostojnih avtoric, 280 objav samostojnih avtorjev, 197 objav prvonavedenih oz. vodilnih avtoric ter

105 objav prvonavedenih oz. vodilnih avtorjev. V letu 2020 pa beležimo: 289 objav samostojnih avtoric, 211 objav samostojnih avtorjev, 211 objav prvonavedenih oz. vodilnih avtoric ter 96 objav prvonavedenih oz. vodilnih avtorjev.

Slika 2: Delež samostojnih avtorstev glede na spol na FF UL

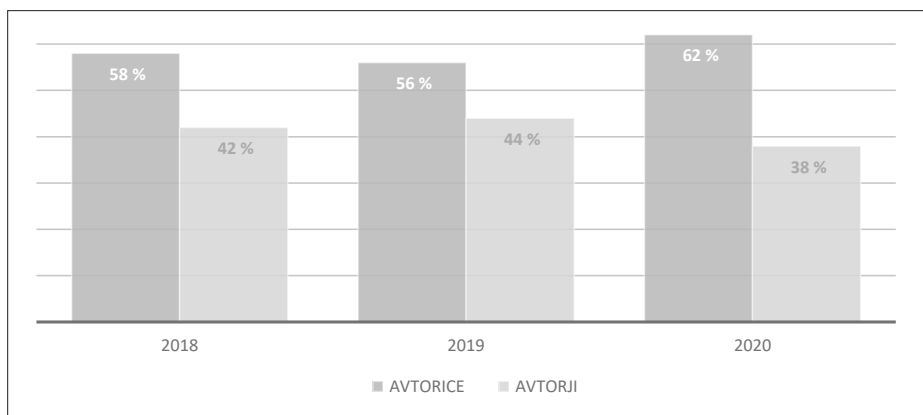

Slika 3: Delež prvih oz. vodilnih avtorstev glede na spol na FF UL

Opažamo lahko torej pozitiven trend naraščanja objav žensk kot prvonavedenih oziroma vodilnih avtoric in obraten trend pri objavah moških kot prvonavedenih oziroma vodilnih avtorjev za obdobje 2018–2020. Kot smo omenili že pri rezultatih v kontekstu prvega in drugega raziskovalnega vprašanja, ta ugotovitev sicer odstopa od ugotovitev študij, ki so pokazale povečane domače obremenitve žensk med epidemijo, zato bi bilo potrebno z dodatno študijo ugotavljati, kakšni so lahko razlogi za to.

4.4 Delež objav glede na spol 2018–2020

Slika 4 prikazuje delež objav po spolu glede na vse tipologije objav v letih 2018–2020 in ne glede na avtorske položaje. Bibliografske kazalce uspešnosti FF 2018–2020 smo obdelali glede na dimenzijo spola. V letu 2020 opažamo skokovit porast v deležu ženskih objav in precejšen upad v deležu moških objav. Študije ugotavljajo, da se je, ko so raziskovalci ob začetku pandemije koronavirusa prešli na delo od doma, število prispevkov v revijah na splošno povečalo. Glede deleža objav v odnosu do spola v prvem covidnem letu pa so si študije precej različne, saj se deleži izjemno razlikujejo glede na znanstvene discipline. V nedavni raziskavi v ZDA in Evropi (Myers idr., 2020) so znanstvenice med pandemijo covid-19 poročale o 5 % večjem zmanjšanju raziskovalnega časa v primerjavi z njihovimi kolegi znanstveniki. Za znanstvenike z vsaj enim otrokom, starim pet let ali mlajšim, je bil upad raziskovalnega časa celo 17 %. Avtorji so opozorili, da so žene oz. partnerice običajno skrbele za majhne otroke. Veliko obsežnejša globalna raziskava, v kateri je sodelovalo približno 20.000 znanstvenikov, je potrdila ugotovitve: raziskovalke z otroki so poročale o nesorazmernem skrajšanju raziskovalnega časa, tako glede na moške in ženske brez otrok kot tudi raziskovalce z otroki (Deryugina idr., 2021). Prav tako podatki o zgodnjih oddajah prispevkov za revije kažejo, da pandemija koronavirusa nesorazmerno zmanjšuje raziskovalno produkcijo žensk (Abramo, 2022).

Slika 4: Delež objav glede na spol na FF UL

4.5 Delež objav glede na zaposlitveno strukturo po spolu na FF UL

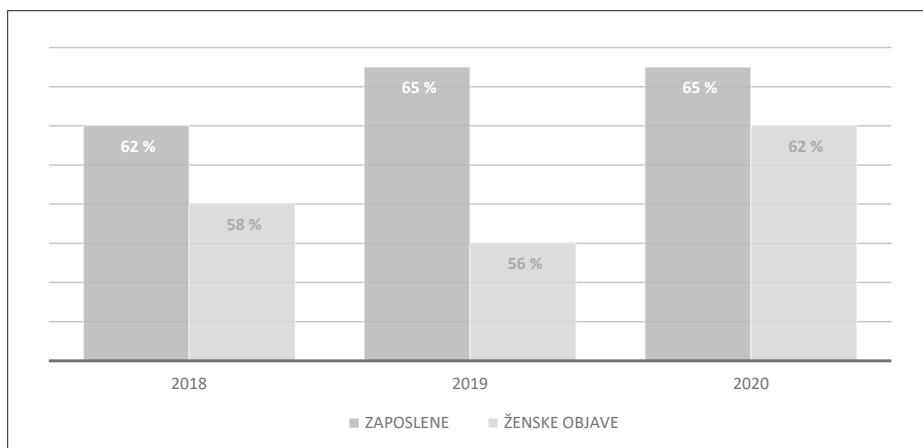
Sliki 5 in 6 prikazujeta bibliografske kazalce uspešnosti FF 2018–2020 glede na zaposlitveno strukturo po spolu. Pridobljene deleže objav po spolu smo

namreč povezali z deležem zaposlenih na Filozofski fakulteti glede na spol in kategorijo delovnega mesta, pri čemer smo smiselno vključili naslednje kategorije delovnih mest: asistent/-ka, asistent/-ka z doktoratom, mladi/-a raziskovalec/-ka, raziskovalec/-ka, visokošolski/-a učitelj/-ica, učitelj/-ica slovenščine na tuji univerzi, visokošolski/-a učitelj/-ica lektor/-ica, visokošolski/-a učitelj/-ica predavatelj/-ica, znanstveni/-a sodelavec/-ka, višji/-a znanstveni/-a sodelavec/-ka, znanstveni/-a svetnik/-ca. Preostale kategorije, ki jih v raziskavo nismo vključili, zadevajo strokovne službe, tehnične službe ipd. S tem želimo dodatno osvetliti naše predhodne ugotovitve. Prisotnost ženskega spola na Filozofski fakulteti je dvotretjinska glede na zgornje kategorije delovnih mest. To je sicer v skladu z ugotovitvami, kot jih navaja Halevi (2019), da so ženske še vedno manj prisotne v številnih drugih znanstvenih disciplinah, četudi se delež žensk znotraj akademskega sveta na splošno povečuje. Nekatera področja naj bi bila bolj »žensko usmerjena« in ta vključujejo zdravstveno nego, babištvo, izobraževanje, socialno delo in bibliotekarstvo. Na določenih področjih, kot so vojaška znanost, strojništvo, robotika, aeronavtika, fizika, računalništvo in informatika, medicina itd., pa še vedno prevladujejo moški (Halevi, 2019).

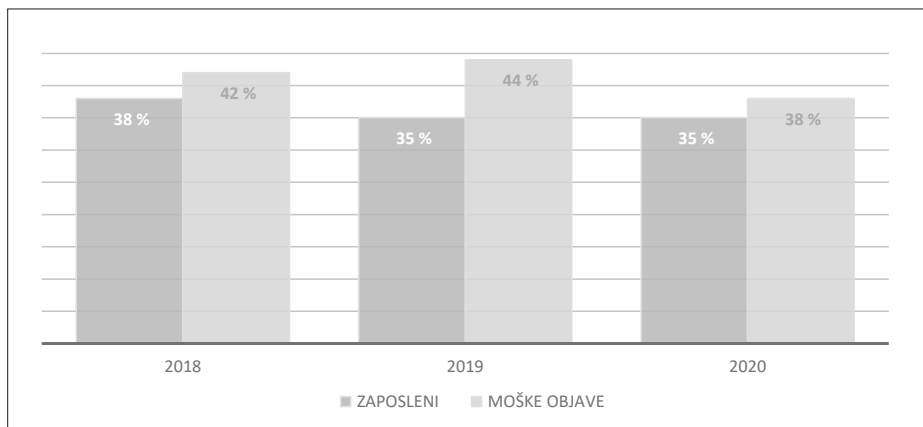
Iz slik 5 in 6 lahko razberemo, da je pri moškem spolu delež produkcije znanstvenih objav višji od deleža ženske produkcije znanstvenih objav glede na zaposlitveno strukturo po spolu na Filozofski fakulteti, in sicer za vsa tri raziskovalna leta. To bi lahko pomenilo, da je znanstvena produkcija žensk na Filozofski fakulteti vendarle vsaj do neke mere zaznamovana s kontekstom spola. Glede na ugotovitve nekaterih predhodnih študij to tudi ni presenetljivo. Nekateri raziskovalci (Kyvik in Teigen, 1996) so namreč že pred leti ugotavljali, da začenjajo ženske karierno pot nekoliko kasneje od moških in da se le-ta precej razlikuje od moške. V teku doktorskega študija in postdoktorskih let se karierne poti pričnejo razlikovati glede na spol. Zdi se, da v tem obdobju moški več objavljajo, medtem ko se ženske preusmerjajo v poroke in ustvarjanje družin. Ti življenjski dogodki bremenijo bolj ženske kot moške, kar je vidno tudi skozi produkcijo objav. Nosečnost, porodniški dopust in nega ter skrb za otroke ustvarjajo velike razlike v objavljanju obeh spolov, ki so težko premostljive. Tudi ko se ženske vrnejo na delo kot raziskovalke oz. znanstvenice, po tem ko so se leta posvečale družini, niso v zavidljivem položaju, saj morajo nadoknaditi zamujeno delo. Sociološka obravnava bi lahko razložila vrzel v produktivnosti, ki se pojavlja v zgodnjih fazah kariere med obema spoloma, vendar ne zagotavlja popolne razlage za vrzel v objavah v kasnejših letih (Kyvik in Teigen, 1996).

Slabši uspeh žensk v znanosti se je v preteklosti torej pripisovalo poskusom združevanja znanstvene kariere in skrbi za družino, čeprav so številne študije, po drugi strani, to domnevo ovrgle. Cole in Zuckerman (1992) sta ugotovila, da se znanstvenicam raziskovalna produktivnost po rojstvu prvega otroka celo

poveča. Znanstvena produktivnost je odvisna od številnih dejavnikov, kot smo do sedaj že ugotovili tudi v naši študiji, zato je včasih težko najti prave razloge za jasno odkrite razlike, ki jih pokažejo empirični podatki (Cole in Zuckerman, 1992). Te razloge bi bilo za Filozofsko fakulteto vsekakor treba dodatno proučiti.

Slika 5: Delež ženskih avtorstev glede na delež zaposlenih žensk na FF

Slika 6: Delež moških avtorstev glede na delež moških zaposlenih na FF UL

5 Zaključek

Naša bibliometrična študija raziskuje produkcijo in trende ženskih objav na Filozofski fakulteti v odnosu do moške produkcije, obseg znanstvenega sodelovanja

ter produkcijo objav glede na spol in zaposlitveno strukturo na Filozofski fakulteti. Študija je pokazala, da prevladujejo ženske objave v primerjavi z moškimi objavami, tako z vidika enoavtorskih kot tudi večavtorskih objav. Opaziti je tudi pozitiven trend ženskih objav za obdobje 2018–2020, posebno plodno je bilo covidno leto. Poleg tega je študija pokazala, da ženske raje sodelujejo kot soavtorice in pogosteje objavljajo v večavtorskih objavah kot moški. Z vidika zaposlitvene strukture na Filozofski fakulteti pa je študija pokazala manjši delež ženskih objav v primerjavi z objavami moških. Ker v literaturi najdemo ugotovitve, da lahko na manjši delež ženskih objav vplivajo številni dejavniki, kot so različne karijerne poti obeh spolov, različna vpetost v družinsko življenje, neenaka skrb za otroke itd., sami pa nismo ugotavljali vplivnih dejavnikov, bi kazalo prihodnje študije usmeriti tudi v to smer.

Med dejavnike, ki vplivajo na znanstveno odličnost, lahko umestimo redno in ustrezno financiranje, prostor ter opremo, dalje pa še ocenjevanje znanstveno-raziskovalnega dela, sistem kolegialne podpore ter vrsto drugih načinov odkrite in prikrite spolne diskriminacije, kar so vse zunanje okoliščine, ki pozitivno ali negativno vplivajo na potek kariere. Podatki iz raziskav kažejo nižjo prisotnost znanstvenic pri dodeljevanju doktorskih in podoktorskih štipendij, financiranju raziskovalnih projektov, napredovanju v višje akademske nazive ipd. (Mur, 2008).

Ker tovrstnih študij v slovenskem prostoru skorajda ni, bi si želeli spodbuditi slovenski akademski in strokovni prostor k raziskavam, ki bi temeljile na analizi spola, tudi z vidika znanstvene produktivnosti raziskovalk in raziskovalcev Univerze v Ljubljani in širše. Na Univerzi v Ljubljani pripravljajo dokument z naslovom **Načrt uveljavljanja enakosti spolov** (NES). Namen izdelave dokumenta je ustvariti močno politiko enakosti spolov, saj na Univerzi v Ljubljani menijo, da je uspešnost njihove ustanove odvisna tudi od tega, koliko bodo uspeli v pedagoško in raziskovalno delo vključiti vse zaposlene in privabiti nove znanstvenice in znanstvenike, brez stereotipnih predstav o mejah zmožnosti in sposobnosti glede na spol ali druge osebne okoliščine (etničnost, starost, spolna usmerjenost itd.).⁶ Tudi na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani je Senat FF 27. maja 2020 sprejel Načrt za uveljavljanje enakosti spolov (2020).

Evropska unija od držav članic pričakuje sprejem ukrepov, usmerjenih v zmanjšanje spolne segregacije v izobraževanju in usposabljanju, zlasti na znanstvenem področju in v IKT. V tem okviru je Evropska unija več pozornosti namenila neenakosti med spoloma, razlikam v dostopu do izobraževanja ter terciarnemu

⁶ Več o enakosti spolov na UL: <https://kakovost.uni-lj.si/enakost-spolov>.

izobraževanju. Zlasti se je ukvarjala z vprašanjem zmanjšanja vrzeli med spoloma v STEM disciplinah, in sicer zaradi potrebe po kvalificiranih delavcih in delavkah v znanosti in tehnologiji ter večjih možnosti za razvoj osebnih potencialov ne glede na spol. Več držav članic si je v zvezi s tem postavilo zavezujoče cilje. V EU ženske predstavljajo le 17 % vseh, ki študirajo ali so zaposleni na področju IKT, diplomantk na področju STEM disciplin pa je 36 %, čeprav dekleta v računalniški pismenosti dosegajo boljše rezultate kot fantje (EUROSTAT, 2020).

V Sloveniji je »na mizi« trenutno nov predlog Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških do leta 2030,⁷ ki v februarju 2021 še ni bil v medresorski obravnavi. Ker se nam podatki zdijo pomembni z vidika morebitnih nadaljnjih študij, ki bi vključevale dimenzijo spola, omenimo nekaj najbolj zgovornih. Na terciarni ravni med diplomanti in diplomantkami prevladujejo ženske (61 %). Največ jih diplomira na področju poslovnih, upravnih in pravnih ved (13,6 %), izobraževanja (9,7 %) ter zdravstva in sociale (9,4 %). Moški pa najpogosteje diplomirajo na področju tehnike, proizvodne in predelovalne tehnologije in gradbeništva (12,3 %) ter poslovnih, upravnih in pravnih ved (6,9 %). Med prebivalstvom, starim od 30 do 34 let, ima 57,1 % žensk in 34,5 % moških terciarno izobrazbo (EUROSTAT, 2020).

Glede na to, da ženske prevladujejo med diplomanti in diplomantkami na področju izobraževanja, so tudi v večini med učitelji in učiteljicami osnovnih (88,2 %) in srednjih šol (66,8 %). Med vodstvenim kadrom osnovnih in srednjih šol jih je nekaj manj (74,1 % oziroma 56,1 %) (SURs, 2020). Na podiplomskem študiju sta spola skoraj izenačena. Med prejemniki in prejemnicami doktorskega naziva je bilo 54 % žensk. To pa se ne odraža v deležu raziskovalk, kjer jih je 32,5 % (Eurostat, 2020). Tudi med visokošolskim kadrom je žensk (42,61 %) manj kot moških (57,39 %). Med rednimi profesorji in profesoricami je delež žensk 32,5 %, med izrednimi 40,9 % ter med docenti in docentkami 46,3 % (SURs, 2020).

Naša študija torej kaže, da ženske objavljajo več kot moški in da beležimo pozitiven trend ženskih objav na Filozofski fakulteti za obdobje 2018–2020, tako z vidika enoavtorskih kot tudi večavtorskih objav, posebno plodno je bilo covidno leto. Z vidika zaposlitvene strukture na Filozofski fakulteti beležimo manjši delež ženskih objav v primerjavi z moškimi objavami. Študija naj vzbudi izdelavo novih primerljivih študij in tudi drugih bibliometričnih, scientometričnih in altmetričnih študij skozi dimenzijo spola na področju bibliotekarske in drugih znanosti, saj so po našem mnenju razprave o enakosti spolov pomembne za ohranjanje zdrave in uravnotežene znanosti ter družbe nasploh.

⁷ <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO132>

Zahvala

Zahvaljujem se kolegici mag. Ani Mariji Lamut za pomoč pri seštevanju števila objav glede na spol za leto 2020 in polovico leta 2019, kot izhaja iz tabele 2.

Navedeni viri

Abramo, G., D'Angelo, C. A. in Murgia, G. (2013). Gender differences in research collaboration. *Journal of Informetrics*, 7(4), 811–22.

Abramo, G., D'Angelo, C. A. in Mele, I. (2022). *Impact of Covid-19 on research output by gender across countries*. *Scientometrics*, Jan 27, 1–16. <https://doi.org/10.1007/s11192-021-04245-x>, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11192-021-04245-x>

Aguilar, I. N., Ganesh, V., Mannfeld, R., Gorden, R., Hatch, J. M., Lunsford, S., Whipple, E. C., Loder, R. T. in Kacena, M. A. (2019). Authorship trends over the past 30-years in the Annals of Biomedical Engineering. *Annals of Biomedical Engineering*, 47(5), 1171–1180.

Bartol, T., Dekleva Smrekar, D., Pušnik, M., Mandelj, T., Žaucer, M., Pečlin, S., Vilar, P. in Južnič, P. (2012). Primerjava izbranih funkcij informacijskih sistemov Scopus in Web of Science. *Knjižnica*, 56(1/2), 77–104.

Boschini, A. in Sjogren, A. (2007). Is team formation gender neutral? Evidence from Coauthorship Patterns. *Journal of Labor Economics*, 25(2), 325–65.

Bozeman, B. in Corley, E. (2004). Scientists' collaboration strategies: implications for scientific and technical human capital. *Research Policy*, 33(4), 599–616.

Bozeman, B. in Gaughan, M. (2011). How do men and women differ in research collaborations? An analysis of the collaborative motives and strategies of academic researchers. *Research Policy*, 40(10), 1393–1402.

Budimir, G., Rahimeh, S., Tamimi, S., Južnič, P. (2021). Comparison of self-citation patterns in WoS and Scopus databases based on national scientific production in Slovenia (1996-2020). *Scientometrics*, 126(3), 2249–2267. <https://doi.org/10.1007%2Fs11192-021-03862-w>

Dehdaridad, T. (2021). Gender and bibliometrics: a review. V: Ball, R. (ur.), *Handbook bibliometrics* (str. 335–364). De Gruyter.

Deryugina, T., Shurchkov, O., in Stearns, J. (2021). COVID-19 disruptions disproportionately affect female academics. *AEA Papers and Proceedings*, 111, 164–168.

Evropska komisija (2019). *She Figures 2018*. Directorate-General for Research and Innovation. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9540ffa1-4478-11e9-a8ed-01aa75ed71a1>

EUROSTAT. *Podatkovna baza*. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Fisher, B. S., Cobane, C. T., Thomas, M. V. V. in Cullen, F. T. (1998). How many authors does it take to publish an article? Trends and patterns in political science'. *Political Science and Politics*, 31(4), 847–56.

Fox, M. F. (2005). Gender, Family Characteristics, and Publication Productivity among Scientists. *Social Studies of Science*, 35(1), 131–150.

Halevi, G. (2019). Bibliometric studies on gender disparities in science. V: Glaenzel, W. (ur.), *Springer Handbook of Science and Technology Indicators* (str. 563–580). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-02511-3_21

Helmer, M., Schottdorf, M., Neef, A., in Battaglia, D. (2017). Gender bias in scholarly peer review. *Elife*, 6, e21718. <https://doi.org/10.7554/eLife.21718>

Hunter, L. in Leahey, E. (2008). Collaborative research in sociology: trends and contributing factors. *The American Sociologist*, 39, 290–306. <https://doi.org/10.1007/s12108-008-9042-1>

Jogan, M. (1997). *Položaj znanstvenic v Sloveniji: univerza – docentke in asistentke: poročilo raziskovalne naloge*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Južnič, P. (1998). Bibliotekarstvo in bibliometrija. V: Urbanija, J. (ur.), *Zbornik razprav: 10 let Oddelka za bibliotekarstvo 1987–1997* (str. 189–200). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Kyvik, S., Teigen, M. (1996). Child care, research collaboration, and gender differences in scientific productivity. *Science, Technology, & Human Values*, 21(1), 54–71.

Larivière, V., Ni, C., Gingras, Y., Cronin, B. in Sugimoto, C. R. (2013). Bibliometrics: global gender disparities in science. *Nature*, 504, 211–213.

Lee, S. in Bozeman, B. (2005). The Impact of Research Collaboration on Scientific Productivity. *Social Studies of Science*, 35(5), 673–702.

League Of European Research Universities (2012). *Women, research and universities: excellence without gender bias Universities*. League of European Research.

McDowell, J. M. in Smith, J. K. (1992). The effect of gender-sorting on propensity to co-author: implications for academic promotion. *Economic Inquiry*, 30(1), 68–82.

Mur, B. (2002). *Odmevnost objav raziskovalnega dela in spol avtorjev*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Mur, B. (2008). *Spol in starost raziskovalcev v odnosu do znanstvene produktivnosti: bibliometrijski pristop*: magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Myers, K. R., Tham, W. Y., Yin, Y., Cohodes, N., Thursby, J. G., Thursby, M. C., Schiffer, P., Walsh, J. T., Lakhani, K. R. in Wang, D. (2020). Unequal effects of the COVID-19 pandemic on scientists. V: *Nature Human Behavior*, 4, 880–883.

Načrt za uveljavljanje enakosti spolov. (27. 5. 2020). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. <https://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/enakost-spolov>

Nederhof, A. J. (2006). Bibliometric monitoring of research performance in the social sciences and the humanities: A review'. *Scientometrics*, 66(1), 81–100.

Peteh, M. (2020). *Bibliometrijska analiza objavljanih raziskovalnih skupin na področju gozdarstva, lesarstva in papirništva*: doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Savic, M., Ivanovic, M., Radovanovic, M. in Surla, B. D. (2018). Gender-based analysis of intra-institutional research productivity and collaboration. *Fundamenta Informaticae*, 162(4), 237–258.

Schiebinger, L. in Gilmartin, S. K. (2010). Housework is an academic issue: how to keep talented women scientists in the lab, where they belong. *Academe*, 96, 39–44. <http://www.aaup.org/article/housework-academic-issue#.VoEY8PnhDs0>

Statistični urad Republike Slovenije. <https://www.stat.si>

West, J. D., Jacquet, J., King, M. M., Correll, S. J. in Bergstrom, C. T. (2013). The role of gender in scholarly authorship. *PLOS ONE*, 8, e66212. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0066212>

Witteman, H. O., Hendricks, M., Straus, S. in Tannenbaum, C. (2019). Are gender gaps due to evaluations of the applicant or the science? A natural experiment at a national funding agency. *The Lancet*, 393(10171), 531–540.

World development report: gender equality and development (2012). The world bank. https://reliefweb.int/report/world/world-development-report-2012-gender-equality-and-development?gclid=Cj0KCQiAybaRBhDtARIsAIEG3kk684m50oni1OzUXrUTwgQeBBGVtj6Etc5JzAiEfmsPksFOcMgxNXAaAuc9EALw_wcB

Zawacki-Richter, O. in von Prümmer, C. (2010). Gender and collaboration patterns in distance education research. *Open Learning*, 25(2), 95–114.

Zupanič, S. (1996). Vloga knjižnic v informacijski družbi. *Knjižnica*, 40(1), 17–30.

Zupančič, A., Južnič, P. (2017). Bibliometrijska analiza revije Knjižnice v obdobju 2011–2016. *Knjižnica*, 61(3), 59–86.

mag. Priscila Gulič Pirnat

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: Priscila.GulicPirnat@ff.uni-lj.si

Založniška dejavnost muzejev in galerij na Slovenskem do konca druge svetovne vojne

Publishing activities of museums and galleries in Slovenia before the end of the Second World War

Mateja Krapež

Oddano: 22. 6. 2021 – Sprejeto: 27. 7. 2021

1.02 Pregledni znanstveni članek

1.02 Review Article

UDK 655.59:069:94(100)"1939/1945"

<https://doi.org/10.55741/knj.65.3-4.5>

Izvleček

Pregledali bomo začetke muzejev na Slovenskem in njihove prve založniške projekte, od prvih izdaj Kranjskega deželnega muzeja leta 1832, pa vse do konca druge svetovne vojne. Opozorili bomo na njihov pomen pri razvoju znanstvene in strokovne publicistike. Prvi muzej na Slovenskem je bil današnji Narodni muzej Slovenije, ki je bil ustanovljen leta 1821 in je naša najstarejša neprekinjeno delujoča kulturna in znanstvena ustanova. Muzejska društva in muzeji so bili namreč na Slovenskem prve inštitucije, kjer so se zbirali znanstveniki in strokovnjaki, ki so s svojo zbiralno, razstavno, raziskovalno, pedagoško in publicistično dejavnostjo odigrali eno osrednjih vlog pri razvoju tako domoznanskih kot naravoslovnih strok. Muzeji in galerije po vsem svetu izdajajo publikacije in s tem pomembno dopolnjujejo svoje poslanstvo posredovanja znanja. Slednje so že ob sami ustanovitvi zapisali v ustrezne ustanovne akte tudi ustanovitelji slovenskih muzejev, in v večini so to izpolnili že v prvih letih njihovega delovanja. Prve muzejske publikacije so bile izdane v obliki drobnih knjižic, v katerih so predstavljali svoje poslanstvo, zbiralno politiko, prostorsko problematiko in zbirke. Izdajali so vodnike, v katerih so predstavitve nastajajočih zbirk, razstavne kataloge, separate posebej pomembnih domoznanskih prispevkov, pa tudi znanstvene monografske publikacije, ki so jih pripravljali muzejski kustosi oz. člani muzejskih društev. Predvsem muzejske serijske publikacije so bile velikega pomena za razvoj strokovne in znanstvene publicistike na Slovenskem in v slovenskem jeziku. Prispevku je priložena bibliografija izdaj slovenskih muzejev in galerij med letoma 1832 in 1945.

Ključne besede: slovenski muzeji in galerije, založništvo, muzejske publikacije, zgodovinski pregledi

Abstract

We will examine the beginnings of museums in Slovenia and their first publishing projects, from the first editions of the Carniola Regional Museum in 1832, to the end of the Second World War. We will draw attention to the importance of museums in the development of scientific and professional journalism. The first museum in Slovenia was today's National Museum of Slovenia, which was founded in 1821 and is our oldest continuously operating cultural and scientific institution. Museum societies and museums were the first institutions in Slovenia where scientists and experts gathered, and through their collecting, exhibiting, research, teaching and publishing activities, they played one of the central roles in the development of both local history and natural science disciplines. Museums and galleries all over the world issue publications, thereby significantly complementing their mission of knowledge transfer. The founders of Slovenian museums already wrote this in the relevant founding acts upon their establishment, and most museums fulfilled this mission already in the first years of their operation. The first museum publications were issued in the form of small booklets in which they presented their mission, collecting policy, spatial issues and collections. They published guides, which included presentations of emerging collections, exhibition catalogues, separates of particularly important local history contributions, as well as scientific monographic publications, prepared by museum curators or members of museum societies. In particular, museum serial publications were of great importance for the development of professional and scientific journalism in Slovenia and in the Slovenian language. The paper is accompanied by a bibliography of publications by Slovenian museums and galleries between 1832 and 1945.

Keywords: Slovenian museums and galleries, publishing, museum publications, historic surveys

1 Uvod

Med izobraženci na Slovenskem je dolgo tlela želja, da bi dobili svoje izobraževalne, kulturne in znanstvene ustanove, kar pa zaradi političnih razmer dolgo ni bilo mogoče uresničiti. Zamisel o nacionalnem muzeju v Ljubljani se je rodila v Zoisovem krogu razsvetljencev. Idejo so oprli na domoznanske dosežke Academi-je operosorum, prvega znanstvenega združenja na Slovenskem, ustanovljenega leta 1693 (Petru in Žargi, 1983, str. 3). Prva muzejska ustanova na Slovenskem je bil današnji Narodni muzej Slovenije, ki je bil ustanovljen leta 1821 in je naša najstarejša neprekinjeno delujoča kulturna in znanstvena ustanova. Muzejska društva in muzeji so bile tudi prve inštitucije, kjer so se zbirali znanstveniki in strokovnjaki različnih strok in le-ti so pomembno vplivali na razvoj teh institucij. Današnji osrednji slovenski muzeji so bili namreč ustanovljeni pred ustanovitvijo Univerze v Ljubljani (1919) in Slovenske akademije znanosti in umetnosti (1937). Muzeji so nastajali v želji zbiranja domoznanskega gradiva, odpiranja muzejskih zbirk, raziskovanja in objavljanja njihovih dognanj.

Muzeji in galerije po vsem svetu izdajajo publikacije in s tem pomembno dopolnjujejo svoje poslanstvo. Muzeji imajo namreč med svojimi temeljnimi nalogami poslanstvo, da svoje znanje in védenje o premični in nesnovni dediščini posredujejo čim širši javnosti (Krapež, 2016). Angleški, italijanski in francoski muzeji so že zgodaj, praktično od svojih začetkov v 17. in 18. stoletju, tiskali kataloge in vodnike, da bi obiskovalce čim bolj informirali in poučili o razstavljenih zbirkah (Tavčar, 2003, str. 115–118, 146). Pregledali bomo začetke muzejev na Slovenskem in njihove prve založniške projekte, od prvih izdaj pa vse do konca druge svetovne vojne. Videli bomo, da so poslanstvo posredovanja znanja z izdajanjem publikacij njihovi ustanovitelji ter podporniki že ob sami ustanovitvi zapisali v ustrezne ustanovne akte in ga v večini izpolnili že v prvih letih delovanja muzejev. Pomena muzejske založniške dejavnosti – predvsem za njihovo prepoznavnost – pa so se vseskozi zavedali tudi muzealci sami. Tako je npr. že Franjo Baš¹ (1939, str. 317) v pregledu stanja in dosežkov pri razvoju slovenskih muzejev zapisal: »Pomen muzejskih zbirk za javnost je zrasel z izdajo muzejskih vodnikov.«

Opozorili bomo predvsem na muzejske serijske publikacije, ki so bile velikega pomena za razvoj strokovne in znanstvene publicistike na Slovenskem.

2 Muzejska društva in njihova vloga pri ustanavljanju muzejev

Pri pregledih zgodovine muzejev na Slovenskem nikakor ne moremo mimo društev – večinoma muzejskih – v katerih so se združevali intelektualci v želji ustanavljanja muzejev. Zaradi političnih razmer je bila to dolgo edina pot za njihovo ustanovitev oz. financiranje.

Prvo muzejsko društvo je bilo leta 1839 ustanovljeno Društvo kranjskega deželnega muzeja, ki so ga ustanovili z namenom pridobitve stalnih virov financiranja za Kranjski deželni muzej (ustanovljen 1821) in podpore znanstvenega dela, ki so ga objavljali v publikacijah. To društvo se je leta 1865 preimenovalo v Muzejsko društvo za Kranjsko, leta 1919 pa v Muzejsko društvo za Slovenijo. Takrat so njegovo delovanje razširili po vsej Sloveniji in kot Slovensko muzejsko društvo deluje še danes.

¹ Franjo Baš, 1899–1967, etnolog, zgodovinar, geograf in muzealec. Bil je prvi znanstvenoraziskovalni in poklicni delavec s področja muzejstva in arhivistike v Mariboru. Vodil je Mestni muzej v Mariboru, bil snovalec Tehniškega muzeja in ob njegovi ustanovitvi leta 1952 tudi njegov ravnatelj (Teplý, 1969, str. 109).

Muzejska društva so pomembno vplivala na razvoj slovenskega muzealstva. Z ustanavljanjem muzejev se je začelo ustanavljanje muzejskih društev in obratno, saj je veliko slovenskih muzejskih društev nastalo z namenom, da ustanovijo muzeje. Po vsej Sloveniji so jih ustanavljali z namenom zbiranja muzejskega gradiva, pa tudi kot intelektualno in finančno podporo muzejev. Ravno društva, ki so upravljala z muzeji, so bila formalno-pravno edina dosegljiva pot do njihove ustanovitve v razpadajoči avstro-ogrski monarhiji in edina sprejemljiva oblika v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, kjer je bil center moči geografsko in duhovno oddaljen (Smrekar, 1998, str. 33).

Tako društva niso muzejev le ustanavljala, temveč so skrbela za njihovo financiranje, prostore, zbirala muzejske predmete in velikokrat (ob pomanjkanju zaposlenih kustosov) muzeje tudi vodila. Društva so delovala zelo aktivno in jih vodila vse do profesionalizacije muzejskih ustanov, kar se je večinoma zgodilo šele po drugi svetovni vojni, ko so bili muzeji tudi podržavljeni. V društvenih odborih so delovali izkušeni odvetniki, finančniki in gospodarstveniki, ter drugi pomembni izobraženci, ki so predstavljali družbeno elito in pripravili ploden teren za kasnejšo institucionalizacijo ustanov, ki so danes najpomembnejše ustanove s področja hranjenja premične in nesnovne dediščine v Sloveniji. Njihovo delovanje so somišljeniki začeli na ustanovnem občnem zboru, kjer so društveniki sprejeli pravila, ki so bila zelo podobna pravilom Društva kranjskega deželnega muzeja. Kot glavni namen oz. cilj so pravila določala osnovanje muzejske zbirke, knjižnice in arhiva ter zbiranje predmetov, organiziranje raznih prireditev – kot so razstave – in izdajanje publikacij.

Delovanje muzejskih društev so podpirale tudi oblasti, ki so jim pogosto namenile – sicer skromne – prostore za postavitve prvih zbirk. Financirali so se predvsem iz članarin, vstopnin in prostovoljnih prispevkov, le redkeje so lahko računali na občinsko, deželno oz. bansko pomoč. Društva so imela veliko podporo javnosti in na tak način so pridobila veliko donacij, predvsem v obliki umetnin oz. muzejskih predmetov.

Kmalu po koncu druge svetovne vojne so bila vplivnejša društva razpuščena,² njihova tradicija pa se nadaljuje še danes, ko so muzeji že konstituirani javni zavodi. Še delujoča društva se ukvarjajo predvsem s publicistično dejavnostjo ter dajejo finančno podporo založniškim projektom finančno šibkejših lokalnih muzejev (npr. Belokranjski muzej (Brancelj Bednaršek in Matkovič, 2001, str.

² Tako je bilo npr. 2. maja 1945 z *Odločbo* razpuščeno Društvo Narodna galerija in vse njegovo premoženje so podržavili.

147)). Ker so bila društva tako nerazdružljivo povezana z muzeji in njihovimi začetki, bomo v pregledu zaobjeli tudi njihove izdaje.

3 Prvi muzeji na Slovenskem in njihova založniška dejavnost

Prva muzejska ustanova na Slovenskem je bil današnji **Narodni muzej Slovenije**, ki je tudi »naša najstarejša neprekinjeno delujoča kulturna in znanstvena ustanova« (Petru in Žargi, 1983, str. 3). Ideja o ustanovitvi muzeja se je rodila v času razsvetljenstva v krogu barona Žige Zoisa, vendar se zaradi prihoda Francozov namera ni uresničila vse do leta 1821, ko so ob ljubljanskem kongresu ugotovili, da Kranjska nima svojega muzeja. Kranjski deželni stanovi so ga, po zgledu drugih avstrijskih muzejev, leta 1821 ustanovili kot Krainisch Städtisches Museum (Kranjski mestni muzej). Nova ustanova naj bi po načrtu ustanoviteljev ne bila le zgodovinski in prirodoslovni domovinski muzej, marveč naj bi se ukvarjala tudi s statistiko, tehnologijo, fiziko in matematiko, bila naj bi središče raziskovalnega dela ter mesto, kjer bodo preizkušali vsa koristna odkritja in naprave. Kasneje so muzej preimenovali v Krainisches Landesmuseum (Kranjski deželni muzej), leta 1882 pa je – v čast poroke princa naslednika Rudolfa – dobil ime Krainisches Museum Rudolfinum oz. Kranjski deželni muzej Rudolfinum. V Narodni muzej ga preimenujejo leta 1920, od leta 1997 pa ga poznamo kot Narodni muzej Slovenije.

Ob njegovi ustanovitvi, leta 1821, cesarska vlada ni dovolila, da bi se deželne muzejske ustanove vzdrževale iz javnih sredstev, zato je začasno zanj prevzela odgovornost kranjska Kmetijska družba.³ Vzdrževala ga je s prostovoljnimi prispevki, z darovi pa se je večala tudi njegova zbirka. Prvi publikaciji je muzej izdal leta 1832, in sicer predstavi muzeja in nastanka njegovih prvih zbirk z naslovom *Die Eröffnung des Landes-Museums in Laibach, wie selbe den 4. October 1831, zum Feier des allerhöchsten Namensfestes Sr. Majestät unsers allgeliebten Kaisers abgehalten wurde*⁴ ter *Jahresfeier eröffnung des Landes Museums im Herzogthume Krain, gefalten am 4. Oktober 1832*. Avtor večine besedil je muzejski kustos grof Franc Jožef Hanibal von Hohenwart. Leta 1831 je bil muzej odprt za javnost v liceju na Vodnikovem trgu, že leta 1836 pa so izdali prvi vodnik – oz. bolje pregled zbirk – muzejskega kustosa von Hohenwarta. Vodnik pod naslovom *Leitfaden für die das Landes-Museum in Laibach Besuchenden* je izšel

³ Tudi cesar Franc I. je 8. junija 1826 potrdil njegovo ustanovitev »z izrečenim pridržkom in pod pogojem, da se muzej vzdržuje izključno le s prostovoljnimi prispevki« (Mal, 1939, str. 1).

⁴ Na publikaciji je navedeno leto izida 1832. Reisp (1976, str. 4) sicer kot leto izida navaja leto 1831, ga pa kasneje premakne v leto 1832 (Reisp, 1993, str. 312).

v obliki drobne, 19 strani obsegajoče knjižice brez ilustracij. V tridesetih letih so začeli izdajati tudi prvo periodično publikacijo *Landesmuseum im Herzogthume Krain* kot letnik, in sicer za leta 1836/1837 in 1838. Zaradi težav s financiranjem so leta 1839 ustanovili Društvo kranjskega deželnega muzeja. Po zgledu moravskih in tirolskih muzejev so ga ustanovili v želji, da bi lahko pridobili bolj redne dohodke in vzpodbudili znanstveno delo, kar pa v času predmarčne dobe ni bilo lahko. V društvenih *Pravilih* so določili, da je lahko član vsak, ne glede na stan, če plača članarino ali se kako drugače znanstveno udeje. Že v teh prvih pravilih je v 24. členu določeno, da se na občnem zboru izvajajo strokovna domoznanska predavanja, ki bi se kasneje ponatisnila v letnem poročilu, s čimer bi bil položen temelj domoznanskemu časopisu (Mal, 1939, str. 6). S tem je društvo tudi formalno prevzelo nase finančno in strokovno skrb za izdajo muzejskih publikacij.

Prvo desetletje delovanja društva so zaznamovala nesoglasja med odborniki društva in kustosi muzeja pod vodstvom grofa von Hohenwarta, ki naj bi bil preveč podrejen stanovskemu odboru. Nesoglasja so brez dvoma ovirala izdajateljsko dejavnost,⁵ ki se je lahko začela razvijati šele po letu 1852, ko je vodstvo muzeja prevzel botanik in arheolog slovenskega rodu Karel Dežman. Ta se ni strinjal, da bi društvo le zbiralo predmete in denar za muzej, temveč naj bi tudi samostojno domoznansko raziskovali. Tako so leta 1855 sprejeli sklep, da bodo začeli s prirejanjem mesečnih znanstvenih predavanj in razgovorov, katerih poročila naj bi objavljala nemški *Laibacher Zeitung* in slovenske *Novice*. V obširnejši obliki naj bi izšla v periodični letni publikaciji, kar se je tudi zgodilo s prvo številko letopisa *Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums* – pod uredništvom Karla Dežmana – leta 1856, z drugo leta 1858 in s tretjo ter zadnjo leta 1862, ko so bila po letu 1859 predavanja zaradi pomanjkanja zanimanja ukinjena. Leta 1861 je muzej prešel v upravo deželnega odbora, zato je društvo leta 1865 dobilo nova pravila in se preimenovalo v Muzejsko društvo za Kranjsko. Kot namen njegove ustanovitve so navajali podpiranje Kranjskega deželnega muzeja in domoznanstva na Kranjskem. Med sredstvi za dosego tega namena pa so navajali predavanja in redno izdajanje znanstvenih del ter zamenjavo le-teh z edicijami tujih organizacij.⁶ Leta 1866 so tako začeli z izdajanjem *Mitteilungen*

⁵ Spori so med drugim privedli tako daleč, da društvo v stanovskem odboru nikakor ni moglo potrditi pravil, ki bi uredila razmerja med društvom in kustosi muzeja. Odborniki so na seji 24. avgusta 1846 celo sklenili deželnemu zboru predlagati, da se Muzejsko društvo razpustiti. Po premisleku škofa Wolfa, in njegovem pismu preostalim odbornikom, sklep ni bil realiziran (Mal, 1939, str. 9).

⁶ Bogato zbirko publikacij hrani knjižnica Narodnega muzeja Slovenije. Pridobivanje gradiva z izmenjavo s sorodnimi ustanovami po vsem svetu je še danes pomemben način dopolnjevanja zbirk muzejskih in galerijskih knjižnic.

des Museumsvereines für Krain,⁷ za izid katerega so pridobili deželno podporo. V prvi številki so objavili predvsem prirodoslovne razprave in le eno zgodovinsko, ki naj bi – po tistem dogovoru med društvoma – izhajale v periodični publikaciji Historičnega društva za Kranjsko.⁸

Nov zagon pri izdaji publikacij je muzej dobil leta 1888, ko je dobil tudi svojo muzejsko stavbo. Ta je bila prva izključno za kulturo namenjena zgradba v Sloveniji in v njej muzej domuje še danes. Ob novi muzejski postavitvi so še istega leta izdali drugi vodnik po muzejski zbirki, in sicer *Führer durch das Krainische Landes-Museum Rudolfinum in Laibach* kustosa Karla Dežmana. Ta je s svojimi 179 stranmi že obsežnejši, čeprav malega formata (17 cm) in brez ilustracij. Izšel je v nakladi le 600 izvodov, ker je avtor menil, da bo kmalu potrebna druga izdaja, v kateri bo mogoče objaviti tudi nove pridobitve. Dežman je načrtoval tudi izdajo krajšega slovenskega povzetka. »Ker ni vedel za strokovnjaka, ki bi to poslovenil dobro, je obetal, da se tega dela loti sam, ko bo imel čas. Smrt je prekrižala ta načrt« (Mal, 1931, str. 3).

Po odprtju nove stavbe je muzej začel redno izdajati tudi celo vrsto periodičnih publikacij. Med letoma 1889 in 1907 je redno izhajal *Mitteilungen des Museumsvereines für Krain* (pred tem je izšla le ena številka leta 1866). Na odboru 25. junija 1889 je Anton Koblar⁹ prvič podal predlog, da bi sprejemali tudi članke v slovenskem jeziku, a so odločitev preložili na občni zbor 7. junija 1890. Predlogu so nemško govoreči člani nasprotovali, so pa vseeno sprejeli sklep, da se slovenski znanstveni članki objavljajo kot poseben del sicer nemških *Mittheilungen*. Zanimivo je, da je o tej temi – na pobudo Ivana Hribarja 14. novembra 1890 – razpravljala tudi kranjski deželni zbor na seji, na kateri so obravnavali finančno podporo reviji. Ob odobritvi finančne podpore so društvu svetovali (ne pogojevali), da izdaja *Mittheilungen* v mesečnih snopičih in v kolikor dobijo avtorje, ki bi želeli pisati v slovenskem jeziku, naj jih kot take tudi objavijo. Društvo je predlog sprejelo in v letu 1891 izdalo dva zvezka v nemškem in en zvezek v slovenskem jeziku – vsakega s svojim številčenjem in paginacijo – kar je dejansko pomenilo začetek izhajanja slovenske revije *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* v uredništvu Antona Koblarja.¹⁰ Revija je bila sprejeta z navdušenjem (Benko-

⁷ Izhaja v letih 1866 in 1889–1907.

⁸ Ustanovljeno 1843, kot Historično društvo za Štajersko, Koroško in Kranjsko, ki je imelo v vsaki deželi svoje društvo. Kranjsko društvo je, med letoma 1946 in 1968, svoje uspehe objavljalo v mesečni reviji *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain*. Društvi sta od leta 1967 imeli skupne sestanke, leta 1885 pa se je Historično društvo razpustilo in svojo bogato knjižnico darovalo deželnemu muzeju.

⁹ Anton Koblar, 1854–1928, zgodovinar in politik, zagovornik krščanskega socializma.

¹⁰ Anton Koblar je tudi avtor vseh prispevkov v prvi številki.

vič, 1891, str. 286), saj je bila prva¹¹ prava znanstvena zgodovinska periodična publikacija v slovenskem jeziku (Grafenauer, 1981, str. 21). Očitali so ji le, da se ne bi smela omejevali le na Kranjsko, temveč bi morala vsebinsko zaobjeti ves slovenski kulturni prostor (Rutar, 1891). Od leta 1893 so *Izvestja* začela izhajati vsak drugi mesec v obsegu dveh pol. *Mittheilungen* se je leta 1908 preoblikoval v *Carniolo*, ki je izhajala štirikrat letno po tri tiskane pole v večjem formatu in z ilustracijami. Zaradi finančnih težav se leta 1910 *Izvestja* in *Carniola* združita v dvojezično *Carniolo*,¹² ki je izhajala vse do leta 1919. Po nastanku Kraljevine SHS se društvo preimenuje v Muzejsko društvo za Slovenijo, časopis pa preimenujejo v *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, ki ga obogatijo s povzetki v francoskem ali angleškem jeziku. Sprva je zaradi neurejenih razmer izhajal zelo neredno. Do leta 1929 je imel *Glasnik* dva dela: zgodovinskega in prirodoslovnega. Slednji je bil v obdobju 1919–1929 tudi edino naravoslovno glasilo na Slovenskem. Društvo se je leta 1930 razdelilo na zgodovinsko in prirodoslovno sekcijo, katerih odbora sta prevzela izdajateljsko dejavnost. Tako je leta 1931 prirodoslovna sekcija začela izdajati *Prirodoslovne razprave*,¹³ leta 1934 pa se je Prirodoslovno društvo¹⁴ tudi formalno izločilo iz Muzejskega. *Glasnik* je ostal zgodovinski. Obravnaval je teme iz slovenske zgodovine, arheologije, etnologije, zgodovine umetnosti in književnosti.

Po smrti Karla Dežmana leta 1889 se je prekinila vrsta kustosov-naravoslovcev in v muzej so prišli ljudje zgodovinskih strok (Reisp, 1976, str. 10). Med letoma 1889 in 1903 je bil kustos arheolog Alfonz Müllner, ki je uredil katalog arheološkega fonda muzeja z naslovom *Typische Formen aus den archäologischen Sammlungen des krainischen Landesmuseums »Rudolfinum« in Laibach in photographischen Reproduktionen*. Muzej ga je izdal leta 1900, v njem pa je popisanih 1109 arheoloških predmetov iz muzejskega fonda. Predstavljeni so tudi slikovno, na 57 fotografijah, ki so katalogu priložene v mapi.

V času arheologa in zgodovinarja Walterja Šmida, ki je bil muzejski kustos med letoma 1905 in 1909, je Deželni muzej Rudolfinum – poleg že predstavljene *Carniole* – obudil izdajanje letnih poročil. Leta 1907 izide *Poročilo za leto 1906*, kot

¹¹ Zgodovinske članke v slovenščini je bilo sicer mogoče objavljati od leta 1866 v splošnem *Letopisu Matice slovenske*, oziroma od leta 1899 dalje v *Matičnem zborniku znanstvenih in poučnih spisov*. Slovenske zgodovinske tekste je bilo mogoče objavljati tudi v *Ljubljanskem zvonu*, celovškem *Kresu* ter *Domu in svetu*. V uredništvu Antona Koblarja je začel novembra 1888, kot priloga *Ljubljanskemu škofijskemu listu*, izhajati *Zgodovinski zbornik*, ki je prvo – čeprav svojevrstno – zgodovinarsko periodično glasilo. Namenjeno je bilo predvsem cerkveni zgodovini in objavljanju listinskega gradiva. Z velikimi presledki je izhajal do leta 1908 (Grafenauer, 1981, str. 21).

¹² V uredništvu Josipa Mantuanija, Josipa Grudna in Gvidona Sajovica.

¹³ Leta 1940 so postale naravoslovno glasilo Akademije znanosti in umetnosti in Ljubljani.

¹⁴ Prirodoslovno društvo od letnika 1933/34 izdaja tudi poljudnoznanstveni mesečnik *Proteus*.

ilustrirana knjižica v slovenskem in ločeno v nemškem jeziku. Na naslovni strani preberemo, da je Kranjska hranilnica s finančnim prispevkom omogočila, da sta »opremljena s slikami«. Leta 1909 mu sledi *Bericht für das Jahr 1908*, ki ga izdajo le v nemškem jeziku in brez ilustracij, za leta 1909/1910 in 1911/1912 pa izdajo dvojezični knjižici.

Po Dežmanovem vodniku Deželnega muzeja iz leta 1888 pa je naslednji vodnik izšel šele v tridesetih letih 20. stoletja. Kranjski deželni zbor je sicer že na seji 11. novembra 1890 naročil deželnemu odboru, da mora poskrbeti za izdajo Dežmanovega prevoda v slovenskem jeziku oz. izdajo novega slovenskega vodnika v enakem obsegu. Odbor je 5. oktobra 1891 od muzejskega vodstva zahteval poročilo in mnenje. Kustos Müllner je poročal, da je na razpolago le 60 izvodov *Führer*-ja, ki bo v roku enega leta zagotovo pošel in predlagal izdajo novega ilustriranega dvojezičnega vodnika, ki bi vseboval tudi nove pridobitve. Kljub pritiskom deželnega odbora (Mal, 1931, str. 3–4) je delo na njem zastalo vse do tridesetih let, ko je muzej izdal serijo vodnikov *Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani*, leta 1931 *Kulturno zgodovinski del*, 1933 pa *Prirodopisni del*, v katerem je objavljen tudi *Geološko-paleontološki oddelek*. V njem je Josip Mal zapisal: »Je to prvi slovenski 'Vodnik' našega muzeja, napisan res kot vodnik, tolmač in kažipot, ne pa kot mrtev katalog s praznimi navedbami ali pa z znanstvenimi oznakami, ki ž njimi povprečnemu obiskovalcu ni dosti pomagalo« (Mal, 1939, str. 11).

Zanimiva založniška epizoda v krogu Deželnega muzeja za Kranjsko je tudi revija *Argo : Zeitschrift für krainische Landeskunde*, ki jo je med letoma 1892 in 1903 v samozaložbi izdajal kustos muzeja Alfonz Müllner.¹⁵ V njem so bili poleg arheoloških prispevkov objavljeni tudi dragoceni seznamei akcesij Deželnega muzeja. Leta 1962 je Narodni muzej ponovno začel z izdajanjem revije pod tem naslovom. Ta izhaja še danes v založbi Narodnega muzeja Slovenije, Slovenskega muzejskega društva in Skupnosti muzejev Slovenije, ter je osrednja revija slovenskih muzealcev.

Muzejska dejavnost se je začela prebujati tudi drugod po Slovenskem, saj so bili, poleg predhodnika Narodnega muzeja, konec 19. stoletja ustanovljeni še štirje muzeji: Pokrajinski muzej Celje (1882), leta 1893 sta bila ustanovljena zasebni muzej dr. Josipa Nikolaja Sadnikarja v Kamniku in Pokrajinski muzej Ptuj, leta 1898 pa še Slovenski šolski muzej v Ljubljani.

¹⁵ Odbor Muzejskega društva je revijo smatral za nepotrebno konkurenco in ga pozval, da z veseljem objavijo njegove članke, če se le včlani v društvo, kar se seveda ni zgodilo (Mal, 1939, str. 21).

Izven Ljubljane je bil tako prvi muzej odprt leta 1882 v **Celju** (z odlokom 3. 9. 1880 ga je ustanovil občinski svet). Kmalu po odprtju »se je začelo snovati Muzejsko društvo, ki se je zbralo na ustanovni seji že leta 1883 z izdelanimi tiskanimi pravili« (Kolšek, 1981–1982, str. 3). Vodstvo društva je prevzel rudarski inženir Emanuel Riedl, ki je vodil muzej kot predsednik društva vse do leta 1906.

Muzejsko društvo Celje je že leta 1889 izdalo prvi (sicer še neilustrirani) vodnik po muzeju *Führer durch die Sammlungen des Localmuseums der Stadt Cilli*. Prvi vodnik v slovenskem jeziku pa je leta 1927 izdal Janko Orožen¹⁶ kot sestavni del *Zgodovine Celja*.¹⁷

Muzejsko društvo na **Ptiju** so ptujski veljaki in poznavalci arheološke dediščine ustanovili leta 1893 z željo, da preprečijo odvoz arheoloških izkopanin v Gradec in na Dunaj. Najpomembnejša naloga je bila ustanovitev muzeja, ki je dobil prve prostore v Deželni gimnaziji. Kasneje se je muzej – katerega del sta bila tudi knjižnica in arhiv – večkrat selil in preimenoval. Ob donaciji zasebne zbirke Franca Ferka so ga preimenovali v Mestni Ferkov muzej, leta 1964 pa v Pokrajinski muzej Ptuj. Prva publikacija društva je izšla leta 1924, ko so založili izdajo ponatisa *Spominskih listov iz Časopisa za zgodovino in narodopisje*, posvečenih Ferdinandu Raispu (Terbuc, 1992, str. 132). Prvi vodnik po muzeju je ob tridesetletnici ustanovitve društva, leta 1923, napisal ravnatelj splitskega muzeja dr. Mihovil Abramič pod naslovom *Poetovio : vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta*. Društvo je takoj začelo s pripravami na izdajo, vendar so visoki stroški njegovo izdajo preložili v leto 1925 (Terbuc, 1992, str. 132). Natisnili so ga v nemškem¹⁸ in slovenskem jeziku v prevodu Antona Sovreta. Kljub temu da se je avtor odrekel avtorskemu honorarju (Muzejsko društvo v Ptiju, 1927, str. 102), so se za kritje stroškov izdaje zadolžili pri Ljubljanski kreditni banki in vseh ptujskih denarnih zavodih.¹⁹ Tudi sicer so imela društva velike finančne težave, saj so financirala tako dopolnjevanje muzejskih zbirk, njenih prostorov, obnovo spomenikov kot izdajo publikacij. Ptujsko muzejsko društvo je leta 1931 dopolnilo vodnik s ponatisom članka Mihovila Abramiča *Novi natpisi Poetovija* v 200 izvodih, ki je pred tem izšel v *Časopisu za zgodovino in narodopisje* (Smodič, 1932, str. 120).

¹⁶ Prof. Janko Orožen (1891–1989) je bil v času med obema vojnama (1925–1941), ko muzej ni imel svojega kustosa, dolgoletni predsednik Muzejskega društva Celje.

¹⁷ Orožen, J. (1927): *Zgodovina Celja. Del I, Prazgodovinska in rimska Celeja : z arheološkim vodnikom po muzeju, mestu in okolici*. Celje: Gričar & Leskošek.

¹⁸ *Poetovio : Führer durch die Denkmäler der römischen Stadt*.

¹⁹ Vračilo dolga se je zavleklo nepričakovano dolgo in o njem so poročali v poročilih svojega delovanja v *Časopisu za zgodovino in narodopisje* tudi v letu 1929 in 1930, ko so v želji hitrejša prodaja znižali prodajno ceno vodnika (Smodič, 1930, str. 254).

V **Mariboru** se je muzealstvo začelo razvijati že leta 1896, ko so ustanovili škofijski muzej z namenom zbiranja odsluženih cerkvenih predmetov.²⁰ 6. decembra 1903 je svoj muzej odprlo mariborsko Muzejsko društvo (ustanovljeno leta 1902), katerega nemško vodstvo se je zavzemalo za predstavitev zgodovine Maribora in Avstrije. Leta 1909 pa je muzej ustanovilo tudi Zgodovinsko društvo, ki je zbiralo zlasti slovensko gradivo. Leta 1920 sta se muzeja obeh društev združila v novi Mestni muzej, v katerega so leta 1924 prinesli tudi gradivo iz škofijskega muzeja. Do konca druge svetovne vojne je muzej vodil Franjo Baš. Že leta 1935 se je preimenoval v Pokrajinski muzej Maribor, ki je postal ena najpomembnejših muzejskih ustanov v Kraljevini Jugoslaviji. Mariborsko Muzejsko društvo je v letih 1932, 1934 in 1936 izdalo revijo *Izvestje Muzejskega društva Maribor*. »Ustanovijo ga v želji, da dobijo mariborski naravoslovci središče, okoli katerega naj se zberejo z zbranim in obdelanim prirodoslovnim gradivom iz Pohorja, poleg tega pa da se najde možnost polagoma objaviti muzejski katalog« (Društveni glasnik, 1932, str. 58). Sicer je mariborsko Muzejsko društvo poročila svojega delovanja izdajalo tudi v *Časopisu za zgodovino in narodopisje*, ki izhaja v založbi Zgodovinskega društva v Mariboru.²¹

Najstarejši zasebni muzej na Slovenskem je **Sadnikarjeva muzejska zbirka** v Kamniku. Ugledni živinozdravnik Josip Sadnikar (1863–1952) je svojo zbirko odprl za javnost 5. avgusta 1893. Iz nje je nastal največji slovenski zasebni muzej (Gabrovec, 1993, str. 60–61). Zbirko je odprl v času taborov, narodnega prebujanja ter hudega nemškega nacionalizma. Bil je zavzet domoljub, zbiralec in mecen,²² ki je svojo zbirko odprl za javnost v zavesti, da s tem pokaže rojakom del slovenske kulture. Muzej publikacije pred drugo vojno ni izdal, je pa o njej pisal Maksim Gaspari v reviji *Etnolog* leta 1933 (Gaspari, 1933).

Zgodba zase je **Slovenski šolski muzej**, ki ga je skupaj s priložnostno razstavo ustanovila Zveza slovenskih učiteljskih društev na letnem zborovanju 2. avgusta 1898 na I. mestni šoli v Ljubljani. Z največjo denarno podporo pri ustanovitvi in vzdrževanju v prvih letih obstoja je Zvezi najbolj pomagal kranjski deželni odbor. Kmalu je postal odvisen od podpore posameznih odborov in učiteljskih društev ter zašel v hude denarne in prostorske težave, ki so vodile do njegove ukinitve leta 1912. Ponovno ga je ustanovila banska uprava leta 1938 kot Muzej slovenskega šolstva. Razstave so začeli pripravljati po letu 1948, publikacije pa

²⁰ Škofijski muzej je ustanovil škof Napotnik s sinodalno konstitucijo v svoji prvi sinodi l. 1896. Namenili so mu pritlično sobo na dvorišču stare gimnazije (Kovačič, 1928, str. 266).

²¹ V njem je svoja poročila objavljalo tudi Muzejsko društvo Ptuj in Prekmursko muzejsko društvo.

²² Med drugim je bil mecen Maksimu Gaspariju, ki ga je že kot mladeniča usmeril v šole, najprej v Ljubljano, kasneje pa mu je omogočil šolanje na likovni akademiji na Dunaju.

izdajati šele po letu 1964, kar lahko pripišemo predvsem prostorskim in finančnim težavam.

Na pobudo laškega humanista in naravoslovca Karla Valentinčiča je bil leta 1909 pod okriljem Olepševalnega društva, ki je skrbelo za kulturno-turistično dogajanje v mestu, ustanovljen **Muzej Laško**, ki pa publikacij ni izdal.

Na Primorskem, ki je bila tedaj še del Kraljevine Italije, je bil prvi muzej Mestni muzej za zgodovino in umetnost (Museo Civico di Storia e d'Arte) v **Kopru**, ki ga je leta 1911 ustanovila koprška občina (Žitko, 1983, str. 4–5). Prvi vodnik po stalni zbirki *Guida-ricordo del Museo Civico di Storia e d'Arte di Capodistria* so izdali leta 1926. V njem je poleg predstavitve umetnostne in kulturnozgodovinske zbirke velik poudarek na predstavitvi razvoja nacionalnih teženj in bojov istrskih Italijanov, kar je bilo v duhu takratnega fašističnega režima.

Leto 1918 nedvomno predstavlja kulturno prelomnico. Po ustanovitvi Kraljevine SHS lahko govorimo o zavestnem negovanju slovenstva, nastajanje muzejev pa je le ena izmed pojavnih oblik te ideje. Kljub temu je bilo ustanovljeno relativno malo novih muzejev, ki so razcvet in profesionalizacijo doživeli šele po drugi svetovni vojni.

Tudi v času stare Jugoslavije so bila društva najpomembnejši formalno organizirani nosilci večine kulturnih delavnosti, saj je bila zakonska ureditev kulturnih dejavnosti neenotna in nedorečena. V Sloveniji so na tem področju večinoma veljali staroavstrijski zakoni, ki so se mešali s centralističnim urejanjem v Beogradu (Mohorič Bonča, 2005, str. 70).

Končno se je lahko uresničila tudi ideja o ustanovitvi **Narodne galerije**, ki je bila prva institucija na Slovenskem, ustanovljena na področju likovne umetnosti.²³ Zamisel o ustanovitvi je tlela že v drugi polovici 19. stoletja, ko je postalo aktualno vprašanje o obstoju nacionalne umetnosti. Za njeno ustanovitev lahko štejemo konsolidiranje Društva Narodna galerija leta 1918, ki je bilo ustanovljeno z vizijo po ustanovitvi reprezentančne nacionalne umetnostne zbirke. V njem so se zbrali ljudje, ki so se za javni likovni muzej zavzemali že od začetka stoletja, med njimi: Rihard Jakopič, dr. Josip Regali, Ivan Franke, dr. Josip Mantuani (ravnatelj Deželnega muzeja), umetnostna zgodovinarja msgr. Viktor Steska in dr. Izidor Cankar, za predsednika pa je bil izvoljen pravnik in likovni kritik Ivan Zorman.

²³ Likovno zbirko je sicer v tedanjem Deželnem muzeju leta 1910 zasnoval Josip Mantuani, »vendar brez usmerjene zbiralne politike in še v duhu romantične koncepcije likovne zbirke« (Jaki, 2004, str. 82).

Željo po izdaji publikacij je zapisal že Pripravljalni odbor za ustanovitev Društva Narodna galerija,²⁴ ki je pripravil *Pravila društva »Narodna galerija« v Ljubljani*.²⁵ V njih preberemo, da je »namen društva ustanovitev, izpopolnjevanje, vzdrževanje in varstvo javne slovenske umetnostne galerije [...] istotako je društveni namen vzbujanje zanimanja za upodablajočo umetnost med občinstvom, pospeševanje razvoja domače umetnosti, raziskovanje slovenske umetnosti, prirejanje sestankov, predavanj, delitev nagrad in izdajanje spisov in reprodukcij.«²⁶ Izdajateljska dejavnost je zapisana tudi v vseh kasneje popravljenih in dopolnjenih pravilih Društva (1920 in 1924).

Društveniki so z ustanovitvijo začeli z agitacijo zbiranja sredstev za zbiranje fonda in pridobitev prostorov. Prvo stalno zbirko so za javnost odprli že 7. marca 1922 v prostorih Kresije. »Naslednji korak je bil samoumeven – katalog« (Smrekar, 1998, str. 21). Katalog prve stalne postavitve svoje zbirke so izdali pod naslovom *Slovenska moderna umetnost. 1, Slikarstvo*. Izdali so ga v obliki mape reprodukcij, zanj je spremno besedilo pripravil Izidor Cankar. Ideja za izdajo reprodukcij najboljših galerijskih slik v obliki ilustriranega kataloga se je porodila že na prvi seji odbora. Izidor Cankar je pot do njene izdaje opisal: »Da realizira to idejo, je moral odbor odstraniti mnogo ovir. Denarno vprašanje mu je pomagala rešiti pokrajinska vlada za Slovenijo, ki je prizadevanju dvor. svetnika Skabrneta [i. e. Skaberneta] v ta namen dovolila 20.000 K. [...] Nato so se vršili razgovori z reprodukcijskimi podjetji in se je sklenilo, da se delo poveri dunajski tvrdki Jaffé, ki ga bo izvršila v heliogravurni tehniki. Upati je, da pride ta važna izdaja do božiča na knjižni trg. Prvi zvezek objavi le slikarska dela, grafika in plastika se namerja izdati kasneje« (Cankar, 1921, str. 92). V poročilu dela leta 1922 poroča, da je knjigo »naša javnost simpatično sprejela in pridno sega po njej« (Cankar, 1922a, str. 162). Izdali so jo v nakladi 2.500 izvodov, v prvem letu so prodali tisoč izvodov (Smrekar, 1998, str. 21) in že na občnem zboru leta 1932 ugotovili, da so z do tedaj prodanimi izvodi stroški za izdajo kriti (Cankar, 1923, str. 65). Na žalost ni bila nikoli realizirana želja po izdaji grafičnega in kiparskega dela.

Narodna galerija je bila tista, ki je začela z izdajanjem katalogov občasnih razstav. Prvi »pravi« razstavni katalog so izdali leta 1922 ob postavitvi *Zgodovinske razstave slovenskega slikarstva*. Razstavne kataloge oz. bolj sezname razstavnih umetnin so tako izdali ob občasnih razstavah, ki so jih člani Društva Narodna

²⁴ Sestavljali so ga veletrgovec Leon Souvan, cesarski svetnik Ivan Franke, Rihard Jakopič, odvetniški kandidat dr. Josip Regali in računski svetnik Avgust Bukovic.

²⁵ Datirana 24. julija 1918, pokrajinska uprava pa jih je potrdila 12. avgusta.

²⁶ *Pravila društva Narodna galerija v Ljubljani – 1918* (Šerbelj, 1998, str. 59).

galerija postavljali na Ljubljanskem velesejmu²⁷ ter pozneje v Jakopičevem paviljonu in Narodnem domu. Ti so bili večinoma zelo skromni, največkrat le v obliki seznama razstavljenih del – brez strokovnega teksta in reprodukcij. Vseeno pa so danes dragocen vir umetnostnozgodovinskega raziskovanja in so pomembno prispevali k razvoju stroke.

Ker je bila v društvu združena slovenska umetnostnozgodovinska stroka, so, poleg razstavne dejavnosti, kmalu razvili tudi ambicioznejše založništvo, ki so ga zastavili s serijo prve temeljne umetnostnozgodovinske literature v zbirki *Knjižnica Narodne galerije*. Prva knjiga v zbirki je bila leta 1924 izdana *Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih* Josipa Mala. Dve leti kasneje je izšel *Uvod v umevanje likovne umetnosti* Izidorja Cankarja, ki je temelj ljubljanske umetnostnozgodovinske šole. S temi publikacijami so se pohvalili s celostransko predstavitevjo tudi v prospektu, ki so ga leta 1927 društveniki izdali v želji po pridobivanju novih članov in zbiranju denarnih prispevkov. V njem so zapisali: »Narodna galerija smatra za svojo dolžnost, da s publikacijami razširja zanimanje za likovno umetnost in da z njimi pogloblja umevanje umetnosti. Zato je začela izdajati 'Knjižnico Narodne galerije'« (*Narodna galerija v Ljubljani*, 1927, str. [4]). Knjige so predstavljene s kratkimi opisi, reprodukcijami naslovnice, recenzijami v tujih časopisih ter cenami. Sledi jim še predstavitev *Zbornika za umetnostno zgodovino*, ki ga sicer še dandanes izdaja Umetnostnozgodovinsko društvo, so ga pa društveniki sprejeli za »oficialno glasilo Narodne galerije« (Cankar, 1923, str. 67). O njem so v prospektu zapisali: »Roko v roki z Narodno galerijo deluje Umetnostno zgodovinsko društvo, ki že šesto leto izdaja revijo *Zbornik z brezprimerno požrtvovalnostjo naših odličnih kulturno zgodovinskih piscev*« (*Narodna galerija v Ljubljani*, 1927, str. [4]).

Tretja knjiga v zbirki *Knjižnica Narodne galerije* je bila leta 1939 izdana monografija slikarjev Janeza in Jurija Šubica, pod avtorstvom Franceta Mesesnela.²⁸ Monografija je kot knjiga zelo bogato opremljena z rdečim usnjenim hrbtom in barvnimi litografskimi reprodukcijami in je še danes temeljno delo o njuni umetnosti.

Dogovor za pridobitev prvih stalnih prostorov v Narodnem domu so sklenili leta 1926. Po akciji zbiranja denarnih sredstev in pripravi prostorov so prvo stalno zbirko odprli leta 1933 v prostorih, kjer domuje še danes. Ob otvoritvi so izdali vodnik z naslovom *Narodna galerija : kratka zgodovina NG in navodilo za ogled*

²⁷ I. razstavo Narodne galerije so najprej postavili v poslopju Srednje tehniške šole na Mirju, pozneje je bila preurejena in ponovno odprta v času ljubljanskega velesejma, od 2. do 25. septembra 1922 (Cankar, 1922b, str. 1929).

²⁸ Zbirka je po tej izdaji zamrla vse do leta 1992, ko so jo v galeriji spet oživeli.

razstave Franceta Stelèta brez ilustracij. V letnem poročilu preberemo: »V informacijo obiskovalcem je galerija ob otvoritvi izdala provizoričen²⁹ vodnik, ki je že skoraj razprodan« (Cankar, 1934–1935, str. 107).

Etnografski muzej je nastal leta 1923 z ločitvijo od Narodnega muzeja.³⁰ Etnološka tematika je bila zbrana že v narodopisni zbirki Deželnega muzeja za Kranjsko, ki jo je Karl Dežman tudi opisal v vodniku *Führer durch das Krainische Landes-Museum Rudolfinum in Laibach* (1888). Prvi pomemben korak k ustanovitvi samostojnega etnografskega muzeja je bil storjen leta 1921, ko so na pobudo Nika Župančiča ustanovili Kraljevi etnografski inštitut znotraj Narodnega muzeja, leta 1923 pa mu je Ministrstvo za prosveto Kraljevine Jugoslavije dovolilo ustanovitev Kraljevega etnografskega muzeja. Bil je prva etnološka znanstvena ustanova na Slovenskem. Muzej je že leta 1926 dobil svoje glasilo *Etnolog* (1926–1944), ki je še danes osrednja znanstvena periodična publikacija slovenskih etnologov. V letih 1948–1990 je izhajala kot *Slovenski etnograf*, po letu 1991 pa ponovno kot *Etnolog : glasnik Slovenskega etnografskega muzeja*.

Drugi muzej, ki je nastal na temeljih fonda Narodnega muzeja – v katerem se je začelo gradivo nepregledno kopičiti predvsem po prvi svetovni vojni – je bil **Mestni muzej v Ljubljani**. Z namenom zbiranja gradiva, povezanega z zgodovino Ljubljane, ga je, na pobudo ravnateljstva Narodnega muzeja, mestni svet ustanovil leta 1935 in mu podelil prostore v prostorih nekdanje Auerspergove palače na Gosposki ulici. Pripravljalna dela so potekala razmeroma hitro in muzej je bil odprt za obiskovalce že 15. septembra 1937. Prvi vodnik po stalni razstavi so izdali leta 1939 in sicer *Vodnik po ljubljanskem Mestnem muzeju* Josipa Mala.

Iz Narodnega muzeja se je leta 1944 izločil tudi **Prirodoslovni muzej Slovenije**, ki je že istega leta izdal prvo in edino številko revije *Prirodoslovna izvestja : glasilo Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani*. Šele leta 1978 jo nasledi *Scopolia : glasilo Prirodoslovnega muzeja Slovenije*, ki izhaja še danes.

Pred drugo svetovno vojno je bil odprt tudi **zasebni Sokličev muzej** v Slovenj Gradcu, ki je zapolnil luknjo v muzejski mreži na koroško-štajerski meji. Leta 1937 ga je ustanovil župnik, umetnostni zgodovinar, publicist in zagnan zbiralec Jakob Soklič (1893–1972). Odprl ga je v župnijskih prostorih, kjer je mogoče njegovo bogato zbirko videti še dandanes. Posebnega vodnika zbirka ni dobila, je

²⁹ Narodna galerija je naslednji vodnik po stalni zbirki (*Slikarstvo in kiparstvo v Sloveniji od 13. do 20. stoletja : vodnik*) izdala šele leta 1998.

³⁰ Kljub temu je vse do leta 1997, ko je dobil svojo stavbo na Metelkovi, domoval v stavbi Narodnega muzeja.

pa Jakob Soklič svoja dognanja objavljaj v *Časopisu za zgodovino in narodopisje*³¹ ter *Zborniku za umetnostno zgodovino*.³²

Pobudo za ustanovitev muzejskega društva v **Škofji Loki** so – po velikem uspehu obrtno-industrijske razstave – dali člani t. i. profesorskega ceha, kakor so se šaljivo poimenovali intelektualci z loškega ozemlja (Dolenec, 1968, str. 72). S podporo občinske uprave so ustanovili društvo, ki deluje od leta 1937. Že dve leti po ustanovitvi so postavili prvo muzejsko zbirko v loškem rotovžu. Tudi to muzejsko društvo je imelo svoja pravila, iz katerih razberemo naloge in namen, po katerem društvo zbira zgodovinske, narodopisne, zemljepisne in prirodopisne predmete in ustanovi muzejsko zbirko s knjižnico in arhivom; po posebni pogodbi hrani prav take predmete organizacij in privatnikov, zbira člane, organizira znanstvena predavanja, ekskurzije, razstave, skrbi za ohranitev naravne in kulturne dediščine, sodeluje s sorodnimi društvi in izdaja znanstvene in poljudne publikacije (Borčič, 1987). Kot vsa ostala muzejska društva se je tudi loško financiralo s pomočjo članarin, prostovoljnih prispevkov, vstopnin ter subvencij občine in banske uprave. Podobno kot ostala društva so si tudi v Škofji Loki zadali kot eno temeljnih nalog izdajo publikacij, a so jih izdali le malo. Prve poskuse (Mlakar idr., 2007, str. [8]) predstavljajo samostojni ponatisi člankov društvenega predsednika dr. Pavleta Blaznika: *Kolonizacija Poljanske doline* (1938),³³ *Naselitev Slovencev* (1939),³⁴ leta 1940 pa je izšla knjiga *O cehih na Slovenskem*.³⁵ Naslednja društvena publikacija je šele leta 1954 izdana prva številka *Loških razgledov*, ki izhajajo še danes.

Po drugi vojni se je začelo ločevanje Loškega muzeja od društva, kar se je dejansko zgodilo leta 1948 z ustanovitvijo Loškega muzeja. Društvo deluje še danes in se posveča predvsem založniški dejavnosti.

Na Dolenjskem je bila izražena potreba po muzeju že leta 1865 ob praznovanju petstote obletnice ustanovitve mesta. Do zasnovanja Pripravljalnega odbora za

³¹ Objavil je: Soklič, J. (1935). Slovenjgraški slikar Mihael Scobl. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 30 (1/2), str. 72–76; Soklič, J. (1935). Knjiga bratovščine presv. Rešnjega Telesa v Slovenj Gradcu. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 30 (1/2), str. 76–79. Soklič, J. (1936). Cerkev sv. Uršule na Plešivcu v zapisih Tomaža Hrena. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 31 (1), str. 21–26; Soklič, J. (1937). Nekaj anonimnih del slikarjev Straussov. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 32 (1/4), str. 123–128; Soklič, J. (1939). Cerkev sv. Uršule na Plešivcu v zapisih Tomaža Hrena. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 34, str. 100–106.

³² Soklič, J. (1939–1940). Kipar Janez Jurij Mersi: doneski h kulturni zgodovini Slovenjega Gradca. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 16 (1/4), str. 75–89.

³³ Prvič izšel v: *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, 19 (1–2), 1938, str. 1–62.

³⁴ Prvič izšel v: *Vestnik prosvetnih zvez*, 18 (1–2), 1938.

³⁵ Poseben odtis iz: *Zbornik slovenskega obrta : 1918–1938*. Ljubljana: Razstavni odbor zavoda za pospeševanje obrta, 1910.

ustanovitev muzejskega društva pa je prišlo šele leta 1935. Vodil ga je odvetnik Davorin Gros. Pred letom 1941, ko je bil ustanovni obči zbor Muzejskega društva v **Novem mestu**, so že pripravili veliko umetnoobratno razstavo leta 1936 in zbrali veliko gradiva. Tudi v *Pravilih* delovanja novomeškega muzejskega društva lahko razberemo, da je med njegovimi nalogami izdajanje publikacij, čeprav jim tega ni uspelo realizirati. Predvsem zaradi vojne je novomeško društvo zamrlo in ponovno oživel o šele z ustanovitvijo Dolenjskega muzeja leta 1950.

Tudi Prekmursko muzejsko društvo v **Murski Soboti** so ustanovili leta 1935. Po zgledu drugih, ki jim je uspelo ustanoviti muzeje na Slovenskem, so prekmurski intelektualci leta 1934 ustanovili Pripravljalni odbor. Cilje društva so predstavili v tedniku *Murska krajina*:³⁶ »[...] osnivanje muzeja, ki bo s svojimi zbirkami predstavljal Prekmurje, vršil vzgojno in znanstveno funkcijo, zbiranje narodopisnega in umetnostnega gradiva, književnih del o prekmurskem narečju in literature o krajih ob Muri [...]« (Vršič, 2004, str. 7).

Društvo je delovalo na podoben način, kot delujejo ostala podobna društva po Sloveniji. Zanimivo je poudariti, da je bil eden najpomembnejših sklepov na prvem rednem občnem zboru 29. septembra 1935, da bo društvo izdajalo daljše in krajše spise in tako spodbujalo znanstveno delovanje (Vršič, 2004, str. 7). Na njem so izrazili tudi željo po objavah zbranega gradiva v društvenem glasilu in naložili odboru, naj »proučuje možnost izdajanja društvenega glasila, kjer bi objavljali vse, kar se bo obravnavalo glede Slovenske krajine« (Novak, 1935, str. 127). Društvo je bilo zelo aktivno: med drugim so začeli voditi tudi bibliografijo prekmurskih tiskov. S pomočjo vprašalnikov, ki so jih poslali založnikom, pa so leta 1939 zbrali kartoteko prekmurskega časopisja.

Leta 1937 so izdali prvo knjigo *Mikloš Küzmič – dr. Franc Ivanocy*, ki sta jo pripravila Ivan Zelko in Vilko Novak. Izdali so jo ob 200-letnici rojstva pisatelja Miloša Küzmiča in 80-letnici rojstva Franca Ivanocyja, ki sta bila zaslužna za širjenje slovenske zavesti v Prekmurju.

Ob tej priliki so izdali tudi dve razglednici, prvo z motivom turniške cerkve in portalom soboškega gradu, drugo pa z nagrobnikom Ivanocyja. Knjigo so napovedali kot prvo knjigo zbirke *Prekmurska knjižnica*, ki pa – najverjetneje zaradi pomanjkanja finančnih sredstev – ni dobila svoje naslednice. Josip Tomiňšek je v recenziji zapisal: »[...] je dokaz živosti in žilavosti, da more mlado društvo, ki je brez sredstev in ki mu zbirke shranjujejo člani na svojih domovih, prevzeti stroške in odgovornost za izdajo lastne knjige sicer le na štirih polah, a vsebinsko

³⁶ 9. 9. 1934.

pomembne in dostojno, celo s šestimi slikami, opremljene» (Tominšek, 1938, str. 219).

Pred drugo vojno, leta 1938, je bilo ustanovljeno Muzejsko društvo Krško, leta 1940 pa so v **Krškem** odprli tudi muzejsko zbirko. Iz nje se je leta 1949 razvil Posavski muzej Brežice. Pred koncem druge svetovne vojne pa jim ni uspelo izdati publikacije.

4 Zaključek

Videli smo, da so slovenski muzeji načrtovali izdajo prvih publikacij že kmalu po ustanovitvi. Založniški projekti pa so bili zanje velik finančni zalogaj. Kot prioriteto so si v prvi vrsti zadali dopolnjevanje muzejskih zbirk in pridobitev prostorov. Izdaja publikacij je običajno prišla na vrsto kasneje, zato so večinoma – predvsem na provinci – izdali le skromno število publikacij.

Prve muzejske publikacije so bile izdane v obliki drobnih knjižic, v katerih so predstavljali svoje poslanstvo, zbiralno politiko, prostorsko problematiko in zbirke. Izdajali so vodnike, v katerih so predstavitve nastajajočih zbirk, razstavne kataloge, posebne odtise oz. separate posebej pomembnih domoznanskih prispevkov, pa tudi znanstvene monografske publikacije, ki so jih pripravljali muzejski kustosi oziroma člani muzejskih društev. Predvsem muzejske serijske publikacije so bile velikega pomena za razvoj strokovne in znanstvene publicistike na Slovenskem. V njih so objavljali prispevke s področja naravoslovja in domoznanstva, predvsem zgodovine, biologije, geografije, arheologije, etnologije, književnosti in umetnostne zgodovine.

Pri nas so bili predhodniki današnjih osrednjih muzejev ustanovljeni pred ustanovitvijo drugih osrednjih institucij z njimi povezanih strok. Zgodovinske okoliščine so namreč odločilno vplivale, da je njihov razvoj popolnoma drugačen kot v podobnih institucijah imperialnih držav. Univerza v Ljubljani je bila s svojimi seminarji ustanovljena šele leta 1919. Društvo Narodna galerija pa je bilo tisto, ki je od leta 1927 – pa vse do ustanovitve leta 1937 – vodilo akcijo zbiranja sredstev za ustanovitev Slovenske akademije znanosti in umetnosti (*Naša največja kulturna naloga*, 1927).³⁷

³⁷ Pozivi so npr. objavljeni tudi v: Ravnihar, 1927; Za akademijo znanosti, 1927; Pucelj, 1928; Marolt, 1938.

Muzejska društva in muzeji (ki so jih ta društva po večini tudi ustanovila) so bile tako prve »institucije«, kjer so se zbirali znanstveniki in strokovnjaki različnih segmentov ter pomembno vplivali na njihov razvoj. Muzeji so s svojo bogato zbiralo, razstavno, raziskovalno, pedagoško in publicistično dejavnostjo odigrali eno osrednjih vlog pri razvoju tako domoznanskih kot naravoslovnih strok. Prva znanstvena periodična publikacija, ki je izhajala v slovenskem jeziku, je bila *Letopis Matice Slovenske* (izhaja od leta 1866).³⁸ Matica Slovenska je bila ustanovljena leta 1864 prav z namenom, da bi v slovenskem jeziku izdajala literaturo in zahtevnejša dela z različnih strokovnih področij, dvigovala raven izobraženosti in znanja ter ustvarjala slovensko znanstveno izrazoslovje. Sledile so muzejske periodične publikacije, ki so bile med prvimi strokovnimi in znanstvenimi revijami s področja domoznanstva in naravoslovja na Slovenskem in v slovenskem jeziku. Leta 1891 – deset let po začetku stalnega izhajanja strokovnega pravnškega glasila *Slovenski pravnik*, toda skoraj trideset let pred začetkom prvega slavističnega glasila *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* – je Muzejsko društvo za Kranjsko ustanovilo *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, prvo slovensko znanstveno periodično publikacijo s področja domoznanskih strok. Uveljavitev te publikacije kot slovenskega zgodovinskega glasila je leta 1910 (s spremembo naslova v *Carniola* in v skoraj izključno slovensko pisan časopis) vsaj v osrednji slovenski deželi izbojevala zmago slovenščine nad nemščino (Grafenauer, 1981, str. 21).

Navedeni viri

Baš, F. (1939). Muzeji, galerija, arhivi in spomeniško varstvo v Sloveniji 1918–1938. V *Spominski zbornik Slovenije: ob dvajsetletnici kraljevine Jugoslavije* (str. 314–319). Ljubljana: Jubilej.

Benkovič, J. (1891). Slovensko slovstvo: Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. *Dom in svet*, 4 (6), str. 286.

Borčič, B. (1987). Snovanje in ustanovitev Muzejskega društva v Škofji Loki. *Loški razgledi*, 34, str. 11–25.

Brancelj Bednaršek, A. in Matkovič, A. (2001). Belokranjski muzej in Belokranjsko muzejsko društvo. V *Petdeset let Belokranjskega muzeja* (str. 47). Metlika: Belokranjski muzej.

Cankar, I. (1921). Narodna galerija. *Zbornik za umetnostni zgodovino*, 1, str. 90–93.

Cankar, I. (1922). Narodna galerija. *Zbornik za umetnostni zgodovino*, 2, str. 162.

³⁸ Sprva izhaja pod naslovom *Národní koledar in letopis Matice Slovenske* (1866–1868).

- Cankar, I. (1922). Zgodovinska razstava slovenskega slikarstva. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 2 (2), str. 129–134.
- Cankar, I. (1923). Narodna galerija. *Zbornik za umetnostni zgodovino*, 3, str. 65–67.
- Cankar, I. (1934/1935). Narodna galerija. *Zbornik za umetnostni zgodovino*, 13, str. 103–121.
- Dolenec, I. (1968). Profesorski ceh v Škofji Loki. *Loški razgledi*, 15, str. 72–77.
- Društveni glasnik (1932). Muzejsko društvo v Mariboru 1931. *Izvestje Muzejskega društva v Mariboru*, 1, str. 58.
- Gabrovec, S. (1993). Ob jubileju Sadnikarjeve zbirke. *Argo*, 35, str. 60–61.
- Gaspari, M. (1933). Zbirka starin in umetnin v Kamniku. *Etnolog*, 5, str. 79–85.
- Grafenauer, B. (1981). Ob stoletnici začetkov slovenskega znanstvenega zgodovinopisja. *Zgodovinski časopis*, 35(1–2), str. 15–27.
- Jaki, B. (2004). Vloga Narodne galerije pri konstituiranju slovenske umetnostne zgodovine. V Murovec, B. (ur.). *Slovenska umetnostna zgodovina: tradicija, problemi, perspektive* (str. 82–90). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Janša-Zorn, O. (2002). Anton Koblar in Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. *Arhivi*, 25 (1), str. 129–136.
- Jenko, M. (2008). *Porajanje umetnostne zbirke: ob 90-letnici Narodne galerije*. Ljubljana: Narodna galerija.
- Kolšek, V. (1981–1982). Ob 100-letnici Celjskega pokrajinskega muzeja. *Argo*, 20–21, str. 3–26.
- Korošaj, M. (1998). Založniška dejavnost Narodne galerije. V Šerbelj, F. (ur.). *Osemdeset let Narodne galerije: 1918–1998* (str. 203–235). Ljubljana: Narodna galerija.
- Kos, M. (1993). Stoletnica prve številke muzejske revije Argo. *Argo*, 33–34, str. 3.
- Kovačič, F. (1926). »Časopis« in »Zgodovinsko društvo«: nekaj doneskov k njuni zgodovini. *Kazalo k Časopisu za zgodovino in narodopisje: I.–XX.* (str. 1–12). Maribor: Zgodovinsko društvo.
- Kovačič, F. (1928). Postanek in razvoj mariborskega muzeja. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 23 (5), str. 255–268.
- Krapež, M. (2016). *Uredniški in trženjski vidiki knjižno-založniške dejavnosti slovenskih muzejev in galerij v času po osamosvojitvi*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kuzmič, F. (1996, 8. februar). Prekmursko muzejsko društvo. *Kulturna priloga Vestnika*, str. 16.
- Mal, J. (1931). Predgovor. V *Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani: kulturno zgodovinski del*. Ljubljana: Narodni muzej.
- Mal, J. (1937, 16. maj). Domovi kulturnih spomenikov: Narodni muzej. *Slovenec*, 65 (109), str. 11.
- Mal, J. (1939). Naše Muzejsko društvo v teku sto let. *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, 20 (1–4), str. 1–24.

- Mal, J., Baš, A., Levstik, M. in Šumi, N. (1954). *Vprašanja Mestnega muzeja v Ljubljani*. Ljubljana: Mestni muzej.
- Marolt, M. (1938, 9. januar). Novo leto 1938 v Narodni galeriji. *Slovenec*, 66 (6), str. 8.
- Mlakar, J., Podnar, F., Soklič, B. in Štukl, J. (2007). *70 let Muzejskega društva v Škofji Loki*. Škofja Loka: Loški muzej.
- Mohorič Bonča, K. (2005). Muzejska društva na Slovenskem pred 2. svetovno vojno. *Kronika*, 53, str. 69–89.
- Muzejsko društvo v Ptuj (1927), *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 22 (1/2), str. 102–103.
- Naša največja kulturna naloga* (1927): *Akademija znanosti in umetnosti: Narodna galerija*. Ljubljana: Narodna galerija.
- Novak, V. (1935). Pomursko muzejsko društvo. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 30, str. 125–127.
- Okoliš, S. (1998). Stoletnica ustanovitve slovenskega šolskega muzeja. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 69 (2), str. 379–384.
- Petru, P. in Žargi, M. (1983). *Narodni muzej v Ljubljani*. Maribor: Obzorja.
- Pleško, T. (2016). Nastanek muzejev in razvoj muzejstva na Slovenskem. *Argo*, 59(1), str. 46–55.
- Počivavšek, M. (2010). Založniška dejavnost Slovenskega muzejskega društva in njegovih predhodnikov. V *170 let Slovenskega muzejskega društva. Jubilejni zbornik* (str. 38–42). Ljubljana: Slovensko muzejsko društvo.
- Pucelj, I. (1928, 4. januar). Naša Narodna galerija. *Kmetijski list*, 10 (1), str. 5.
- Ravnihar, V. (1927, 31. december). Za slovensko Akademijo znanosti in umetnosti. *Narodni dnevnik*, 4 (296), str. 2.
- Reisp, B. (1976). *Knjižnica Narodnega muzeja*. Maribor: Obzorja.
- Reisp, B. (1993). Narodni muzej. V *Enciklopedija Slovenije*. 7 (str. 312–313). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rogelj-Škafar, B. (1993). *Slovenski etnografski muzej*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- Rutar, S. (1891). Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. *Ljubljanski zvon*, 11 (7), str. 433–437.
- Smodič, A. (1929). Muzejsko društvo v Ptuj. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 24, str. 225–228.
- Smodič, A. (1930). Muzejsko društvo v Ptuj. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 25, str. 253–254.
- Smodič, A. (1932). Muzejsko društvo v Ptuj. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 27 (2), str. 118–120.
- Smrekar, A. (1998). Društvo Narodna galerija 1918–1945. V Šerbelj, F. (ur.). *Osemdeset let Narodne galerije: 1918–1998* (str. 9–34). Ljubljana: Narodna galerija.

Šerbelj, F. (ur.) (1998). *Osemdeset let Narodne galerije: 1918–1998*. Ljubljana: Narodna galerija.

Tavčar, L. (2003). *Zgodovinska konstitucija modernega muzeja kot sestavine sodobne zahodne civilizacije*. Ljubljana: ISH; Narodna galerija.

Teplý, B. (1969). Franjo Baš – muzealec. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, n. v. 5, str. 108–112.

Terbuc, F. (1992). Muzejsko društvo in njegovi dediči: sto let organiziranega delovanja zgodovinarjev in ljubiteljev zgodovine na Ptuju. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 40 (3), str. 131–137.

Tominšek, J. (1938). Prekmurska knjižnica. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 33, str. 219–220.

Steska, V. (1894). Književnost: Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. *Dom in svet*, 7 (5), str. 156.

Vrišer, S. (1984–1985): Petdeset let Sokličevega muzeja v Slovenj Gradcu. *Argo*, 23–24, str. 63–66.

Vršič, N. (2004). Kulturno približevanje Prekmurja Sloveniji 1919–1941. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 52 (1), str. 73–90.

Zalar, F. (1993). Mestni muzej Ljubljana, V *Enciklopedija Slovenije*, 7, str. 83.

Za akademijo znanosti (1927, 15. december). *Domoljub*, 40 (50), str. 804–805.

Žitko, S. (1983). Pokrajinski muzej Koper: ob 70-letnici delovanja. *Argo*, 22, str. 3–10.

Priloga:

Bibliografija muzejskih publikacij, izdanih na Slovenskem pred koncem druge svetovne vojne³⁹

1832

Die Eröffnung des Landes-Museums in Laibach, wie selbe den 4. October 1831, zum Feier des allerhöchsten Namensfestes Sr. Majestät unsers allgeliebten Kaisers abgehalten wurde (ur. Franz Josef Hanibal von Hohenwart). Laibach: mit Edlen v. Kleinmayr'schen Schriften, 1832.

Hohenwart, Franz Josef Hanibal von. *Jahresfeier eröffnung des Landes Museums im Herzogthume Krain, gefalten am 4. Oktober 1832*. Laibach: Kleinmayr, 1832.

1836

Hohenwart, Franz Josef Hanibal von. *Leitfaden für die das Landes-Museum in Laibach Besuchenden*. Laibach: mit Ignaz Aloys Edlen v. Kleinmayr'schen Schriften, 1836.

1836/1837, 1838

Landesmuseum im Herzogthume Krain. Laibach: Krainisches Landesmuseum, 1836–1838.

1856, 1858, 1862

Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums. Laibach: Vereines des krainischen Landes-Museums, 1856–1862.

1866, 1889–1907

Mittheilungen des Musealvereines für Krain. Laibach: Musealverein für Krain, 1866–1907.

1888

Dežman, Karel. *Führer durch das Krainische Landes-Museum Rudolfinum in Laibach*. Laibach: Landes-Museum, 1888.

³⁹ Zbrane so monografske in serijske publikacije, ki so jih izdali muzeji in društva, ki so z njimi upravljala. Vključili smo tudi publikacije, ki so jih izdale druge založbe, so pa delo muzejskih kustosov in se vsebinsko navezujejo na muzeje in njihove zbirke. Vključili smo tudi posebne odtise, ki so jih izdala muzejska društva in v katerih so ponatisnili prispevke, ki so bili prvič objavljeni v publikacijah, ki sicer niso izhajale v založbi muzejev oz. z njimi povezanih društev. V seznam pa nismo vključili posebnih odtisov, ki so jih izdali muzeji oz. društva iz svojih periodičnih publikacij (npr. *Etnolog* in *Carniola*). Izločili smo tudi drobn tisk: letake, razglednice, reklamne pamflete in pravila njihovega delovanja.

1889

Führer durch die Sammlungen des Localmuseums der Stadt Cilli. Cilli: Museal-Vereines, 1889.

1891–1909

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. Ljubljana: Muzejsko društvo za Kranjsko, 1891–1909.

1892–1903

Argo : Zeitschrift für krainische Landeskunde. Laibach: Alfonz Müllner, 1892–1903.

1900

Typische Formen aus den archäologischen Sammlungen des krainischen Landesmuseums »Rudolfinum« in Laibach in photographischen Reproductionen (ur. Alfonz Müllner). Laibach: Verlag des Museums, 1900.

1907

Šmid, Walter. *Deželni muzej Rudolfinum v Ljubljani : poročilo za leto 1906.* Ljubljana: Deželni muzej Rudolfinum, 1907.

Šmid, Walter. *Bericht des Landesmuseums Rudolfinum in Laibach : für das Jahr 1906.* Laibach: Landesmuseum Rudolfinum, 1907.

1908–1909

Carniola : Mitteilungen des Musealvereins für Krain. Laibach: Musealverein für Krain, 1908–1909.

1909

Šmid, Walter. *Landesmuseum Rudolfinum in Laibach : Bericht für das Jahr 1908.* Laibach: Landesmuseum Rudolfinum, 1909.

1910, 1913

Poročilo deželnega muzeja Rudolfinum v Ljubljani = Jahresbericht des Landesmuseums Rudolfinum in Laibach. Ljubljana: Deželni odbor, 1910–1913.

1910–1919

Carniola : izvestja Muzejskega društva za Kranjsko = Mitteilungen des Museal-Vereines für Krain = comptes-rendus de l'Association du Musée de Carniole. Nova vrsta. Ljubljana: Muzejsko društvo za Kranjsko, 1910–1919.

1919–1945

Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo, 1919–1945.

1922

Cankar, Izidor. *Slovenska moderna umetnost. I, Slikarstvo*. Ljubljana: Narodna galerija, [1922].

Katalog zgodovinske razstave slovenskega slikarstva. Ljubljana: Narodna galerija, 1922.

1923

Ivan Meštrović: Jakopičev paviljon, junij – julij 1923. Ljubljana: Narodna galerija, 1923.

Jesenska razstava. Slovenski in hrvaški mlajši umetniki : september – oktober 1923 : XXVI-II. umetnostna razstava v Jakopičevem paviljonu. Ljubljana: Narodna galerija, 1923.

1924

Mal, Josip. *Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih*. Ljubljana: Narodna galerija, 1924 (Knjižnica Narodne galerije; 1)

Razstava češke moderne umetnosti : Društvo upodablajočih umetnikov »Manes« iz Prage : Jakopičev paviljon, avgust – september 1924 : IV. razstava Narodne galerije v Ljubljani. Ljubljana: Narodna galerija, 1924.

Spominski listi ob tridesetletnici Muzejskega društva v Ptuj : 1893–1923. Ptuj: Muzejsko društvo, 1924

P. o.: Časopis za zgodovino in narodopisje, 1924.

1925

Abramič, Mihovil. *Poetovio : vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta*. Ptuj: Muzejsko društvo, 1925.

Abramič, Mihovil. *Poetovio : Führer durch die Denkmäler der römischen Stadt*. Wien: Österreichisches Staatsdruckerei, 1925.

Francoska grafika XIX. stol. : Jakopičev paviljon, april 1925 : V. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1925.

Slikarstvo Dobrovič Petar - Beograd, Kos Gojimir Anton – Ljubljana. Plastika Dolinar Lojze - Ljubljana. Arhitektura Dobrovič Nikola - Praga : Jakopičev paviljon, maj – junij 1925 : VI. razstava Narodne galerije v Ljubljani. Ljubljana: Narodna galerija, 1925.

Razstava portretnega slikarstva na Slovenskem od XVI. stol. do danes : Ljubljana, Jakopičev paviljon, september – oktober 1925 (ur. France Mesesnel). Ljubljana: Narodna galerija, 1925.

Razstava poljske grafike : Ljubljana, Jakopičev paviljon, 15. novembra – 8. decembra 1925. Ljubljana: Narodna galerija, 1925.

1926

Cankar, Izidor. *Uvod v umevanje likovne umetnosti : sistematika stila*. Ljubljana: Narodna galerija, 1926 (Knjižnica Narodne galerije; 2).⁴⁰

1927–1945

Etnolog : glasilo Etnografskega muzeja v Ljubljani. Ljubljana: Etnografski muzej, 1927–1945.

Francoska grafika 17. in 18. stoletja : Ljubljana, Jakopičev paviljon, maj 1926 : IX. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1926.

Guida-ricordo del Museo civico di Storia e d'Arte di Capodistria. Capodistria: Civico Museo di storia e d'arte, 1926.

Ivan Grohar : 1867 – 1911 : spominska kolektivna razstava : Ljubljana, Jakopičev paviljon, junij – julij 1926 : X. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1926.

1927

Grška in rimska plastika v odlivkih iz Louvrea : Ljubljana, Jakopičev paviljon, junij – julij 1927 : XII. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1927.

Naša največja kulturna naloga : Akademija znanosti in umetnosti : Narodna galerija. Ljubljana: Narodna galerija, 1927.

Rihard Jakopič, Matija Jama, Matej Sternen : Ljubljana, Jakopičev paviljon, april – maj 1927 : XI. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1927.

Orožen, Janko. *Zgodovina Celja. Del 1, Prazgodovinska in rimska Celeja : z arheološkim vodnikom po muzeju, mestu in okolici*. Celje: Gričar & Leskošek, 1927.

1928

Mesesnel, France. *Ivana Kobilca : 1862 – 1926 : posmrtna kolektivna razstava slik : Ljubljana, Jakopičev paviljon, 13. maj – 1. junij 1928 : XIV. razstava Narodne galerije*. Ljubljana: Narodna galerija, 1928.

1929

Lojze Dolinar, Gojmir Anton Kos, Franc Pavlovec : Ljubljana, Jakopičev paviljon, oktober – november 1929 : 15. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1929.

Strmšek, Pavel. *Zur älteren Geschichte der westlichen Südslawen*. Maribor: Muzejsko društvo, 1929.

Vestnik Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1929.

⁴⁰ Publikacija je pozneje izšla še v dveh natisih – vendar ne v založbi Narodne galerije: Cankar, Izidor. *Uvod v likovno umetnost : sistematika stila*, 2. izd., v Ljubljani : Slovenska matica, 1959; Cankar, Izidor. *Uvod v umevanje likovne umetnosti : sistematika stila*. Ljubljana: Karantanija, 1995.

Vrhovnik, Ivan. *Ivan Vrhovec : doneski k njegovemu življenjepisu in bibliografija njegovih del*. Ljubljana: Muzejsko društvo Slovenije, 1933.

1931–1940

Prirodoslovne razprave = Dissertations d'histoire naturelle. Ljubljana: Prirodoslovna sekcija muzejskega društva za Slovenijo, 1931–1940.

1931

Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani : kulturno zgodovinski del. Ljubljana: Narodni muzej, 1931.

1932, 1934, 1936

Izvestje Muzejskega društva v Mariboru. Maribor: Muzejsko društvo, 1932–1936.

1933

Stelè, France. *Narodna galerija. Kratka zgodovina NG in navodilo za ogled razstave*. Ljubljana: Narodna galerija, 1933.

Umetniško združenje »OBLIK« : Ljubljana, Jakopičev paviljon, junija 1933 : 19. razstava Narodne galerije v Ljubljani. Ljubljana: Narodna galerija, 1933.

Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani : prirodopisni del. Ljubljana: Narodni muzej, 1933.

Zagrebska trojica Ljubo Babić, Vlad. Becić, Jer. Miše in W. Skoczylas, A. Motika, F. Pavlovic : Ljubljana, Jakopičev paviljon, december 1933 : XX. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1933.

1934

Razstava mariborskega umetniškega kluba »Brazde« . Ljubljana, Jakopičev paviljon, november – december 1934. Ljubljana: Narodna galerija, 1934.

Strmšek, Pavel. *Medvedovo selo*. Celje: Muzejsko društvo, 1936.

1937

Ložar, Rajko. *Janez in Jurij Šubic : Narodna galerija : Jakopičev paviljon, november 1937 : XXII. redna prireditev Narodne galerije*. Ljubljana: Narodna galerija, 1937.

Strmšek, Pavel. *Lemberg in Sladka gora*. Celje: Muzejsko društvo, 1937.

Zelko, Ivan, Novak, Vilko. *Mikloš Küzmič. Franc Ivanocy*. Murska Sobota: Prekmursko muzejsko društvo, 1937 (Prekmurska knjižnica ; 1).

1938

Razstavni katalog Pokrajinskega muzeja v Mariboru. Maribor: Pokrajinski muzej, 1938.

Seidl, Johan Gabriel. *Šmarska dolina leta 1838*. Celje: Muzejsko društvo, 1938.

Žontar, Josip. *Zgodovina mesta Kranja*. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.

1939

Blaznik, Pavle. *Naselitev Slovencev*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1939
P. o.: Vestnik prosvetnih zvez, 18 (1–2), 1939.

Mal, Josip. *Vodnik po ljubljanskem Mestnem muzeju*. Ljubljana: Mestni muzej, 1939.

Mesesnel, France. *Janez in Jurij Šubic*. Ljubljana: Narodna galerija, 1939 (Knjižnica Narodne galerije; 3).

Pivec-Stelè, Melita. *Kazalo k zgodovinskim publikacijam Muzejskega društva za Slovenijo = Index des publications historiques de la Société du musée de Slovénie : 1891–1939*. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.

Zbornik znanstvenih del slovanskih učenjakov v čast dr. Niku Županiću ob šestdesetletnici njegovega rojstva (ur. F. K. Kos). Ljubljana = Labaci: Etnografski muzej, 1939.

1940

Blaznik, Pavle. *O cehih na Slovenskem*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1940.
P. o.: *Zbornik slovenskega obrta*, 1918–1938.

1942

Šijanec, Fran. *Matija Jama : slikarjevo življenje in delo ob njegovi sedemdesetletnici*. Ljubljana: Narodna galerija, april 1942–XX.

1943

Šijanec, Fran. *Ivan Vavpotič : 1877–1943 : o priliki posmrtna razstave v Jakopičevem paviljonu aprila – maja 1943*. Ljubljana: Narodna galerija, 1943.

1944

Prirodoslovna izvestja : glasilo Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani. Ljubljana: Prirodoslovni muzej, 1944.

mag. Mateja Krapež

Narodna galerija, Puharjeva 9, 1000 Ljubljana
e-pošta: mateja_krapez@ng-slo.si

Bibliografska predstavitev Glasbene šole Jesenice: z bibliografijama izdaj 2003–2020 ter člankov o šoli 2017–2020

*Bibliographic presentation of Music School Jesenice: with
bibliographies of publications 2003–2020 and articles about
the school 2017–2020*

Nina Jamar

Oddano: 12. 2. 2021 – Sprejeto: 23. 6. 2021

1.04 Strokovni članek

1.04 Professional article

UDK 016(497.4)

<https://doi.org/10.55741/knj.65.3-4.6>

Izvilleček

Namen: Predstavljamo založniško dejavnost na Glasbeni šoli Jesenice (GŠJ) in članke, objavljene o njej v lokalnih serijskih publikacijah.

Metodologija/pristop: Publikacije in članke smo predstavili v dveh ločenih bibliografijah.

Rezultati: Pripravili smo bibliografijo izdaj GŠJ ter bibliografijo člankov o njej, objavljenih v lokalnih serijskih publikacijah. Bibliografija izdaj obsega 111 enot in zajema obdobje od začetka leta 2003 do konca leta 2020. Bibliografija člankov o njej, objavljenih v lokalnih serijskih publikacijah, pa 199 enot in zajema obdobje od začetka leta 2017 do konca leta 2020.

Omejitve raziskave: Z založniško dejavnostjo se je na GŠJ intenzivneje začelo po letu 2003. S spremljanjem člankov objavljenih o GŠJ v lokalnih serijskih publikacijah in njihovim vnosom v bazo COBIB pa se je sistematično začelo leta 2017. Zato publikacije izdane pred letom 2003 in članki, objavljeni pred letom 2017, niso vključeni v bibliografijo.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Z založniško dejavnostjo na GŠJ in vnosom člankov o GŠJ, objavljenih v lokalnih medijih, želimo poskrbeti, da dejavnost Glasbene šole vsaj

v določenem obdobju ne šla v pozabo. Tudi prihodnji rodovi si bodo lahko ogledali, na kakšen način in kaj se je v določenem obdobju dogajalo na Glasbeni šoli Jesenice: nastopi, koncerti in druge aktivnosti. Zato smo te publikacije in članke želeli še posebej izpostaviti.

Ključne besede: bibliografije, glasbene šole, šolske knjižnice, Jesenice

Abstract

Purpose: The publishing activity at the Music School Jesenice (MSJ) and the articles published about it in local periodical publications are presented.

Methodology/approach: Publications and articles are presented in two separate bibliographies.

Results: The bibliography of publications of the MSJ and the bibliography of articles about the MSJ were prepared. First bibliography includes 111 units and the second bibliography includes 199 units.

Research limitation: The publishing activity at the MSJ started more intensively after 2003, therefore the bibliography includes publications published by MSJ from the beginning of 2003 till the end of 2020. The inclusion of articles about MSJ into COBIB database started systematically in the year 2017, therefore the bibliography includes articles published about MSJ from the beginning of 2017 till the end of 2020. The publications published by MSJ before 2003 and the articles published about MSJ before 2017 are not included in the bibliographies.

Originality/practical implications: With publishing activity and the inclusion of publications published by MSJ and articles published about MSJ in local serial publications in the system COBISS, we wanted to make sure that the memory on activities at MSJ (performances, concerts and other activities) will remain. Therefore, we decided that these publications and articles deserve more detailed presentation.

Key words: bibliographies, music schools, school libraries, Jesenice

1 Uvod

V Glasbeni šoli Jesenice se od leta 2003 veliko pozornosti namenja tudi založniški dejavnosti. Izdaja se zbornike ob obletnicah Glasbene šole Jesenice, šolsko glasilo Notko. Prav tako se izdaja tudi glasbene tiske, zvočne posnetke, video-posnetke. Ob sedemdesetletnici Glasbene šole Jesenice je bil izdan tudi koledar. Glasbena šola Jesenice je v vseh teh primerih založnik publikacij. Bibliografijo založniške dejavnosti bomo v tem prispevku nadgradili tudi z bibliografijo član-
kov o Glasbeni šoli Jesenice. Tudi namen člankov, ki govorijo o šoli, v lokalnih serijskih publikacijah je enak, kot je namen založniške dejavnosti: predstavitev njenega delovanja.

2 Izhodišča za bibliografsko predstavitev Glasbene šole Jesenice

2.1 Teoretična izhodišča

Logar (1970, str. 15) navaja definicijo bibliografije, po kateri je bibliografija strokovno-znanstvena dejavnost, ki zbira, vrednoti, izbira, vsebinsko analizira in opisuje tiskane ali drugače razmnožene javnosti namenjene tekste (bibliografske enote) ter te opise klasificira, ureja in navadno v obliki urejenih popisov tudi publicira z namenom dajati informacije o literaturi in s tem pripomočke za strokovno delo. Dodaja pa, da z izrazom bibliografija poimenujemo tudi rezultate bibliografskega dela, torej bibliografske sezname in urejene popise literature vseh vrst ter delo z njimi.

Zaradi lažjega razumevanja teksta v nadaljevanju pa je potrebno pojasniti, v čem se razlikujeta pojma bibliografija in knjižnični katalog. Pojma se med seboj prepletata, vendar Veselko (1984, str. 72) poudarja, da med njima obstajajo tudi razlike. Bibliograf se ravna po načelih, ki veljajo za katalogizatorja v knjižnici. Bibliografija in knjižnični katalog pa se ločita po tem, da knjižnični katalog popisuje le gradivo, ki ga določena knjižnica hrani. Bibliografija pa popiše publikacije, ki jo zanimajo, ne glede na hranilišče (bibliografija starejših tiskov navaja celo tiske, ki sploh niso ohranjeni, a je njihov obstoj dokazan). Knjižnični katalog popiše konkretni izvod, ki ga ima v lasti. O njem pove, da je npr. poškodovan, ker mu manjkajo te in te strani, da je v njem avtorjev podpis ali da je avtor vanj pisal svoje pripombe. Bibliografija opisuje tako imenovani idealni izvod, njen opis je tak, da velja za vse primerke iste publikacije.

V knjižnici na Glasbeni šoli Jesenice od leta 2003 dalje hranimo tudi vse izvode publikacij, ki jih izda Glasbena šola Jesenice. Zato lahko rečemo, da se bibliografija v tem časovnem obdobju ujema s popisom v katalogu. Posnetki nastopov npr. pa so se hranili že pred letom 2003 in so danes del knjižničnega gradiva na Glasbeni šoli Jesenice, najdemo pa jih tudi v katalogu. Ne moremo pa biti prepričani, da se je ohranilo vse, zato bibliografija zajema samo obdobje po tem letu (2003–2020). Enako velja za članke. Članki o Glasbeni šoli Jesenice, objavljeni pred letom 2017, so se v nekaj primerih že vnesli v sistem COBISS, vendar ne vsi. V katalogu jih lahko najdemo, bibliografija pa zajema samo obdobje po tem letu (2017–2020).

2.2 Pregled literature

Pri pregledu literature o bibliografijah s področja glasbe na Slovenskem bi posebej radi opozorili na članek Metode izdelave bibliografij skladateljskega opusa

(Krstulović, 2013). V članku je najprej opisano, kako so glasbeni tiski popisani v slovenskih splošnih bibliografijah, saj je bilo do devetdesetih let dvajsetega stoletja izdelanih le nekaj specialnih bibliografij. Od leta 1990 pa se je v slovenski znanstveni in strokovni periodiki povečalo število objavljenih bibliografij skladateljev. Prav tako pa so od leta 1990 glasbeni tiski vključeni tudi v spletno Slovensko bibliografijo (<http://sb.nuk.uni-lj.si/>, segment Muzikalije). Po opisu, kako so glasbeni tiski popisani v slovenskih splošnih bibliografijah, pa Krstulović (2013) poda pregled slovenskih specialnih bibliografij s področja glasbe, pri čemer se osredotoča na bibliografije slovenskih skladateljev. Omenja pa tudi *Kazalo slovenskih glasbenih revij* iz leta 1993 ter *Bibliografijo založbe Glasbena matica v Ljubljani* iz leta 1996. Na koncu pa avtor na izbranih primerih prikaže tri različne pristope pri izdelavi bibliografij posameznega skladatelja: pristop, ki temelji na razvrstitvi del po obliki, zasedbi ali glasbenih zvrsteh, pristop abecednega popisa po naslovih skladb in kronološki princip nastanka skladb. Podane so tudi smernice za organizacijo popisov skladateljskih del, ki bodo v pomoč glasbenim bibliografom pri pripravi bodočih popisov.

Glede na to, da bomo v nadaljevanju predstavili bibliografijo založniške dejavnosti GŠJ ter bibliografijo člankov o GŠJ v lokalnih serijskih publikacijah, je prav, da v pregledu literature omenimo bibliografijo ustanove s področja glasbe. Gre za *Bibliografijo založbe Glasbena matica v Ljubljani* (Krstulović, 1994). Pomembne so tudi bibliografije serijskih publikacij *Glasba v šoli in vrtcu*, *Naši zbori* ter *Muzikološki zbornik*. Mitja Gobec je sestavil Katalog Naših zborov od leta 1946 do leta 1978 (Gobec in Dušinc, 1980) in Katalog Naših zborov od leta 1989 do leta 2002 (Gobec, 2003). Katalog Naših zborov od leta 1979 do leta 1988 pa je sestavila Manica Habjanič Gaberšek (Habjanič, 1989). V *Naših zborih* je Edo Škulj objavil tudi Kazalo slovenskih glasbenih revij (Škulj, 1992). Leta 2002 je sicer Edo Škulj v samozaložbi izdal tudi drugo Kazalo slovenskih glasbenih revij od leta 1985 do leta 2000 (Škulj, 2002). Zoran Krstulović pa je sestavil Bibliografijo Muzikološkega zbornika od leta 1965 do leta 2014 (Krstulović, 2015). Bibliografska kazala revije *Glasba v šoli in vrtcu* (predhodnica revija *Glasba v šoli*) pa je pripravila Franceska Žumer, in sicer: za leto 1988 (Žumer, 1999), za leto 2001 (Žumer, 2002), za leta od 2002 do 2005 (Žumer, 2006), za leto 2006 (Žumer, 2007) ter za leti 2007 in 2008 (Žumer, 2009). Mitja Gobec je tudi sicer največ časa posvetil sestavljanju katalogov zborovskih skladb v slovenski periodiki ter seznamom pesnikov in njihovih opusov, ki so uglasbeni (Petrovič, 2020).

Tudi na Glasbeni šoli Jesenice izdajamo šolsko glasilo z naslovom *Notko*, zato velja omeniti, da se je z zgodovino slovenskih šolskih glasil ukvarjal Mohor (2008). Njegov pregled slovenskih šolskih glasil in njihovega mentorstva je izšel kot posebna izdaja Mentorja. Frelih (1980) pa je v posebni številki Naših zborov prikazala razvoj slovenske glasbene periodike in njen vpliv na zborovsko

dejavnost. Oba sta sicer iz omenjenih tem diplomirala. Miha Mahor na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, Božidara Frelj na Oddelku za muzikologijo Filozofske fakultete.

2.3 Predstavitev založniške dejavnosti na Glasbeni šoli Jesenice

Začetki Glasbene šole Jesenice segajo v leto 1946, ko so bili organizirani glasbeni tečaji (violina, klavir, pihala, solopetje, trobila, violončelo, glasbena teorija). Septembra 1947 je bila z odlokom Ministrstva za prosveto in kulturo LR Slovenije ustanovljena Državna glasbena šola na Jesenicah. Prostore je dobila v zgradbi jeseniške gimnazije. Vsa leta je šola vpisovala učence v oddelke za klavir, godala, pihala, trobila, tolkala, harmoniko, kitaro, nauk o glasbi. Oddelek za solopetje je deloval v letih 1950/1971 in 1981/1984, nekaj časa je deloval tudi oddelek za balet. Široka in razgibana dejavnost Kulturnega društva Svoboda Tone Čufar in gledališča na Jesenicah je v prvih petnajstih letih pritegnila k sodelovanju tudi glasbeno šolo. Tako so učenci sodelovali pri mladinskih spevoigrah, operetah, pri operi (Tremerski ducat), na proslavah in akademijah. Jesenice so prvi manjši orkester dobile že leta 1951, Rado Kleč pa ga je za potrebe izvajanja operet in drugih simfoničnih stvaritev kasneje povečal. Sestavljali so ga pedagogi, učenci in člani Kulturnega društva Svoboda Tone Čufar. Pri izvedbi so jim pomagali tudi poklicni glasbeniki ljubljanske opere in filharmonije. Orkester je naštudiral več samostojnih koncertov, sodeloval pri raznih proslavah in akademijah ter naštudiral program s sodelovanjem oddelka za solopetje. Izvajali so koncerte za violino in klavir vodilnih svetovnih skladateljev (Mozart, Haydn, Čajkovski itd.). Žal je bil orkester leta 1969 razpuščen. Rado Kleč je vodil tudi harmonikarski in godalni orkester. V letu 1964 se je šola približala tudi učencem in krajanom izven Jesenic. Odprla je dislocirane oddelke v Žirovnici, Kranjski Gori in Mojstrani. Glasbena šola je poleg internih in javnih nastopov prirejala tudi učne ure za učence osnovnih šol, sodelovala na javnih in kulturnih prireditvah v občini, udeleževala se je srečanj glasbenih šol Gorenjske. 15. oktobra 1993 je Glasbena šola Jesenice dobila nove prostore na Kejžarjevi 22 na Jesenicah. Že v šolskem letu 1993/1994 pa so se začele priprave na obnovo največjega kulturnega spomenika na Jesenicah, Kasarne na Stari Savi. Del stavbe, katere obnova je bila končana marca 2005, je od takrat dalje namenjen dejavnosti Glasbene šole Jesenice. Nov prostor vsekakor pomeni tudi veliko novih delovnih izzivov, ki se na šoli z velikim ponosom tudi uresničujejo. Predvsem je pomembno omeniti delovanje orkestrov (simfonični, pihalni, godalni, big band, harmonikarski), baletni oddelek, uspehe učencev na različnih tekmovanjih, srečanja harmonikarskih orkestrov Slovenije ter sodelovanje s šolami doma in v tujini ter lokalnim okoljem. Od leta 2005 dalje na šoli odmevajo tudi citre (Šestdeset let Glasbene šole Jesenice, 2007, in Peternel, 2017). Od leta 2009 do leta 2012 je na Glasbeni

šoli Jesenice delovala tudi skupina za sodobni ples, odprli so se tudi oddelki za oboo (2007), harfo (2009) ter orgle (2016). V tem obdobju je šola občasno izdajala publikacije. V letu 2017 je praznovala sedemdesetletnico, ki jo je obeležila z izdajo zbornika, priročnika za korepeticije za balet, zgoščenke s posnetki učencev, koncertom simfoničnega orkestra, koledarjem, slavnostnim koncertom in glasbenim abonmajem jeseniških glasbenikov.

Ob tem naj še enkrat poudarimo, da se šola nahaja v novem, obnovljenem delu mesta Jesenice, tako imenovanem muzejskem kompleksu Stara Sava. Jesenice so prav zaradi obnovljenega kompleksa Stara Sava vključene tudi v Združenje zgodovinskih mest Slovenije.

Rado Kleč (1907–1990), ki smo ga omenjali v povezavi s Simfoničnim orkestrom Glasbene šole Jesenice, je sicer na Glasbeni šoli Jesenice pustil velik pečat (Kokošinek, 2020). Takoj ob vstopu v stavbo Glasbene šole Jesenice stoji tudi njegov kip. Na Glasbeni šoli Jesenice je sicer poučeval violino, pozavno in harmoniko. Bil je tudi organizator in dirigent harmonikarskega, godalnega in simfoničnega orkestra. Od leta 1954 do leta 1963 je bil tudi ravnatelj Glasbene šole Jesenice, zadržal pa je tudi pedagoško delo. Pod njegovim glasbenim vodstvom, v sodelovanju z ostalimi glasbeniki in gledališčem, je bilo na Jesenicah uprizorjenih več operet (Erika, Ptičar, Orfej v podzemlju, Spominske plošče, Mamzelle Nitouche, Ljubezen naj živi, Mala Floramy, Melodije srca, Pri belem konjičku) in tudi opera Tremerski dukat (1962).

Preglednica 1: *Izdane publikacije v GŠJ (2003–2020)*

Monografske publikacije	Zbornik ob 60-letnici Glasbene šole Jesenice (2007) Zbornik ob 70-letnici Glasbene šole Jesenice (2017)
Serijske publikacije	Notko (2010–)
Glasbeni tiski	Pribošič, J.: Zbrana dela (2007) Jeraša, D.: Skladbe za klavir in harmoniko (2012) Jeraša, D.: Skladbe za kljunasto flavto in flavto (2012) Jeraša, D.: Skladbe za mladinski zbor in klavirsko spremljavo (2012) Pogačnik, D.: Priročnik za korepetitorje baleta (2017)
Zvočni posnetki	60 let Glasbene šole Jesenice (2007) Big band Glasbene šole Jesenice (2006) 65 let (2012) Big band Glasbene šole Jesenice (2012) 70 (2017)
Videoposnetki	Videoposnetki dogodkov na Glasbeni šoli Jesenice (2003–)
Koledar	Koledar (2017)

V Preglednici 1 so predstavljene izdane publikacije v GŠJ, izdane v obdobju od začetka leta 2003 do konca leta 2020. Takrat je namreč ravnateljsko mesto

prevzela mag. Martina Valant, prav tako pa je v letu 2003 s svojim delovanjem začela knjižnica na Glasbeni šoli Jesenice. Začelo se je obdobje, ko je bilo izdanih kar precej publikacij. Šolska knjižnica je z uredniškim delom sodelovala pri izdajateljski dejavnosti, publikacije pa so bile vnesene tudi v računalniški katalog (Šolska knjižnica, WinKnj, od leta 2009 dalje COBISS). Vse, kar je bilo izdano na Glasbeni šoli Jesenice, se je znašlo tudi v njeni šolski knjižnici.

Monografska publikacija o delovanju Glasbene šole Jesenice je izšla leta 2007, ko je šola praznovala šestdeset let obstoja. Gradivo je zbrala in uredila mag. Martina Valant (ravnateljica GŠJ od leta 2003). Publikacijo je oblikovala Lea Dežman, za grafično pripravo in tisk je poskrbelo podjetje Antus Jesenice. Založnik je bila Glasbena šola Jesenice. Prikazan je pregled razvoja šole po desetletjih (klavir, harmonika, godala, pihala, trobila, kitara, tolkala, petje, citre, nauk o glasbi, predšolska glasbena vzgoja, balet). Vsebina se nadaljuje s prikazom srečanj glasbenih šol Gorenjske in zamejstva, srečanj harmonikarskih orkestrrov Slovenije, sodelovanja s šolami doma in v tujini (Celovec, Radeče, Brno, Nagold). Zapisana je tudi himna Glasbene šole Jesenice ter predstavljena otvoritev novih šolskih prostorov v Kasarni na Stari Savi leta 2005. Na koncu publikacije pa sledijo spomini nekaterih bivših ali takratnih učiteljev Glasbene šole Jesenice, ki jih je z njimi obujala Nina Jamar.

Naslednja monografska publikacija, ki predstavlja delovanje Glasbene šole Jesenice, pa je bila izdana leta 2017, ko je šola praznovala sedemdeseto obletnico. Gradivo je zbral in uredil uredniški odbor (Elizabeta Demšar Zupan, Nina Jamar, Klavdija Jarc Bezljaj, Blanka Piotrovska, Martina Valant, Karin Vrhnjak Močnik). Naslovnico je oblikovala Lea Dežman, za grafično pripravo je poskrbelo podjetje Maj dizajn (Vrhnje), za tisk pa podjetje Antus (Jesenice). Založnik je bila seveda Glasbena šola Jesenice. Publikacija se začne z uvodniki, nato pa sledi predstavitev učencev in učiteljev Glasbene šole Jesenice, predstavljeni pa so tudi tradicionalni koncerti, projekti, stvari, na katere je šola ponosna, sodelovanja s šolami in drugimi ustanovami ali društvi, pomembni mejniki, založniška dejavnost, jeseniški glasbeniki. Na koncu je dodanih še nekaj fotografij s potepanj Glasbene šole Jesenice (Verona, Koroška, Hercegnovi, Firenze, Dunaj, Ljubljana).

Na Glasbeni šoli Jesenice izdajamo šolski časopis *Notko*. Pregled njegovega izhajanja s številom prispevkov in fotografij je prikazan v Preglednici 2. Časopis izide konec novembra ali v začetku decembra posameznega šolskega leta in predstavlja dogajanje na Glasbeni šoli Jesenice v preteklem šolskem letu. Glavni namen izdajanja časopisa je predstaviti dogajanje na Glasbeni šoli Jesenice v preteklem šolskem letu. Ob dogodkih na šoli nastaja tudi veliko fotografskega gradiva, ki še podkrepi in obogati vsebino. Novembra 2020 je tako izšla številka, ki je vsebovala naslednje rubrike: Glasbena šola in najmlajši, Projekti, Predstavljamo se vam,

Oddelek Kranjska Gora, Oddelek Žirovnica, Glasbena šola sodeluje, Glasbena šola kot odskočna deska v svet glasbe, Glasbena šola smo ljudje, Glasbena šola in pogled v zgodovino, Glasbena šola Jesenice in pogled v stroko, Glasbena šola in ustvarjalnost ter Glasbena šola in pouk na daljavo. Rubrike so večinoma stalne, v številki, ki je izšla leta 2020, pa smo dodali rubriko o šolanju na daljavo, ki je še posebej zaznamovalo šolsko leto 2019/2020. Kasneje mogoče še bolj šolsko leto 2020/2021. Avtorji prispevkov so zaposleni na Glasbeni šoli Jesenice in njihovi učenci. V enajstih številkah *Notka* smo objavili tudi 24 avtorskih skladb učencev, na kar smo še posebej ponosni.

Preglednica 2: Pregled izhajanja šolskega časopisa *Notko* s številom prispevkov in fotografij (2010–2020)

Datum	Časopis	Prispevki	Fotografije
1. 10. 2010	Notko	31	29
1. 10. 2011	Notko	35	42
1. 10. 2012	Notko	39	58
1. 10. 2013	Notko	29	48
1. 10. 2014	Notko	38	67
1. 10. 2015	Notko	35	54
1. 10. 2016	Notko	31	34
1. 12. 2017	Notko	47	60
1. 12. 2018	Notko	44	56
1. 12. 2019	Notko	34	50
1. 11. 2020	Notko	48	45
Skupaj		411	543

Z izbranimi deli, zbranimi v publikaciji *Zbrana dela Janka Pribošiča*, se je Glasbena šola Jesenice želela po smrti pokloniti Janku Pribošiču (1921–2000). Janko Pribošič je bil zborovodja, skladatelj, glasbeni pedagog, od leta 1973 do upokojitve leta 1987 pa je kot ravnatelj vodil Glasbeno šolo Jesenice (Pribošič, 2007). Domen Jeraša je prav tako jeseniški glasbenik, poučeval je pozavno na Glasbeni šoli Jesenice, kjer je vodil tudi mladinski pihalni orkester in big band. Z Big bandom Glasbene šole Jesenice je posnel tudi dve zgoščenki (Jamar, 2020). GŠJ je izdala njegove *Skladbe za klavir in harmoniko*, *Skladbe za kljunasto flavto in flavto*, *Skladbe za mladinski zbor in klavirsko spremljavo*. Glasbena šola Jesenice pa je izdala tudi *Priročnik za korepetitorje baleta* Drejca Pogačnika. Kot je v uvodniku k *Priročniku za korepetitorje baleta* zapisal Drejc Pogačnik (Pogačnik, 2017, str. 5), je v zbirki skladb za korepetiranje baletnih vaj nanizanih njegovih šestintrideset glasbenih idej, razporejenih glede na vaje ob drogu in razvrščenih po približnem standardnem zaporedju vaj za ogrevanje ob drogu, s katerimi se običajno začne baletna ura. Kot korepetitor baleta na Glasbeni šoli Jesenice je namreč ugotovil, da mu je lažje slediti poteku vaj z glasbo, ki si jo izmišlja sam, kot da bi preigraval že ustaljene klavirske vaje in klavirske izvlečke iz raznih

partitur. Svoje motive, fraze in sekvence je namreč lahko bolje prilagodil samim vajam, obenem pa jih je po potrebi spreminjal, variiral ter preoblikoval, da so kar najbolj ustrezale posamezni vaji. Drejc Pogačnik je sicer najprej diplomiral na Oddelku za primerjalno in splošno jezikoslovje Filozofske fakultete v Ljubljani, kasneje pa tudi na Oddelku za glasbeno pedagogiko Akademije za glasbo v Ljubljani. Na Glasbeni šoli Jesenice uči nauk o glasbi, korepetira in uči klavir.

Glasbena šola Jesenice je založnik petih zvočnih glasbenih zgoščenk. Dve sta nastali pod vodstvom Domna Jeraša, ki jih je posnel z Big bandom Glasbene šole Jesenice. Tri zgoščenke, ki jih je izdala Glasbena šola Jesenice, pa so nastale ob njenih obletnicah (60, 65 in 70 let). Na zgoščenkah ob obletnicah najdemo posnetke učencev, ki na ta način predstavljajo njeno dejavnost.

Knjižnična zbirka na Glasbeni šoli Jesenice je ob koncu leta 2020 štela 6107 enot knjižničnega gradiva, od tega ima 108 enot kot način nabave naveden »lastna izdaja«, kar predstavlja 1,77 % vsega gradiva. Od tega jih 80 enot ali 74 % vsebuje videoposnetke koncertov ali nastopov, ki so se dogajali na Glasbeni šoli Jesenice. Lastne izdaje predstavljajo izdane publikacije Glasbene šole Jesenice, vpisane v sistem COBISS od 1. 4. 2009 dalje. Takrat smo namreč v šolski knjižnici začeli z vnosom podatkov v sistem COBISS. Publikacije, izdane na Glasbeni šoli Jesenice pred tem datumom, imajo kot način nabave naveden »stari fond«.

To je za šolo zelo pomembno gradivo, saj prikazuje del njenega delovanja, hkrati pa lahko učitelji, učenci in starši spremljajo napredek svojega učenca. Zanimivo je, ko si ob zaključku šolanja lahko učenci, učitelji in starši ogledajo prvi nastop nekega učenca v 1. razredu GŠJ. To pomeni, da se vidi, koliko je napredoval in kaj je v času šolanja na glasbeni šoli dosegel. Hkrati pa z nastopi in koncerti šola seveda prikazuje svojo dejavnost in pokaže rezultate svojega dela staršem in lokalnemu okolju, v katerem deluje. Nastopi in koncerti, tako glasbeni kot baletni, minejo, spomin nanje pa s pomočjo posnetkov ostane.

V Preglednici 3 je predstavljen pregled videoposnetkov koncertov ali nastopov, ki so se dogajali na Glasbeni šoli Jesenice od začetka leta 2003 do konca leta 2020. Zakaj smo izbrali to obdobje, smo že navedli pri razlagi Preglednice 1. Videoposnetke koncertov in nastopov smo razdelili po kategorijah, kar je razvidno iz prvega stolpca preglednice. V drugem stolpcu tabele je prikazano število videoposnetkov posameznih kategorij koncertov. V tretjem stolpcu je prikazan delež videoposnetkov posamezne kategorije nastopov glede na vse videoposnetke koncertov in nastopov, ki so se dogajali na Glasbeni šoli Jesenice. Poleg videoposnetkov z načinom nabave »lastna izdaja« so tukaj upoštevani tudi videoposnetki z načinom nabave »stari fond« za izbrano obdobje.

Preglednica 3: *Pregled videoposnetkov, izdanih na Glasbeni šoli Jesenice (2003–2020)*

Videoposnetki	Število	Odstotek
Nastopi prvošolcev	38	30,89
Božično-novoletni koncerti	20	16,26
Srečanja harmonikarskih orkestrov	17	13,82
Baletne predstave	14	11,38
Abonmajski koncerti	12	9,76
Od tona do glasbe	8	6,50
Sodelovanje z glasbeno šolo iz Nagolda in Brna	5	4,07
Koncerti ob obletnicah GŠJ	4	3,25
Nastopi učencev, ki končujejo Glasbeno šolo Jesenice	3	2,44
Koncert učiteljev	2	1,63
Skupaj	123	100,00

Koledar Glasbene šole Jesenice je bil izdan leta 2017 ob 70-letnici šole. S fotografijami in rdeče obrobljenimi datumi, ki označujejo dogodke na šoli, je šola nagovarjala k skupnemu praznovanju in udeležbi na glasbenih in plesnih produkcijah v jubilejnem letu. Koledar je bil seveda oblikovan iz fotografij, ki se hranijo v arhivu šole in predstavljajo njeno delovanje. Na zadnji strani koledarja so navedeni podatki o fotografijah, ki se nahajajo pri posameznih mesecih, podatki o izdajatelju in založniku (Glasbena šola Jesenice), uredniškem odboru (Natalija Šimunović, Saša Golob, Maja Repe, Barbara Volčič), avtorstvu fotografij (Sašo Valjavec, arhiv Glasbene šole Jesenice), oblikovanju in tisku (Antus Jesenice), nakladi (500 izvodov), ter kraju in datumu izdaje (Jesenice, december 2016).

2.4 Predstavitev člankov o Glasbeni šoli Jesenice v lokalnih serijskih publikacijah

Od leta 2017 dalje je članke, vezane na Glasbeno šolo Jesenice, v sistem COBISS vnesla knjižničarka, zaposlena na šoli (Preglednica 4).

Članki o Glasbeni šoli Jesenice so bili od leta 2017 objavljeni v naslednjih lokalnih serijskih publikacijah: Gorenjskem glasu, Jeseniških novicah, Novicah občine Žirovnica in Zgornjesavc'u (Preglednica 5). Šola poudarja objavljanje v lokalnih serijskih publikacijah zato, ker je najpomembnejše, da je o dogajanju na šoli obveščena lokalna skupnost.

V pregled smo vključili članke o Glasbeni šoli Jesenice v lokalnih serijskih publikacijah od začetka leta 2017 do konca leta 2020, saj pred tem člankov o Glasbeni

šoli Jesenice, objavljenih v lokalnih medijih, nismo sistematično vnašali v sistem COBISS.

Preglednica 4: Pregled števila in deleža člankov o GŠJ po letih (2017–2020)

Leto	Število vnesenih člankov	Odstotek
2017	44	22,11
2018	65	32,66
2019	62	31,16
2020	28	14,07
Skupaj	199	100,00

Preglednica 5: Pregled števila in deleža člankov o GŠJ po serijskih publikacijah (2017–2020)

Serijska publikacija	Število vnesenih člankov	Odstotek
Gorenjski glas	24	12,06
Jeseniške novice	130	65,32
Novice občine Žirovnica	22	11,06
Zgornjesav'c	23	11,56
Skupaj	199	100,00

3 Zasnova in metodologija raziskave

Glede na to, da je knjižnica na Glasbeni šoli Jesenice že od leta 2009 vključena v sistem COBISS in da knjižnično gradivo in članke o Glasbeni šoli Jesenice vnašamo v ta sistem, smo ga seveda uporabili tudi pri pripravi bibliografske predstavitve GŠJ. Programska oprema COBISS3 omogoča tudi izpis bibliografij. Odločili smo se za abecedni izpis bibliografije, saj izpis po UDK ni smiselni, ker gre v vseh primerih za izdaje ali objave s področja glasbe. Odločili smo se za format izpisa bibliografske enote ISO 690, ker se nam je zdel najbolj primeren za predstavitev enot v okviru tega prispevka, saj standard ISO 690 predpisuje smernice za bibliografske navedbe in citiranje virov informacij (SIST ISO 690:2010. Slovenski standard. Smernice za bibliografske navedbe in citiranje virov informacij, 2010). Bibliografiji sta bili izdelani 8. 9. 2021.

Podatki, ki naj bi sestavljali referenco, so glede na SIST ISO 690:2010. Slovenski standard. Smernice za bibliografske navedbe in citiranje virov informacij (2010, str. 4) naslednji:

- ime ali imena avtorjev (če so na voljo),
- naslov,
- vrsta gradiva (če je to ustrezno),

- izdaja,
- informacije o založništvu (kraj in založnik),
- datum (leto se ponovi samo, če je potreben bolj popoln datum, npr. pri serijskih publikacijah),
- naslov serijske publikacije (če je to ustrezno),
- oštevilčenje znotraj vira,
- standardni identifikator (če je to ustrezno),
- informacije o razpoložljivosti, dostopu in lokaciji,
- dodatne splošne informacije,
- leto izida sledi imenu avtorja oziroma avtorjev.

4 Rezultati

Bibliografija izdaj Glasbene šole Jesenice (2003–2020) popisuje vse publikacije, katerih izdajatelj je bila od začetka leta 2003 do konca leta 2020 Glasbena šola Jesenice. Publikacije so podrobneje predstavljene v poglavju *Predstavitev založniške dejavnosti na Glasbeni šoli Jesenice*. V istem poglavju je pojasnjen tudi izbor časovnega obdobja, za katerega je izdelana bibliografija.

Za izpis bibliografije je bil uporabljen naslednji iskalni parameter: »pu=glasbena šola and kw=jesenice and py=2003:2020«.

Bibliografija člankov o Glasbeni šoli Jesenice v lokalnih serijskih publikacijah (2017–2020) popisuje vse članke, ki so bili v lokalnih serijskih publikacijah objavljeni od začetka leta 2017 do konca leta 2020. Članki so podrobneje predstavljeni v poglavju *Predstavitev objav o Glasbeni šoli Jesenice v lokalnih serijskih publikacijah*. V istem poglavju je pojasnjen tudi izbor časovnega obdobja, za katerega je bila izdelana bibliografija.

Za izpis bibliografije je bil uporabljen naslednji iskalni parameter: »kw=glasbena šola jesenice/art and py=2017:2020«.

4.1 Bibliografija izdaj Glasbene šole Jesenice (2003–2020)

1. AHAČIČ, Mojca (izvajalec). Koncert : kljunasta flavta, klavir : Gledališče Tone Čufar, 1. junija 2004. Jesenice: Glasbena šola, 2004. 1 CD (59 min, 5 sek), stereo. [COBISS.SI-ID 51711235]
2. Antoine de Saint-Exupéry - Bistvo je očem nevidno. 1 : letna predstava baletnega oddelka : Jesenice, 13. april 2017. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2017. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024695382]

3. Baletni večer in Ipavčev večer : godalni orkester z gosti : Jesenice, 15. maj 2009. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2009. 1 video DVD (81 min, 3 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024826710]
4. Baletni večer : Jesenice, 1. junij 2007. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2007. 1 video DVD (59 min, 54 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024831830]
5. Baletni večer : Jesenice, 12. maj 2006. Jesenice: Glasbena šola, 2006. 1 video DVD (69 min, 18 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024827222]
6. Baletni večer : Jesenice, 16. maj 2008. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2008. 1 video DVD (57 min, 21 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024829526]
7. VALANT, Martina (urednik). Big band Glasbene šole Jesenice. Jesenice: Glasbena šola, 2006. 1 CD (26 min, 53 sek). [COBISS.SI-ID 1024056662]
8. Big Band Glasbene šole Jesenice. Jesenice: Glasbena šola, 2012. 1 CD (39 min, 34 sek). [COBISS.SI-ID 1024211798]
9. Božično - novoletni koncert : Jesenice, 17. december 2009. Jesenice: Glasbena šola, 2009. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024051030]
10. Božično - novoletni koncert : Jesenice, 20. december 2012. Jesenice: Glasbena šola, 2012. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024274006]
11. Božično - novoletni koncert : Kranjska Gora, 15. 12. 2016. Jesenice: Glasbena šola, 2015. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024664406]
12. Božično-novoletni koncert Glasbene šole Jesenice : Gledališče Toneta Čufarja Jesenice, četrtek, 21. 12. 2017. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2018. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024734806]
13. Božično-novoletni koncert : Breznica, 19. december 2016. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2016. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024673366]
14. Božično-novoletni koncert : Jesenice, 15. december 2011. Jesenice: Glasbena šola, 2011. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024182614]
15. Božično-novoletni koncert : Jesenice, 17. december 2015. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2015. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024597334]
16. Božično-novoletni koncert : Jesenice, 18. december 2008. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2008. 1 video DVD (97 min, 56 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024830806]
17. Božično-novoletni koncert : Jesenice, 18. december 2014. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2014. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024449878]
18. Božično-novoletni koncert : Jesenice, 19. december 2013. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2013. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024341078]
19. Božično-novoletni koncert : Jesenice, 19. december 2019. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2019. 1 video DVD (71 min, 13 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024830550]
20. Božično-novoletni koncert : Jesenice, 20. 12. 2018. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2018. 1 video DVD (74 min, 29 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024796758]
21. Božično-novoletni koncert : Jesenice, 20. december 2007. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2007. 1 video DVD (78 min, 37 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024831062]

22. Božično-novoletni koncert : Jesenice, 23. december 2010. Jesenice: Glasbena šola, 2010. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024095318]
23. Božično-novoletni koncert : Jesenice, Gledališče Tone Čufar, 23. decembra 2004. Jesenice: Glasbena šola, 2004. 1 CD (51 min, 28 sek), stereo. [COBISS.SI-ID 51705603]
24. Družina Jeraša in glasba : Jesenice, 18. marec 2008. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2008. 1 video DVD (119 min, 34 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024830038]
25. Glasba skozi obdobja : projekt »Od tona do glasbe« : Jesenice, 27. oktober 2011. Jesenice: Glasbena šola, 2011. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024173654]
26. Koncert [Glasbene šole Jesenice - SLO in Glasbene šole Nagold - D] : Jesenice, 9. maj 2014. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2014. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024390230]
27. Koncert učencev, ki končujejo nižjo oz. višjo stopnjo : dvorana Glasbene šole Jesenice, 17. april 2014. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2014. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024373590]
28. Lahkih nog naokrog : zaključna predstava baletnega oddelka : Jesenice, 24. aprila 2014. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2014. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024381782]
29. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 27. marec 2014. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2014. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024373078]
30. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 27. marec 2014. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2014. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024373334]
31. VALANT, Martina (urednik). Publikacija za šolsko leto 2016/2017. Jesenice: Glasbena šola, 2016. 24 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 1024650070]
32. JARC, Klavdija (urednik), VALANT, Martina (urednik). Publikacija za šolsko leto 2017/2018. Jesenice: Glasbena šola, 2017. 23 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 1024709974]
33. JAMAR, Nina (urednik), VALANT, Martina (urednik). Publikacija za šolsko leto 2020/2021. Jesenice: Glasbena šola, 2020. 24 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 27363331]
34. VALANT, Martina (urednik), JAMAR, Nina (urednik). 60 let Glasbene šole Jesenice : 1947-2007. Jesenice: Glasbena šola, 2007. 60 str., ilustr. ISBN 978-961-92084-0-3. [COBISS.SI-ID 232868352]
35. Šolska kronika za šolsko leto 2017/2018. Jesenice: Glasbena šola, 2018. [14] str. [COBISS.SI-ID 1024787286]
36. DEMŠAR ZUPAN, Elizabeta (urednik), JAMAR, Nina (urednik), VALANT, Martina (urednik), JARC, Klavdija (urednik), PIOTROVSKA, Blanka (urednik), VRHNJAK, Karin (urednik). Utrip zadnjega desetletja [i. e. desetletja] : [Glasbena šola Jesenice : 70]. Jesenice: Glasbena šola, 2017. 75 str., ilustr. ISBN 978-961-92084-1-0. [COBISS.SI-ID 289850112]
37. In spet mine leto --- : baletna predstava : Jesenice, 15. maj 2012. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2012. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024225622]
38. JERAŠA, Domen (skladatelj). Skladbe za klavir in harmoniko. Jesenice: Glasbena šola, 2012. 35 str. [COBISS.SI-ID 260723200]

39. JERAŠA, Domen (skladatelj). Skladbe za kljunasto flavto in flavto. Jesenice: Glasbena šola, 2012. 1 partitura (23 str.). [COBISS.SI-ID 260722688]
40. JERAŠA, Domen (skladatelj). Skladbe za mladinski zbor in klavirsko spremljavo. Jesenice: Glasbena šola, 2012. 1 partitura (8 str.). [COBISS.SI-ID 260722944]
41. Koncert pihalnega kvintete Quintologija : Jesenice, 29. marec 2012. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2012. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024211286]
42. Koncert posvečen materinskemu dnevu : 25. marec 2005. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2005. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024479574]
43. Koncert posvečen pesniku iz Vrbe : evropskemu velikanu : Žirovnica, 03. februar 2009. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2009. 1 video DVD (53 min, 16 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024829014]
44. Koncert posvečen slovenskemu kulturnemu prazniku : Jesenice, 7. februar 2007. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2007. 1 video DVD (59 min, 17 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024831574]
45. Koncert učiteljev : Jesenice, 29. november 2012. Jesenice: Glasbena šola, 2012. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024271958]
46. Koncert v počastitev materinskega dneva : Jesenice, 25. marec 2004. Jesenice: Glasbena šola, 2004. 1 video DVD (69 min, 23 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024828246]
47. Miklavžev koncert Big banda Glasbene šole Jesenice z gosti : Jesenice, 3. december 2009. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2009. 1 video DVD (49 min, 7 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024825430]
48. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu : Jesenice, 2004 + 2005 + 2006. Jesenice: Glasbena šola, [2010?]. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024060246]
49. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 22. marec 2007. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2007. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024478550]
50. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 22. marec 2012. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2012. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024210774]
51. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 22. marec 2018. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2018. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024744278]
52. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 23. marec 2017. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2017. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024690518]
53. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 24. marec 2011. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2011. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024125782]
54. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 24. marec 2016. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2016. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024622678]
55. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 25. marec 2008. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2008. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024477782]
56. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 25. marec 2009. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2009. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024478294]

57. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 25. marec 2010. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2010. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024057942]
58. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 25. marec 2013. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2013. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024290134]
59. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 26. marec 2019. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2019. 1 video DVD (33 min, 12 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 64895747]
60. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 22. marec 2007. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2007. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024478806]
61. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 22. marec 2012. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2012. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024211030]
62. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 22. marec 2018. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2018. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024744534]
63. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 23. marec 2017. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2017. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024690262]
64. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 24. marec 2011. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2011. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024126038]
65. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 24. marec 2016. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2016. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024622934]
66. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 25. marec 2008. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2008. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024477526]
67. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 25. marec 2009. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2009. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024478038]
68. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 25. marec 2010. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2010. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024058198]
69. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 25. marec 2013. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2013. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024290390]
70. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 26. marec 2015. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2015. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024482390]
71. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2 : Jesenice, 26. marec 2019. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2019. 1 video DVD (30 min, 29 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 64896259]
72. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 1.skupina : Jesenice, 23. marec 2006. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2006. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024479318]
73. Nastop prvošolcev ob materinskem dnevu. 2.skupina : Jesenice, 23. marec 2006. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2006. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024479062]
74. Nastop prvošolčkov ob materinskem dnevu. 1 : Jesenice, 26. marec 2015. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2015. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024482134]
75. Notko. Jesenice: Glasbena šola, 2010-. ISSN 2232-2744. [COBISS.SI-ID 254302464]

76. Od tona do glasbe. Koncertni bonton : Jesenice, 22. oktober 2015. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2015. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024567382]
77. Od tona do glasbe. Od solista do simfoničnega orkestra : Jesenice, 25. oktober 2018. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2018. 1 video DVD (46 min, 40 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024780630]
78. Pet elementov življenja : zaključna predstava baletnega oddelka : Jesenice, 13. april 2015. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2015. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024498006]
79. Petruška : letna predstava baletnega oddelka Glasbene šole Jesenice : Jesenice, 26. april 2018. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2018. 1 video DVD (42 min, 28 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024747862]
80. POGAČNIK, Drejc (skladatelj), URBANC, Irena (urednik). Priročnik za korepetitorje baleta. Jesenice: Glasbena šola, 2017. 90 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 289835008]
81. Pravljjično popotovanje : letna predstava baletnega oddelka Glasbene šole Jesenice : Jesenice, 25. april 2019. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2019. 1 video DVD (61 min, 36 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 64900355]
82. PRIBOŠIČ, Janko (skladatelj), JAMAR, Nina (urednik). Zbrana dela. Jesenice: Glasbena šola, 2007. 1 partitura (104 str.). [COBISS.SI-ID 232815616]
83. Projekt Od tona do glasbe. Od blues tona do rap glasbe : Jesenice, 24. oktober 2019. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2019. 1 video DVD (55 min, 59 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024824406]
84. Simfonični orkester Jesenice : gostje Katrinās. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2019. 1 video DVD (65 min, 41 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 33105411]
85. Skupni koncert Glasbene šole Brno, CZ in Glasbene šole Jesenice, SLO : Jesenice, 26. marec 2010. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2010. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024057686]
86. Slavnostni koncert ob 70-letnici Glasbene šole Jesenice. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2018. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024735062]
87. Slavnostni koncert : 60 let Glasbene šole Jesenice : Jesenice, 17. maj 2007. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2007. 1 video DVD (85 min, 43 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024832086]
88. 35. srečanje glasbenih šol Gorenjske in zamejstva : Radovljica, 17. april 2009. Radovljica: Glasbena šola, cop. 2009. 1 video DVD (105 min, 57 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024826966]
89. 30. srečanje glasbenih šol Gorenjske in zamejstva : Jesenice, 16. april 2004. Jesenice: Glasbena šola, 2004. 1 video DVD (97 min, 30 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024827478]
90. 3. srečanje harmonikarskih orkestrov Slovenije. Del 1 : Jesenice, 2. april 2005. Jesenice: Glasbena šola, 2005. 1 video DVD (106 min, 55 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024827734]

91. 3. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije. Del 2 : Jesenice, 2. april 2005. Jesenice: Glasbena šola, 2005. 1 video DVD (97 min, 35 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024827990]
92. 4. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : Jesenice, 15. april 2007. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2009. 2 video DVD-ja, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024832342]
93. 10. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : dopoldanski del : Jesenice, 6. april 2019. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2019. 1 video DVD (94 min 44 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 64897283]
94. 10. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : popoldanski del : Jesenice, 6. april 2019. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2019. 1 video DVD (108 min 5 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 64897795]
95. 5. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : dopoldanski del : Jesenice, 4. april 2009. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2009. 1 video DVD (96 min, 43 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024825686]
96. 5. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : popoldanski del : Jesenice, 4. april 2009. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2009. 1 video DVD (93 min, 58 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024825942]
97. 6. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : dopoldanski del : Jesenice, 9. april 2011. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2011. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024128854]
98. 6. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : popoldanski del : Jesenice, 9. april 2011. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2011. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024128598]
99. 7. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : dopoldanski del : Jesenice, 6. april 2013. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2013. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024290646]
100. 7. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : popoldanski del : Jesenice, 6. april 2013. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2013. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024290902]
101. 9. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : dopoldanski del : Jesenice, 8. april 2017. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2017. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024689750]
102. 9. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : popoldanski del : Jesenice, 8. april 2017. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2017. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024690006]
103. 8. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : dopoldanski del : Jesenice, 11. april 2015. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2015. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024498518]
104. 8. srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije : popoldanski del : Jesenice, 11. april 2015. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2015. 1 video DVD, barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024498262]

105. VALANT, Martina (urednik). 60 let Glasbene šole Jesenice : 1947-2007. Jesenice: Glasbena šola, [2007?]. 1 CD (52 min, 46 sek). [COBISS.SI-ID 1024056918]
106. ŠIMUNOVIČ, Natalija. Koncertni bonton. Jesenice: Glasbena šola, 2010. 12 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 1024085590]
107. Zahvalni koncert bivšemu županu Borisu Bregantu : Jesenice, 15. december 2006. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2006. 1 video DVD (83 min, 9 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024829270]
108. Zaključni javni koncert za šolsko leto 2003-2004 : Dvorana na Javorniku, 2. junija 2004. Jesenice: Glasbena šola, 2004. 1 CD (39 min, 39 sek), stereo. [COBISS.SI-ID 51706627]
109. Zaključni koncert učencev 6. razreda : Dvorana na Slovenskem Javorniku, 23. maja 2003. Jesenice: Glasbena šola, 2003. 1 CD (73 min, 01 sek), stereo. [COBISS.SI-ID 52547331]
110. Zaključni koncert za šolsko leto 2002/2003 : Dvorana na Slovenskem Javorniku, 6. junija 2003. Jesenice: Glasbena šola, 2003. 1 CD (37 min, 38 sek), stereo. [COBISS.SI-ID 52540419]
111. Zaključni nastopi učencev 1. razredov : Javornik - Koroška Bela, 29. maj 2003. Jesenice: Glasbena šola, cop. 2003. 1 video DVD (52 min, 36 sek), barve, zvok. [COBISS.SI-ID 1024829782]

4.2 Bibliografija člankov o Glasbeni šoli Jesenice v lokalnih serijskih publikacijah (2017–2020)

1. AHAČIČ, Marjana. Baletno tekmovanje. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. sep. 2018, letn. 17, št. 9, str. 19, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 74426115]
2. AHAČIČ, Marjana. Letos tudi plesna pripravnica. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. nov. 2019, letn. 18, št. 11, str. 16, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 13265565]
3. AHAČIČ, Marjana. Mladi glasbeniki zaključili šolsko leto. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. jul. 2019, letn. 18, št. 7, str. 21, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 13261725]
4. AHAČIČ, Marjana. Novoletni koncert. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. jan. 2019, letn. 18, št. 1, str. 25, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 74425859]
5. AHAČIČ, Marjana, PETERNEL, Urška. Pomlad v znamenju tekmovanj in koncertov. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. maj 2019, letn. 18, št. 5, str. 24, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 13248413]
6. AHAČIČ, Marjana. Praznični koncert mladih glasbenikov. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. feb. 2018, letn. 17, št. 2, str. 12, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 75229187]

7. AHAČIČ, Marjana. Srečanje sedmih glasbenih šol. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 7. apr. 2017, letn. 70, št. 28, str. 10, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 74435331]
8. AHAČIČ, Marjana. Torek je dan za nastope. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. jan. 2016, letn. 16, št. 1, str. 9, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 12841117]
9. AHAČIČ, Marjana. Zlati mladi tolkalist. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. apr. 2020, letn. 19, št. 4, str. 23, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 74425091]
10. AHAČIČ, Marjana. Županova petka letos za šest deklet. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. jul. 2019, letn. 18, št. 7, str. 10–12, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 74425603]
11. Božično-novoletni koncert Glasbene šole Jesenice. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 19. jan. 2018, letn. 13, št. 1, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74417411]
12. Bronasta plaketa Hani Žagar. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 22. nov. 2019, letn. 14, št. 17, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74408963]
13. Drugo mesto violinistke Julije. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 20. dec. 2019, letn. 14, št. 19, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74408451]
14. Glasbena tržnica in železarske igre. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 26. apr. 2019, letn. 14, št. 7, str. 11. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74737667]
15. HORVAT, Maja (intervjuvanec). Vadi za nove koncerte. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 2. okt. 2020, letn. 15, št. 17, str. 6, fotogr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 42852355]
16. JARC, Klavdija. Baletno tekmovanje TUTU 2018. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. sep. 2018, letn. 13, št. 4, str. 15, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 74431235]
17. JARC, Klavdija. Božično-novoletni koncert. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. mar. 2019, letn. 14, št. 1, str. 22, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 74430467]
18. JARC, Klavdija. Glasbeno šolo obiskuje 71 učencev. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. dec. 2017, letn. 12, št. 6, str. 16, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 74432003]
19. JARC, Klavdija. Novičke iz Glasbene šole Jesenice. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. jul. 2018, letn. 13, št. 3, str. 16, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 75233283]
20. JARC, Klavdija. Pomlad v glasbeni šoli. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. maj 2020, letn. 15, št. 2, str. 21, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 75232771]
21. JARC, Klavdija. Praznični koncert Glasbene šole Jesenice. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. feb. 2020, letn. 15, št. 1, str. 20, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 74429699]

22. JARC, Klavdija. Tekmovanje mladih glasbenikov. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. mar. 2019, letn. 14, št. 1, str. 22. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 74430723]
23. JARC, Klavdija. Uspehi mladih glasbenikov. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. maj 2018, let. 13, št. 2, str. 20, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 13203869]
24. JARC, Klavdija. V žirovniškem oddelku GŠ Jesenice. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. dec. 2019, letn. 14, št. 6, str. 19, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 74429955]
25. Jesenice bodo gostile harmonikarje. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 5. apr. 2019, letn. 14, št. 6, str. 10. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74737923]
26. KAVČIČ, Igor. Desetica za harmonikarske orkestre. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 12. apr. 2019, letn. 72, št. 29, str. 8, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 13245853]
27. KAVČIČ, Igor. Dvainštirideset zlatih. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 10. feb. 2017, letn. 70, št. 12, str. 10. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 75231747]
28. KAVČIČ, Igor. Glasba navdušuje in druži. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 17. apr. 2018, letn. 71, št. 31, str. 8, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 74424323]
29. KAVČIČ, Igor. Gorenjska gosti mlade glasbenike. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 1. mar. 2019, letn. 72, št. 17, str. 10, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 13232797]
30. KAVČIČ, Igor. Gorenjska gostila mlade glasbenike. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 28. mar. 2017, letn. 70, št. 25, str. 8. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 74422787]
31. KAVČIČ, Igor. Tekmovanje mladih glasbenikov. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 17. feb. 2017, letn. 70, št. 14, str. 11, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 12930205]
32. KAVČIČ, Igor. Tradicionalno srečanje glasbenih šol Gorenjske in zamejstva. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 31. mar. 2017, letn. 70, št. 26, str. 9. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 75231235]
33. KAVČIČ, Igor. Uspešni Gorenjci. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 26. mar. 2019, letn. 72, št. 24, str. 10, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 74423811]
34. KAVČIČ, Igor. Violinistka, ki igra drugače. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 2. nov. 2018, letn. 13, št. 16, str. 11, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13217949]
35. Koncert bo konec maja. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. maj 2018, letn. 17, št. 5, str. 14, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 75228675]
36. Koncert dijakov in študentov. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 24. mar. 2017, letn. 12, št. 5, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74422019]
37. Koncert glasbenih družin. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 6. apr. 2018, letn. 13, št. 6, str. 8. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74433283]
38. Koncert učiteljev Glasbene šole Jesenice. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 22. nov. 2019, letn. 14, št. 17, str. 16. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74409731]

39. Koncert v Ljudskem domu. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. dec. 2018, letn. 17, št. 12, str. 16. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 75228163]
40. KOVAČIČ, Suzana P. Dekle s harfo, ki poboža dušo. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. sep. 2020, letn. 19, št. 9, str. 21, fotogr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 27461635]
41. KOVAČIČ, Suzana P. Učenje glasbil in plesa na daljavo. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. dec. 2020, letn. 19, št. 12, str. 30, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 41095683]
42. KRŽAN, Petra. Literarni večer z Natalijo Šimunovič. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. dec. 2017, letn. 12, št. 6, str. 12, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 74432515]
43. KUS, Polona. Pot kulturne dediščine v očeh slikarjev. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. feb. 2020, letn. 15, št. 1, str. 15, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 75232003]
44. KUS, Polona. Predstavitev romana Elegija. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. dec. 2019, letn. 14, št. 6, str. 15. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 75233027]
45. KUS, Polona. Slikarska razstava posvečena Antonu Janši. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. mar. 2018, letn. 13, št. 1, str. 13, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 75233539]
46. Mladi kranjskogorski glasbeniki. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. apr. 2018, letn. 17, št. 4, str. 15, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 13202333]
47. Moč rdeče v fotografiji. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 30. jun. 2017, letn. 12, št. 10, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75225859]
48. Na ogled nagrajena ustvarjalnost fotografov. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 22. feb. 2019, letn. 14, št. 3, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74741251]
49. Nova sezona abonmajskih koncertov. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 12. okt. 2018, letn. 13, št. 15, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74416131]
50. Novi razstavi v muzejih. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. maj 2018, letn. 17, št. 5, str. 5. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 75228419]
51. Občinski praznik in dvajset let Občine Žirovnica. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. dec. 2018, letn. 13, št. 6, str. 4, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 74430979]
52. Od harfe do harmonik. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 9. mar. 2018, letn. 13, št. 4, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74434307]
53. Paleta motivov v črno-belih odtenkih. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 3. nov. 2017, letn. 12, št. 16, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75224835]

54. PETERNEL, Urška. Abonma jeseniških glasbenikov in skladateljev. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 24. feb. 2017, letn. 12, št. 3, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 12919453]
55. PETERNEL, Urška. Abonmajski koncert mlade harfistke. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 2. nov. 2018, letn. 13, št. 16, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13218205]
56. PETERNEL, Urška. Čestitke, odličnjaki!. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 28. jun. 2019, letn. 14, št. 10, str. 1, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74735875]
57. PETERNEL, Urška. Četrto stoletja harmonikarskega orkestra. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 29. jun. 2018, letn. 13, št. 10, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74416643]
58. PETERNEL, Urška. Član kvarteta tudi učitelj. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 27. mar. 2020, letn. 15, št. 6, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13283741]
59. PETERNEL, Urška. Deset zlatih tekmovalcev. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 24. feb. 2017, letn. 12, št. 3, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 12919197]
60. PETERNEL, Urška. Devetdeset let mesta. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. mar. 2019, letn. 14, št. 4, str. 1, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74739715]
61. PETERNEL, Urška. Devetdesetletni jubilej in praznik Jesenic. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 22. mar. 2019, letn. 14, št. 5, str. 1–3, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13235613]
62. PETERNEL, Urška. Dijaki in študenti na domačem odru. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 5. apr. 2019, letn. 14, št. 5, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13244829]
63. PETERNEL, Urška. Družine in glasba. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 5. apr. 2019, letn. 72, št. 27, str. 23, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 74423555]
64. PETERNEL, Urška. Družine, ki jih povezuje glasba. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 26. apr. 2019, letn. 14, št. 7, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13247645]
65. PETERNEL, Urška. Duo Mlejniki-Vukadinovič. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 31. jan. 2020, letn. 15, št. 2, str. 15, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74732803]
66. PETERNEL, Urška. Dva učenca orgel. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 3. feb. 2017, letn. 12, št. 2, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 12884381]
67. PETERNEL, Urška. Dvainpetdeset najboljših pri županu. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 4. jul. 2017, letn. 70, št. 53, str. 21, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 75230979]
68. PETERNEL, Urška. Dvesto učencev na božično-novoletnem koncertu. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 18. jan. 2019, letn. 14, št. 1, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13229981]

69. PERNEL, Urška. E-nastopi učencev. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 18. dec. 2020, letn. 15, št. 22, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 43506947]
70. PERNEL, Urška. Festival družin. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 24. mar. 2017, letn. 12, št. 5, str. 10. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74421763]
71. PERNEL, Urška (avtor, fotograf). Festival družin v Kolpernu. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 7. apr. 2017, letn. 12, št. 6, str. 9, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13018013]
72. PERNEL, Urška. Festival glasbenih družin. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 4. apr. 2017, letn. 70, št. 27, str. 24, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 13013661]
73. PERNEL, Urška. Glasba prek videoklicev. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 14. apr. 2020, letn. 15, št. 7, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13284509]
74. PERNEL, Urška. Glasba, energija, čustva. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 2. nov. 2018, letn. 13, št. 16, str. 9, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13217693]
75. PERNEL, Urška. Glasbena šola : gospa zrelih let. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 3. feb. 2017, letn. 12, št. 2, str. 8, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 12884893]
76. PERNEL, Urška. Glasbene družine skupaj na odru. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. apr. 2017, letn. 16, št. 4, str. 20. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 13040797]
77. PERNEL, Urška. Glasbene družine spet navdušile. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 26. apr. 2018, letn. 13, št. 7, str. 9, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13203101]
78. PERNEL, Urška. Glavni trg v Nagoldu nosi ime Jesenice. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 11. okt. 2019, letn. 14, št. 15, str. 1–2, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74409987]
79. PERNEL, Urška. Igre ritma mladih glasbenic. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 18. maj 2018, letn. 13, št. 8, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75223299]
80. PERNEL, Urška. Jubilej glasbene šole. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 28. apr. 2017, letn. 12, št. 7, str. 1, 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13055645]
81. PERNEL, Urška. Kakšnih Jesenic si želim?. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 18. maj 2018, letn. 13, št. 8, str. 9, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75223811]
82. PERNEL, Urška. Ko praznujejo Jesenice. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 24. mar. 2017, letn. 12, št. 5, str. 1–3, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74421507]
83. PERNEL, Urška. Koncert jeseniških simfonikov. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 17. maj 2019, letn. 14, št. 8, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13249437]
84. PERNEL, Urška. Koncert ob osemdesetletnici Matije Lorenza. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 7. dec. 2018, letn. 13, št. 18, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13219997]

85. PERNEL, Urška. Koncert očeta in hčerke. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 9. jun. 2017, letn. 12, št. 9, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74421251]
86. PERNEL, Urška. Koncert učiteljev z glasbenim voščilom. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 20. dec. 2019, letn. 14, št. 19, str. 9, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 1024828758]
87. PERNEL, Urška. Koncert, poln klasičnih biserov. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 24. maj 2019, letn. 72, št. 41, str. 25, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 74423299]
88. PERNEL, Urška. Na domačem odru. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 23. mar. 2018, letn. 13, št. 5, str. 11, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75224323]
89. PERNEL, Urška. Najboljši pri županu. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 30. jun. 2017, letn. 12, št. 10, str. 1, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75225603]
90. PERNEL, Urška. Najlepši balkoni, vrtovi ---. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 3. nov. 2017, letn. 12, št. 16, str. 2, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75224579]
91. PERNEL, Urška. Naziv častni občan Petru Papiću. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 1. feb. 2019, letn. 14, št. 2, str. 1, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74412803]
92. PERNEL, Urška. Nov razstavi prostor na Občini Jesenice. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 14. feb. 2020, letn. 15, št. 3, str. 11, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74732547]
93. PERNEL, Urška. Novi defibrilatorji. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 25. avg. 2017, letn. 12, št. 12, str. 11. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75225347]
94. PERNEL, Urška. Občina s kulturo v srcih ljudi. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 6. jdec. 2019, letn. 72, št. 97, str. 5, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 75230211]
95. PERNEL, Urška. Od Mozarta do bratov Avsenik. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 18. maj 2018, letn. 13, št. 8, str. 11, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13205405]
96. PERNEL, Urška. Od šolskih tablic do pionirske knjižice. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 23. mar. 2018, letn. 13, št. 5, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13201565]
97. PERNEL, Urška. Od tona do glasbe. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 6. dec. 2019, letn. 14, št. 18, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 1024824918]
98. PERNEL, Urška. Odprla so se vrata šol. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 4. sep. 2020, letn. 15, št. 15, str. 1, 3, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74731523]
99. PERNEL, Urška. Pevski kulturni šopek. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 22. feb. 2019, letn. 14, št. 3, str. 11, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74741507]
100. PERNEL, Urška. Plakete in nagrade učencev glasbene šole. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 27. mar. 2020, letn. 15, št. 6, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13283997]
101. PERNEL, Urška. Poletje na Stari Savi 2019. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 7. jun. 2019, letn. 14, št. 9, str. 12. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74736387]

102. PETERNEL, Urška. Preplet glasbe in literature. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 19. jan. 2018, letn. 13, št. 1, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13198749]
103. PETERNEL, Urška. Priznanja in nagrade za učence. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 9. jun. 2017, letn. 12, št. 9, str. 10. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13158557]
104. PETERNEL, Urška. Prvi abonmajski koncert. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. nov. 2019, letn. 14, št. 16, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 1024823894]
105. PETERNEL, Urška. Prvi učenec glasbene šole, ki violino igra že sedemdeset let. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 17. mar. 2017, letn. 70, št. 22, str. 22, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 12974237]
106. PETERNEL, Urška. Razstava del slikarske šole. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 24. feb. 2017, letn. 12, št. 3, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74422275]
107. PETERNEL, Urška. Recital Mance Noč. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 27. jul. 2018, letn. 13, št. 11, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13214877]
108. PETERNEL, Urška. Recital violista Mateja Zupančiča. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 27. jul. 2018, letn. 13, št. 11, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13215133]
109. PETERNEL, Urška (avtor, fotograf). Sedemdeset generacij mladih glasbenikov. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 17. jan. 2017, letn. 70, št. 5, str. 4, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 12834717]
110. PETERNEL, Urška. Simfonični orkester. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 7. apr. 2017, letn. 12, št. 6, str. 16. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13018525]
111. PETERNEL, Urška. Simfonični orkester Jesenice v pop preobleki. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 18. sep. 2020, letn. 15, št. 16, str. 16. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74405635]
112. PETERNEL, Urška. Simfonični orkester obljublja poslastico. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 24. mar. 2017, letn. 12, št. 5, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 12982941]
113. PETERNEL, Urška. Simfonični orkester s Katrinas na Stari Savi. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 16. okt. 2020, letn. 15, št. 18, str. 16, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 32930051]
114. PETERNEL, Urška. Skok v glasbeno pomlad. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 24. mar. 2017, letn. 12, št. 5, str. 16. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 12983709]
115. PETERNEL, Urška. Sprejem za najboljše. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 29. jun. 2018, letn. 13, št. 10, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75222787]
116. PETERNEL, Urška. Sprejem za šestinštirideset najboljših. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 26. jun. 2018, letn. 71, št. 51, str. 20, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 75230723]
117. PETERNEL, Urška. Srebrne plakete za učenke. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 2. feb. 2018, letn. 13, št. 2, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13198237]

118. PETERNEL, Urška. Srečanje harmonikarjev. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 28. apr. 2017, letn. 12, št. 7, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13056157]
119. PETERNEL, Urška. Srečanje učencev flavte Gorenjske. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 23. feb. 2018, letn. 13, št. 3, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13199517]
120. PETERNEL, Urška. Šest zlatih plaket. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 7. apr. 2017, letn. 12, št. 6, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13018269]
121. PETERNEL, Urška. Štiristo harmonik na Jesenicah. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 26. apr. 2019, letn. 14, št. 7, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13247133]
122. PETERNEL, Urška. Tekmovanje v baletu. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 27. jul. 2018, letn. 13, št. 11, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13215389]
123. PETERNEL, Urška. Trije učenci na državno tekmovanje. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 28. feb. 2020, letn. 15, št. 4, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74407427]
124. PETERNEL, Urška. Tudi učitelje na odru spremlja trema. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 18. jan. 2019, letn. 14, št. 1, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13229725]
125. PETERNEL, Urška. Učenci vadijo in tudi nastopajo od doma. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 4. dec. 2020, letn. 15, št. 21, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 41096963]
126. PETERNEL, Urška. Učitelji napolnili dvorano. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. dec. 2017, letn. 12, št. 18, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13190557]
127. PETERNEL, Urška. Uspehi učencev. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. mar. 2019, letn. 14, št. 4, str. 8, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13233053]
128. PETERNEL, Urška. Uspešen in varen začetek šolskega leta. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 15. sep. 2017, letn. 12, št. 13, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75225091]
129. PETERNEL, Urška. V znamenju melodij harmonike. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 21. apr. 2017, letn. 70, št. 32, str. 4, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 13042077]
130. PETERNEL, Urška. Večer skladb jeseniške skladateljice. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. dec. 2017, letn. 12, št. 18, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13190301]
131. PETERNEL, Urška. Vpis v glasbeno šolo po spletu. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. maj 2020, letn. 19, št. 5, str. 13. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 74424579]
132. PETERNEL, Urška. Vpis v glasbeno šolo preko spleta. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 28. apr. 2020, letn. 15, št. 8, str. 8, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13183235]

133. PETERNEL, Urška. Zaključila mojstrski razred harmonike. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 17. jan. 2020, letn. 15, št. 1, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74733315]
134. PETERNEL, Urška. Zaključni koncert učencev. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. jun. 2018, letn. 13, št. 9, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74416899]
135. PETERNEL, Urška. Zgodba o Petruški. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 18. maj 2018, letn. 13, št. 8, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75224067]
136. PETERNEL, Urška. Zlati plaketi na državnem tekmovanju. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 26. apr. 2018, letn. 13, št. 7, str. 9, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13203357]
137. PETERNEL, Urška. Zlito sozvočje klarineta in klavirja. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 3. nov. 2017, letn. 12, št. 16, str. 8, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13186973]
138. PETERNEL, Urška. Zvoki rogov v glasbeni šoli. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 6. dec. 2019, letn. 14, št. 18, str. 13, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 1024825174]
139. PETERNEL, Urška. Županov sprejem v Kolpernu. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 22. dec. 2017, letn. 12, št. 19, str. 4, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74417923]
140. PETERNEL, Urška. Županove petice. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 24. jun. 2019, letn. 72, št. 24, str. 20, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 75229955]
141. Poletje na Stari Savi. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 9. jun. 2017, letn. 12, št. 9, str. 16. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74418179]
142. Pravljичnost resničnosti na fotografijah. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 26. apr. 2019, letn. 14, št. 7, str. 9, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74739203]
143. Priznanja za mlade glasbenike. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. jun. 2018, letn. 13, št. 9, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74432771]
144. Projekt Od tona do glasbe. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 16. okt. 2020, letn. 15, št. 18, str. 12. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74733571]
145. Prvi abonmajski koncert te sezone. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 27. sep. 2019, letn. 14, št. 14, str. 6. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74734339]
146. Prvošolčki za materinski dan. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 6. apr. 2018, letn. 13, št. 6, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74433795]
147. RABIČ, Janko (avtor, fotograf). Bogastvo zgodovine in sedanosti Stare Save. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 27. sep. 2019, letn. 14, št. 14, str. 8, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13262493]
148. RABIČ, Janko. Bogata zgodovina kulturne dejavnosti. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 28. apr. 2017, letn. 12, št. 7, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75226627]

149. RABIČ, Janko. Domače gore skozi objektiv Alojza Hlebanje. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. jan. 2020, letn. 19, št. 1, str. 19, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 75227651]
150. RABIČ, Janko. Fotografski utrinki časa Aleša Krivica. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 22. mar. 2019, letn. 14, št. 5, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74738691]
151. RABIČ, Janko. Franc Črv ob osebnem jubileju. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. mar. 2019, letn. 14, št. 4, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74740227]
152. RABIČ, Janko. Glasbena družina Richter. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 28. apr. 2017, letn. 12, št. 7, str. 11, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75226371]
153. RABIČ, Janko. Glasbena poslastica simfoničnega orkestra. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 28. apr. 2017, letn. 12, št. 7, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13055901]
154. RABIČ, Janko. Mozaik domače volne. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 22. nov. 2019, letn. 14, št. 17, str. 16, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74734083]
155. RABIČ, Janko. Osrednja prireditev ob kulturnem prazniku. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 1. feb. 2019, letn. 14, št. 2, str. 8, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74742019]
156. RABIČ, Janko. Pomlajene vrste godbenikov. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 7. apr. 2017, letn. 12, št. 6, str. 5, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75226883]
157. RABIČ, Janko. Praznovanje jeseniških godb. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 26. apr. 2019, letn. 14, št. 7, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74410755]
158. RABIČ, Janko. Priznanji ob prazniku. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 22. feb. 2019, letn. 14, št. 3, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74740995]
159. RABIČ, Janko. Sedemdeset razgibanih let. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 12. okt. 2018, letn. 13, št. 15, str. 1, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74414339]
160. RABIČ, Janko. Slediti svojim sanjam in srcu. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. maj 2020, letn. 15, št. 9, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 14400003]
161. RABIČ, Janko. Telo v barvi skozi objektiv. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 9. jun. 2017, letn. 12, št. 9, str. 16, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75226115]
162. RABIČ, Janko. Ustvarjalci časa. Del 4, Operni pevec Jaka Jeraša. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 1. feb. 2019, letn. 14, št. 2, str. 9, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74412547]
163. RABIČ, Janko. Varnost je vrednota. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. mar. 2019, letn. 14, št. 4, str. 5, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74739971]
164. RABIČ, Janko. Vinko Lavtižar v objektiv ujel ptičke. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 2. nov. 2018, letn. 13, št. 16, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75222275]
165. RABIČ, Janko. Vrhunski koncert klarinetistov. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 16. nov. 2018, letn. 13, št. 17, str. 10, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13218717]

166. RABIČ, Janko. Vrhunski koncert ob dveh jubilejih. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 26. apr. 2019, letn. 14, št. 7, str. 9, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13247389]
167. RAČIČ, Blaž. Bogastvo brezmejnih partnerstev. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 27. sep. 2019, letn. 14, št. 14, str. 2, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74735107]
168. RAČIČ, Blaž. Ponosno sporočilo naše godbe. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 17. maj 2019, letn. 14, št. 8, str. 2, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74737411]
169. Rdeča pika Staneta Vidmarja. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 7. apr. 2017, letn. 12, št. 6, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75227395]
170. Recital Zale Zarje Mesec. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 7. jun. 2019, letn. 14, št. 9, str. 12. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74736899]
171. Regijsko tekmovanje glasbenih šol. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 31. jan. 2017, letn. 70, št. 9, str. 8. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 75231491]
172. ROZMAN, Neža. Barvite krajine Miše Krofl. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. jan. 2019, letn. 18, št. 1, str. 11, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 75227907]
173. Skupna koncerta z Glasbeno šolo Kranj. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 2. feb. 2018, letn. 13, št. 2, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 13198493]
174. SODJA, Andraž. Glasbeni spektakel v cerkvi na Koroški Beli. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 24. avg. 2018, letn. 13, št. 12, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75222531]
175. SODJA, Andraž (avtor, fotograf). Umetniška razstava. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 6. dec. 2019, letn. 14, št. 18, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 1024824662]
176. SODJA, Andraž. V Doliku odprli pregledno razstavo. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 18. maj 2018, letn. 13, št. 8, str. 9, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75223555]
177. Spet odlična Leto Križanič Žorž. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. jan. 2017, letn. 16, št. 1, str. 13, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 75229699]
178. Srečanje harmonikarskih orkestrrov. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 7. apr. 2017, letn. 12, št. 6, str. 6. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75227139]
179. Srečanje harmonikarskih orkestrrov Slovenije. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 7. apr. 2017, letn. 70, št. 28, str. 10. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 74435075]
180. Še do 12. maja poteka vpis v glasbeno šolo. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 8. maj 2020, letn. 15, št. 9, str. 13. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74406403]
181. ŠUBIC, Ana. Harfa je čarobna. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 6. apr. 2018, letn. 71, št. 28, str. 23, ilustr. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 13202077]
182. ŠUBIC, Ana. Obetavna mlada harfistka iz Mojstrane. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. maj 2018, letn. 17, št. 5, str. 24, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 75228931]

183. Tekmovanje mladih glasbenikov. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 6. mar. 2018, letn. 71, št. 19, str. 8. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 74422531]
184. Učenca trobil v Beogradu. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 5. apr. 2019, letn. 14, št. 5, str. 9. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74412035]
185. Učenke violine na tekmovanju Svirel. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 6. apr. 2018, letn. 13, št. 6, str. 10. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74434051]
186. Uspešni na tekmovanju. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. mar. 2017, letn. 16, št. 3, str. 13. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 75229443]
187. V. S., PETERNEL, Urška. Praznik Kranja in Žirovnice. *Gorenjski glas*. [Tiskana izd.]. 30. nov. 2018, letn. 71, št. 96, str. 14. ISSN 0352-6666. [COBISS.SI-ID 75230467]
188. VALANT, Martina. Odlični uspehi glasbenikov. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. maj 2017, letn. 12, št. 2, str. 18, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 13086365]
189. VALANT, Martina. Recital violinistk Eve in Tine. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. jul. 2019, let. 14, št. 3, str. 18, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 13252509]
190. VALANT, Martina. Tekmovanje mladih glasbenikov. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. maj 2019, letn. 14, št. 2, str. 18, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 74430211]
191. VALANT, Martina. Uspehi mladih glasbenikov. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. mar. 2017, letn. 12, št. 1, str. 18, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 75234051]
192. VALANT, Martina. Uspešen koncert Simfoničnega orkestra Jesenice. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. okt. 2020, let. 15, št. 5, str. 13, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 34946819]
193. VRHNJAK, Karin. Pouk glasbe in plesa na daljavo. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. dec. 2020, let. 15, št. 6, str. 22, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 46642947]
194. Zaključni recitali. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 26. jul. 2019, letn. 14, št. 11, str. 12, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74410243]
195. Zlata Ana in srebrni Marko. *Zgornjesav'c : priloga Gorenjskega glasa za vse občanke in občane v občini Kranjska Gora*. apr. 2020, letn. 19, št. 4, str. 30, ilustr. ISSN 1580-7991. [COBISS.SI-ID 74425347]
196. Zlate in srebrne plakete na TEMSIG-u. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 5. apr. 2019, letn. 14, št. 5, str. 9. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 74411779]
197. ZUPAN, Jana. Glasbeni spomini Natalije Šimunovič. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. mar. 2018, let. 13, št. 1, str. 20, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 13200797]
198. ZUPAN, Jana. Gostili smo Slavka Avsenika ml. *Novice občine Žirovnica : priloga Gorenjskega glasa za občino Žirovnica*. maj 2017, letn. 12, št. 2, str. 19–20, ilustr. ISSN 1854-4932. [COBISS.SI-ID 75233795]

199. Žabja svatba na fotografijah Aleksandra Čufarja. *Jeseniške novice : časopis občine Jesenice*. 18. maj 2018, letn. 13, št. 8, str. 6, ilustr. ISSN 1854-6188. [COBISS.SI-ID 75223043]

5 Razprava in zaključki

Bibliografiji, predstavljeni v prejšnjem poglavju, sta retrospektivni, ker prinašata popis gradiva za določeno preteklo obdobje in sta zaključeni deli. Bibliografske enote so popisane samo po zunanjih podatkih, zato govorimo o popisnih bibliografijah. Ureditev obeh bibliografij je, kot smo že omenili, abecedna. Bibliografiji spadata med skriti bibliografiji, saj sta priključeni članku. V primeru bibliografije izdaj GŠJ govorimo o posebni bibliografiji izdaj ustanov ali založb. V primeru bibliografije člankov o GŠJ v lokalnih serijskih publikacijah pa gre za posebno bibliografijo člankov iz serijskih publikacij. Bibliografiji sta posebni, ker vsaka od bibliografij izbor bibliografskih enot omeji glede na enega od posebnih kriterijev: ustanova, članki.

Tako z založniško dejavnostjo kot objavami v lokalnih serijskih publikacijah GŠJ skrbi za prikaz svojega delovanja, ki tako ne bo šlo v pozabo. Z bibliografijama je delovanje GŠJ prikazano na enem mestu. Dejavnost glasbene šole je težko redno beležiti. Koncerti se nikoli več ne ponovijo, zato je še toliko bolj pomembno, da se na GŠJ s pomočjo založniške dejavnosti skuša takšne trenutke vsaj deloma narediti trajne. Lepo je, ko se šestošolcu, ki odhaja, s pomočjo posnetka pokaže, kako je igral v prvem razredu. Spomin zanj in za šolo.

En del bibliografske predstavitve Glasbene šole Jesenice je za nami. Glede na to, da smo vključeni v sistem COBISS in da so bili izdaje in članki vanj vneseni sproti, nam priprava ni predstavljala večjih težav. V knjižnici na Glasbeni šoli Jesenice smo se od leta 2003 do sredine leta 2021 večinoma ukvarjali z vnosom gradiva v program Šolska knjižnica (kasneje WinKnj) in sistem COBISS. Z vnosom lastnih izdaj ter člankov o GŠJ v sistem COBISS smo poskrbeli za prepoznavnost šole tudi v širšem okolju. Glede na to, da smo z vnosom knjižničnega gradiva v sistem COBISS zaključili, in glede na to, da so podatki vneseni v katalog, pa je bila naša želja, da bi določeno gradivo še posebej izpostavili. V prvi vrsti lastne izdaje in pa tudi članke o šoli v lokalnih serijskih publikacijah. Najbolj pomembno je, da je delovanje šole prepoznano v lokalnem okolju.

Čaka nas še vnos člankov o Glasbeni šoli Jesenice v lokalnih serijskih publikacijah pred letom 2017. Eden od izzivov, ki bi se jih radi lotili, so biografije ljudi, ki so delovali ali še delujejo na šoli ter njihove osebne bibliografije in prikaz njihovega dela. Čeprav je delo glasbenikov bolj povezano s koncerti in poučevanjem,

bomo skušali poskrbeti, da bodo v sistem COBISS vnesene tudi njihove objave. Zaenkrat smo to počeli nesistematično. V sistem COBISS smo vnesli objave zaposlenih, če smo jih opazili ali smo bili nanje opozorjeni, nismo pa sistematično vodili bibliografij zaposlenih. Pred nami je torej nov strokovni izziv: osebne bibliografije zaposlenih. Kot je iz povedanega razvidno, bi radi, glede na to, da nam je dana možnost delovanja knjižnice v sistemu COBISS, sistem COBISS uporabili tudi za bibliografske namene.

Zahvala

Za pomoč pri raziskavi gre posebna zahvala dr. Alenki Šauperl, redni profesorici na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo. Za podporo pri raziskavi pa gre zahvala mag. Martini Valant, ravnateljici Glasbene šole Jesenice.

Navedeni viri

Frelih, B. (1980). Slovenska glasbena periodika in njen vpliv na zborovsko dejavnost. *Naši zbori*, 32(6), 1–14.

Gobec, M. in Dušinc, M. (1980). Katalog Naših zborov: od I (1946) do XXX (1978). *Naši zbori*, 31(6).

Gobec, M. (2003): Katalog Naših zborov: od 41. (1989) do 52. (2002) letnika. *Naši zbori*, 53(1).

Habjanič, M. (1989). Katalog Naših zborov od XXXI (1979) do XL (1988). *Naši zbori*, 40(6).

Jamar, N. (2020) *JERAŠA, Domen. (1968–)*. Obrazi slovenskih pokrajin. Mestna knjižnica Kranj. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/jerasa-domen/>

Kokošinek, N. (2020). *KLEČ, Radoslav. (1907–1990)*. Obrazi slovenskih pokrajin. Mestna knjižnica Kranj. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/klec-radoslav/>

Krstulović, Z. (1994). Bibliografija založbe Glasbena matica v Ljubljani. *Naši zbori*, 46(6), 1–76.

Krstulović, Z. (2013). Metode izdelave bibliografij skladateljskega opusa. *Knjižnica*, 57(2–3), 151–178.

Krstulović, Z. (2015). Bibliografija Muzikološkega zbornika 1965-2014. (2015). *Muzikološki zbornik*, 51(1).

Logar, J. (1970). *Uvod v bibliografijo*. Narodna in univerzitetna knjižnica.

Mohor, M. (2008). *Glasovi mladih : šolska glasila in njihovo mentorstvo*. Javni sklad RS za kulturne dejavnosti. (Posebna izdaja revije Mentor).

Peternel, U. (2017). Simfonični orkester obljublja poslastico. *Jeseniške novice*, 12(5), 6.

Petrovič, M. (2020). *Gobec, Dimitrij Radovan – Mitja (1938–)*. Obrazi slovenskih pokrajin. Mestna knjižnica Kranj. <https://www.obrazislovenskipokrajin.si/oseba/gobec-dimitrij-radovan-mitja/>

Pogačnik, D. (2017). *Priročnik za korepetitorje baleta*. Glasbena šola Jesenice.

Pribošič, J. (2007). *Zbrana dela*. Glasbena šola Jesenice.

SIST ISO 690:2010. Slovenski standard. Izvlečki za publikacije in dokumentacijo. (2010). Slovenski inštitut za standardizacijo.

Šestdeset let Glasbene šole Jesenice: 1947-2007. (2007). Glasbena šola Jesenice.

Škulj, E. (1992). Kazalo slovenskih glasbenih revij, *Naši zbori*, 44(6).

Škulj, E. (2002). Kazalo slovenskih glasbenih revij II: 1985-2000. Samozal.

Veselko, M. (1984). *Osnove bibliologije in bibliografije*. Zavod RS za šolstvo.

Žumer, F. (1999). Bibliografsko kazalo revije Glasba v šoli za leto 1988. *Glasba v šoli*, 5(1/2), 93–95.

Žumer, F. (2002). Bibliografsko kazalo revije Glasba v šoli za leto 2001. *Glasba v šoli*, 8(1/2), 49–51.

Žumer, F. (2006). Bibliografsko kazalo revije Glasba v šoli za leta od 2002 do 2005. *Glasba v šoli*, 11(2/3), 88–96.

Žumer, F. (2007). Bibliografsko kazalo revije Glasba v šoli za leto 2006. *Glasba v šoli in vrtcu*, 12(2), 96–99.

Žumer, F. (2009). Bibliografsko kazalo revije Glasba v šoli in vrtcu za leti 2007 in 2008. *Glasba v šoli in vrtcu*, 14(2), 65–72.

Dr. Nina Jamar

Glasbena šola Jesenice, Cesta Franceta Prešerna 48, 4270 Jesenice
e-pošta: ninajamar@gmail.com

»Možgane, prosim.« Vzpostavitev in ovrednotenje Zbirk modelov organov v knjižnici Medicinske fakultete Univerze v Mariboru in Univerzitetni knjižnici Maribor

“The brain, please.” The establishment and evaluation of anatomical collection in the Library of the Faculty of Medicine at the University of Maribor and in the University of Maribor Library

Boža Janžeković, Zorica Milinović

Oddano: 1. 7. 2020 – Sprejeto: 17. 2. 2021

1.04 Strokovni članek

1.04 Professional article

UDK 027.7:611(497.4Maribor)

<https://doi.org/10.55741/knj.65.3-4.7>

Izvleček

Namen: Ustanovitev Medicinske fakultete Univerze v Mariboru (MF UM) je vplivala na spremembe v knjižnični dejavnosti na tej univerzi. Na začetku je knjižnično dejavnost novoustanovljene fakultete izvajala Univerzitetna knjižnica Maribor (UKM), kasneje pa je fakulteta vzpostavila lastno matično knjižnico. Pojasniti želimo nastajanje, vlogo, pomen in vrednotenje vpeljanih novih posebnih knjižničnih zbirk v UKM in knjižnici MF UM, na primeru *Zbirke modelov organov in kosti človeškega telesa*. Zbirki smo zgradili zaradi potreb študijskega procesa medicine na Univerzi v Mariboru. Predstavljamo in analiziramo uporabo zbirk v določenem obdobju, in sicer s kazalcema *obrat knjižnične zbirke* in *izposoja na potencialnega uporabnika*, pregledom časovne uporabe sobe dr. Zore Janžeković v UKM in evidenco izposoje *Zbirke modelov organov človeškega telesa in kosti* na MF UM. Z dobljenimi rezultati želimo potrditi uporabnost obeh zbirk, upravičenost vlaganja v upravljanje in potrebo po njuni nadaljnji izgradnji.

Metodologija/pristop: Za oceno uporabnosti knjižničnih zbirk smo zbrali statistične podatke o uporabi *Zbirke modelov organov in kosti človeškega telesa* v UKM in v knjižnici MF UM v različnih obdobjih. Podatke o uporabi zbirke v UKM smo zbrali na podlagi

letnih poročil o delu UKM za obdobje od leta 2004 do 2006, dokumentacije *Evidenca uporabe študijske sobe za anatomijo* med leti 2006 in 2011 ter iz zbirke podatkov programske opreme *Cobiss3 – Izposoja*, kjer se beleži uporaba inventarja in stolov v sobi dr. Zore Janžekovič od leta 2018 dalje. Prav tako smo podatke o izposoji zbirke v knjižnici MF UM pridobili iz izpisov *Cobiss3 – Izposoja*; od vzpostavitve zbirke se izposoja modelov beleži na ta način. Izračunali smo vrednosti dveh kazalcev, *obrata knjižnične zbirke in izposoje na potencialnega uporabnika*, s katerima smo omogočili primerljivost rezultatov.

Rezultati: Ugotovili smo, da obe zbirki dosegata visoke vrednosti uporabe oz. izposoje, kar potrjuje upravičenost nabave, obdelave in nadaljnega razvoja, ter da zbirki nimata bistvenih razlik v uporabi. Prav tako smo ugotovili, da v časovni porazdelitvi uporabnikov oz. izposoje izstopata dva vrha: prvi v pomladnih in drugi v jesenskih mesecih.

Omejitve raziskave: Raziskavo omejuje neenotno zbiranje podatkov, saj knjižnici zbira različne podatke o uporabi posebnih zbirk.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Predstavljamo argumente za upravičenost vzpostavitve obeh knjižničnih zbirk anatomskih modelov, ki smo ju vpeljali na podlagi potreb študija medicine. Z dobljenimi rezultati želimo dopolniti in izboljšati knjižnične storitve v prihodnosti. Izpeljali smo prvo raziskavo, ki se ukvarja z upravičenostjo, uporabnostjo in zgodovinskim razvojem posebnih zbirk v Sloveniji.

Ključne besede: knjižnične zbirke, posebne zbirke, anatomske zbirke, medicina, Univerza v Mariboru

Abstract

Purpose: The establishment of the Faculty of Medicine of the University of Maribor (MF UM) has had an influence on changes in the library activity at the University of Maribor (UM). In the beginning the library activity for the newly established faculty was implemented by the University Library of Maribor (UML), later the faculty has established its own central library MF UM. The purpose of this research is primarily to determine the formation, the role, the meaning and evaluation of the newly introduced special library collections at the UML and the MF UM library such as *A collection of models of the organs and bones of the human body*. The two collections were formed due to the needs of the study process in the field of medicine at the University of Maribor. We present and analyse the usage of collections in a specific period, with indicators “library collection turnover rate” and “loan to a potential user”, to enable overview of usage of the Dr. Zora Janžekovič Room in the UML and the loan of *A collection of models of the organs and bones of the human body* at the MF UM. With acquired results we wish to confirm the usability of both collections, the justification of investment in management and the need for their further formation.

Methodology/approach: For the evaluation of usefulness of library collections we collected statistical data on the usage of *A collection of models of the organs and bones of the human body* in the UML and in the MF UM library through various periods. Data on the usage of the collection in the UML was collected on the basis of annual reports on the work of the UML for the years 2004 to 2006, documentation *Records of usage*

of anatomy study room between the years 2006 and 2011 and from data collection of software *C3 –Loan* where the usage of inventory and chairs has been recorded in the Dr. Zora Janžekovič Room since 2018 onwards. We also gathered the data on loan of the collection at the MF UM library from records of *C3–Loan module*, since already from the establishment of the mentioned collection the loan of models has been recorded in this way. We calculated two indicators: *Library collection turnover rate* and *Loan of a potential user*, with which we facilitated the comparability of results.

Results: We found out that both collections reach high values of use or loan, which justifies purchase, processing and further development, and that collections have no essential fluctuations in usage. We also found out that in temporal distribution of users or loan of the collection two peaks stand out: the first in spring and the second in autumn months.

Research limitation: Limitation of our research is a fact that both libraries collect different data for the usage of special collections.

Originality/practical implications: We wanted to examine the justification of the establishment of both library collections of anatomical models which were introduced on the basis of medical study needs. With the obtained results we wish to complete and improve library services in the future. Thus we conducted the first research which deals with the justification, usability and historical development of special collections in Slovenia.

Keywords: library collections, special collections, anatomical collections, medicine, University of Maribor

1 Uvod

Zaradi vse večje potrebe po dodatnem zdravniškem kadru je bila leta 2003 z Odlokom o preoblikovanju Univerze v Mariboru ustanovljena Medicinska fakulteta Univerze v Mariboru (v nadaljevanju Medicinska fakulteta). Prva generacija študentov se je tako vpisala v študijskem letu 2004/2005, tedaj še na univerzitetni študijski program Splošna medicina (Krajnc, 2014). Že ob ustanovitvi fakultete je bilo jasno, da bo na novoustanovljeni fakulteti potrebno vzpostaviti knjižnično dejavnost. Sklenjen je bil dogovor, da bo Univerzitetna knjižnica Maribor pri tem aktivno sodelovala in nudila strokovno pomoč. V dopolnjeni vlogi za pridobitev mnenja Sveta za visoko šolstvo Republike Slovenije za ustanovitev Medicinske fakultete na Univerzi v Mariboru in univerzitetnega študijskega programa »Splošna medicina« preberemo, da je poleg mnogih drugih ustanov ustanovitev te fakultete podprla tudi Univerzitetna knjižnica Maribor (Krajnc, 2002, str. 16). Tako je zapisano, da: »UKM ponuja na razpolago za izvajanje študijskega procesa splošne medicine prostore v stavbi Univerzitetne knjižnice Maribor, Gospejna ul. 10, v Glazerjevi dvorani s 150 sedeži, in kot vsem uporabnikom UKM zbirke študijske literature, informacijske vire in študijska mesta.«

V prispevku je prikazan razvoj knjižnične dejavnosti na Univerzi v Mariboru ob ustanovitvi druge medicinske fakultete v Sloveniji, od začetkov, ko je knjižnično dejavnost novoustanovljene fakultete izvajala Univerzitetna knjižnica Maribor, do vzpostavitve lastne matične fakultetne knjižnice. V kratkem zgodovinskem pregledu sledimo razvoju od posodobitve že obstoječe zbirke medicinske literature v Univerzitetni knjižnici Maribor, z nabavo nove študijske literature, vključno z neknjižnim gradivom, do ustanovitve nove knjižnice Medicinske fakultete, od njenih prostorov do knjižnične zbirke.

Poudarek prispevka je v predstavitvi vrednotenja posebne knjižnične zbirke, z namenom ugotavljanja njenega dosedanjega upravljanja in načrtovanja razvoja ter upravljanja v vsaki od obravnavanih knjižnic. Hkrati želimo primerjati rezultate v obeh knjižnicah, z namenom izboljšanja ponudbe posebne zbirke. Nena zadnje pa je namen tudi, da na podlagi dobljenih rezultatov našim uporabnikom čim bolj prilagodimo dostop do posebnih zbirk, ter da jim omogočimo sledenje razvoju zbirk ter njihovim nadgradnjam v prihodnosti.

Za razvoj knjižnične zbirke je ključno njeno vrednotenje. Namen vrednotenja je izgradnja in upravljanje zbirke v skladu s poslanstvom, vizijo in cilji zbirke, ter po potrebi priprava novih priporočil za izboljšanje upravljanja le-te. Na ta način se tudi izkazujejo različne potrebe aktivnih uporabnikov. Potrebno je upoštevati tudi transparentnost porabe finančnih sredstev, ki omogoča izvedbo teh dejavnosti in pripomore k njihovi racionalnejši porabi. Tako rezultati vrednotenja knjižničnih zbirk kažejo, kako knjižnica uresničuje svoje poslanstvo in vizijo in kako dosega zastavljene cilje, nenazadnje pa tudi vpliv na zadovoljstvo uporabnikov (Janžekovič in Milinović, 2019).

2 Pregled literature

Izgradnja knjižničnih zbirk je temeljna naloga knjižnic, saj so ustrezne zbirke predpogoj za uresničevanje poslanstva vsake knjižnice. Ta naloga je zelo težka, ker zahteva hitro in aktivno odzivanje knjižnic na izzive spreminjajočega se okolja (Kodrič-Dačić, 2007). V svetu je poznano, da knjižnice porabijo velik odstotek svojega proračuna za izgradnjo zbirk. Za knjižnice velikih raziskovalnih ustanov je veljalo pravilo »nabavi vse«. Zaradi omejevanja v financiranju, pomanjkanja prostora in razvoja digitalnih storitev se je začel ta način izgradnje knjižničnih zbirk ukinjati (Agee, 2005). Enako velja za izgradnjo posebnih knjižničnih zbirk, ki so navadno še bolj podvržene spremembam v okolju, kjer knjižnice delujejo. Izgradnja knjižnične zbirke (ang.: *collection development*; *collection building*) je definirana kot proces načrtovanja dejavnosti za dopolnjevanje zbirk, katerega cilj

ni le zadovoljevanje trenutnih potreb uporabnikov knjižnice, ampak dolgoročno izgrajevanje koherentne in zanesljive zbirke, ki ustreza poslanstvu knjižnice. Razjasniti je potrebno še besedno zvezo »upravljanje s knjižničnimi zbirkami« (ang.: *collection management*), ki označuje širši krog dejavnosti, ki vključujejo organizacijo in vzdrževanje zbirk, hkrati z izborom in nabavo, opremljanjem gradiva in njegovo inventarizacijo ter formalno in vsebinsko katalogizacijo pa vse do izločanja in odpisovanja gradiva (Kodrič-Dačić, 2007).

Vsebinska izhodišča za oblikovanje knjižničnih zbirk so določena v nabavni politiki knjižnice (Kodrič-Dačić, 2007). Knjižnica bi morala zato v rednih časovnih presledkih ocenjevati, ali se zbrani fondi res skladajo z njeno nabavno politiko in torej s poslanstvom knjižnice. Žal so evalvacijske študije knjižničnih zbirk oziroma ugotavljanje relevantnosti fonda v našem knjižničnem sistemu prej izjema kakor pravilo (Kodrič-Dačić, 2007).

Posebne zbirke prispevajo veliko vsebinsko vrednost (neredko tudi zelo veliko finančno vrednost) k raziskovalni in pedagoški dejavnosti akademske skupnosti. Vendar je njihova vrednost le redko predstavljena zaradi pomanjkanja standardov in dobrih praks za merjenje in ocenjevanje (Dupont in Yakel, 2013). Saračević in Kantor (1997) sta predstavila pristop vrednotenja knjižničnih zbirk, ki je osredotočen na uporabnika. Pri tem sta ugotavljala vpliv knjižničnih storitev na zadovoljstvo uporabnikov ter predlagala nekatere nove načine merjenja.

Knjižnica je posrednik med viri informacij in uporabniki, z vrednotenjem pa ugotavlja, kako dobro opravlja to vlogo. V veliki večini je osnova za vrednotenje knjižničnih zbirk dokument o nabavni politiki ali pa so cilji in naloge knjižnice zapisani v izjavi o poslanstvu knjižnice. Oba dokumenta je potrebno nenehno preverjati, dopolnjevati in prilagajati glede na spremembe v okolju (Plečko Mlekuš, 2000).

Z ocenjevanjem trenutnih zbirk knjižničarji bolje upravljajo obstoječe zbirke in načrtujejo njihov razvoj. Hkrati pa je za nakup digitalnih gradiv in virov informacij nujno dobro poznavanje zbirk, ki se ga pridobi ob procesu ocenjevanja le-teh (Agee, 2005). V literaturi je opisanih več pristopov ocenjevanja knjižničnih zbirk: vrednotenje, osredotočeno na uporabnika (podatki o obtoku gradiva, medknjižnični izposoji ...); fizična ocena in vrednotenje posameznih delov (glede na vsebino, obliko, način nabave ...) zbirk; analize citiranosti gradiv v zbirki; primerjave z osnovnimi zbirkami (ang.: *core collection*) mednarodno priznanih institucij ali drugimi tujimi zbirkami (Agee, 2005; Crawley-Low, 2002; Msonge, 2018; Plečko Mlekuš, 2000). Izziv v vrednotenju so postale hibridne zbirke, ki vključujejo tiskane in elektronske vire (Agee, 2005). Pridobivanje hitrih rezultatov vrednotenja zbirk je postala skoraj stalnica v fakultetnih knjižnicah, saj se

morajo biti le-te sposobne prilagajati hitremu spreminjanju učnih načrtov (novi študijski programi in posodabljanje obstoječih) svojih institucij (Crawley-Low, 2002).

Knjižničarji vemo, da študenti za uspešen študij potrebujejo veliko več kot le gradiva iz seznamov literature, ki jim jih posredujejo profesorji. V tem segmentu je priložnost za izobraževanje študentov in profesorjev o vsebinah knjižničnih zbirk, ki so v knjižnicah pripravljene za posamezne študijske programe. Hkrati pa je to tudi predstavitev znanj, ki jih posamezni knjižničarji morajo imeti, da so lahko učinkoviti skrbniki knjižničnih zbirk (Crawley-Low, 2002).

3 Prilagoditev knjižnic na nov študijski program

3.1 Prilagoditve delovanja Univerzitetne knjižnice Maribor na delovanje Medicinske fakultete

Ob pripravi študijskega procesa in vsebin predavanj so ustanovitelji Medicinske fakultete poskrbeli tudi za prostore, kjer se bodo izvajala predavanja in laboratorijske vaje. Sklenjen je bil dogovor med vodjema institucij, dr. Ireno Sapač – ravnateljico Univerzitetne knjižnice Maribor, in dr. Ivanom Krajncem, bodočim dekanom Medicinske fakultete, o nabavi potrebne študijske literature za prvi in drugi letnik študija splošne medicine na tej fakulteti. V Univerzitetni knjižnici Maribor so v akcijiški službi po študijskih načrtih za posamezne predmete (ker v prvem in drugem letniku prevladujejo predklinični predmeti) nabavili, dopolnili in razširili zbirko medicinske literature. Že obstoječa zbirka medicinske literature je bila namenjena uporabnikom, ki so študirali medicino na drugih univerzah (v Ljubljani, Zagrebu, Gradcu), in je bila prilagojena študijskim potrebam teh ustanov. Hkrati je z znanstveno literaturo skrbela za potrebe Univerzitetnega kliničnega centra Maribor (takrat še Splošne bolnišnice Maribor) ter za Zdravstveni dom dr. Adolfa Drolca. Z ustanovitvijo Medicinske fakultete je bilo potrebno zbirko medicinske literature prilagoditi novemu študijskemu programu in posledično povečanemu številu uporabnikov.

V Poročilu o delu Univerzitetne knjižnice Maribor za leto 2003 (Sapač, 2004, str. 24) preberemo, da: »... je UKM prejela donacijo Banke Koper, Poslovne enote Maribor, v višini 500.000 SIT za nakup učbenikov za Medicinsko fakulteto v Mariboru.« V Poročilu o delu Univerzitetne knjižnice Maribor za leto 2004 (Sapač, 2005, str. 2) je zapisano: »... Univerzitetna knjižnica Maribor je na osnovi študijskih programov fakultete dopolnila zbirko medicinske literature, ki jo je zasnovala že v šestdesetih letih v starih prostorih v Prešernovi ulici. Uredila pa

je tudi študijsko sobo za študente medicine.« V knjižnici so se tako s prvimi študenti medicine v Mariboru začeli nekoliko spreminjati in dopolnjevati delovni postopki. V istem poročilu na strani 36 je opisano dodatno delo knjižnice z besedami: »Delavke so: v skladu z dogovori med dr. Ireno Sapač, prof. dr. Ivanom Krajncem, dr. Radovanom Hojsem, dr. Boženo Pejkovičevo in vodjo Akcesijske službe izvedle nakup in delno preslikavo celotne predpisane literature za 1. letnik študija medicine na Medicinski fakulteti v Mariboru.« V nadaljevanju je še podrobneje opisano delo strokovne referentke za naravoslovje, medicino, kmetijstvo in živilstvo (Sapač, 2005, str. 45): »Strokovna referentka Boža Janžekovič se je zaradi novoustanovljene Medicinske fakultete v Mariboru v sodelovanju z delavci drugih enot in služb intenzivneje ukvarjala s področjem medicine, dopolnila je zbirko medicinske literature in koordinirala ureditev študijske sobe za študente novoustanovljene fakultete.« Tudi v Poročilu o delu Univerzitetne knjižnice Maribor za leto 2005 (Sapač, 2006, str. 33) je zapisano: »... organizirale in izvedle nakup dodatnih izvodov študijske literature v višini enega milijona slovenskih tolarjev, ki jih je Univerzitetni knjižnici Maribor v letu 2005 podaril ŠOUM – Študentska organizacija Univerze v Mariboru, v skladu z dogovorom med ravnateljico UKM dr. Ireno Sapač in dekanom Medicinske fakultete v Mariboru prof. dr. Ivanom Krajncem, strokovno referentko za medicino UKM in vodjo Akcesijske službe so izvedle nakup obvezne študijske literature za 2. letnik študija medicine ...«. V letnih poročilih so zapisi, ki nosijo pomembno zgodovinsko noto. So edini dostopni vir za rekonstrukcijo dogajanj v preteklosti. Iz omenjenih vsebin ugotovimo, da so se izvajale prilagoditve v delovanju Univerzitetne knjižnice Maribor, ki so bile posledica novoustanovljene Medicinske fakultete. Omenili smo donacije raznih ustanov za namenski nakup učbenikov, povečan pa je bil tudi obseg dela v večini enot Univerzitetne knjižnice Maribor, od finančno-računovodske službe, nabavne službe, službe za formalno in vsebinsko katalogizacijo, povečano je bilo delo v skladišču in knjigoveznici. Prišlo pa je tudi do prostorskih sprememb, in sicer v postavitvah prostega pristopa in študijskih sobah.

3.2 Knjižnica Medicinske fakultete Univerze v Mariboru

Že z ustanovitvijo fakultete so se začele aktivnosti za vzpostavitev lastne knjižnice, tako z iskanjem ustreznega strokovnega kadra kakor tudi z nabavo ustrezne študijske literature. V Povzetku letnega poročila fakultetne Komisije za ocenjevanje kakovosti za študijsko leto 2004/2005 (2005) zasledimo zapis, da »MF vzpostavlja lastno knjižnico.«

Leta 2005 je knjižnica Medicinske fakultete postala polnopravna članica sistema COBISS in začela z nakupom knjižničnega gradiva. Konec istega leta je bilo

inventariziranih prvih 321 enot knjižničnega gradiva. Literatura se je nabavljala v skladu z učnim načrtom in predpisano literaturo za določen predmet ter glede na predloge nosilcev predmetov. Tako je v poročilu za leto 2005/06 zapisano, da »MF vzpostavlja lastno knjižnico, katere oprema, založenost in pogoji so še vedno prav tako dokaj skromni« (Povzetek letnega poročila Komisije za ocenjevanje kakovosti MF UM za študijsko leto 2005/2006, 2006).

Knjižnična zbirka se je z leti povečevala, tako je bilo konec leta 2007 inventariziranih 1.441 enot knjižničnega gradiva. V povzetku letnega poročila fakultetne Komisije za ocenjevanje kakovosti za študijsko leto 2006/2007 lahko preberemo: »Število enot v knjižnici MF UM se je povečalo, prehaja se na prijazen način prostega pristopa do učnega gradiva, ob izdatnih priporočilih študentov. Vse več gradiva je dostopnega tudi preko elektronskih medijev. V povezavi z UKC še naprej redno izhaja Medicinski mesečnik (indeksirana revija), ki vsebuje gradivo za študente.«

Knjižnica se je nahajala v kletnih prostorih Rektorata Univerze v Mariboru, v enem prostoru, s površino 80 m². Od leta 2008 dalje je bila odprta med delavniki, od 8. do 20. ure, z dvema zaposlenima bibliotekarkama.

Glede na prostorsko stisko ter bližino lokacije Univerzitetne knjižnice Maribor knjižnica ni imela posebne anatomske zbirke modelov. Tako je bilo za študente prvega letnika medicine v dogovoru z Univerzitetno knjižnico Maribor poskrbljeno pri njih, s študijsko sobo za anatomijo. Tam so se namreč prve generacije študentov medicine učile anatomije tudi s pomočjo modelov iz Zbirke modelov organov človeškega telesa.

Velike spremembe v delovanju knjižnice Medicinske fakultete so se zgodile leta 2013, s selitvijo fakultete v nove prostore na Taborskem obrežju (Janžekovič in Milinović, 2019, str. 165–166). Glede na to, da so novi prostori občutno večji in lokacijsko oddaljeni od Univerzitetne knjižnice Maribor, se je v prvem študijskem letu 2013/2014 na novi lokaciji zaznala potreba po vzpostavitvi lastne zbirke modelov organov in kosti človeškega telesa. Kot je razvidno iz Samoevalvacijskega poročila Medicinske fakultete za študijsko leto 2013/2014 (2015), smo na pobudo študentov in v sodelovanju z Inštitutom za anatomijo, histologijo in embriologijo Medicinske fakultete februarja 2014 pridobili nove modele kosti in organov človeškega telesa, jih inventarizirali, izdelali katalog, določili pravila izposoje in izdelali plakate, s katerimi smo z novo pridobitvijo knjižnice seznanili študente. Tako je nastala nova zbirka, ki je nekakšna mlajša sestra zbirke v Univerzitetni knjižnici Maribor.

4 Opis knjižničnih zbirk za anatomijo

Posebna knjižnična zbirka je po določenih kriterijih zbran in oddeljen del knjižničnega fonda, npr. kartografska, rokopisna, domoznanska zbirka; sinonimi: posebna zbirka, specialna zbirka (Kanič et al. 2011, str. 245). Na Univerzi v Mariboru smo za študente novoustanovljene Medicinske fakultete zaradi potrebe po izboljšanju študijskega programa splošne medicine in zaradi fizične lokacijske oddaljenosti knjižnic oblikovali dve posebni anatomski zbirki, v Univerzitetni knjižnici Maribor smo jo poimenovali »Zbirka modelov organov človeškega telesa«, na Medicinski fakulteti pa »Zbirka modelov organov in kosti človeškega telesa«. Zbirki vsebujeta modele organov človeškega telesa, ki so večinoma v naravni velikosti, z možnostjo razstavljanja posameznih segmentov (leva in desna možganska hemisfera, mali možgani, podaljšana hrbtenjača). Vsak model je opremljen s knjižico, v kateri je večjezični seznam anatomskih struktur – v angleškem, nemškem, španskem, italijanskem jeziku, dodan pa je seveda še strokovni termin v latinščini ali grščini.

4.1 Zbirka modelov organov človeškega telesa (Univerzitetna knjižnica Maribor)

Zbirka modelov organov človeškega telesa je bila oblikovana že za študente prve generacije, to je v letu 2004, za podporo pri študiju predmeta anatomija v prvem letniku splošne medicine. Ob klasičnih učbenikih, anatomskih atlasih, slovarjih in priročnikih je bil predlog prof. dr. Božene Pejković, ki je bila prva nosilka predmeta anatomija, da se v namen kvalitetnejšega študija nabavijo modeli organov človeškega telesa. Želja je bila, da bi študentom ob klasičnem učenju iz knjig ponudili še dodatno dimenzijo učenja, s poudarkom na predstavitvi in aktivaciji ne le vida, ampak tudi tipa. Hkrati pa bi jim omogočili tudi tridimenzionalno spoznavanje posameznih organov človeškega telesa.

»Katalog zbirke modelov organov človeškega telesa« (Janžekovič, 2005) vsebuje 39 modelov, ki imajo signature z oznako 7 (VII) – večvrstni komplet – in postavitveno oznako K6 611 (katalogizacija uporabne vede 611 – lokacijska oznaka za sobo dr. Zore Janžekovič, prej študijsko sobo za anatomijo). Ime posameznega modela in njegove sestavine so predstavljeni v že omenjenem katalogu (Janžekovič, 2005). V prvih letih, ko smo v Univerzitetni knjižnici Maribor opravljali knjižnično dejavnost za Medicinsko fakulteto, posebna promocija zbirke ni bila potrebna, saj so študenti redno prihajali in se spoznavali z dejavnostjo Univerzitetne knjižnice Maribor.

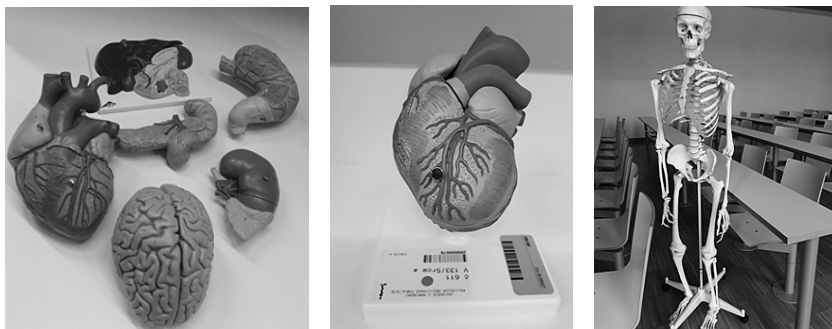
S formalno in vsebinsko katalogizacijo ni bilo težav, saj so se v Univerzitetni knjižnici Maribor že nahajale druge posebne zbirke. Posamezni model je celota, ki je sestavljena iz različnega števila snemljivih ali gibljivih delov. Ker je celota, ima vsak model svojo inventarno številko in signaturo. Posamezni snemljivi deli so prešteti in v fazi formalne katalogizacije zapisani, nimajo pa svojih inventarnih števil, saj so le posamični del, ki tvori celoto. Tako pri inventuri preverimo inventarno številko in k njej pripadajoče število sestavnih delov.

Razvoj zbirke poteka v skladu z nabavno politiko Univerzitetne knjižnice Maribor. Posamezne modele nadomeščamo, ko so le-ti izrabljeni. Nabavimo torej »dvojnične izvode« posameznih modelov, ki dobijo novo inventarno številko in k signaturi le podoznako dvojnega izvoda. Ker smo knjižnica, ki skrbi za vse študijske smeri Univerze v Mariboru, smo se odločili, da vsebinsko zbirke do nadaljnjega ne bomo širili – torej ne bomo nabavljali novih modelov, ki jih v zbirki še nimamo. To nalogo je prevzela fakultetna knjižnica.

Kot posebna zbirka, namenjena študentom Medicinske fakultete in postavljena v študijsko sobo Zore Janžekovič (prej se je imenovala soba za anatomijo človeka), ima zbirka tudi poseben režim uporabe. Modelov ne izposojamo na dom. Možna je le uporaba v študijski sobi Zore Janžekovič, oziroma, kadar je večje povpraševanje, še v študijski sobi Otmarja Reiserja. Vsaka od študijskih sob je namenjena uporabi do štirih uporabnikov hkrati. Tudi način študija se ujema z namenom študijske sobe, saj se študenti medicine anatomijo večinoma učijo v manjših skupinah. Ker je zbirka začela v Univerzitetni knjižnici Maribor delovati pred delovanjem programa Cobiss3 – Izposoja, smo v Univerzitetni knjižnici Maribor ročno beležili le zasedenost študijske sobe (nadzorniki čitalnice so popisali študente, ki so uporabljali zbirko v študijski sobi) in ne uporabo posameznega modela. Zaradi sprememb v načinu izposoje pripravljamo v Univerzitetni knjižnici Maribor tudi spremembe v izposoji zbirke modelov organov človeškega telesa, tako da bomo začeli beležiti uporabo posameznega modela. S tem bomo lahko zbirki v Univerzitetni knjižnici Maribor in v knjižnici Medicinske fakultete lažje primerjali med seboj in ugotavljali njun nadaljnji razvoj.

4.2 Zbirka modelov organov in kosti človeškega telesa (Medicinska fakulteta Univerze v Mariboru)

Zbirko sestavljajo modeli posameznih organov in kosti človeškega telesa, izdelani iz umetne snovi, v naravni ali povečani velikosti, kot npr. možgani, srce, oko, uho, prsni koš z organi, želodec, jetra, ledvica, lobanja, človeško okostje itd. (slika 1).

Slika 1: Primeri modelov organov in kosti človeškega telesa
iz Zbirke modelov organov in kosti človeškega telesa

Posebnost zbirke je ta, da se določeni organi razstavljajo oz. so sestavljeni iz več delov. Tako je npr. model očesa (slika 2) trikrat povečan glede na naravno velikost in sestavljen iz šestih delov, ki so snemljivi. Za omenjeno zbirko, ki nudi prikaz povečanih organov in tudi možnost sestavljanja oz. razstavljanja, smo se odločili zato, da študentom ponudimo novo dimenzijo učenja, ne samo teoretično spoznavanje preko knjig, ampak tudi učenje v praksi, s poudarkom na predstavitvi in aktivaciji ne le vida, ampak tudi tipa.

Slika 2: Sestavljen in razstavljen model očesa iz Zbirke modelov organov in kosti človeškega telesa

Glede na povpraševanje smo zbirko z leti dopolnjevali; tako smo z začetnih 22 inventariziranih enot leta 2014 v letu 2020 zbirko razširili na 45 inventariziranih enot.

Specifika zbirke je ta, da smo inventarizirali posamezni organ kot celoto, ne glede na število sestavnih delov. Tako ima npr. srce eno inv. št., ne glede na to, da je sestavljeno iz več delov. Obratno stališče pa smo zavzeli s skeletom; tega namreč nismo inventarizirali pod eno številko, ampak smo ga razdelili po segmentih.

Tako smo posebej obdelali skelete roke, noge, lobanjo, križnico, vretenca itd. Vse to so posamezni deli, ki si jih študentje lahko izposodijo posamično in so dobili vsak svojo inventarno številko. Določene kosti, kot npr. roka, noga, so sestavljene iz posameznih delov (nadlahtnica, podlahtnica), a smo za lažjo izposoj vseh, ki tvorijo eno celoto, dali v eno škatlo s skupno inventarno številko. Za takšen princip smo se odločili zato, ker tudi študij anatomije poteka po delih; ko določene kosti obdelajo, sledi preverjanje znanja. Iz tega razloga smo z leti zaznali večje povpraševanje po istih modelih v enakem časovnem obdobju.

V prvih mesecih vzpostavitve zbirke se je vest o možnosti izposoje modelov v matični knjižnici širila počasi, šele z naslednjo generacijo prvih letnikov se je uporaba oz. izposoja modelov povečala. O tem priča podatek, da smo v obdobju od februarja do septembra 2014 zabeležili 51 izposoj, v obdobju naslednjega študijskega leta, od oktobra do decembra 2014, pa že 249 izposoj. Z leti se je uporaba modelov povečevala, tako da smo med leti 2015 in 2018 v povprečju zabeležili 409 izposoj na leto.

V letu 2019 smo opazili občutno povečanje izposoje modelov, zabeležili smo namreč kar 982 transakcij izposoj. Glavnega razloga, zakaj je do tega prišlo, ne poznamo, saj nismo posebej načrtno promovirali zbirke. Menimo, da je to odraz različnih dejavnikov, tako rezultat večletne promocije kot dejstva, da je vsaka nova generacija študentov malo drugačna in ima svoje specifične. Do takrat smo na razpolago imeli le en komplet modelov in dogajalo se je, da je bilo povpraševanje večje.

Kljub temu da se študentje večinoma učijo oz. ponavljajo anatomijo ob modelih v skupini, vsi niso meli možnosti učenja v knjižnici s pomočjo modelov. Zato smo konec leta 2019 nabavili še en komplet modelov, po katerih je bilo največ povpraševanj, ter jih inventarizirali in pripravili za izposoj. Uporaba zbirke je možna le v knjižnici, ob predložitvi članske oz. študentske izkaznice se študent zadolži za izposoj določenega modela, ki ga potrebuje pri študiju. Modelov ni dovoljeno odnašati iz knjižnice, prav tako ni možna izposoja na dom.

5 Zasnova raziskave

Na podlagi potreb študija medicine smo vzpostavili novi knjižnični zbirki, za kateri nas zanima, ali sta upravičili vlaganja, tako v časovnem kot finančnem smislu. Pri upravljanju zbirk je pomemben finančni vidik nabavljenega knjižničnega gradiva, ki je v našem primeru modelov organov zelo velik. Hkrati je pri upravljanju zbirk pomemben tudi strošek dela, ki je potreben za nabavo, opremo,

hranjenje, izposojanje in sledenje gradivu v zbirki. V nadaljevanju sicer ne bomo podrobneje analizirali finančnih sredstev in časovnega vidika, saj to ni glavni predmet raziskave. Upravičenost izgradnje in upravljanja obeh zbirk, z vidika finančnih in časovnih sredstev, smo ugotavljali posredno, preko ugotavljanja uporabnosti obeh zbirk, kar se kaže tudi v višini obeh v nadaljevanju predstavljenih kazalcev. Predpostavljamo namreč, da večja uporabnost zbirk upravičuje njuno upravljanje. Zato bodo rezultati raziskave koristni za njuno nadaljnje oblikovanje in dopolnjevanje. Z dobljenimi rezultati bomo v načrtovanje upravljanja obeh zbirk lažje vnesli cilje v smeri povečanja števila novih modelov (ki še niso v zbirkah, so pa iz vsebin študija), nabavo dvojničnih modelov (ne le zaradi dotrajanosti ampak tudi zaradi potreb povečanja uporabe zbirke) in tako omogočili več študentom hkrati uporabo določenega modela. Vse to pa so ukrepi za večjo uporabnost zbirke. Torej so cilji raziskave posredno usmerjeni tudi v doseganje boljše kakovosti študija medicine na Univerzi v Mariboru. Želimo pa se tudi približati vzpostavitvi enotne metodologije merjenja v primerih, ko je potrebno meritve ponavljati (za potrebe financierjev ob obnavljanju ali nadgradnji zbirk).

Pri tem smo si zastavili tri raziskovalna vprašanja:

1. Kolikšna je uporaba Zbirke modelov organov človeškega telesa (Univerzitetna knjižnica Maribor) in Zbirke modelov organov človeškega telesa in kosti (Medicinska fakulteta) v posameznem koledarskem letu? Zanima nas skupno število uporabnikov in inventarnih enot zbirke ter povprečna mesečna uporaba zbirk (frekvenca uporabe).
2. Kolikšno vrednost dosega izbrana kazalca uporabe zbirk? Zanimata nas kazalca »obrat knjižnične zbirke« in »izposoja na potencialnega uporabnika«.
3. Kakšna je časovna porazdelitev uporabe sobe dr. Zore Janžekovič in izposoje Zbirke modelov organov človeškega telesa in kosti? Zanima nas letna uporaba Zbirke modelov organov človeškega telesa (Univerzitetna knjižnica Maribor) in Zbirke modelov organov človeškega telesa in kosti (Medicinska fakulteta).

5.1 Metodologija

Za izvedbo raziskave smo uporabili kvantitativno metodo zbiranja podatkov. Podatke o uporabi Zbirke modelov organov človeškega telesa (Univerzitetna knjižnica Maribor) smo pridobili iz Evidence uporabe študijske sobe za anatomijo med letoma 2006 in 2011. Poudariti moramo, da gre za knjižnici različnih tipov, zato se zbirajo različni podatki za uporabo posebnih zbirk. Podatki v Univerzitetni knjižnici Maribor prikazujejo število uporabnikov zbirke, torej število študentov Medicinske fakultete, ki so v Univerzitetni knjižnici Maribor študirali in uporabljali Zbirko modelov organov človeškega telesa v sobi dr. Zore Janžekovič. V letih 2018 in 2019 smo v Univerzitetni knjižnici Maribor začeli z beleženjem

uporabe sobe dr. Zore Janžekovič s programsko opremo Cobiss3 – Izposoja, kjer se beleži uporaba inventarja in stolov v sobi. Na tak način beležimo število uporabnikov in ne uporabe inventarja zbirke (enot zbirke oz. inventarnih številčk zbirke). Podatki o uporabi po mesecih niso dostopni, dostopna je le skupna letna uporaba posameznega stola. Na podlagi evidence datumov, ko je bila študijska soba v uporabi, smo prešteli število uporabnikov. Iz tako zbranih podatkov smo izračunali vsoto in povprečje. V knjižnici Medicinske fakultete pa se že od samega začetka oblikovanja Zbirke modelov organov človeškega telesa in kosti vodi izposoja modelov z uporabo programa Cobiss3 – Izposoja, kar pomeni, da so tudi podatki zbrani s to aplikacijo. Torej se beleži izposoja inventarnih enot zbirke.

Z namenom, da bi dobili čim bolj primerljive rezultate, smo se odločili, da predpostavimo, da v Univerzitetni knjižnici Maribor obisk uporabnika pomeni uporabo dveh inventarnih enot. Za takšno predpostavko smo se odločili na podlagi značilnosti študija medicine. Ko uporabnik študira osteologijo (kosti), bo ob enem obisku uporabil npr. kosti okončin, kar pomeni kosti roke in kosti noge, to pa sta dve inventarni enoti. Ko bo študiral notranje organe, bo uporabil ob enem obisku npr. model želodca in model jeter, kar sta ponovno dve inventarni enoti. Seveda pa je to le naša predpostavka za nadaljnje izračune.

V nadaljevanju smo izračunali dva kazalca: kazalec »obrat knjižnične zbirke« in kazalec »izposoja na potencialnega uporabnika«, s katerima smo vrednotili uporabnost zbirk, z namenom, da bo možno po enaki metodologiji merjenje ponoviti, če bo to potrebno, za nadaljnjo obnovo zbirk ali njuno nadgradnjo (npr. pri utemeljevanju potreb po financiranju).

S kazalcem »obrat knjižnične zbirke« opišemo razmerje med številom izposoj enot knjižničnega gradiva v določeni knjižnični zbirki in celotnim številom enot knjižničnega gradiva. Izračunamo ga kot razmerje med celotnim številom izposojenih inventarnih enot knjižnične zbirke in celotnim številom inventarnih enot knjižnične zbirke. Namen kazalnika je ocenjevanje splošne stopnje uporabe knjižnične zbirke, namenjene izposoji. Kazalec uspešnosti se lahko uporablja tudi za ocenjevanje ustreznosti knjižnične zbirke glede na zahteve potencialnih uporabnikov. Višja vrednost kazalca kaže na bolj intenzivno stopnjo uporabe in s tem na večjo relevantnosti knjižnične zbirke (Kazalci uspešnosti delovanja knjižnic in njihova uporaba, 2020).

S kazalcem »izposoja na potencialnega uporabnika« opišemo število enot knjižničnega gradiva, izposojenih na dom na potencialnega uporabnika. Izračunamo ga kot razmerje med številom izposojenih inventarnih enot knjižnične zbirke in številom potencialnih uporabnikov, v našem primeru so to študenti prvega letnika medicine Univerze v Mariboru. Z njim ocenimo obseg uporabe knjižnične

zbirke glede na število potencialnih uporabnikov. Kazalec uspešnosti se lahko uporablja tudi za ocenjevanje kakovosti knjižnične zbirke in sposobnosti knjižnice za promocijo uporabe knjižnične zbirke. Višja vrednost kazalca kaže na dober rezultat (Kazalci uspešnosti delovanja knjižnic in njihova uporaba, 2020).

6 Rezultati

Rezultate smo razdelili v tri poglavja glede na zastavljena raziskovalna vprašanja.

6.1 Skupno število uporabnikov in uporaba inventarnih enot zbirke ter povprečna mesečna uporaba zbirk

V letu 2006 je bila soba dr. Zore Janžekovič uporabljena 109-krat, knjižničarji pa so zabeležili 382 uporabnikov, kar v povprečju znaša skoraj 32 uporabnikov na mesec. V letu 2011 je bila soba uporabljena 101-krat, zabeležili pa so le 250 uporabnikov. V letu 2012 pa je bilo ponovno 122 uporab s 361 zabeleženimi uporabniki, kar je v povprečju dobrih 30 uporabnikov na mesec (Preglednica 1). Ponovno poudarjamo, da se zbrani podatki nanašajo na uporabnike, saj evidence o izposoji oz. delu z modeli niso dostopne. V Preglednico 1 smo dodali še povprečno mesečno vrednost, ki smo jo izračunali iz končnega števila uporabnikov v posameznem letu, razdeljenega na dvanajst mesecev. Po predpostavki, da uporabnik ob enem obisku uporablja oz. bi si izposodil dva modela, torej dve inventarni številki, smo v Preglednici 1 predstavili tudi predpostavljeno število transakcij modelov v Univerzitetni knjižnici Maribor.

Preglednica 1: Uporaba sobe dr. Zore Janžekovič v Univerzitetni knjižnici Maribor s predpostavljenim številom izposojenih modelov

Leto	Število uporabnikov	Mesečno povprečje obiska	Predpostavljeno število izposojenih modelov
2006	382	31,8	764
2011	250	20,8	500
2012	361	30,1	722
2018	291	24,2	582
2019	376	31,3	752

Uporaba zbirke na matični fakulteti je zaradi bližine dostopa pričakovano dosti večja kot v Univerzitetni knjižnici Maribor. Absolutne vrednosti so predstavljene v Preglednici 2, kjer so zbrani podatki o izposoji modelov iz zbirke, vrednosti

predstavljajo inventarne številke in ne uporabnikov, kot v Univerzitetni knjižnici Maribor.

Preglednica 2: Število izposojenih modelov v posameznem letu in mesečno povprečje izposoje v knjižnici Medicinske fakultete Univerze v Mariboru

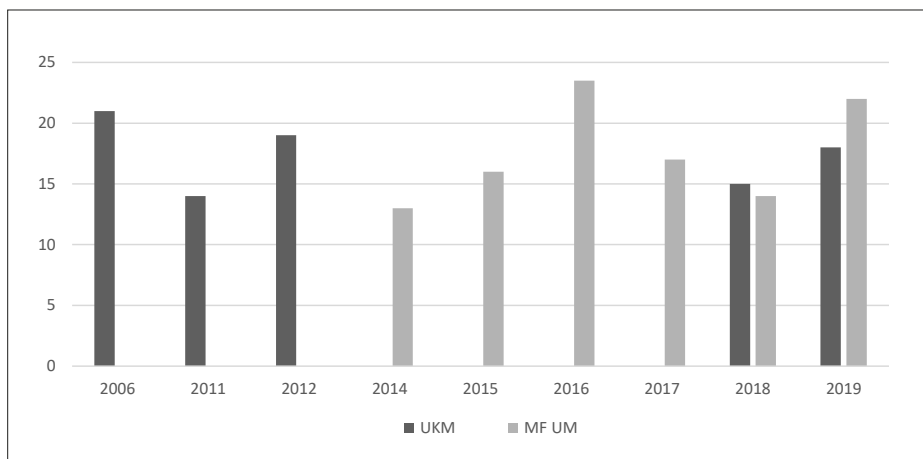
Leto	Število izposojenih modelov	Mesečno povprečje izposoje
2014*	300	25,0
2015	362	30,2
2016	515	42,9
2017	385	32,1
2018	376	31,3
2019	982	81,8

* V letu 2014 so podatki le za 10 mesecev.

6.2 Kazalci merjenja uporabe zbirk

Kazalec obrata knjižnične zbirke

Kazalec »obrat knjižnične zbirke« v obeh knjižnicah (slika 3) izkazuje letna nihanja v obsegu od 14 do 23.

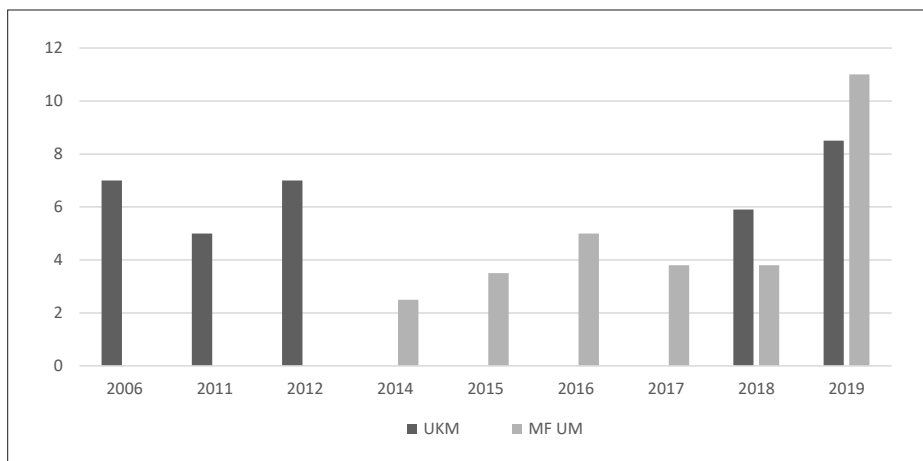
Slika 3: Kazalec obrat Zbirke modelov organov v Univerzitetni knjižnici Maribor in na Medicinski fakulteti

V letih 2018 in 2019, ko je možna primerjava za obe knjižnici, smo ugotovili podobne vrednosti kazalca zbirk modelov organov v obeh knjižnicah. V letu 2018 je

v obeh knjižnicah nekoliko nižji in znaša le 15 za zbirko v Univerzitetni knjižnici Maribor in 14 za zbirko na Medicinski fakulteti. V letu 2019 se vrednost kazalca poveča na 18 v Univerzitetni knjižnici Maribor in 22 na Medicinski fakulteti. Takšne rezultate si razlagamo z različnimi zahtevami študentskih generacij v posameznih letih.

Kazalec izposoje na potencialnega uporabnika

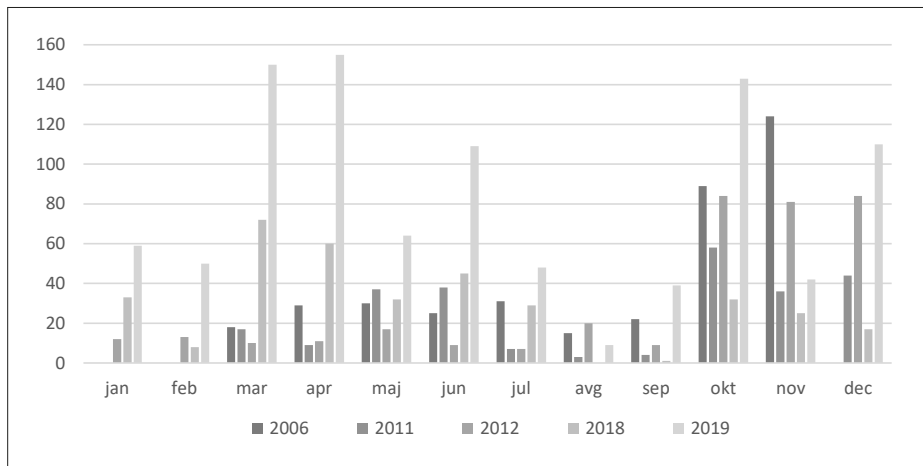
S tem kazalcem smo ocenili obseg uporabe knjižnične zbirke glede na število potencialnih uporabnikov – vseh študentov 1. letnika medicine. Ta kazalec se uporablja za ocenjevanje kakovosti in relevantnosti knjižnične zbirke in sposobnosti knjižnice za promocijo uporabe knjižnične zbirke. Višja vrednost kazalca kaže, da so študentje dobro sprejeli gradivo in da jim koristi pri študiju. Kazalec izposoje v Univerzitetni knjižnici Maribor, enako kot kazalec za obrat knjižnične zbirke, kaže nihanja v posameznih letih, za katera smo zbrali podatke (Slika 4). Ob primerjavi let 2018 in 2019 razberemo veliko povečanje kazalca izposoje na Medicinski fakulteti, hkrati pa tudi višjo vrednost kazalca v primerjavi z Univerzitetno knjižnico Maribor. Višjo vrednost kazalca izposoje na Medicinski fakulteti si razlagamo s fizično bližino zbirke, saj se knjižnica nahaja v zgradbi fakultete (kar je naše predvidevanje, saj nismo opravili študije uporabnikov, ki bi povsem jasno pojasnila razlike v vrednostih kazalcev).

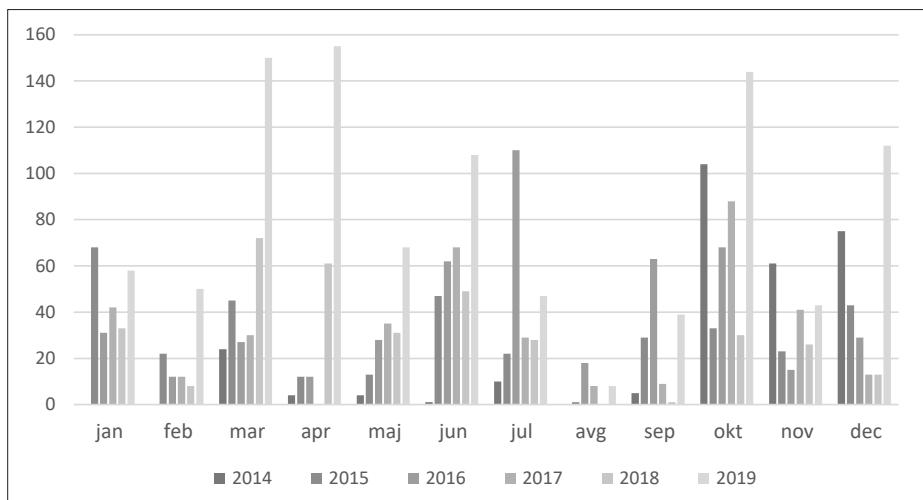
Slika 4: Kazalec izposoje na potencialnega uporabnika v Univerzitetni knjižnici Maribor in na Medicinski fakulteti

6.3 Ugotavljanje časovne porazdelitve uporabe sobe dr. Zore Janžekovič in izposoje Zbirke modelov organov človeškega telesa in kosti

Iz zbranih podatkov, ki so predstavljeni v Preglednicah 1 in 2, smo izdelali grafično predstavitev obsega uporabe (Univerzitetna knjižnica Maribor) (Slika 5) in izposoje (Medicinska fakulteta) (Slika 6).

Slika 5: Uporaba sobe dr. Zore Janžekovič po mesecih v posameznih letih

Slika 6: Izposoja modelov iz Zbirke modelov organov človeškega telesa in kosti po mesecih v posameznih letih

V časovni porazdelitvi podatkov o uporabi oz. izposoji izstopata dva vrhova, prvi v pomladnih in drugi v jesenskih mesecih. Izstopajo meseci, ko se odvija pedagoški proces z vsebinami anatomije. Modele namreč uporabljajo večinoma v knjižnici, pri študiju za sprotne kolokvije.

7 Razprava

Glede prvega zastavljenega vprašanja o absolutnih vrednostih izposoje oziroma uporabnosti zbirke modelov lahko povzamemo, da je uporaba zbirk v vseh letih v Univerzitetni knjižnici Maribor v povprečnih vrednostnih mesečnega obiska. To pomeni, da ni opaznejših nihanj v uporabi zbirke med leti. Predvsem pa je pomembno, da tudi ko so v knjižnici Medicinske fakultete leta 2014 vzpostavili zbirko, se to ni odrazilo v upadu uporabe zbirke v Univerzitetni knjižnici Maribor. Tudi najnižje vrednosti mesečnega obiska so bile zabeležene leta 2011, pred uvedbo druge zbirke na drugi lokaciji. Po drugi strani iz podatkov izposoje modelov zbirke na Medicinski fakulteti razberemo, da se izposoja večinoma ne spreminja in je v enakem razponu, nad 300 izposoj na leto. Izstopata le dve leti, in sicer leto 2016, ko je bilo 515, in leto 2019, ko je bilo 982 izposojenih modelov zbirke. Razliko v frekvenci izposoje zbirke lahko razložimo s tem, da se generacije študentov med seboj razlikujejo glede na natančnost in zavzetost, imajo pa tudi različne zahteve in želje ter različne poglede na študij.

Glede na rezultate za izbrana kazalca (obrat knjižnične zbirke in izposoja na potencialnega uporabnika) smo za obe zbirki modelov organov potrdili njuno upravičenost. Kazalec obrata knjižnične zbirke vrednoti stopnjo uporabe oz. izposoje zbirke. Absolutno višja vrednost kazalca kaže na bolj intenzivno uporabo in relevantnost zbirke, kar je doseženo tako v zbirki Medicinske fakultete kot v Univerzitetni knjižnici Maribor. Od leta 2014 naprej je obrat knjižnične zbirke na Medicinski fakulteti nad 13, najvišji je bil leta 2016, ko je bil 23,4. Pri številu izposojenih anatomskih modelov v letu 2019 zasledimo rast, in sicer smo v obdobju od januarja do oktobra zabeležili 827 izposoj inventarnih enot zbirke, kar pomeni občutno višjo vrednost obrata knjižničnega gradiva, kar 31,8. Zato smo konec leta dokupili nove modele in s tem povečali knjižnično zbirko na 45 inventarnih enot. Glede na visok indeks obrata knjižnične zbirke v vseh letih lahko potrdimo, da je knjižnična zbirka modelov za anatomijo ustrezna ter hkrati tudi zelo uporabna za študente medicine. V Univerzitetni knjižnici Maribor je omenjeni kazalec v merjenem obdobju okoli 20, kar prav tako predstavlja visoko vrednost in s tem upravičenost oblikovanja, vzdrževanja in nadgradnje omenjene zbirke.

Po drugi strani smo do enakih ugotovitev o ustreznost zbirke prišli tudi z računanjem kazalca izposoje na potencialnega uporabnika, za katere smo šteli vpisane študente 1. letnika medicine na Medicinski fakulteti v danem študijskem letu. Tudi s tem kazalcem smo želeli oceniti kakovost in relevantnost knjižnične zbirke. Prav tako smo želeli preveriti sposobnost knjižnice za promocijo uporabe lastne knjižnične zbirke, to je promocijo novih zbirk. Absolutno višja vrednost kazalca kaže, da so študentje dobro sprejeli gradivo in da jim gradivo koristi pri študiju. Tudi v tem primeru zasledimo leta 2019 občutno povečanje kazalca izposoje na Medicinski fakulteti, glede na leto pred tem, po drugi strani pa tudi višjo vrednost kazalca v primerjavi s kazalcem v Univerzitetni knjižnici Maribor v istem obdobju. Višjo vrednost kazalca izposoje na Medicinski fakulteti si razlagamo s fizično bližino zbirke, kajti knjižnica se nahaja v zgradbi fakultete. V Univerzitetni knjižnici Maribor pa je omenjeni kazalec visok, saj sta povpraševanje in uporaba modelov organov še vedno večja od ponudbe. Hkrati pa za Univerzitetno knjižnico Maribor velja, da študentje radi študirajo v njenih prostorih, saj jim je ob ponudbi študijske infrastrukture omogočeno tudi druženje, ugodna pa je tudi lokacija v središču mesta (Janžekovič in Milinović, 2019).

Nazadnje smo še želeli pregledati in ugotoviti, ali je uporabnost oz. izposoja zbirke odvisna od časovnega obdobja, torej kdaj jo študentje uporabljajo najbolj in kdaj najmanj. Tako smo primerjali podatke o časovni uporabi zbirk obeh knjižnic v posameznih mesecih skozi vsa leta, in sicer smo podatke preverjali na podlagi zasedenosti sobe dr. Zore Janžekovič v Univerzitetni knjižnici Maribor ter na podlagi števila izposoj inventarnih enot zbirke v knjižnici na Medicinski fakulteti. Ugotovili smo, da je uporaba zbirk višja v času pedagoškega procesa in nižja v izpitnih obdobjih. Še posebej bi izpostavili obdobje med oktobrom in decembrom, ko je izposoja v obeh knjižnicah najvišja v letu, saj tedaj potekajo predavanja, vaje in sprotne preverjanja znanja. Mogoče to lahko pripišemo zagnanosti študentov na začetku študija ali pa študijskim obveznostim, ki so pogoj za opravljanje izpita iz predmeta anatomija, kjer morajo študentje opraviti vse obvezne kolokvije v skupni vrednosti 70 %: *Thorax* – prsni koš (10 %); *Abdomen* – trebuh, trebušna votlina (10 %); *Pelvis* – medenica (10 %); *Membrum superius* – zgornja okončina, ramena, roka, podlaket, zapestje in roka (2,5 %); *Membrum inferius* – spodnja okončina, kolk, stegno, noga, gleženj in stopalo (2,5 %); *Collum et caput* – glava in vrat (25 %); *Systema nervosum centrale* – centralni živčni sistem (10 %) (Učni načrt predmeta, 2022). Za nadaljnjo bolj verodostojno razlago bi bilo potrebno podrobneje pregledati kurikulum predmeta anatomija in časovne termine obveznih kolokvijev, s čimer bi ugotovili, ali se čas obveznih kolokvijev ujema z višjo izposojjo oz. uporabo zbirke, ter opraviti natančno študijo uporabnikov. Dobljeni podatki nam bodo v veliko pomoč pri nadaljnjem načrtovanju pravil za uporabo študijskih prostorov in zbirk.

8 Zaključki

Iz zbranih rezultatov in ugotovitev zaključujemo, da je pomembno slediti potrebam uporabnikov. Hkrati pa, da je za nadaljnja načrtovanja nadgradenj, obnov in dopolnitev posebnih zbirk potrebno zasledovati njihovo uporabo. Z rezultati obeh kazalcev za ugotavljanje kakovosti zbirk lahko v bodoče načrtujemo povečanje obsega obeh zbirk glede na študijske vsebine pri predmetu anatomija na Medicinski fakulteti. Torej bomo v programe nabave lahko vključili potrebe po obnovi obrabljenih modelov in hkrati tudi predloge za nabavo dodatnih – dvojničnih modelov in tako povečali obseg obeh zbirk, kar bo seveda dodatno vplivalo na kakovost zbirk in študija medicine na Medicinski fakulteti. Ugotovitve glede časovne razporeditve uporabe obeh zbirk nam bodo pomagale pri načrtovanju upravljanja obeh zbirk (planiranje inventure, obnov in podobnih aktivnosti, ki bi motile uporabnike pri študiju). Študija uporabnikov obeh zbirk bi kakovostno dopolnila védenje o obeh zbirkah. V prihodnosti bi bilo smiselno raziskavo ponoviti in dopolniti ali razširiti, saj bi tako pridobili celotno sliko zbirk, njenega upravljanja in uporabnikov. Predstavljena raziskava je novost v našem prostoru, zato bi bilo smiselno podobne raziskave narediti in predstaviti še za druge tipe zbirk ali knjižnic.

Zahvala

Zahvaljujeva se kolegom, ki vestno beležijo izposajo posebnih zbirk.

Navedeni viri

Agee, J. (2005). Collection evaluation: a foundation for collection development. *Collection Building*, 24(3), 92–95.

Crawley-Low J. V. (2002). Collection analysis techniques used to evaluate a graduate-level toxicology collection. *Journal of the Medical Library Association*, 90(3), 310–6.

Dupont, C. in Yakel, E. (2013). »What's So Special about Special Collections?« Or, Assessing the Value Special Collections Bring to Academic Libraries. *Evidence Based Library and Information Practice*, 8(2), 9–21. <https://doi.org/10.18438/B8690Q>

Janžekovič, B. (2005). *Zbirka modelov organov človeškega telesa: katalog zbirke*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna knjižnica Maribor.

Janžekovič, B. in Milinovič, Z. (2019). Knjižnični prostori in kakovost študija medicine na Univerzi v Mariboru. *Knjižnica*, 63(1–2), 163–190.

Kanič, I., Leder, Z., Ujčič, M., Vilar, P. in Vodeb, G. (2009). Bibliotekarski terminološki slovar [monografija]. *Knjižnica*, 53(3–4). <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/issue/view/554>

Kazalci delovanja knjižnic in njihova uporaba: Kazalci uspešnosti za visokošolske knjižnice (2020). Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://bibsist.nuk.uni-lj.si/kazalci/index.php#vs>

Kodrič-Dačić, E. (2007). Uvod v izgradnjo knjižničnih zbirk. *Knjižnica*, 51(1), 89–112.

Krajnc, I. (2002). *Dopolnjena vloga za pridobitev mnenja sveta za visoko šolstvo Republike Slovenije za ustanovitev Medicinske fakultete na Univerzi v Mariboru in univerzitetnega študijskega programa »Splošna medicina«*. Univerza v Mariboru.

Kranjc, I. (2014). Kako je nastajala Medicinska fakulteta Univerze v Mariboru. V I. Krajnc (ur.), *Deset let Medicinske fakultete Univerze v Mariboru* (str. 31–37). Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta.

Msonge, V. T. (2016). Evaluating library collection: a literature review. *African Journal of Finance and Management*, 25(1), 82–90.

Pečko-Mlekuš, H. (2000). Vrednotenje knjižničnih zbirk in hibridna knjižnica. *Knjižnica*, 44(1), 25–33.

Povzetek letnega poročila Komisije za ocenjevanje kakovosti MF UM za študijsko leto 2004/2005 (2005). Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta. https://www.mf.um.si/attachments/088_por0405.pdf

Povzetek letnega poročila Komisije za ocenjevanje kakovosti MF UM za študijsko leto 2005/2006 (2006). Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta. https://www.mf.um.si/attachments/088_por0506.pdf

Povzetek letnega poročila Komisije za ocenjevanje kakovosti MF UM za študijsko leto 2006/2007 (2007). Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta. https://www.mf.um.si/attachments/088_por0607.pdf

Samoevalvacijsko poročilo Medicinske fakultete Univerze v Mariboru, študijsko leto 2013/2014 (2015). Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta.

Sapač, I. (2004). *Poročilo o delu UKM za leto 2003*. Univerzitetna knjižnica Maribor.

Sapač, I. (2005). *Poročilo o delu UKM za leto 2004*. Univerzitetna knjižnica Maribor.

Sapač, I. (2006). *Poročilo o delu UKM za leto 2005*. Univerzitetna knjižnica Maribor.

Saračević, T. in Kantor, P. B. (1997). Studying the value of library and information services. Part II. Methodology and taxonomy. *Journal of the American Society for Information Science*, 48(6), 543–563. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(199706\)48:6<543::AID-ASI7>3.0.CO;2-U](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(199706)48:6<543::AID-ASI7>3.0.CO;2-U)

Saračević, T. in Kantor, P. B. (1997). Studying the value of library and information services. Part II. Methodology and taxonomy. *Journal of the American Society for Information Science*, 48(6), 543–563. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(199706\)48:6<543::AID-ASI7>3.0.CO;2-U](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(199706)48:6<543::AID-ASI7>3.0.CO;2-U)

Učni načrt predmeta anatomija (2022). Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta. <https://www.mf.um.si/attachments/article/3761/anat2223.pdf>

Zbirka modelov organov in kosti človeškega telesa: katalog zbirke, dostopne v knjižnici MF UM. (2020). Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta. <https://www.mf.um.si/attachments/article/4176/zmo2.pdf>

Boža Janžeković

Univerza v Mariboru, Univerzitetna knjižnica Maribor, Gospejna ulica 10, 2000 Maribor
e-pošta: boza.janzekovic@um.si

Zorica Milinović

Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta, Taborska ulica 8, 2000 Maribor
e-pošta: zorica.milinovic@um.si

LIBRARY. Journal of Library and Information Science

Aims and Scope

LIBRARY was inceptioned in 1957 by the Association of Slovenian Librarians. As in 1984 the association changed its name, LIBRARY became the official journal of the Slovenian Library Association. LIBRARY publishes refereed articles and short communications presenting recent scientific and professional achievements in library and information science, book studies and related fields. LIBRARY aspires to support and stimulate the development of theory and practice and to raise the knowledge and skills of professional staff. The LIBRARY is published four times per year (two single issues and one double issue).

It is indexed in:

LISA (CSA), LISTA (EBSCO), European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), Proquest Research Library, ProQuest Library Science, IBZ and DOAJ. The journal is open access, fulltext articles are available at journal's web page, LISA, Google Scholar, dLib and COBISS/OPAC.

Previous Editors of LIBRARY:

Maks Veselko 1957–1958
Dr Branko Berčič 1958–1962
Maks Veselko 1963–1964
Jože Munda 1965–1969
Maks Veselko 1970–1971
Vlasta Pacheiner 1972–1973
Dr Bruno Hartman 1974–1979
Jože Šifrer 1980–1985
Jelka Gazvoda 1986–1999
Dr Melita Ambrožič 2000–2005
Dr Eva Kodrič-Dačič 2005–2009
Dr Primož Južnič (Ed.-in-Chief) 2010–2011
Branka Badovinac (Man. Ed.) 2010–2011
Dr Alenka Kavčič-Čolić (Ed.-in-Chief) 2012–2015
Dr Ines Vodopivec (Man. Ed.) 2012–2015
Dr Gorazd Vodeb (Ed.-in-Chief) 2016–2019
Damjana Vovk (Man. Ed.) 2016–2020
Dr Irena Eiselt (Ed.-in-Chief) 2019–2020

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
Slovenian Library Association